

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: «ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ»

Έδρα Jean Monnet

«Η επίδραση των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας στην
κοινή γνώμη, σε σχέση με το ενδιαφέρον της
καθημερινής «αλήθειας»

Η περίπτωση της Ελλάδας

- **ΠΕΝΤΑΓΙΩΤΗ Κ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ**

Επιβλέπων Καθηγητής:
Γαβριέλ Γ. Γαργάλης

Copyright © Πενταγιώτη Κ.Αναστασία, Αθήνα, Σεπτέμβριος 2010.
Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

«Στα δύο χρόνια που πέρασαν...

&

Στους ανθρώπους που τα ζήσαμε μαζί»

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

Ελληνικές

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΛΑΧ	Λιγότερο Αναπτυγμένες Χώρες
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας
ΟΕΟΟ	Ομοσπονδία Οικολόγων Εναλλακτικών Οργανώσεων
ΠΑ.ΣΟ.Κ	Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα
ΣΕΒ	Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών
ΣΥΡΙΖΑ	Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς

Ξενόγλωσσες

AP	Associated Press
AFP	Agence France – Press (French Press Agency)
BBC	British Broadcasting Corporation
BRIC's	Brazil, Russia, India and China
CNN	Cable News Network
COMPON	Comparing Climate Change Policy Networks
COP12	12th Conference of the Parties (UNFCC)
DPA	Deutsche Presse - Agentur (German Press Agency)
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
MDG's	Millenium Development Goals
NWICO	New World Information and Communication Order
NASA	National Aeronautics and Space Administration
UNDP	United Nations Development Programme
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNFCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
UPI	United Press International.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Οι τρεις δρώντες μίας «παγκοσμιοποιημένης ιστορίας»: Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, κοινή γνώμη και κλιματική αλλαγή.....	12
1.1 Η μαζικοποίηση των ΜΜΕ και η σημερινή πραγματικότητα.....	13
1.1.1 Τα «νέα» μέσα.....	16
1.2 Το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής και οι επιπτώσεις του.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : Η παρουσίαση του προβλήματος της κλιματικής αλλαγής από τα ΜΜΕ	
2.1. Από τις πρώτες αναφορές στις ΗΠΑ και την Μ.Βρετανία, έως σήμερα.....	26
2.2 Τα ελληνικά ΜΜΕ και η κλιματική αλλαγή.....	29
2.2.1. Η «γεωγραφία» των ΜΜΕ στην Ελλάδα.....	35
2.2.2 Η κάλυψη του προβλήματος της κλιματικής αλλαγής στην Ελλάδα: Οι περιπτώσεις της επικύρωσης του Πρωτοκόλλου του Κιότο (2002), η Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για της Κοπεγχάγη(2009).....	36
2.3. Η ξεχωριστή περίπτωση του 2007.....	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Η άποψη της κοινής γνώμης για την κλιματική αλλαγή.....	53
3.1 Η παγκόσμια κοινή γνώμη για την κλιματική αλλαγή.....	53
3.2. Η κοινή γνώμη στις ΗΠΑ και η κλιματική αλλαγή.....	57
3.3. Η ελληνική κοινή γνώμη και η κλιματική αλλαγή.....	60
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο :Από την επιστημονική διαπίστωση στην κοινωνική συνειδητοποίηση.....	74
4.1. Η θεωρία των «κοινωνικών συστημάτων» και η κλιματική αλλαγή.....	74
4.2. Η «πολιτικοποίηση» των οικολογικών και περιβαλλοντικών κινημάτων στην Ελλάδα.....	79
4.3. Η παράλληλη ανεπάρκεια των ΜΜΕ στην παρουσίαση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.....	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : Συμπεράσματα.....	87
5.1. Η μεταβαλλόμενη επίδραση των ΜΜΕ στην κοινή γνώμη.....	87
5.2. Οι προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής.....	93
5.3. Η πολιτική διάσταση του ενδιαφέροντος για την κλιματική αλλαγή.....	94
5.4. Η κλιματική αλλαγή και η Ελλάδα.....	96
5.5 Αντί επιλόγου.....	102

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....103

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....109

Παράρτημα 1.....110

Παράρτημα 2.....127

Παράρτημα 3.....133

Παράρτημα 4.....138

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία έχει σαν στόχο να διερευνήσει κατά πόσο τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας επηρεάζουν την κοινή γνώμη στο θέμα της κλιματικής αλλαγής. Πρόσφατα έχει αναπτυχθεί μία προβληματική στην επιστημονική κοινότητα για το συγκεκριμένο θέμα σε παγκόσμιο επίπεδο, που εστιάζεται κυρίως στις ΗΠΑ και στην Μ. Βρετανία. Στην παρούσα εργασία γίνεται μία προσπάθεια, να πραγματοποιηθεί μία ανάλογη έρευνα, για την περίπτωση της Ελλάδας. Αρχικά επιχειρείται ένας πρώτος ορισμός με αναφορές στη διεθνή βιβλιογραφία, για το πώς προσδιορίζονται τα ΜΜΕ, τι οριοθετείται ως κοινή γνώμη και γιατί η κλιματική αλλαγή έχει αναδειχθεί σε ένα τόσο σημαντικό παγκόσμιο πρόβλημα. Σε ένα δεύτερο στάδιο, επιχειρείται να γίνει μία αναλυτική και συγκριτική παρουσίαση του προβλήματος της κλιματικής αλλαγής τόσο από τα διεθνή, όσο και από τα ελληνικά ΜΜΕ, να εντοπιστούν, οι ομοιότητες και οι διαφορές στον τρόπο παρουσίασης του προβλήματος για να συσχετισθούν τα αποτελέσματα, με εκείνα που προκύπτουν σε επόμενο κεφάλαιο, για τις προσλαμβάνουσες και την θέση τόσο της παγκόσμιας, όσο και της ελληνικής κοινής γνώμης, για το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής. Επειδή σε ό, τι αφορά την παρουσίαση της κλιματικής αλλαγής, από τα ελληνικά ΜΜΕ, δεν εντοπίστηκαν βιβλιογραφικές αναφορές, επιχειρήθηκε μία πρωτογενής έρευνα, κατά την οποία εξετάστηκε η κάλυψη του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής, από τις μεγαλύτερες σε κυκλοφορία ημερήσιες πολιτικές εφημερίδες: «ΤΑ ΝΕΑ», την «Ελευθεροτυπία» και την «Καθημερινή» σε δύο χρονικές περιόδου το 2002 (επικύρωση του Πρωτοκόλλου του Κιότο από την ΕΕ) και το 2009 (Παγκόσμια Διάσκεψη του ΟΗΕ για το κλίμα – Κοπεγχάγη), με σκοπό να καταδειχθεί η διαχρονική κάλυψη στα πλαίσια της δεκαετίας. Παράλληλα, το ενδιαφέρον της ερευνητικής προσπάθειας, συγκέντρωσε και μία παράλληλη ποιοτική ανάλυση του τρόπου με τον οποίο καλύφθηκε το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής από τον ελληνικό τύπο, με σκοπό να αναδεχθούν οι όποιες μεταβολές που στέκονται ικανές να επηρεάσουν την κοινή γνώμη. Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να ευχαριστήσω των καθηγητή στο Πανεπιστήμιο του Αιγαίου, στο Τμήμα Περιβάλλοντος κ. Ι. Μποτετζάγια, για την παραχώρηση ερευνητικού υλικού.

Εν συνεχεία αναζητήθηκε η εικόνα η οποία έχει διαμορφώσει έως σήμερα η παγκόσμια, η αμερικανική και η ελληνική κοινή γνώμη, αυτόνομα και σε σύγκριση με την ευρωπαϊκή, με σκοπό να εξαχθούν σχετικά συμπεράσματα για το κατά πόσο η ελληνική κοινή γνώμη έχει επηρεαστεί από μία γενικότερη τάση, ή έχει αναπτύξει αυτόνομα χαρακτηριστικά.. Λόγω της παραδοχής της θεωρίας του «επικοινωνιακού ιμπεριαλισμού», η εξέταση των τάσεων τόσο στα αμερικανικά ΜΜΕ, όσο και στη αμερικανική κοινή γνώμη είναι ενδεικτική. Για την συγκεκριμένη έρευνα, της κοινής γνώμης, χρησιμοποιήθηκαν κυρίως μετρήσεις από Ερευνητικών Ινστιτούτων του εξωτερικού και εταιρειών δημοσκοπήσεων, εγχώριων και

ξένων. Επιλέχθηκαν κυρίως οι εταιρείες και τα Ινστιτούτα, που είχαν διεξάγει αφενός πρόσφατα κάποια έρευνα και αφετέρου περιοδικά, με σκοπό την άντληση συγκριτικών στοιχείων. Από την όλη ερευνητική προσπάθεια, δεν θα μπορούσε να εξαιρεθεί ο χώρος του διαδικτύου, που όπως κατέδειξε και η έρευνα, αποκτά όλο και μεγαλύτερο μερίδιο στον τομέα της ενημέρωσης και ειδικά των ανθρώπων νεαρής ηλικίας σε θέματα περιβάλλοντος. Για το λόγο αυτό, επιλέχθηκε η διεξαγωγή ακόμα μίας πρωτογενούς έρευνας, με την διανομή ενός ερωτηματολογίου, ηλεκτρονικά την περίοδο του Σεπτεμβρίου 2009, μέσω του μέσου κοινωνικής δικτύωσης «facebook», επάνω στην θεματική της επίδρασης και της ενημέρωσης που παρέχουν τα ΜΜΕ στην Ελλάδα. Μετά την καταγραφή και την ποσοτικοποίηση των στοιχείων που επεξεργάστηκαν, επιχειρήθηκε μία συγκριτική ανάλυση όλων των παραπάνω ευρημάτων, καθώς και μία αναζήτηση ενός θεωρητικού μοντέλου ικανό να συνδέσει/εξηγήσει τα ευρήματα. Με την βοήθεια αφενός της θεωρίας της κοινωνιολόγου Noelle – Neumann, για την «σπειροειδή γραμμή της σιωπής», η οποία εξηγεί την διαμόρφωση τάσεων στην κοινή γνώμη και αφετέρου της θεωρίας του κοινωνιολόγου N.Luhmann για την λειτουργία των «κοινωνικών συστημάτων», παρουσιάστηκε το θεωρητικό υπόβαθρο που επέτρεψε να συνδεθούν τα αποτελέσματα της προηγούμενης έρευνας και να εξηγηθούν οι διασυνδέσεις μεταξύ των κοινωνικών σφαιρών, που διαμεσολαβούν και αλληλεπιδρούν στη σχέση ΜΜΕ – κοινής γνώμης, κι ειδικά στην θεματική της κλιματικής αλλαγής.

Λέξεις «κλειδιά»: *Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ), κοινή γνώμη, κλιματική αλλαγή, περιβάλλον, διαδίκτυο, Ελλάδα*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σχέση ανάμεσα στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) και στην κοινή γνώμη είναι ζήτημα που απασχολεί την επικοινωνιακή έρευνα εδώ και δεκαετίες. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης αποτελούν στις μέρες μας τις αποκλειστικές σχεδόν πηγές ενημέρωσης για τα τεκταινόμενα στον κόσμο. Τα ΜΜΕ, δεν δρουν όμως πάντα και αποκλειστικά ως πηγή ενημέρωσης. Αξιοποιώντας την ιδιότητά τους αυτή, λειτουργούν πολλάκις κι ως διαμορφωτές της κοινής γνώμης ή τουλάχιστον έχουν αυτή την ικανότητα. Το κύριο θέμα που θα απασχολήσει την εργασία αυτή, είναι πώς κι εάν επιδρούν τα ΜΜΕ στην διαμόρφωση της περιβαλλοντικής άποψης της κοινής γνώμης κι ειδικά στο πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής, τόσο παγκοσμίως όσο και στην Ελλάδα.

Πόσο επηρεάζουν τα ΜΜΕ την κοινή γνώμη; Τι γίνεται όταν υπεισέρχονται περιβαλλοντικά ζητήματα; Τα έχουν εντάξει στην θεματολογία τους; Κι αν ναι, με τι συχνότητα, βάσει ποιας επεξεργασίας; Η κλιματική αλλαγή και οι προεκτάσεις της, τι θέση κατέχουν στην διάρθρωση των θεμάτων των ΜΜΕ; Πως αντιλαμβάνονται τα ΜΜΕ την κλιματική αλλαγή; Έχει μεταβληθεί η συχνότητα με την οποία αντιμετωπίζονται τα περιβαλλοντικά ζητήματα και πόσο; Τι επίδραση έχουν τα παραπάνω στοιχεία στην κοινή γνώμη; Πώς αντιλαμβάνεται η πλειοψηφία του κόσμου την κλιματική αλλαγή και σε τι βαθμό έχουν συμβάλλει σε αυτή την αντίληψη τα ΜΜΕ; Αλληλεπιδρά το «σύστημα» των ΜΜΕ, με άλλα «κοινωνικά συστήματα» στο πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής, κι αν ναι, με ποιο τρόπο; Ποια είναι η πραγματικότητα στην Ελλάδα; Η εργασία, επιχείρησε να δώσει απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα και σε όσα ακόμα προέκυψαν από την έρευνα η οποία διεξήχθη πάνω στο τρίπτυχο: «Μέσα μαζικής επικοινωνίας – κοινή γνώμη – κλιματική αλλαγή».

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας αυτής γίνεται μία προσπάθεια να ορισθούν τα συστατικά στοιχεία της έρευνας που είναι τα ΜΜΕ, η κοινή γνώμη σε συνάρτηση με τα ΜΜΕ και το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής. Κρίθηκε σημαντικό, επειδή και τα τρία συγκεντρώνουν κάποια χαρακτηριστικά που τα καθιστούν ευάλωτα σε ποικίλες ερμηνείες. Παράλληλα έγινε μία αναφορά στο σύστημα και τη λειτουργία

των ΜΜΕ για να εξηγηθεί ο τρόπος που λειτουργεί η μαζική επικοινωνία στις ημέρες μας αλλά και η διασύνδεσή της με την πολιτική και οικονομική πραγματικότητα της κάθε εποχής. Η ιστορική αυτή καταγραφή ήταν χρήσιμη για την εξαγωγή συμπερασμάτων που αφορούν την έντονη σχέση μεταξύ ΜΜΕ και κοινής γνώμης. Από την άλλη πλευρά, το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής, είναι γνωστό, αλλά προκύπτει ένα ερώτημα, γιατί ενδιαφέρει τόσο κόσμο; Μέσω των επιπτώσεων που εμφανίζει, καταδεικνύονται οι λόγοι, που το πρόβλημα αυτό έχει παγκόσμιες και πολύ σημαντικές διαστάσεις.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, έγινε μία προσπάθεια να παρουσιαστεί η σχέση που έχει καταγραφεί βιβλιογραφικά διαχρονικά μεταξύ των ΜΜΕ και της κλιματικής αλλαγής. Εν συνεχεία, σκοπός ήταν η παρουσίαση της κάλυψης του φαινομένου από τα παγκόσμια και ελληνικά ΜΜΕ και να εξαχθούν τα πρώτα συμπεράσματα. Στο κεφάλαιο αυτό, ερευνήθηκε και ο τρόπος κάλυψης της κλιματικής αλλαγής και από το διαδίκτυο στην Ελλάδα.

Στο τρίτο κεφάλαιο, έγινε μία προσπάθεια να παρουσιαστεί, η «άλλη όψη του νομίσματος», δηλαδή η οπτική της παγκόσμιας και της ελληνικής κοινής γνώμης για το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής. Επίσης και σε αυτό το κεφάλαιο, εξετάστηκε η παράμετρος του διαδικτύου. Σκοπός του κεφαλαίου αυτού, ήταν η εξαγωγή πρόσθετων συμπερασμάτων, από το άλλο δίπολο «κοινή γνώμη – κλιματική αλλαγή», για να ακολουθήσει η διασύνδεση των αποτελεσμάτων των δύο κεφαλαίων.

Η σύνδεση των δύο ευρημάτων, που προκύπτουν από τα δύο δίπολα «ΜΜΕ – κλιματική αλλαγή» και «κοινή γνώμη – κλιματική αλλαγή», δημιούργησε κάποια ερωτηματικά αναφορικά με την ασυνέχεια που παρατηρείται τόσο στην παρουσίαση του προβλήματος της κλιματικής αλλαγής από τα ΜΜΕ, όσο και της συγκεχυμένης αντίληψης, και σε σχέση με την δράση που αναπτύσσεται από την πλευρά της κοινής γνώμης. Αναζητήθηκαν λοιπόν οι αιτιώδεις σχέσεις μεταξύ των δύο αυτών θεμάτων, μέσω της αλληλεπιδράσεως τους και με άλλες «σφαίρες» της κοινωνικής λειτουργίας, όπως είναι η πολιτική και η οικονομία.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, επιχειρήθηκε μία παρουσίαση των βασικών θεωριών που αποδεικνύουν την «σιωπηλή» μεν αλλά ουσιαστική δε, επίδραση την οποία στοχεύουν να έχουν τα ΜΜΕ πάνω στην κοινή γνώμη, τα αποτελέσματα αυτής της

προσπάθειας, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που αναπτύσσουν κατά την κάλυψη της κλιματικής αλλαγής και το αν αυτά είναι τελικά ικανά να επηρεάσουν την κοινή γνώμη. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, παρουσιάζονται τα συμπεράσματα, όλης της ερευνητικής προσπάθειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Οι τρείς δρώντες μίας «παγκοσμιοποιημένης ιστορίας»: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης , κοινή γνώμη και κλιματική αλλαγή

Σήμερα, περισσότερο από κάθε άλλη φορά στο παρελθόν, εντασσόμαστε σε κοινωνικά σύνολα, ικανά να μεταβάλλονται με μεγάλη ταχύτητα. Ένας από τους παράγοντες που επιδρούν στον τρόπο που τα άτομα αντιλαμβάνονται και συμμετέχουν στις κοινωνικές αυτές – κι όχι μόνο μεταβολές –, στο μεγαλύτερο μέρος του κόσμου, είναι και η λειτουργία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας¹.

Ο ρόλος που διαδραματίζουν έχει πάρα πολλές φορές θεοποιηθεί κι άλλες τόσες αποδομηθεί. Δεν υπάρχει όμως καμία αμφιβολία στις απαρχές του 21^{ου} αιώνα ότι διαδραματίζουν έναν κάποιο κι αρκετά σημαντικό ρόλο. Τίποτα από όλα αυτά όμως δεν θα ήταν άξιο λόγου, αν τα ΜΜΕ ως πομπός δεν εξέπεμπαν σε ένα δέκτη, όπως αυτό στο οποίο σχηματικά αναφερόμαστε ως κοινή γνώμη. Ακούμε συχνά, διαβάζουμε ακόμα συχνότερα: «Ποια είναι η θέση της κοινής γνώμης σε αυτό ή το άλλο θέμα;», «Αποδοκιμάστηκε από την κοινή γνώμη», φράσεις που μαρτυρούν την ύπαρξη ενός συνόλου που σχηματίζει, επιδρά και δέχεται μηνύματα, και λειτουργεί ή όχι βάσει αυτών. (Στην συγκεκριμένη εργασία, δεν θα γίνει κάποια προσπάθεια να αναπτυχθεί η προβληματική γύρω από τον τρόπο και τα μέσα με τα οποία ορίζεται το σύνολο που ονομάζεται «κοινή γνώμη»², θα υιοθετηθεί ο γενικός ορισμός και θα εξεταστεί σε σχέση με τον ρόλο των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας.)

¹ **Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας ή Ενημέρωσης (mass media):** Εννοούνται όλα τα διαθέσιμα μέσα με τα οποία μπορεί να ενημερωθεί για προηγούμενα και τρέχοντα συμβάντα ένα μεγάλο πλήθος ανθρώπων. Τα ΜΜΕ χωρίζονται σε: **Ασύγχρονα μέσα**, όπως είναι ο τύπος και το Διαδίκτυο, καθώς η πληροφορία τους μεταδίδεται σε διαφορετικές χρονικές στιγμές για κάθε διακριτό χρήστη. **Σύγχρονα μέσα**, όπως είναι το ραδιόφωνο και η τηλεόραση, καθώς όλοι οι χρήστες λαμβάνουν την πληροφορία συγχρόνως. Ο ορισμός αυτός αναφέρεται στο βιβλίο : Denis McQuail, McQuail's mass communication theory, 4th Edition, Sage Publications of London , Thousand Oaks and New Delhi, 2000.

² **Κοινή γνώμη (public opinion):** Οι συλλογικές απόψεις ενός μεγάλου τμήματος του κοινού. (το κοινό, αναφέρεται στο γενικό σώμα των ελεύθερων πολιτών σε μία δεδομένη κοινωνία ή σε κάποια μικρότερη γεωγραφική περιοχή). Αυτό, συχνά εκλαμβάνεται ότι σημαίνει την αριθμητική πλειοψηφία όπως καταμετράται από τις δημοσκοπήσεις, αλλά κάτι τέτοιο δίνει υπέρμετρη βαρύτητα στα εργαλεία μέτρησης, παραβλέποντας το ουσιαστικό στοιχείο που είναι ότι η κοινή γνώμη είναι πάντα πολυμερής, δυναμική και διαφέρει σε ισχύ. Διαχρονικά και σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα, η κοινή γνώμη μπορεί να αναφέρεται στην «ενήμερη γνώμη» ή στην ευρύτερη άποψη από τα ποιο ενημερωμένα και μορφωμένα μέλη μίας κοινωνίας. Καμία δήλωση ωστόσο για δεν μπορεί να είναι ευκρινής ή αδιαμφισβήτητη. Ο ορισμός αυτός αναφέρεται στο βιβλίο : Denis McQuail (2000);, McQuail's mass communication theory, 4th Edition, London, Sage Publications of London : Thousand Oaks and New Delhi,

Αυτή η σχέση μεταξύ των ΜΜΕ και της κοινής γνώμης αναλύεται ποικιλοτρόπως και ξεκινάει έναν αιώνα σχεδόν πιο πριν. Σε μία παγκοσμιοποιημένη κοινωνία σαν την σημερινή, τα ΜΜΕ δεν μεταδίδουν μόνο πληροφορίες αλλά και έννοιες και νόρμες συμπεριφοράς, δικαιολογώντας την θεώρηση ότι κυρίως ο σύγχρονος δυτικός κόσμος έχει «μιντιοποιηθεί»³. Είναι πολύ φυσιολογικό σε αυτό το πλαίσιο, οι παγκόσμιες εξελίξεις να περνούν μέσα από το φίλτρο των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας και έτσι να διοχετεύονται στην κοινωνία. Αποτέλεσμα αυτών λοιπόν, είναι ο τρόπος που αντιλαμβανόμαστε φαινόμενα, συνθήκες και πραγματικότητες, όπως στην περίπτωση που εξετάζεται, την κλιματική αλλαγή, αν δεν εντάσσονται στην γνώση που αποκομίζεται από την προσωπική μας εμπειρία⁴, να εντάσσονται στην γνώση που αποκομίζουμε δια μέσου του πομπού που ονομάζεται ΜΜΕ.

1.1. Η μαζικοποίηση των Μέσων και η σημερινή πραγματικότητα

Σε σύγκριση με τα τέλη 19^{ου} αιώνα – αρχές του 20^{ου} όπου η διακίνηση των πληροφοριών, - ειδήσεων, δια μέσου των Μέσων της εποχής, εντασσόταν σε ένα εθνικό πλαίσιο, σήμερα μας υπενθυμίζεται συνεχώς ο διεθνής χαρακτήρας των ΜΜΕ και ότι η ροή των ειδήσεων και του πολιτισμού περιβάλλει τον πλανήτη και τελικά βιώνουμε σε ένα «παγκόσμιο χωριό», για να χρησιμοποιήσουμε τη φράση του McLuhan.⁵ Η διεθνοποίηση όμως των ΜΜΕ δεν είναι κάτι καινούργιο. Οι μεγαλύτερες εφημερίδες από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα κι ύστερα υπηρετούνταν από ισχυρά και καλά οργανωμένα ειδησεογραφικά πρακτορεία, τα οποία χρησιμοποιούσαν το διεθνές τηλεγραφικό σύστημα. Επιπλέον οι διεθνείς ειδήσεις, αποτελούσαν ένα σταθερό προϊόν πολλών εφημερίδων ανά τον κόσμο. Τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά της γεωπολιτικής σκηνής, κυρίως ο εθνικισμός και ο ιμπεριαλισμός, προκαλούσαν το ενδιαφέρον για τα διεθνή γεγονότα, ειδικά σε περιοχές όπου ο πόλεμος και οι συγκρούσεις προσέφεραν πολλές ειδήσεις.⁶ Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οι εθνικές κυβερνήσεις άρχισαν να ανακαλύπτουν τα πλεονεκτήματα των ΜΜΕ για

³ Lundby Kn. (2009): *Mediatization: concept, changes, consequences*, 1st edition, New York, Peter Lang

⁴ McCombs, M.E. and Shaw, D.L (1993).: «The evolution of agenda setting-theory: 25 years in the marketplace of the ideas», *Journal of Communication*, 43 (2): 58-66

⁵ Ο όρος «Παγκόσμιο Χωριό» συνδέεται με τον Marshall McLuhan, ο οποίος αναφέρεται στα βιβλία του *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man* (1962) και *Understanding Media* (1964). Ο McLuhan χρησιμοποίησε την φράση αυτή για να περιγράψει την διαδικασία στην οποία εισερχόταν η παγκόσμια κοινότητα εκείνη την εποχή μέσω των ηλεκτρονικών συστημάτων και την δυνατότητα την οποία παρείχαν στην στιγμιαία πρόσβαση στην πληροφορία. Σήμερα χρησιμοποιείται με το ίδιο ακριβώς νόημα, χαρακτηρίζοντας την παγκοσμιοποιημένη διεθνή κοινωνία.

<http://www.marshallmcluhan.com/gordon.html>

⁶ McQuail D and Windahl S (1993): *Communication Models*, 2nd edition, London: Longman

τους σκοπούς της διεθνούς και της εγχώριας προπαγάνδας. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, πολλές χώρες χρησιμοποίησαν το ραδιόφωνο για να παρέχουν μία διεθνή υπηρεσία ενημέρωσης και πολιτισμού που αποσκοπούσε στο να προβάλλει τη θετική εθνική τους εικόνα και να διατηρήσει την σχέση τους με τους απόδημους πολίτες. Αυτά τα στοιχεία, απέχουν αρκετά από τον σημερινή εικόνα της μαζικής επικοινωνίας, αλλά αποτελούν μία έκδηλη έκφραση των κινήτρων τα οποία έχουν κατά καιρούς βρεθεί πίσω από την διαχείριση της ροής των παγκόσμιων νέων.

Η άνθηση των διεθνών ειδησεογραφικών πρακτορείων του 20^{ου} αιώνα, συντελέστηκε λόγω της ανάπτυξης της τεχνολογίας και η άνοδός τους υποβοηθήθηκε από τον πόλεμο, το εμπόριο, και τη βιομηχανική επανάσταση.⁷ Η κυβερνητική παρέμβαση, ήταν συνήθης πρακτική, γι αυτό άλλωστε τα κύρια ειδησεογραφικά πρακτορεία στη μεταπολεμική εποχή ήταν βορειοαμερικανικής (UPI και Associated Press), βρετανικής (Reuters), γαλλικής, (AFP), ρωσικής (Itar Tass) προέλευσης. Από εκείνη την εποχή και μετά, η αμερικανική κυριαρχία έχει μειωθεί καθώς έχουν αναπτυχθεί κι άλλα πρακτορεία, όπως για παράδειγμα το γερμανικό DPA και το Ιαπωνικό Kyodo, όπως και πιο πρόσφατα το Αραβικό Al Jazeera. Σύμφωνα με τον Tunstall⁸, η Ευρώπη σήμερα είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός και καταναλωτής διεθνών ειδήσεων παγκοσμίως. Ο Paterson σημειώνει ότι τα τρία ειδησεογραφικά τηλεοπτικά πρακτορεία, τα οποία σε μεγάλο βαθμό τα οποία σε μεγάλο βαθμό προέρχονται από τις διεθνείς τηλεοπτικές ειδησεογραφικές υπηρεσίες που χρησιμοποιούνται από τους παγκόσμιους τηλεοπτικούς φορείς όπως είναι το Reuters, το World Television News και το Associated Press Television News. Οι Tunstall και Machin⁹, αναφέρονται σε ένα εικονικό «δυοπώλειο παγκοσμίων ειδήσεων» που ελέγχεται από το αμερικάνικο Associated Press και το βρετανικό Reuters. Από τα παραπάνω γίνεται εμφανές ότι η υπεροχή διαμορφώνεται από την εγχώρια δύναμη των ειδησεογραφικών φορέων που εμπλέκονται σε σχέση με το μέγεθος της αγοράς, το βαθμό της συγκέντρωσης και τους οικονομικούς πόρους. Η διεθνοποίηση της αγγλικής γλώσσας προσφέρει ένα επιπλέον πλεονέκτημα.

Η «παγκόσμια μαζική επικοινωνία» σήμερα είναι ένα φαινόμενο που οφείλεται σε πολλούς παράγοντες και προσλαμβάνει πολλές μορφές. Αυτές περιλαμβάνουν:

⁷ *ibid*

⁸ Tunstall, J. and Machin D. (1999): The Anglo – American Media Connection. Oxford: Oxford University Press

⁹ *ibid*

- Την απευθείας μετάδοση ή διανομή τηλεοπτικών καναλιών ή αυτοτελείς εκδόσεις από μία χώρα σε ακροατήρια άλλων χωρών. Αυτό καλύπτει διεθνείς πωλήσεις εφημερίδων (πολλές φορές και ειδικές εκδόσεις), και βιβλία, συγκεκριμένα δορυφορικά τηλεοπτικά κανάλια, υπηρεσίες διεθνών ραδιοφωνικών εκπομπών, πολλές φορές επιδοτούμενες και από κρατικές αρχές.
- Συγκεκριμένα διεθνή μέσα, όπως το CNN International, το BBC World, το MTV Europe, το TV5 κτλ
- Περιεχόμενα πολλών ειδών, όπως ταινίες, μουσική τηλεοπτικά προγράμματα, δημοσιογραφικά θέματα, που εισάγονται για να αποτελέσουν μέρος της εγχώριας εκροής
- Μορφικά στοιχεία (formats) και είδη προγράμματος ξένης προέλευσης που προσαρμόζονται και διασκευάζονται για να ανταποκριθούν στις ανάγκες του εγχώριου κοινού.
- Διεθνή θέματα, είτε σχετικά με μία ξένη χώρα, είτε που λαμβάνουν χώρα σε ένα άλλο κράτος, τα οποία εμφανίζονται στα εγχώρια ΜΜΕ
- Διάφορα θέματα όπως αθλητικά γεγονότα, διαφημίσεις και εικόνες που έχουν διεθνή αναφορά ή προέλευση.

Από την παράθεση των παραπάνω, καθίσταται εμφανές ότι δεν υπάρχει κάποια αυστηρή διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στο περιεχόμενο των ΜΜΕ που είναι «παγκόσμιο» και σε εκείνο που είναι «εθνικό» ή τοπικό. Η μαζική επικοινωνία, είναι σχεδόν εξορισμού «παγκόσμια» σε χαρακτήρα, και μόνο χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ΗΠΑ) μπορούν να ισχυριστούν ότι έχουν κάπως μία εγχώρια παραγωγή μέσων.

Τα περισσότερα από τα ζητήματα που περιβάλλουν την παγκόσμια μαζική επικοινωνία στη διεθνή βιβλιογραφία, έχουν μία άμεση ή έμμεση σύνδεση με την θέση του «πολιτιστικού ιμπεριαλισμού» ή με την πιο περιορισμένη έννοια, του «επικοινωνιακού ιμπεριαλισμού» (media imperialism)¹⁰. Οι περισσότερες από τις

¹⁰ Η θεωρία του «επικοινωνιακού ιμπεριαλισμού» ξεκίνησε περίπου στα μέσα της δεκαετίας του 1970 από τις ΗΠΑ, όταν οι αναπτυσσόμενες χώρες αντέδρασαν στον έλεγχο που φαινόταν να ασκούν τα ΜΜΕ των ανεπτυγμένων χωρών στα δικά τους εγχώρια. Ο χώρος που εξελίχθηκε η όλη αυτή διαφωνία ήταν η UNESCO, όπου αναπτύχθηκε το κίνημα NWICO. Με την υποστήριξη της έκθεσης του McBride με τίτλο: "Many Voices, One World", χώρες όπως η Ινδία, η Ινδονησία και η Αίγυπτος υποστήριξαν ότι οι ειδησεογραφικοί όμιλοι των ανεπτυγμένων χωρών, θα πρέπει να έχουν περιορισμένη προσβασιμότητα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτός στάθηκε ένας από τους λόγους που

θέσεις του επικοινωνιακού ιμπεριαλισμού, τείνουν να αντιμετωπίζουν την παγκόσμια μαζική επικοινωνία ως μία διαδικασία «αιτίου – αποτελέσματος», σαν να υποστηρίζαμε ότι τα ΜΜΕ «διαβιβάζουν» ιδέες, νοήματα, και μορφές πολιτισμού από τόπο σε τόπο, από πομπό σε αποδέκτη. Μία πιο αναθεωρημένη, θετική οπτική της παγκοσμιοποίησης έγκειται στην παρατήρηση ότι η διεθνής ροή των ΜΜΕ εν γένει ανταποκρίνεται στη ζήτηση του ακροατηρίου και παράλληλα γίνεται κατανοητή σε σχέση με τις επιθυμίες και τις ανάγκες των αποδεκτών κι όχι μόνο σε σχέση με τις επιθυμίες και τα κίνητρα των προμηθευτών του επικοινωνιακού περιεχομένου.

1.1.1 Τα «νέα» μέσα

Η πιο σημαντική πλευρά της τεχνολογίας της πληροφορικής και των επικοινωνιών (Information and Communications Technology – ICT), είναι πιθανόν η ψηφιοποίηση (digitalization), η διαδικασία, δηλαδή, δια μέσου της οποίας όλα τα κείμενα, μπορούν να περιοριστούν σε ένα δυαδικό κώδικα και να μοιραστούν μέσω της διαδικασίας της παραγωγής, της διανομής και της αποθήκευσης σε όλα τα μέλη του ακροατηρίου. Η παραπάνω διαδικασία αποτελεί την βάση της λειτουργίας του διαδικτύου και όλων των εφαρμογών. Ως «νέα μέσα», στην παρούσα έρευνα, χαρακτηρίζονται όλες οι εφαρμογές που μπορούν να προκύψουν από την χρήση του διαδικτύου¹¹. Η σημασία

οι ΗΠΑ, η Μ.Βρετανία και η Σιγκαπούρη, αποχώρησαν από την UNESCO.

http://en.wikipedia.org/wiki/Media_imperialism

¹¹ Διαδίκτυο (internet): Είναι το παγκόσμιο σύστημα αλληλοσυνδεόμενων δικτύων, που χρησιμοποιεί την υποδομή των τηλεπικοινωνιών και στις ημέρες μας υποστηρίζει έναν μεγάλο αριθμό μορφών (ή τύπων) ανταλλαγών οι οποίες βασίζονται στην επικοινωνία των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Στις μορφές αυτές συμπεριλαμβάνονται: αναζήτηση στοιχείων από τράπεζες δεδομένων, ιστοσελίδες, προσωπικές σελίδες, συνομιλίες μεταξύ χρηστών, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, πολλά είδη ηλεκτρονικού εμπορίου και οικονομικές συναλλαγές. Το διαδίκτυο σταδιακά αποκτά όλο και περισσότερες από τις λειτουργίες των «παραδοσιακών μαζικών μέσων» (π.χ. διαφήμιση, ειδήσεις και πληροφόρηση). Η πρόσβαση στο διαδίκτυο συνεχίζει να περιορίζεται από το κόστος αγοράς τεχνολογικού εξοπλισμού για χρήση καθώς και από τους φραγμούς που θέτουν η γλώσσα, ο πολιτισμός και η γνώση των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Ο ορισμός αυτός αναφέρεται στο βιβλίο : Denis McQuail 2000

του διαδικτύου, μπορεί να συνοψιστεί στην επισήμανση του Poster: «Το διαδίκτυο ενσωματώνει το ραδιόφωνο, τον κινηματογράφο και την τηλεόραση και τα διανέμει δια μέσου της τεχνολογίας. Υπερβαίνει τα όρια των μοντέλων του Τύπου και της τηλεόρασης, με το να α) καθιστά δυνατές τις συνομιλίες ανάμεσα σε πολλούς, β) καθιστά δυνατή την ταυτόχρονη λήψη, την τροποποίηση, την αναδιανομή πολιτιστικών αντικειμένων, γ) εκτοπίζει την επικοινωνιακή δράση από τις αρχές του κράτους, από τις τοπικές, χωρικές σχέσεις της νεωτερικότητας, δ) παρέχει ταυτόχρονες επαφές σε παγκόσμιο επίπεδο και εισάγει το σύγχρονο /ύστερο νεωτερικό υποκείμενο σε μία δικτυωμένη μηχανή»¹².

Η νέα τεχνολογία, διευκολύνει την παγκοσμιοποίηση,, λόγω της ικανότητάς της να υπερβαίνει τους περιορισμούς του χώρου και το χρόνου, για επικοινωνία. Οι νέες τεχνολογίες, από μόνες τους είναι συχνά παγκόσμιες στη δομή και τον τρόπο που λειτουργούν, προωθούν την ύπαρξη μίας κοινής γλώσσας (κυρίως τα αγγλικά), καθώς και κοινές διαδικασίες και συνήθειες στην χρήση. Επίσης προέρχονται από τις οικονομικά ανεπτυγμένες δυτικές χώρες και αναπτύσσονται προς όφελος των πολυεθνικών εταιρειών και βιομηχανιών, των οποίων η ιδιοκτησία συγκεντρώνεται στις ίδιες χώρες. Οι ΗΠΑ κυριαρχούν και τείνουν να προασπίζουν τα δικά τους συμφέροντα στη διαδικασία της διεθνούς ανάπτυξης, με το να επιδιώκουν να εφαρμόσουν τους δικούς τους κανόνες και αρχές διακίνησης και διαχείρισης των νέων τεχνολογιών.¹³

Ο κύριος λόγος που αναφέρονται τα νέα μέσα, στην παρούσα ερευνητική εργασία, σε ξεχωριστό υποκεφάλαιο, είναι επειδή, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ε.Ε. και τις ΗΠΑ, η χρήση τους συνεχώς αυξάνεται. Σύμφωνα με την τελευταία έρευνα που πραγματοποιήθηκε με θέμα: «Νέες τάσεις στη χρήση του διαδικτύου για επικοινωνία, πληροφόρηση και ψυχαγωγία», από το Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας, και δημοσιεύθηκε τον Μάρτιο του 2010, «η εξέλιξη στη χρήση παραδοσιακών και δημοφιλών διαδικτυακών υπηρεσιών από τους Ευρωπαίους και

, McQuail's mass communication theory, 4th Edition, Sage Publications of London , Thousand Oaks and New Delhi.,

¹² Poster M. (1999): «Underdetermination», New Media and Society, V.1 (1) p.12-17

¹³ Denis McQuail (2000):, McQuail's mass communication theory, 4th Edition, London, Sage Publications of London : Thousand Oaks and New Delhi

Έλληνες πολίτες κατά την τετραετία 2005-2008 ήταν καθολικά αυξητική».¹⁴ Αντίστοιχη έρευνα την οποία διεξήγαγε το Ινστιτούτο Επικοινωνίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών και παρουσιάστηκε στα πλαίσια του Ανοιχτού Φόρουμ τις 9 Απριλίου του 2008, έδειξε ότι: «παρατηρείται μια συνεχώς πτωτική τάση στο ποσοστό κοινού που δηλώνει «πολύ/αρκετά ικανοποιημένο» από τον κάθε κλάδο ΜΜΕ, με την τηλεόραση να παρουσιάζει τον χαμηλότερο βαθμό ικανοποίησης, και... ...το ραδιόφωνο και το ανερχόμενο διαδίκτυο να παρουσιάζουν τον ψηλότερο βαθμό ικανοποίησης και γενικότερα την καλύτερη εικόνα (αξιοπιστίας, επαγγελματισμού, προόδου)»¹⁵

1.2 Το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής και οι επιπτώσεις του

Με τον όρο κλιματική αλλαγή αναφερόμαστε στη μεταβολή του παγκόσμιου κλίματος και ειδικότερα σε μεταβολές των μετεωρολογικών συνθηκών που εκτείνονται σε μεγάλη χρονική κλίμακα. Τέτοιον τύπου μεταβολές περιλαμβάνουν στατιστικά σημαντικές διακυμάνσεις ως προς τη μέση κατάσταση του κλίματος ή τη μεταβλητότητά του, που εκτείνονται σε βάθος χρόνου δεκαετιών ή περισσότερων ακόμα ετών. Οι κλιματικές αλλαγές οφείλονται σε φυσικές διαδικασίες, καθώς και σε ανθρώπινες δραστηριότητες με επιπτώσεις στο κλίμα, όπως η τροποποίηση της σύνθεσης της ατμόσφαιρας. Στη Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για τις Κλιματικές Μεταβολές (UNFCC), η κλιματική αλλαγή ορίζεται ειδικότερα ως η μεταβολή στο κλίμα που οφείλεται άμεσα ή έμμεσα σε ανθρώπινες δραστηριότητες, διακρίνοντας τον όρο από την κλιματική μεταβλητότητα που έχει φυσικά αίτια¹⁶.

Τα τελευταία εκατό χρόνια, η μέση ατμοσφαιρική θερμοκρασία στην επιφάνεια του πλανήτη αυξήθηκε κατά 0,74 °C παγκοσμίως και κατά σχεδόν 1 °C στην Ευρώπη, γεγονός που συνιστά ασυνήθιστα ταχεία θέρμανση. Πράγματι, ο 20ός αιώνας ήταν ο θερμότερος αιώνας και η δεκαετία του 1990 ήταν η θερμότερη δεκαετία των

¹⁴ Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας, (2010): «Νέες τάσεις στη χρήση του διαδικτύου για επικοινωνία, πληροφόρηση και ψυχαγωγία», Αθήνα: Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας

¹⁵ Ινστιτούτο Επικοινωνίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών, (2008): «ΜΜΕ: Δεοντολογία και Άνθρωπος, Εξουσία και Πολίτης, Κέρδος και Καταναλωτής», Αθήνα: «Ανοιχτό Φόρουμ»

¹⁶ United Nations Framework Convention on Climate Change, United Nations, 1992, Αρ.1, παρ.3, <http://unfccc.int>

τελευταίων 1.000 ετών. Αυτή η τάση υπερθέρμανσης συνεχίζεται: τα έντεκα θερμότερα έτη έχουν καταγραφεί την τελευταία δωδεκαετία.

Η Διεθνής Ομάδα για την Αλλαγή του Κλίματος (IPCC), ένας οργανισμός του Ο.Η.Ε. που αποτελεί σημείο συνάντησης εκατοντάδων ειδικών επί του κλίματος από ολόκληρο τον κόσμο, προβλέπει ότι μέχρι το 2100 η μέση παγκόσμια θερμοκρασία είναι πολύ πιθανό να αυξηθεί περαιτέρω κατά 1,8°C έως 4°C –και στη χειρότερη περίπτωση έως 6,4°C– εκτός αν οι άνθρωποι αναλάβουν δράση για τον περιορισμό των εκπομπών αερίων που προκαλούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου.

Η επιστημονική παρατήρηση της ανόδου της θερμοκρασίας του πλανήτη, δεν αρκεί από μόνη της για να εξηγήσει τον λόγο για τον οποίο το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, έχει προκαλέσει το παγκόσμια αναστάτωση. Ο λόγος που προκαλείται όλο αυτό το ενδιαφέρον σε παγκόσμιο επίπεδο, εντοπίζεται κυρίως στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής σε όλα τα επίπεδα της καθημερινής ζωής, σε όποιο μέρος του κόσμου κι αν βρισκόμαστε, αλλά και στο ότι η αποδοχή αυτής της επιστημονικής άποψης αμφισβητεί μοντέλα και νοοτροπίες ανάπτυξης και οικονομικής λειτουργίας, που έρχονται από ένα παρελθόν που έχει εξαντληθεί ως αντίληψη στο παρόν.¹⁷

Οι επιπτώσεις από την αλλαγή του κλίματος

Σύμφωνα με επιστημονικές έρευνες και μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί η κλιματική αλλαγή είναι ένα φαινόμενο που οι επιπτώσεις που έχει στο περιβάλλον, δημιουργούν με την σειρά τους, μία σειρά σοβαρών κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων. Η επιστημονική κοινότητα έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι επιπτώσεις της αλλαγής του κλίματος στον παγκόσμιο πληθυσμό δεν θα κατανεμηθούν ομοιόμορφα. Ορισμένες περιφέρειες του κόσμου και τομείς ανάπτυξης των ανθρωπίνων κοινωνιών αναμένεται να βιώσουν κάποια οφέλη, ενώ άλλες περιοχές και άλλοι τομείς θα έρθουν αντιμέτωποι με δυσβάσταχτο κόστος, πιθανότατα και αφανισμό. Οι περισσότερες σχεδόν μετρήσεις προς αυτή την κατεύθυνση καταδεικνύουν ότι συγκριτικά το κόστος για τον πλανήτη θα είναι πολύ μεγαλύτερο από το όφελος, ενώ δεν υπάρχει αναλογία ευθύνης. Δηλαδή, περιοχές και κράτη τα οποία μπορεί να έχουν ελάχιστο μερίδιο ευθύνης στην κλιματική

¹⁷ Τσάλτας Ι. Γρ. – Κατσιμπάρδης Κων (2009). : «Διεθνής Κλιματική Αλλαγή – Ο δρόμος προς την Κοπεγχάγη», Ημερίδα του Παρατηρητηρίου Πολιτικής και Δικαίου για την Κλιματική Αλλαγή του Ευρωπαϊκού Κέντρου Περιβαλλοντικής Έρευνας και Κατάρτισης του Παντείου Πανεπιστημίου, 2^η Συνεδρία: Περιφερειακές Επιπτώσεις, Πρωτοβουλίες και Πολιτικές, Αθήνα, 2009, Σιδέρης, σελ. 37-95

αλλαγή, μπορεί να πληγούν περισσότερο σε σχέση με περιοχές του πλανήτη που η οικονομική τους μεγέθυνση θεωρείται ότι έχει συμβάλλει ιδιαίτερα στο φαινόμενο.¹⁸

Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις

Οξυνση των ακραίων καιρικών φαινομένων

Η κρίση του κλίματος δεν εξαντλείται δυστυχώς σε μια αύξηση της μέσης επιφανειακής θερμοκρασίας του πλανήτη. Η αποσταθεροποίηση της ατμόσφαιρας, που συνεπάγεται η αύξηση αυτή, θα έχει ως αποτέλεσμα την έξαρση των ακραίων καιρικών φαινομένων, όπως οι πλημμύρες, οι τυφώνες, οι ξηρασίες κ.λ.π.

- **Άνοδος της στάθμης της θάλασσας**

Μία από τις σοβαρότερες επιπτώσεις του φαινομένου του θερμοκηπίου αναμένεται να είναι και η αύξηση της μέσης στάθμης της θάλασσας. Η αύξηση αυτή οφείλεται στους εξής παράγοντες: διαστολή του θαλασσινού νερού λόγω αύξησης της θερμοκρασίας, λιώσιμο των αλπικών παγετώνων, λιώσιμο των πάγων της Γροιλανδίας και της Ανταρκτικής. Τον τελευταίο αιώνα, η αύξηση της μέσης επιφανειακής θερμοκρασίας κατά 0,4-0,8 °C, είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της μέσης στάθμης των ωκεανών κατά 10-20 cm (εκατοστά). Εκτιμάται ότι η αύξηση αυτή οφείλεται κυρίως στη θερμική διαστολή των ωκεανών και το λιώσιμο των αλπικών παγετώνων.

Η IPCC εκτιμά πως η επιδείνωση της αποσταθεροποίησης του κλίματος θα επιφέρει μια αύξηση της μέσης στάθμης της θάλασσας κατά 9-88 cm στον επόμενο αιώνα. Παραλιακές ζώνες και μικρά νησιά είναι ιδιαίτερα ευάλωτα σ' αυτή την άνοδο της στάθμης της θάλασσας.

- **Κίνδυνοι για την βιοποικιλότητα**

Εκτιμάται ότι χιλιάδες ζωικά και φυτικά είδη απειλούνται ευθέως από την αποσταθεροποίηση του κλίματος. Σ' αυτά περιλαμβάνονται είδη υπό εξαφάνιση, αποδημητικά πουλιά, απομονωμένοι πληθυσμοί, είδη που περιορίζονται σε παράκτιες περιοχές και είδη με μειωμένη γενετική ικανότητα προσαρμογής. Δεδομένου ότι η

¹⁸ Confalonieri, U., B. Menne, R. Akhtar, K.L. Ebi, M. Hauengue, R.S. Kovats, B. Revich and A. Woodward (2007). Executive summary. Human health. In: Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change - IPCC website. http://www.ipcc.ch/publications_and_data/ar4/wg2/en/ch8s8-es.html.

χωρική κατανομή των οικοσυστημάτων είναι συνάρτηση των κλιματικών συνθηκών, μια αλλαγή του κλίματος θα άλλαζε, όχι μόνο τη σύσταση των οικοσυστημάτων αλλά και τη γεωγραφική κατανομή τους. Οι αλλαγές στη θερμοκρασία και τις βροχοπτώσεις θα αλλάξουν τις υδάτινες απορροές, την υγρασία του εδάφους, τους ρυθμούς διάβρωσης και την ανακύκλωση της οργανικής ύλης και των θρεπτικών συστατικών. Αυτά με τη σειρά τους θα επηρεάσουν την παραγωγικότητα, τον ανταγωνισμό των ειδών, τη βιοποικιλότητα, την εξάπλωση των ζιζανίων, διαμορφώνοντας έτσι μια ολότελα διαφορετική κατάσταση στα διάφορα οικοσυστήματα.

Οι κοινωνικές επιπτώσεις

- **Επιπτώσεις στην υγεία¹⁹**

Η αποσταθεροποίηση του κλίματος μπορεί να επηρεάσει την υγεία με πολλούς τρόπους. Σε ένα θερμότερο κλίμα με έντονα καιρικά φαινόμενα (π.χ. συχνότερα κύματα καύσωνα), αναμένεται να αυξηθούν π.χ. οι καρδιαγγειακές παθήσεις και τα κρούσματα θερμοπληξίας. Ακόμη, η αυξημένη θερμοκρασία ευνοεί την ανάπτυξη και διάδοση μεταδοτικών νόσων όπως η ελονοσία, ο κίτρινος πυρετός και η δυσεντερία.

Μια έμμεση επίπτωση της υπερθέρμανσης του πλανήτη είναι η διαθεσιμότητα του νερού, η οποία αναμένεται να ελαττωθεί. Στις φτωχές χώρες, όπου οι συνθήκες υγιεινής δεν είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένες, η ελάττωση του διαθέσιμου νερού αναμένεται να εντείνει τα ήδη υπαρκτά προβλήματα, αυξάνοντας τα κρούσματα διάρροιας και θανάτων από μολυσμένα νερά.

Αλλά και στις αναπτυγμένες βιομηχανικά χώρες, η αύξηση της θερμοκρασίας αναμένεται να έχει επιπτώσεις, όχι μόνο στη διαθεσιμότητα του νερού, αλλά και στην ποιότητά του. Σε περιοχές που υδρεύονται από επιφανειακά ύδατα, ευνοείται η ανάπτυξη αλγών, ιδιαίτερα όταν υπάρχει περίσσεια θρεπτικών λόγω ρύπανσης. Η αύξηση της μέσης θερμοκρασίας αναμένεται να ευνοήσει την ανάπτυξη αυτών των αλγών, τα οποία προσδίδουν έντονη γεύση και οσμή στο νερό, καθιστώντας το πολλές φορές ακατάλληλο προς πόση.

¹⁹ Kalkstein, L. S., and K. M. Valimont. 1987. Climate effects on human health. In *Potential effects of future climate changes on forests and vegetation, agriculture, water resources, and human health*. EPA Science and Advisory Committee Monograph no. 25389, 122-52. Washington, D.C.: U.S. Environmental Protection Agency. <http://www.ciesin.org/docs/001-338/001-338.html>

- **Εκτοπίσεις πληθυσμών**

Το Σεπτέμβριο του 2006, κατά τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών ο Πρωθυπουργός των νήσων της Παπούα Νέα Γουινέα Michael Somare προειδοποίησε ότι «μικρά νησιωτικά κράτη και Ατόλλες κατά μήκος του Ειρηνικού Ωκεανού πλημμυρίζουν λόγω της ανόδου της στάθμης των υδάτων. Για εμάς, δεν είναι ακαδημαϊκή θεωρηση, είναι πραγματικότητα!». ²⁰ Στις αρχές του 1990, το IPCC είχε αναφέρει ότι η πιο σημαντική επίδραση της κλιματικής αλλαγής θα είναι πιθανότατα η ανθρώπινη μετανάστευση. ²¹ Επιπλέον, σύμφωνα με την άποψη της Ύπατης Αρμοστείας των Η.Ε. για τους Πρόσφυγες «οι αιτίες των εκτοπίσεων γίνονται όλο και πιο περίπλοκες: όλο και περισσότεροι άνθρωποι αναγκάζονται να εκτοπισθούν λόγω έσχατης υστέρησης, περιβαλλοντικών καταστροφών, κλιματικής αλλαγής, ενόπλων συγκρούσεων καθώς και διώξεων από το κράτος τους». ²²

Ο όρος «περιβαλλοντικοί πρόσφυγες» χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο σε σχέση με το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής. Ωστόσο, μέχρι στιγμής δεν έχει αποδειχθεί πλήρως σε ποιο βαθμό η κλιματική αλλαγή συμβάλλει στις εκτοπίσεις πληθυσμών και στο είδος της μετανάστευσης. Αρκετοί εκτιμούν, ότι είναι ένα νέο φαινόμενο και ότι ο αριθμός τους είναι σήμερα 50 εκατομμύρια, ενώ μέχρι το 2050 θα ανέλθει στα 200 εκατομμύρια. Αντιθέτως, άλλοι εκτιμούν, ότι ο ίδιος ο όρος των περιβαλλοντικών προσφύγων είναι νομικά ασύμβατος και περιττός σε σχέση με τον ορισμό ενός πρόσφυγα με βάση της Σύμβαση της Γενεύης του 1951, ενώ παράλληλα τα κριτήρια που καθορίζουν έναν περιβαλλοντικό πρόσφυγα δεν έχουν πλήρως ορισθεί και εξακριβωθεί, ώστε να εξαχθεί ένα ασφαλές συμπέρασμα τόσο για τη φύση όσο και για τον ακριβή αριθμό τους. ²³

- **Διεθνής σταθερότητα και ασφάλεια**

Πρόσφατες μελέτες έγκυρων διεθνών ινστιτούτων και οργανισμών θεωρούν το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής ως μία από τις κυριότερες μελλοντικές απειλές για

²⁰ European Centre on Pacific Issues: South Pacific sounds alarm on global warming”, ECSIEP – EPS Bulletin, v. 14, n. 3, August-December 2006. <http://www.ecsiep.org/documents/bulletin/bull14-3.pdf>

²¹ Lonergan S., (1998) «The role of environmental degradation in population displacement» Environmental Change and Security Project Report, Issue 4,

²² UN General Assembly, Report of the UNHCR concerning the period from 1 January 2007 to 30 June 2008, 63rd Session – Supplement no. 12, 2008

²³ Black R, Environmental Refugees (1997) : Myth or Reality?, University of Sussex, Working Paper no. 34, March, 2001; G. Kibreab, “Environmental Causes and Impact of Refugee Movements: A Critique of the Current Debate”, Disasters 21 (1)

την εθνική και διεθνή ασφάλεια, με δυσμενέστερες συνέπειες κυρίως για τον αναπτυσσόμενο κόσμο.

Καταγράφονται οι ακόλουθες απειλές: (1) Συγκρούσεις με σκοπό την εξασφάλιση φυσικών πόρων. Μείωση της καλλιεργήσιμης γης, εκτεταμένη λειψυδρία, φθίνοντα αποθέματα τροφίμων και αλιευμάτων, περισσότερες πλημμύρες, παρατεταμένες περίοδοι ξηρασίας και αύξηση έντασης και συχνότητας ακραίων φυσικών φαινομένων. (2) Απώλεια εδαφών σε παραθαλάσσιες περιοχές και συνοριακές διενέξεις. (3) Μετανάστευση λόγω περιβαλλοντικών αλλαγών (εκτιμάται ότι ο αριθμός των μεταναστών αυτών θα μπορούσε να φτάσει τα 200 εκατομμύρια ως το 2050). (4) Αύξηση της αστάθειας σε αδύναμα ή δυσλειτουργικά κράτη, μειώνοντας ακόμη περισσότερο την ήδη περιορισμένη ικανότητα των κυβερνήσεών τους να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν. (5) Πιέσεις επί του διεθνούς συστήματος διακυβέρνησης και κίνδυνοι για την παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη.

Η κάθε μία από τις απειλές αυτές κατά της διεθνούς σταθερότητας και ασφάλειας είναι από μόνη της δύσκολο να αντιμετωπισθεί. Η διάδραση μεταξύ τους εντείνει τις προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει η διεθνής κοινότητα και ενδέχεται να προκαλέσει μια «αλυσιδωτή αντίδραση» με απρόβλεπτες συνέπειες. Ακόμη και στην πλέον αισιόδοξη περίπτωση (με μια μέση άνοδο της θερμοκρασίας σε παγκόσμιο επίπεδο της τάξεως των 1,3 βαθμών Κελσίου ως το 2040), στις επιπτώσεις μπορεί να περιλαμβάνονται: η αύξηση των ενδοκρατικών και διακρατικών εντάσεων λόγω αύξησης των μεταναστευτικών ρευμάτων, η πιθανότητα συγκρούσεων λόγω ανεπάρκειας πόρων (κυρίως στα δυσλειτουργικά κράτη της Αφρικής), οι οικονομικές προεκτάσεις από την εξάπλωση ασθενειών, καθώς και απρόβλεπτες γεωπολιτικές ανακατατάξεις, καθώς τα κράτη θα προσαρμόζονται με διαφορετικούς ρυθμούς στις μεταβολές στους διαθέσιμους πόρους και στη διάδοση των ασθενειών. Στην περίπτωση έντονης κλιματικής αλλαγής, που θα αντιστοιχεί σε μια μέση άνοδο στην παγκόσμια θερμοκρασία της τάξεως των 2,6 βαθμών Κελσίου ως το 2040, μαζικά μη-γραμμικά φαινόμενα στο παγκόσμιο φυσικό περιβάλλον θα προκαλέσουν μαζικά μη-γραμμικά κοινωνικά φαινόμενα.

Οι οικονομικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής

Στις 30 Οκτωβρίου 2006, δημοσιεύθηκε η έκθεση για τα οικονομικά της κλιματικής αλλαγής του Sir Nicholas Stern, η οποία αποτελεί πρωτοβουλία της βρετανικής κυβέρνησης (το πλήρες κείμενό της είναι διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο www.sternreview.org.uk). Σε αντίθεση με την πλειονότητα των σχετικών πονημάτων, προτείνει μια ολιστική προσέγγιση του φαινομένου. Επιχειρεί την ανάδειξη, όχι μόνο των επιπτώσεων και των κινδύνων που εγκυμονεί η κλιματική αλλαγή, αλλά κυρίως του κόστους ευκαιρίας που συνδέεται με την υιοθέτηση αποτελεσματικών δράσεων για την παρεμπόδιση της σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις της έκθεσης, η αδιάπτωτη κλιματική αλλαγή ενδέχεται να προκαλέσει αύξηση της μέσης θερμοκρασίας της γης κατά 5ο C σε σχέση με τα προ-βιομηχανικά επίπεδα. Το φαινόμενο αναμένεται να επηρεάσει όχι μόνο τις αναπτυγμένες αλλά το σύνολο των χωρών, με καταλυτικές συνέπειες στον μετασχηματισμό τόσο της φυσικής όσο και της ανθρώπινης γεωγραφίας του πλανήτη. Αξιοσημείωτη είναι η εκτίμηση ότι τα φτωχότερα κράτη θα αντιμετωπίσουν το πρόβλημα εντονότερα και νωρίτερα από τα ήδη αναπτυγμένα.

Βάσει των οικονομικών εκτιμήσεων, το άμεσο κόστος των επιπτώσεων των κλιματικών αλλαγών υπολογίζεται στο 5% περίπου του παγκοσμίου ΑΕΠ ετησίως. Αν δε συνυπολογίσει κανείς τις επιπτώσεις του φαινομένου στην ανθρώπινη ζωή και στο περιβάλλον, το κόστος ανέρχεται στο 20%, ενώ το κόστος των πιθανών δράσεων για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου θα προσέγγιζε μόλις το 1%. Σ' αυτό δεν συνυπολογίζονται οι τεράστιες αναπτυξιακές ευκαιρίες που θα δημιουργήσει η ανάπτυξη νέων ενεργειακών τεχνολογιών, με στόχο τον περιορισμό της χρήσης άνθρακα.

Σύμφωνα με την έκθεση, η κλιματική αλλαγή αποτυπώνει τη μεγαλύτερη μέχρι σήμερα αποτυχία της αγοράς. Η διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης αναμένεται να δράσει όχι μόνο ως καταλύτης της κλιματικής αλλαγής αλλά και ως τροχοπέδη για την οικονομική ανάπτυξη. Γι' αυτό το λόγο απαιτείται η ανάληψη κρατικών δράσεων σε παγκόσμιο επίπεδο με στόχο: α) τη διαμόρφωση ενιαίας τιμολογιακής πολιτικής για τον άνθρακα που θα καλύπτει όλα τα κράτη και τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας, β) την υιοθέτηση κινήτρων για την ανάπτυξη προϊόντων “χαμηλού άνθρακα” και υψηλής αποδοτικότητας, και γ) τη μεταβολή των καταναλωτικών συνηθειών και τη διαμόρφωση μιας κοινής αντίληψης και συμπεριφοράς σε διεθνές

επίπεδο, μέσω της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών για ζητήματα που άπτονται της ενεργειακής αποδοτικότητας.

Εκτός από την καινοτόμο προσέγγιση που εισάγει, η εν λόγω έκθεση είναι εξαιρετικά σημαντική για έναν επιπλέον λόγο. Τα συμπεράσματα δεν αναφέρονται σε κάποιο αφηρημένο και διάχυτο όφελος της κοινωνίας, αλλά επιχειρείται η μεθοδική αποτίμηση του οικονομικού κόστους και οφέλους για τα κράτη, τις επιχειρήσεις και τις κοινωνίες εν γένει. Παρατηρείται, λοιπόν, πως η συστηματική μέτρηση των οικονομικών συνεπειών μιας ενδεχόμενης δράσης για την προστασία του περιβάλλοντος αποφέρει απτά αποτελέσματα που δύνανται να οδηγήσουν τις κυβερνήσεις σε ορθολογικότερες επιλογές σχετικά με την εφαρμογή, ή μη, περιβαλλοντικών πολιτικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Η παρουσίαση του προβλήματος της κλιματικής αλλαγής από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Αν και το τέλος του ψυχρού – πολέμου, επέτρεψε την μετατόπιση του παγκόσμιου ενδιαφέροντος από την θεματολογία της ισορροπίας της ισχύος και τις διαχωριστικές γραμμές των πολιτικών ιδεολογιών προς μία θεματολογία προβλημάτων παγκόσμιου ενδιαφέροντος, όπως η παγκόσμια φτώχεια, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η βιώσιμη ανάπτυξη,²⁴ το περιβαλλοντικό κίνημα μοιάζει μόλις τα τελευταία χρόνια, να κερδίζει σταδιακά μερίδιο από τα «φώτα της δημοσιότητας», αναφορικά με την κινητοποίηση της κοινής γνώμης, όχι στο επίπεδο της ενημέρωσης, αλλά της πολιτικής δραστηριοποίησης.

Σχολιάζοντας την επίδραση των ΜΜΕ στις ανθρώπινες κοινωνίες ο W. Lance Bennett²⁵, έγραψε ότι: «Λίγα πράγματα είναι τόσο συνυφασμένα με την με την καθημερινή ζωή μας, όπως η μετάδοση των ειδήσεων..... έχουν μετατραπεί σε ένα είδος ιστορικής καταγραφής, του ρυθμού της προόδου, των προβλημάτων και της ελπίδας της κοινωνίας». Το θέμα του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής, όπως είναι φυσιολογικό, δεν θα μπορούσε να μείνει εκτός από αυτή τη διαδραστική σχέση, «ΜΜΕ – Κοινωνίας»: Το δημόσιο ενδιαφέρον και ο τρόπος που αυτό εκφράστηκε αλλά και σχηματοποιήθηκε από τα ΜΜΕ, αποτέλεσε την αφορμή για την υιοθέτηση πολιτικών και την ενίσχυση της επιστημονικής έρευνας, όπως αντίστοιχα και η πλευρά της πολιτικής διαχείρισης του θέματος και της επιστημονικής αναρώτησης, διαμόρφωσαν τον τρόπο με τον οποίο τα ΜΜΕ και κατ' επέκταση η κοινωνία υποδέχθηκε και αντιλήφθηκε το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής.

Γενικά, τα οικολογικά κινήματα, δεν κέρδισαν την μεγαλύτερη δυνατή δημοσιότητα. Η ιδεολογική τους βάση και η κατηγοριοποίηση τους στους «φιλειρηνιστές» σε παγκόσμιο επίπεδο, τους κατέταξε στις ομάδες αντί – συστημικής ιδεολογίας και τους συνέδεσε στα μάτια της κοινής γνώμης με άλλες ομάδες αντίδρασης προς την αστική

²⁴ Οι Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας (MDGs) είναι οκτώ συνολικά, πρέπει να επιτευχθούν μέχρι το 2015 και ανταποκρίνονται στις βασικές παγκόσμιες αναπτυξιακές προκλήσεις. Οι MDG καθορίζονται από τις δράσεις και τους στόχους που περιλαμβάνονται στην Διακήρυξη της Χιλιετίας που υιοθετήθηκε από 189 έθνη και υπογράφηκε από 147 αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης της Χιλιετίας των Ηνωμένων Εθνών το Σεπτέμβριο του 2000. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. United Nations Millenium Goals: Summit on the Millennium Development Goals, 20-22 September 2010, <http://www.un.org/millenniumgoals/>

²⁵ Bennett WL. (2002): «News: The Politics of Illusion» 5th edition, New York, Longman

κουλτούρα.²⁶ Όπως είναι φυσιολογικό και το μερίδιο τη ταύτισης της κοινής γνώμης με τέτοια κινήματα - παρά την σοβαρότητα πολλές φορές των θέσεών τους - ήταν περιορισμένο. Λόγω των επιπτώσεών του όμως, το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, έχει διαχωριστεί - ειδικά τα τελευταία χρόνια - από την απόλυτα οικολογική φρασεολογία. Συχνά επικοινωνείται αυτόνομα και ανεξάρτητα από τα ΜΜΕ και σχετίζεται περισσότερο με την προτροπή για την υιοθέτηση ενός διαφορετικού μοντέλου παραγωγής και «πράσινης πολιτικής», στα πλαίσια της βιώσιμης ανάπτυξης, παρά με την ιδεολογία της «από - ανάπτυξης»²⁷.

Βάσει της θεωρίας του «επικοινωνιακού ιμπεριαλισμού», που αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, η κατεύθυνση οποιασδήποτε υπερεθνικής επίδρασης, φαίνεται ότι είναι εξαιρετικά προβλέψιμη από την δομή του παγκόσμιου επικοινωνιακού συστήματος, η οποία ανταποκρίνεται στη δομή των παγκόσμιων οικονομικών σχέσεων. Η μεγάλη ικανότητα που χρειάζεται για να παραχθεί η προμήθεια επικοινωνιακού περιεχομένου η οποία απαιτείται από τα σύγχρονα συστήματα των ΜΜΕ, σημαίνει ότι οι πλούσιες χώρες θα ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες και θα παράγουν ένα πλεόνασμα προς εξαγωγή. Από αυτό συμπεραίνεται ότι η γενική κατεύθυνση της επίδρασης θα είναι πάντα από την πλουσιότερη προς την φτωχότερη χώρα,, από τη μεγαλύτερη στη μικρότερη, (πάντα με όρους οικονομικής μεγέθυνσης). Με αυτή την παραδοχή, στο κεφάλαιο αυτό και στο μέρος που αφορά την παρουσίαση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής σε παγκόσμιο επίπεδο, θα εξεταστούν κυρίως οι περιπτώσεις των ΗΠΑ και της Μ.Βρετανίας.

Τα τελευταία χρόνια, έχουν διεξαχθεί κάποιες έρευνες, με κύριο θέμα την κλιματική αλλαγή και κατ' επέκταση τα Μ.Μ.Ε και το πώς αυτά παρουσιάζουν το φαινόμενο αυτό. Οι περισσότερες από αυτές τις μελέτες, εστιάζουν στον Τύπο (εφημερίδες) και στο πώς προβάλλεται το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής μέσα από τη δημοσίευση σχετικών άρθρων, καθώς είναι ένα από τα πιο «παραδοσιακά» μέσα ενημέρωσης του πολίτη, συμπεράσμα το οποίο εξάγουμε από πολλές μελέτες που δηλώνουν ότι πολύ

²⁶ Bernardo Diaz Novosty: Building Climate Change in the Media, (2009), http://www.infoamerica.org/icr/num01/infoamerica01_diaznosty.pdf

²⁷ Λατούζ Σερζ (2008): «Το στοίχημα της από - ανάπτυξης», 1^η έκδοση, Θεσσαλονίκη, Περάσματα

συχνά τα Μ.Μ.Ε. , έχουν τη δύναμη να επηρεάσουν το κοινό στο να πάρει κάποιες αποφάσεις ή προσανατολιστεί σε μία κατεύθυνση.²⁸

Η θεματολογία αυτών των μελετών είναι ευρεία. Οι Carvalho και Burgess (2005)²⁹, μελετούν 3 εφημερίδες του Ηνωμένου Βασιλείου, την περίοδο από το 1985 μέχρι το 2003 και κάνουν τρεις διαχωρισμούς, αναγνωρίζοντας τρεις «αλυσίδες-κύκλους» κλιματικής αλλαγής (1985- 1990, 1991- 1996 και 1997 μέχρι το 2003) και οι οποίες χαρακτηρίζονται από διαφορετικά πλαίσια ρίσκου που έχουν σχέση με την κλιματική αλλαγή. Το άρθρο ισχυρίζεται πως οι «παραγωγοί» και οι «καταναλωτές» των κειμένων των Μ.Μ.Ε., συμμετέχουν από κοινού σε δυναμικές και ουσιώδεις δραστηριότητες με συγκεκριμένο πλαίσιο το οποίο, βεβαίως, υφίσταται αλλαγές στην πάροδο του χρόνου, έχοντας όμως πάντα την αντίληψη του ρίσκου στην κλιματική αλλαγή. Τρία χρόνια αργότερα, δημοσιεύθηκε η μελέτη του Boykoff³⁰, το 2008, η οποία έρχεται σε αντίθεση με αυτά που προαναφέρθηκαν, καθότι τονίζει ότι γίνεται ιδιαίτερη εστίαση σε ζητήματα που αφορούν απλά, καιρικά φαινόμενα και πολιτικές τοποθετήσεις, παρά σε σημεία με συγκεκριμενοποιήσεις πάνω στο δίκαιο του περιβάλλοντος για την κλιματική αλλαγή και το ρίσκο αυτού του φαινομένου. Πολλοί ερευνητές ανησυχούν για τη δημόσια κατανόηση της κλιματικής αλλαγής και το ρόλο των Μ.Μ.Ε. σε αυτό.³¹

Επίσης, πολλές είναι οι μελέτες που ερευνούν τη σχέση μεταξύ της επιστημονικής γνώσης, των Μ.Μ.Ε. και του κοινού, για την κλιματική αλλαγή, τονίζοντας άλλες φορές τα θετικά στοιχεία, όπως το γεγονός ότι πολλές φορές, σε άρθρα που αφορούν για παράδειγμα, την υπερθέρμανση και την κλιματική αλλαγή, η γνώμη των επιστημόνων χρησιμοποιείται για να δοθεί κύρος και εγκυρότητα στη δομή τους³²

²⁸ Σκαναβή-Τσαμπούκου,Κ., (2004), «Περιβάλλον και Επικοινωνία», Αθήνα, Καλειδοσκόπιο

²⁹ Carvalho,A.,& Burgess,J., (2005), “Cultural Circuits of Climate Change in U.K. Broadsheet Newspapers, 1985-2003”. Risk Analysis, Vol. 25, No. 6, pp. 1457-1469

³⁰ Boykoff,M., (2008), “The cultural politics of climate change discourse in UK tabloids”, Elsevier, pp.549-569

³¹ Russil,C. & Nyssa, Z., (2009), “The tipping point trend in climate change communication”, Elsevier, pp. 336-344 και Sampei,Y. & Aoyagi-Usui, M., (2009), “Mass-Media coverage, its influence on public awareness of climate change issues, and implications for Japan’s national campaign to reduce greenhouse gas emissions”, Elsevier, pp. 203-212

³² Taylor,N., ; Nathan, S., (2002), “How science contributes to environmental reporting in British newspapers: a case study of the reporting of global warming and climate change” The Environmentalist, Vol. 22, pp.325–331

και άλλες φορές τα αρνητικά, όπως πιθανές παρερμηνείες ή λάθος αποκωδικοποιήσεις «μηνυμάτων» από διάφορες κοινωνικές ομάδες.³³

Τέλος, ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα μελέτης αυτών που ασχολήθηκαν με τη σχέση των εφημερίδων και των τηλεοπτικών Μ.Μ.Ε. είναι η έρευνα των Boykoff Μ. και Boykoff J., το 2007,³⁴ όπου καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι εφημερίδες και τα τηλεοπτικά Μ.Μ.Ε. των Η.Π.Α. , αποτελούν επιρροές- κλειδιά μεταξύ κάποιων σύνθετων δυνάμεων, διαμορφώνοντας διάσπαρτες πληροφορίες στο πολιτικοποιημένο περιβάλλον που επικρατεί.

Σε αντίθεση με προηγούμενες μελέτες, ο απώτερος σκοπός της παρούσας εργασίας δεν είναι να επεκταθεί στην εύρεση ποικίλων λύσεων στα οποιαδήποτε προβλήματα υπάρχουν, αλλά να εξακριβωθεί η αποτελεσματικότητα των Μ.Μ.Ε και συγκεκριμένα των εφημερίδων στην ελληνική επικράτεια, όσον αφορά την προβολή του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής και παράλληλα να βρεθεί η βαρύτητα την οποία δίνουν τα μέσα αυτά σε ζητήματα περιβάλλοντος κατά τη διάρκεια μίας δεκαετίας.

2.1. Από τις πρώτες αναφορές στις ΗΠΑ και τη Μ.Βρετανία, έως σήμερα.

Ερευνητικά στοιχεία για τις ανθρωπογενείς επιδράσεις στην αλλαγή του κλίματος, μπορούν να εντοπιστούν ακόμα και στον 19^ο αιώνα, όταν οι επιστήμονες ερευνούσαν τη σχέση μεταξύ της αποψίλωσης των δασών και φαινομένων όπως οι πλημμύρες και οι κατολισθήσεις, τη σύνδεση μεταξύ των εκπομπών φωτεινότητας του ήλιου και τις ποικιλίες της χλωρίδας , κοκ³⁵. Προς το τέλος του 19^{ου} αιώνα, οι επιστήμονες ξεκίνησαν να εξετάζουν πιο συγκεκριμένα, την επίδραση που μπορεί να έχει ο ανθρώπινος παράγοντας στο κλίμα της Γης. Το 1896, ο Σουηδός Χημικός, Svante Arrhenius, υπέθεσε πως και εάν οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα μπορούν να

³³ Burgess, J., (1990), "The Production and Consumption of Environmental Meanings in the Mass Media: A Research Agenda for the 1990s", Transactions of the Institute of British Geographers, New Series, Vol. 15, No. 2, pp. 139-161

³⁴ Boykoff V.T, M., & Boykoff V.M. J., (2007), "Climate change and journalistic norms: A case-study of US mass-media coverage", Geoforum, Vol. 38, pp. 1190–1204

³⁵ Flemming JR (1998): «Historical Perspectives on Climate Change», Oxford UK, Oxford University Press

οδηγήσουν στην αύξηση της ατμοσφαιρικής θερμοκρασίας και κατ' επέκταση στο «φαινόμενο του θερμοκηπίου».³⁶

Εκείνη την περίοδο τα ΜΜΕ – και κυρίως οι εφημερίδες - , ερχόντουσαν αντιμέτωπα κατά την λειτουργία τους με μία σειρά μεγάλων αλλαγών. Η σχέση τους με την κοινή γνώμη επηρεαζόταν ακόμα σε μεγάλο ποσοστό από δομικούς παράγοντες όπως, τα υψηλά ποσοστά αναλφαριθμητισμού, ο κρατικός έλεγχος επί της δημόσιας σφαίρας, οι κληρονομίες της αποικιοκρατίας, η τεχνολογική υποανάπτυξη.³⁷

Στη συνέχεια όμως η διάδοση της εκπαίδευσης όπως και η εισαγωγή της μαζικής κυκλοφορίας των εφημερίδων, οι οποίες έγιναν προστιτές με ένα ελάχιστο οικονομικό αντίκρισμα, έδωσαν τεράστια ώθηση, κυρίως στα αστικά κέντρα, στην ισχυροποίηση των εφημερίδων και κατ' επέκταση των ΜΜΕ. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τα έσοδα από την διαφήμιση, μετέτρεψαν τις εφημερίδες σταδιακά σε ιδιαίτερα ελκυστική επένδυση. Μάλιστα, το τέλος του δέκατου ένατου και στις αρχές του εικοστού αιώνα ειδικά οι δυτικές κοινωνίες, ήρθαν σε επαφή με την δημιουργία των πρώτων μεγάλων ομίλων επικοινωνίας όπως του Joseph Pulitzer και ο Ουίλιαμ Ράντολφ Χιρστ. Ως συνέπεια αυτών των εξελίξεων, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης γίνονταν όλο και πιο ισχυρά, αποκτούν σταδιακά την ταυτότητα των κοινωνικών, πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών ιδρυμάτων και εδραιώνουν την θέση τους στην κοινωνία.

Σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποίησαν οι Maxwell T. Boycoff και J.Timmons Roberts, για τη δημοσίευση της έκθεσης του 2007 του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη (United Nations Development Programme – UNDP)³⁸, οι δύο σφαίρες της κλιματικής αλλαγής και των ΜΜΕ έρχονται τελικά σε επαφή στις αρχές της δεκαετίας του 1950. Στη Μ.Βρετανία η «Saturday Evening Post» δημοσίευσε ένα άρθρο με τίτλο: «Μήπως ο κόσμος γίνεται πιο θερμός;», το οποίο πραγματευόταν, τη σχέση μεταξύ της αύξησης της ατμοσφαιρικής θερμοκρασίας, την άνοδο της στάθμης της θάλασσας και τις επιπτώσεις στη γεωργία. Η επόμενη αναφορά σε άρθρο για την ανθρωπογενή παρέμβαση στην αλλαγή του κλίματος, έγινε στην περιοδικό «Christian Science Monitor», από τον Αμερικανό

³⁶ *ibid*

³⁷ Starr P. The Creation of the Media : Political Origins of Modern Communications, New York, USA Basic Books (2004)

³⁸ United Nations Development Programme (UNDP) Human Development Report 2007/8 : « Media Coverage of Climate Change:Current Trends, Strengths, Weaknesses», <http://hdr.undp.org/en/>

δημοσιογράφο Robert C.Cowen, με αφορμή το «Διεθνές Έτος Γεωφυσικής», με τίτλο: «Αλλάζει ο άνθρωπος το κλίμα τη Γης;». ³⁹ Τις επόμενες δύο δεκαετίες, η κάλυψη της κλιματικής αλλαγής από τα ΜΜΕ υπήρξε πολύ περιορισμένη. Μόνο ελάχιστα άρθρα δημοσιεύτηκαν στις αμερικανικές και βρετανικές εφημερίδες. Νέα ώθηση στο συγκεκριμένο ζήτημα, δίνεται ξανά από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, μέσα από μία σειρά δράσεων του προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (United Nations Environment Programme) και του Παγκόσμιου Οργανισμού Μετεωρολογίας (World Meteorological Organization). ⁴⁰

Η κλιματική αλλαγή, ουσιαστικά εμφανίζεται με συχνότητα στα αμερικανικά και βρετανικά ΜΜΕ, κυρίως όταν το θέμα αποκτά ενδιαφέρον για τους ίδιους του πολιτικούς και αναφέρεται σε δηλώσεις ή σε λόγους τους. Στις ΗΠΑ για παράδειγμα, ο υποψήφιος για την προεδρεία George Bush εισήγαγε στην προεκλογική του εκστρατεία το 1988 το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής και την ανάγκη αντιμετώπισής της. Είχε μάλιστα υποσχεθεί ότι θα αντιμετωπίσει το «φαινόμενο του θερμοκηπίου με το φαινόμενο του Λευκού Οίκου» Στην Μ. Βρετανία από την άλλη πλευρά, πολιτικά γεγονότα όπως η απεργία των μεταλλωρύχων θεωρείται ότι επέδρασε καθοριστικά στο να εισαγάγει η Margaret Thatcher, την ρητορική για την ανάγκη μείωσης των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα. Το 1988, για παράδειγμα, δημοσιεύεται άρθρο στους «New York Times» στο οποίο αναφερόταν: «συγκεκριμένα στοιχεία καταδεικνύουν ότι διοξείδιο του άνθρακα από την καύση υγρών καυσίμων κι άλλων βιομηχανικών αερίων, που εκλύονται στην ατμόσφαιρα, εγκλωβίζουν την θερμότητα του ήλιου, δημιουργώντας συνθήκες θερμοκηπίου». ⁴¹ Πολλοί επιστήμονες πιστεύουν ότι το φαινόμενο του θερμοκηπίου θα αυξήσει την θερμοκρασία της Γης τον επόμενο αιώνα, σε επίπεδα που δεν έχουμε βιώσει στο παρελθόν.» Αυτό που παρατηρείται ωστόσο για όλη την δεκαετία του 1980 και τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1990, είναι ότι οι ειδήσεις γύρω από αυτά τα θέματα, έχουν ως βασικό άξονα, την συζήτηση για την πυρηνική ενέργεια και κατά πόσο μπορεί να χρησιμοποιηθεί εναλλακτικά στο πρότυπο κατανάλωσης που βασίζεται στο πετρέλαιο, συμβάλλοντας στην μείωση των επιβλαβών για την ατμόσφαιρα αερίων. ⁴²

³⁹ *Ibid* /p4

⁴⁰ *Ibid*/ p.5

⁴¹ *Ibid*/ p.6-8

⁴² *Ibid*

Τη δεκαετία του 1990 παρατηρείται σταδιακά μία αυξανόμενη διασύνδεση των σφαιρών της πολιτικής, της επιστήμης και των ΜΜΕ για το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής.⁴³ Αυτό από αρκετούς μεταγενέστερους μελετητές αποδίδεται στην εμφάνιση μίας ομάδας δημόσιων προσώπων και επιστημόνων που αμφισβήτησαν τα ευρήματα που αναφέρονταν στην ανθρωπογενή επίδραση στην κλιματική αλλαγή. Αυτοί αναφέρονται χαρακτηριστικά ως «σκεπτικιστές του κλίματος»⁴⁴. Κατηγορήθηκαν από τις οικολογικές οργανώσεις ότι χρηματοδοτούνται από τις εταιρείες πετρελαίου. Αυτοί με τη σειρά τους διατείνονται ότι η οικολογία δεν έχει σχέση με την επιστήμη. Οι σκεπτικιστές δηλώνουν με τη σειρά τους ότι η «ιστορία του θερμοκηπίου» έγινε μια τεράστια επιχείρηση με χιλιάδες θέσεις εργασίας, πολιτικά συμφέροντα και άφθονη κρατική χρηματοδότηση (μόνο στις ΗΠΑ η ομοσπονδιακή χρηματοδότηση στις περιβαλλοντικές επιστήμες ανέβηκε από τα 490 εκατ. δολάρια το 1970 στα 3,3 δισ. το 2000). Αν η «φούσκα της ανθρωπίνης παρέμβασης για το φαινόμενο του θερμοκηπίου» σκάσει, πολλοί άνθρωποι θα χάσουν τη δουλειά τους και πολλοί πολιτικοί τις ψήφους και τις φιλοδοξίες τους».

Το βασικό επιχείρημα των «σκεπτικιστών» είναι ότι το κλίμα πάντα άλλαζε και χωρίς την ανθρώπινη παρέμβαση. Τα τελευταία 450.000 χρόνια παρατηρήθηκαν οκτώ κύκλοι ανόδου και καθόδου της μέσης θερμοκρασίας της γης που οφείλονταν σε διάφορους παράγοντες, από την ηλιακή δραστηριότητα μέχρι τη μετακινούμενη θέση του άξονα της γης, μέχρι την ηφαιστειακή δραστηριότητα κ.λπ. Για την ακρίβεια, ισχυρίζονται, δεν υπάρχει μια θεωρία για την αυξομείωση της θερμοκρασίας της γης. Απλώς μία είναι η δημοφιλής. Τόσο δημοφιλής που έγινε πλέον δόγμα. Αν προσέξουμε τα περισσότερα δημοσιευμένα διαγράμματα που δείχνουν τη μέση θερμοκρασία της γης, ξεκινούν από το 1850. Η διαφοροποίηση από τη μέση θερμοκρασία της γης την περίοδο 1960-1991 (αποκαλούμενη «ανωμαλία θερμοκρασίας») εμφανίζεται δραματική: από -0,4 βαθμούς C το 1850 στους +0,4 C σήμερα. Μόνο που υπήρχε ζωή και πριν από το 1850. Και μάλιστα πολύ ψυχρή: η γη μεταξύ του 1300 και του 1850 ζούσε αυτό που οι κλιματολόγοι αποκαλούν «μικρή εποχή των παγετώνων».

Τα δέκα χρόνια που μεσολάβησαν από το 1996 έως το 2006, σύμφωνα με την έκθεση του UNDP, παρατηρείται σταδιακά μία αυξητική τάση δημοσιοποίησης θεμάτων που

⁴³ *ibid*

⁴⁴ BBC: «Σκεπτικιστές», http://www.bbc.co.uk/greek/specials/1727_environment/page4.shtml

αφορούν την κλιματική αλλαγή, στις αμερικανικές και βρετανικές εφημερίδες, αλλά ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι από το 2003 έως το 2006 υπήρξε τετραπλασιασμός των βρετανικών δημοσιευμάτων κι αντίστοιχος τριπλασιασμός στις αμερικανικές εφημερίδες. Παράλληλα παρατηρείται και μία ποιοτική διαφορά, σε σύγκριση με το παρελθόν. Ένα μεγάλο μέρος των άρθρων αναφέρεται σε θέματα που σχετίζονται με τις πολιτικές προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή.⁴⁵ Κατά την χρονική περίοδο από τον Ιούνιο του 2005 έως τον Νοέμβριο του 2006, σύμφωνα με την μελέτη, παρατηρείται ιδιαίτερη αύξηση των δημοσιευμάτων, που πυροδοτείται από τέσσερα γεγονότα:

- Την κυκλοφορία του κινηματογραφικού φιλμ από τον πρώην Αμερικανό Αντιπρόεδρο, Al Gore: «An Inconvenient Truth»
- Την δωρεά των 3 δισεκατομμυρίων δολαρίων από τον Richard Branson σε πρωτοβουλίες που σχετίζονται με τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και τα βιοκαύσιμα
- Την δημοσίευση της πολύκροτης «Έκθεσης Stern»
- Την έντονη δημοσιότητα που προκάλεσε η Κένυα κατά την φιλοξενία της 12^{ης} Συνάντησης των Μερών στο Ναϊρόμπι (COP12), επενδύοντας σε εκστρατείες ευαισθητοποίησης του κοινού, όπως η διοργάνωση του αγώνα με τίτλο «Stop Climate Chaos» στην πλατεία Trafalgar.

2.2. Τα ελληνικά μέσα ενημέρωσης και η κλιματική αλλαγή

Το επικοινωνιακό πεδίο της Ελλάδας, αναδιατάχθηκε πλήρως την τελευταία εικοσαετία, αναφορικά με τη δομή και τη λειτουργία του μετά την είσοδο των ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών, τον Νοέμβριο του 1989. Σήμερα όμως φαίνεται να εισέρχεται σε μία νέα φάση μετασχηματισμού, χωρίς ευδιάκριτα χαρακτηριστικά, μέχρι στιγμής.⁴⁶

Η κατάσταση του Τύπου στην Ελλάδα, σήμερα, χαρακτηρίζεται τόσο από την ιστορική συνιστώσα, δηλαδή την αλληλεξάρτηση πολιτικής και ΜΜΕ και αφετέρου από τις μονοπωλιακές τάσεις συγκέντρωσης. Παράλληλα, η κατάργηση του κρατικού μονοπωλίου στον οπτικοακουστικό χώρο, οδήγησε στην ανάδειξη ενός νέου τύπου επιχειρήσεων, τα σημερινά ελληνικά ΜΜΕ, που παράγουν περιεχόμενο το οποίο στη

⁴⁵ United Nations Development Programme (UNDP) Human Development Report 2007/8 : « Media Coverage of Climate Change: Current Trends, Strengths, Weaknesses», <http://hdr.undp.org/en/> p.35

⁴⁶ Παπαθανασόπουλος Στ. (2009) :»Ουδέν μονιμότερον του προσωρινού». Πρακτικά Ημερίδας του Ινστιτούτου Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών (ΙΣΤΑΜΕ), Εκδόσεις Λιβάνη,

συνέχεια επιδιώκουν να αξιοποιήσουν με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους, ενώ η δραστηριότητά τους επεκτείνεται σε διάφορους τομείς της οικονομίας. Παρά την ύπαρξη μεγάλου και αυξανόμενου, - μέχρι πέρσι - αριθμού μέσων στην Ελλάδα, ουσιαστικά η χώρα εμφορείται από συνθήκες ολιγοπωλιακού ελέγχου, στις δύο σημαντικές αγορές: της τηλεόρασης και των πολιτικών εφημερίδων εθνικής κυκλοφορίας.⁴⁷

Το 2007 οι τέσσερις κορυφαίες εκδοτικές επιχειρήσεις (Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, Τεγόπουλος, Καθημερινή και Πήγασος), έλεγχαν το 70% της αγοράς των ημερήσιων αθηναϊκών εφημερίδων και το 60,5% των Κυριακάτικων Εκδόσεών του. Μάλιστα ο έλεγχος των τεσσάρων κορυφαίων εκδοτικών ομίλων στην περίπτωση των ημερήσιων πολιτικών εφημερίδων εθνικής κυκλοφορίας αυξήθηκε σημαντικά τα τελευταία χρόνια, καθώς το σχετικό ποσοστό ήταν 51,1% το 1995. Όσον αφορά την τηλεόραση, την περίοδο που έληξε το καλοκαίρι του 2007, οι πέντε μεγάλοι ιδιωτικοί σταθμοί στην Ελλάδα (Mega, Antenna, Alpha, Star, Alter) συγκέντρωσαν μερίδιο αγοράς λίγο παραπάνω από το 70% για το σύνολο του κοινού και φυσικά απορρόφησαν τη μερίδα του λέοντος της διαφημιστικής δαπάνης.⁴⁸

2.2.1. Η «γεωγραφία» των ΜΜΕ στην Ελλάδα

Σχετικά με τον «χάρτη των ΜΜΕ στην Ελλάδα», αυτό που παρατηρούμε είναι ότι μέσα στην τελευταία 20ετία, ο αριθμός των ΜΜΕ σε όλους τους τομείς έχει πολλαπλασιαστεί σε τεράστιο βαθμό, με αποτέλεσμα τον υπερκορεσμό της αγοράς, αλλά και την αλλοίωση του ρόλου τους διαχρονικά. Στα πλαίσια του ανοιχτού φόρουμ που διοργάνωσε ο ΣΕΒ με θέμα: «Έρευνα για τα ΜΜΕ: Δεοντολογία και Άνθρωπος, Εξουσία και Πολίτης, Κέρδος και Καταναλωτής»,⁴⁹ Την εκδήλωση υποστήριξε με σχετική έρευνα το Ινστιτούτο Επικοινωνίας του Παντείου Πανεπιστημίου Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών. Η έρευνα κατέληξε στα παρακάτω συμπεράσματα:

⁴⁷ Πρακτικά Ημερίδας του Ινστιτούτου Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών (ΙΣΤΑΜΕ), (2009): «Οι εξελίξεις στον χώρο των Μέσων Επικοινωνίας» - «Νέα φαινόμενα και κοινωνική δυναμική», Ιανουάριος 2009, Αθήνα, Εκδόσεις Λιβάνη

⁴⁸ Λεάνδρος Ν.: «Η ελληνική βιομηχανία των Μέσων σε μετάβαση – Βασικά χαρακτηριστικά της σύγχρονης επικοινωνιακής και πληροφορικής πραγματικότητας.». Πρακτικά Ημερίδας του Ινστιτούτου Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών(ΙΣΤΑΜΕ), Εκδόσεις Λιβάνη, (2009)

⁴⁹ Ινστιτούτο Επικοινωνίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών, (2008): «ΜΜΕ: Δεοντολογία και Άνθρωπος, Εξουσία και Πολίτης, Κέρδος και Καταναλωτής», Αθήνα: «Ανοιχτό Φόρουμ»

Ενώ θεωρητικά η ύπαρξη πολλών ΜΜΕ σε κάθε τομέα επιφέρει πολυφωνία, ποικιλία και σφαιρικότητα, η υπερβολή και ο τεράστιος συνωστισμός που παρατηρείται σήμερα σε όλους τους κλάδους των ΜΜΕ καταλήγει σε αλυσιδωτά αρνητικά φαινόμενα: επειδή η επιβίωση των ΜΜΕ γίνεται προβληματική, οι πηγές των εσόδων τους έχουν αλλάξει, οπότε αναγκάζονται να εξυπηρετούν εμπορικά ή συνεργαζόμενα συμφέροντα, που επηρεάζουν το περιεχόμενο και την αντικειμενικότητά τους. Παράλληλα, στον «βωμό» της τηλεθέασης, ακροαματικότητας, αναγνωσιμότητας, οδηγούνται συχνά σε «μιμητισμό» που καταργεί την σφαιρικότητα, και αντίθετα, οδηγεί σε μονοδιάστατη ενασχόληση με ελάχιστα θέματα σε υπερβολικό βαθμό.

Η παρατήρηση αυτή αφορά ιδιαίτερα την τηλεόραση, που επί του παρόντος αποτελεί και το βασικό ενημερωτικό μέσο: από την τηλεόραση δηλώνει ότι ενημερώνεται το 60% του ελληνικού κοινού, ενώ η αντίστοιχη αναλογία για τις εφημερίδες είναι 37%, για το ραδιόφωνο 40%, και για το ανερχόμενο διαδίκτυο 26%.

Από την άλλη μεριά, οι εφημερίδες και τα περιοδικά προβαίνουν συνεχώς σε ειδικές προσφορές, ένθετα περιοδικά, δώρα και dvd προκειμένου να διατηρήσουν ψηλά τις πωλήσεις τους, απομειώνοντας έτσι τον ρόλο του εκδοτικού προϊόντος τους (που αποτελεί και τον κύριο λόγο ύπαρξής τους), δίνοντας ολοένα μεγαλύτερη βαρύτητα και επένδυση στα «περιφερειακά» κίνητρα αγοράς τους που όμως είναι έξω από τον ρόλο τους!

2.2.2. Η κάλυψη του προβλήματος της κλιματικής αλλαγής στην Ελλάδα.: Οι Περιπτώσεις της υπογραφής του Πρωτοκόλλου του Κιότο και η Σύνοδος της Κοπεγχάγης

Το Πρωτόκολλο του Κιότο επικυρώθηκε από την Ε.Ε. τον Μάιο του 2002. Σε σχετική έρευνα που πραγματοποίησε η Σιδηροπούλου Σοφία με τίτλο: «Κάλυψη του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής από τις ελληνικές εφημερίδες, 2001-2006: Οι περιπτώσεις του Πρωτοκόλλου του Κιότο και του 2ου Εθνικού Σχεδίου Κατανομής Ρύπων»⁵⁰ τα άρθρα που δημοσιεύτηκαν το μήνα Μάιο και τα άρθρα που δημοσιεύτηκαν ένα μήνα πριν την επικύρωση, (Απρίλιο), και ένα μήνα μετά την επικύρωση, (Ιούνιο) ήταν σε σύνολο 501. Στην εργασία λαμβάνονται υπόψη οι

⁵⁰ Σιδηροπούλου Σ. (2009) : «Κάλυψη του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής από τις ελληνικές εφημερίδες, 2001-2006: Οι περιπτώσεις του Πρωτοκόλλου του Κιότο και του 2ου Εθνικού Σχεδίου Κατανομής Ρύπων», Πανεπιστημιακή Διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Περιβάλλοντος, Μυτιλήνη

δημοσιεύσεις τριών πολιτικών ημερήσιων εφημερίδων, πανελλαδικής κυκλοφορίας, της «Ελευθεροτυπίας», της «Καθημερινής» και των «Τα Νέα».

Παρατηρείται ότι στο έτος 2002, η εφημερίδα Καθημερινή είναι αυτή που έχει εκδώσει περισσότερα άρθρα από τις υπόλοιπες δύο, 201 για το 2002. Επίσης είναι σημαντικό να αναφερθούν και τα ποσοστά των υποκατηγοριών του Πρωτοκόλλου του Κιότο, καθότι είναι το πιο συχνά αναφερόμενο, για να δούμε και σε ποια υποκατηγορία του δίνεται περισσότερη βαρύτητα. Για την εφημερίδα τα Νέα ξεκινάμε με 0 άρθρα, επί του θέματος, 1 μήνα πριν το γεγονός, φτάνουμε στα 2 άρθρα το μήνα της επικύρωσης και το ενδιαφέρον πέφτει στο 1 άρθρο, 1 μήνα μετά. Το ίδιο ισχύει και για την Ελευθεροτυπία όπου δίνει 2 άρθρα 1 μήνα πριν, φτάνει τα 6 άρθρα τον Μάιο και πέφτει πάλι στα 2 άρθρα, 1 μήνα μετά την επικύρωση. Και τέλος, η Καθημερινή, η οποία παρουσιάζει μία μικρή διαφοροποίηση καθώς ξεκινά τον μήνα Απρίλιο με 2 άρθρα, φτάνει στο ανώτερο, των 7 άρθρων τον μήνα επικύρωσης αλλά 1 μήνα μετά, δηλαδή τον Ιούνιο, συνεχίζει και έχει 7 άρθρα. Αυτό μας φανερώνει το υψηλό ενδιαφέρον της συγκεκριμένης εφημερίδας για την επικύρωση του Πρωτοκόλλου του Κιότο.⁵¹

Σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση στην οποία προβαίνει, οι κατηγορίες αυτές είναι τα «Κοινωνικά(+ηθικά)» και οι «Πολιτικές» με 31,5% εξίσου και οι δύο, και συμπεραίνει το πόσο σημαντικό ρόλο παίζει η ευαισθητοποίηση του κοινού αλλά και οι πολιτικές που είναι να ληφθούν με βάση το συγκεκριμένο γεγονός και αφορούν την Ελλάδα αλλά και την Ευρωπαϊκή Ένωση γενικότερα.

Για το Πλαίσιο που αφορά το Πρωτόκολλο του Κιότο έχουμε, στον 1 μήνα πριν το γεγονός, αναφορές σε όλες εξίσου τις υποκατηγορίες (επιστημονικά, οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικές). Έπειτα στον μήνα επικύρωσης, δηλαδή στην περίπτωσή μας στο μήνα Μάιο έχουμε περισσότερες αναφορές στην κατηγορία «Πολιτική Κριτική» και μετά στις «Δράσεις». Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στα επιστημονικά έχουμε μόνο μία αναφορά. Τέλος, στον 1 μήνα μετά την επικύρωση έχουμε μεγαλύτερη εστίαση στις υποκατηγορίες με τίτλο «Κοινωνικά (+ηθικά)» και «Πολιτικές», ενώ μόνο μία αναφορά γίνεται στην υποκατηγορία «Δράσεις».

⁵¹ Παράρτημα1: Πίνακας 1

Επιπροσθέτως, για την υποκατηγορία «Εκτιμήσεις», παρατηρούμε ότι τα 3 άρθρα που υπάρχουν δεν ισοκατανέμονται μεταξύ των 3 μηνών τις έρευνας αλλά συγκεντρώνονται στον τελευταίο μήνα, με τη λογική του «ας δούμε τι πρέπει να γίνει από εδώ και έπειτα».⁵²

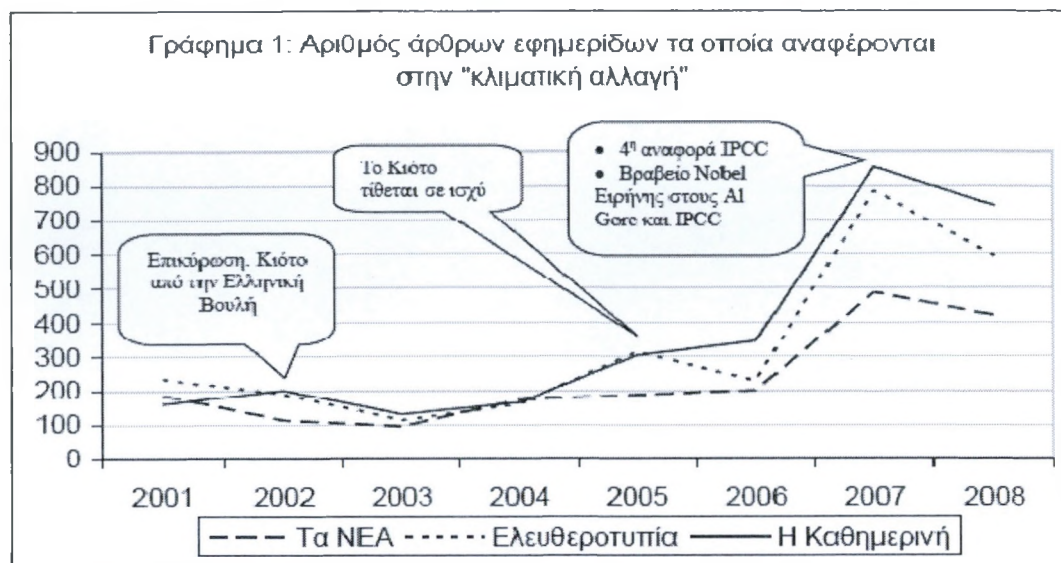
Παράλληλα, στα πλαίσια της έρευνας που διεξάγει ο καθηγητής του Πανεπιστημίου του Αιγαίου, Ι.Μποτετζάγιας, η οποία δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη, στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Προγράμματος COMPON και μελετά την αναφορά στις τρεις προαναφερθείσες εφημερίδες, τα άρθρα που αναφέρονται στην κλιματική αλλαγή για τα έτη 2001-2008, παρατηρείται μέχρι στιγμής μία (αναμενόμενη) δραματική αύξηση των άρθρων (από 73 το 2001 σε 550 το 2007), βλέπουμε και μία ριζική αλλαγή της θεματολογίας τους. Το 2001 η πλειονότητα των άρθρων αφορούσε τις επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον (26%) και τις επιστημονικές ανακαλύψεις και έρευνες για την κλιματική αλλαγή (27%).

Συμπεραίνεται επίσης ότι σε μόλις έξι χρόνια η κατάσταση είχε αλλάξει δραματικά: η δημόσια συζήτηση είχε μετατοπιστεί από την «επιστημονική» προσέγγιση της κλιματικής αλλαγής στην «πολιτική» της διάσταση: η πλειονότητα των άρθρων αναλύουν και συζητούν τις αντιδράσεις των πολιτών και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (15%), στις αλλαγές που έρχονται για τον τρόπο ζωής μας (12%) και στις πολιτικές δράσεις που πρέπει να αναλάβουμε (38%).⁵³

⁵² Παράρτημα, Πίνακας 2

⁵³ Μποτετζάγιας Ι. (2009): «Πολιτική για την Κλιματική αλλαγή», αδημοσίευτη έρευνα, <http://www.aegean.gr/Environment/eeppd/General/%CE%94%CE%B9%CE%BA%CF%84%CF%85%CE%B1%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%BA%CE%BB%CE%B9%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%B3%CE%AE.pdf>

Διάγραμμα 1: Ο αριθμός των άρθρων που αναφέρονται στην «κλιματική αλλαγή» για τα έτη 2001-2008

Πηγή: Εργαστήριο Επιχειρησιακής Περιβαλλοντικής Πολιτικής και Διαχείρισης – Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η κάλυψη της Συνόδου του ΟΗΕ για το κλίμα στην Κοπεγχάγη

Η παρούσα έρευνα στοχεύει με τη σειρά της, μετά τα δεδομένα που προηγήθηκαν να συμπληρώσει την εικόνα για την κάλυψη του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής από τον ελληνικό τύπο, εξετάζοντας την περίπτωση της Συνόδου του ΟΗΕ για το κλίμα στην Κοπεγχάγη της Δανίας, μεταξύ των ημερών από 7-18 Δεκεμβρίου.

Για την έρευνα επιλέχθηκαν οι ιστοσελίδες των μεγαλύτερων εφημερίδων πανελλαδικής κυκλοφορίας: «ΤΑ ΝΕΑ», «Η Καθημερινή» και «Ελευθεροτυπία», για το διάστημα από 1-12-2009, έως 31-12-2009 και τα ευρήματα των άρθρων έγιναν βάσει της λέξης αναζήτησης «κλιματική αλλαγή». Θεωρήθηκε ότι η ανάλυση της παρουσίας από τις τρεις αυτές εφημερίδες αποτελεί σημαντικό στοιχείο για το πώς παρουσιάστηκε η Σύνοδος Κορυφής γιατί έγινε η υπόθεση ότι αφού διαβάζονται από το ευρύ κοινό, αποτελούν σημαντικό παράγοντα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης όσον αφορά, εκτός όλων των άλλων, τα ζητήματα για το περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή.

Στην παρούσα έρευνα τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα που έγινε προσπάθεια να απαντηθούν είναι:

1. Μία ποσοτική έρευνα της κάλυψης της Συνόδου από τις τρεις εφημερίδες.

2. Μία ποιοτική έρευνα του περιεχομένου των δημοσιευμένων άρθρων από τις τρεις εφημερίδες.

3. Μία συγκριτική ανάλυση της κάλυψης της Συνόδου από τις τρεις εφημερίδες.

Αυτό συνεπάγεται: α) την εξέταση όλων των κειμένων, β) τον ορισμό των κατηγοριών με σαφήνεια, έτσι ώστε να είναι δυνατή η επανάληψη και ο έλεγχος της διαδικασίας και από άλλους ερευνητές, γ) την ποσοτικοποίηση των χαρακτηριστικών που εμφανίζονται στο κείμενο, ούτως ώστε να μπορεί να διαπιστωθεί η σημασία που φέρουν στο ίδιο το κείμενο αλλά και σε σύγκριση με άλλα. Τέλος, δ) τη στατιστική επεξεργασία των στοιχείων ώστε να ανακαλυφθούν οι στατιστικές συσχετίσεις.

Ποσοτική έρευνα για την κάλυψη της Συνόδου της Κοπεγχάγης από τον ελληνικό Τύπο.

Βάσει των στοιχείων που καταγράφηκαν (Πίνακας 1), προκύπτει ότι κατά το μήνα Δεκέμβριο 2009 και με αφορμή την Σύνοδο του ΟΗΕ για το κλίμα, που έλαβε χώρα στην Κοπεγχάγη, το σύνολο των άρθρων που δημοσιεύτηκαν στις τρεις εφημερίδες είναι 272 άρθρα, εκ των οποίων για την εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ» βρέθηκαν 50 άρθρα, δηλαδή το ποσοστό της τάξης του 18,35% επί του συνόλου. Για την εφημερίδα «Ελευθεροτυπία» 171 άρθρα, δηλαδή το ποσοστό 62,75% και για την εφημερίδα «Η Καθημερινή» 51 άρθρα, δηλαδή το ποσοστό 18,71%.

Πίνακας 1: Δημοσιεύσεις ανά ημέρα στις τρεις εφημερίδες

Ημερομηνία/Εφημερίδα	ΤΑ ΝΕΑ	Ελευθεροτυπία	Η Καθημερινή	Σύνολο	Επί%
1/12/2009	-	9	-	9	3,3%
2/12/2009	1	4	-	5	1,8%
3/12/2009	-	7	2	9	3,3%
4/12/2009	1	5	2	8	2,9%
5/12/2009	1	2	4	7	2,6%
6/12/2009*	1	-	3	4	1,5%
7/12/2009	5	15	-	20	7,3%

8/12/2009	1	11	7	19	7%
9/12/2009	3	9	1	13	4,8%
10/12/2009	2	8	1	11	4%
11/12/2009	5	11	1	17	6,2%
12/12/2009	2	16	1	19	7%
13/12/2009*	1	-	4	5	1,8%
14/12/2009	2	14	-	16	5,9%
15/12/2009	2	6	2	10	3,7%
16/12/2009	3	10	1	14	5,1%
17/12/2009	2	-	1	3	1,1%
18/12/2009	1	13	-	14	5,1%
19/12/2009	6	7	3	16	5,9%
20/12/2009*	-	2	5	7	2,6%
21/12/2009	3	4	-	7	2,6%
22/12/2009	1	7	2	10	3,7%
23/12/2009	1	1	1	3	1,1%
24/12/2009	1	4	3	8	3%
25/12/2009	-	1	4	5	1,8%
26/12/2009	-	-	-	-	-
27/12/2009*	-	-	-	-	-
28/12/2009	-	2	-	2	0,7%
29/12/2009	3	1	-	4	1,4%
30/12/2009	2	2	1	5	1,8%
31/12/2009	-	-	2	2	0,7%
Σύνολο:	50	171	51	272	100%

Σημείωση: Οι ημερομηνίες με τον αστερίσκο(*) αναφέρονται σε φύλλα της Κυριακής.

Παρατηρείται, σε ποσοστό κάλυψης του θέματος της κλιματικής αλλαγής, μία αύξηση των δημοσιεύσεων κατά τις πρώτες ημέρες της Συνόδου 7-8/12/2009 (7,3% και 7%, αντίστοιχα) και την τελευταία, 18-19/12/2009 της ανακοίνωσης των συμπερασμάτων, (5,1% και 5,9% αντίστοιχα). Μία άνοδος των δημοσιεύσεων για την κλιματική αλλαγή, παρατηρείται και κατά τις ημερομηνίες 11-12/12/2009 και 14/12/2009. Ανατρέχοντας στα δημοσιεύματα, παρατηρείται ότι κατά τις πρώτες ημερομηνίες, όπου το ποσοστό των δημοσιευμάτων φθάνει το 6,2% και 8% αντίστοιχα, μετά από την πτώση των προηγούμενων ημερών, οφείλεται κυρίως σε δύο γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στην Κοπεγχάγη:

A. Την ολοκλήρωση της πρώτης εβδομάδας της Συνόδου

B. Την κορύφωση των διαδηλώσεων, τόσο στην Δανία όσο και στον υπόλοιπο κόσμο, με την παράλληλη διεξαγωγή συλλήψεων από αστυνομικά όργανα. Ειδικά η 12/12/2009 έχει χαρακτηριστεί ως «Ημέρα Δράσης» και η ταυτόχρονη έναρξη του «Klimaforum», του «αντί – φόρουμ» της Συνόδου του ΟΗΕ, στο οποίο λαμβάνουν μέρος 30 ΜΚΟ, με σύνολο ατόμων 10.000 από 92 χώρες, σύμφωνα με τα δημοσιεύματα.

Στις 14/12/2009 που παρατηρείται μία νέα άνοδος στο 5,9%, κρίνεται πάλι βάσει του περιεχομένου των δημοσιευμάτων, ότι οφείλεται επίσης σε δύο παράγοντες:

A. Την έναρξη της δεύτερης και επίσημης εβδομάδας εργασιών της Συνόδου με την άφιξη των περισσότερων εκ των ηγετών των κρατών – μελών του ΟΗΕ και ειδικά των αναπτυγμένων.

B. Την άφιξη την προηγούμενη του Γ.Γ του ΟΗΕ Κ.Μπαν Γκι Μουν στην Κοπεγχάγη, και τις δηλώσεις στις οποίες προέβη.

Γ. Την αποχώρηση των 53 αφρικανικών χωρών από την συμμετοχή τους στις εργασίες της Κοπεγχάγης, σε ένδειξη διαμαρτυρίας, απαιτώντας μία συζήτηση αφιερωμένη στο μέλλον του Πρωτοκόλλου του Κιότο.

Αναφορικά με την κάλυψη της Συνόδου και της αναφορά σε θεματολογία που άπτεται της κλιματικής αλλαγής, παρατηρείται ότι και στις τρεις εφημερίδες, τα ημερήσια φύλλα, επικρατούν των κυριακάτικων. Στις τέσσερις Κυριακές του

μήνα, 6/12/2009, 13/12/2009, 20/12/2009 και 17/12/2009 τα ποσοστά των δημοσιεύσεων είναι 1,5% και 1,8% και 2,6% και 0% αντίστοιχα. Παρατηρείται δηλαδή μία αυξητική πορεία με κορύφωση της Κυριακή, αμέσως μετά την λήξη των εργασιών της Συνόδου, όπου επικρατούν τα άρθρα γνώμης, για να ακολουθήσει η επόμενη Κυριακή με μηδενικό ποσοστό.

Ποιοτική έρευνα ανάλυσης περιεχομένου των δημοσιευμένων άρθρων

Στη δεύτερη φάση της έρευνας, συλλέχθηκαν τα άρθρα και χωρίστηκαν αρχικά σε τρεις κατηγορίες, οι οποίες αφορούν:

Α. Τα άρθρα εκείνα που αναφέρονται κυρίως την ειδησιογραφία της Συνόδου Κορυφής

Β. Τα άρθρα εκείνα που αναφέρονται κυρίως στην κλιματική αλλαγή, χωρίς να εξετάζουν τις εξελίξεις στην Κοπεγχάγη

Γ. Τα άρθρα εκείνα που αναφέρονται σε θέματα περιβάλλοντος, είτε αφορούν την εγχώρια επικαιρότητα είτε τη διεθνή.

Εν συνεχεία, πραγματοποιήθηκε μία δεύτερη κατηγοριοποίηση των άρθρων, βάσει της ενότητας που αφορούσαν δηλαδή της «Συνόδου Κορυφής», της «Κλιματικής Αλλαγής» και της «Περιβάλλοντος» και της θεματικής που αφορούσαν από την άποψη της καταχώρησης στις σελίδες της εφημερίδας και του περιεχομένου τους, δηλαδή:

- Αν αφορούσαν αμιγώς την «Ελλάδα» ή κάποιο ελληνικό θέμα.
- Αν ήταν «Αναδημοσίευση» άρθρου που είχε δημοσιευτεί αυτούσιο σε ξένο έντυπο,
- Αν παρουσιάζονταν με τρόπο που αφορούσε αμιγώς την στήλη της «πολιτικής», δηλαδή άρθρο κάποιου πολιτικού, σχέση με τα Ελληνικά Κόμματα ή με το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής ή αφορούσε κάποιον εκπρόσωπο των κομμάτων ή της κυβέρνησης.
- Αν παρουσιάζονταν με τρόπο που αφορούσε αμιγώς την «οικονομία», αν ήταν άρθρο γνώμης, ή μόνιμης στήλης της εφημερίδας, ή τέλος
- Αν εντάσσονταν στην ενότητα «Άλλο» δηλαδή σε κάποιο άλλο τομέα, όπως πολιτισμός, επικαιρότητα κτλ.

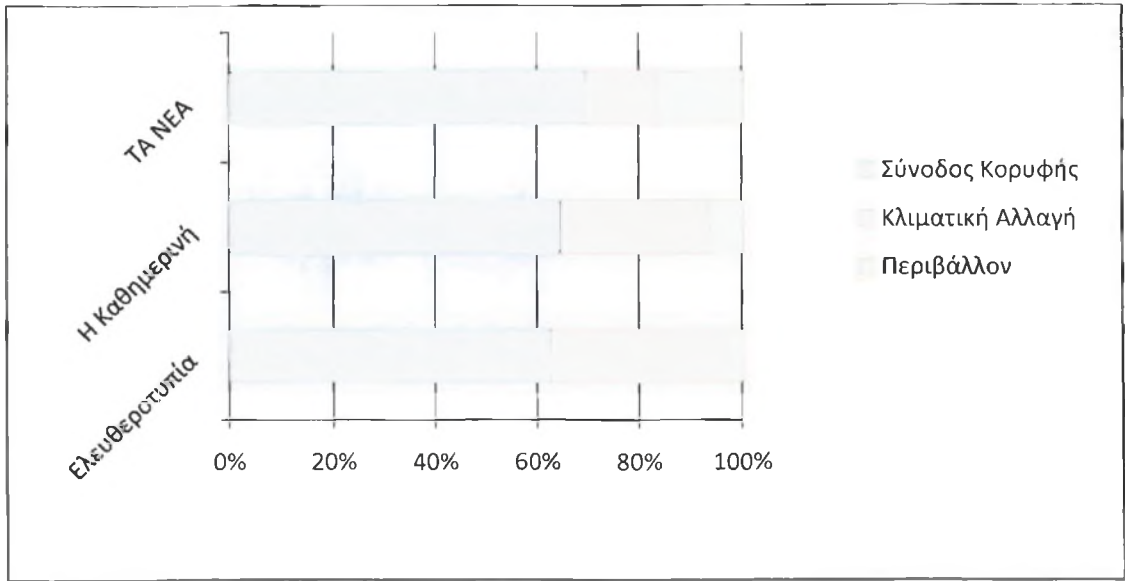
Πίνακας 2: Διαχωρισμός των άρθρων βάσει θεματικής Ι

Θέμα/Εφημερίδα	Ελευθεροτυπία	Η Καθημερινή	ΤΑ ΝΕΑ
Σύνοδος Κορυφής	110 (62,85%)	33 (64,70%)	35 (70%)
Κλιματική Αλλαγή	60 (34,28%)	15 (29,41%)	7 (14%)
Περιβάλλον	5 (2,85%)	3 (5,88%)	8 (16%)

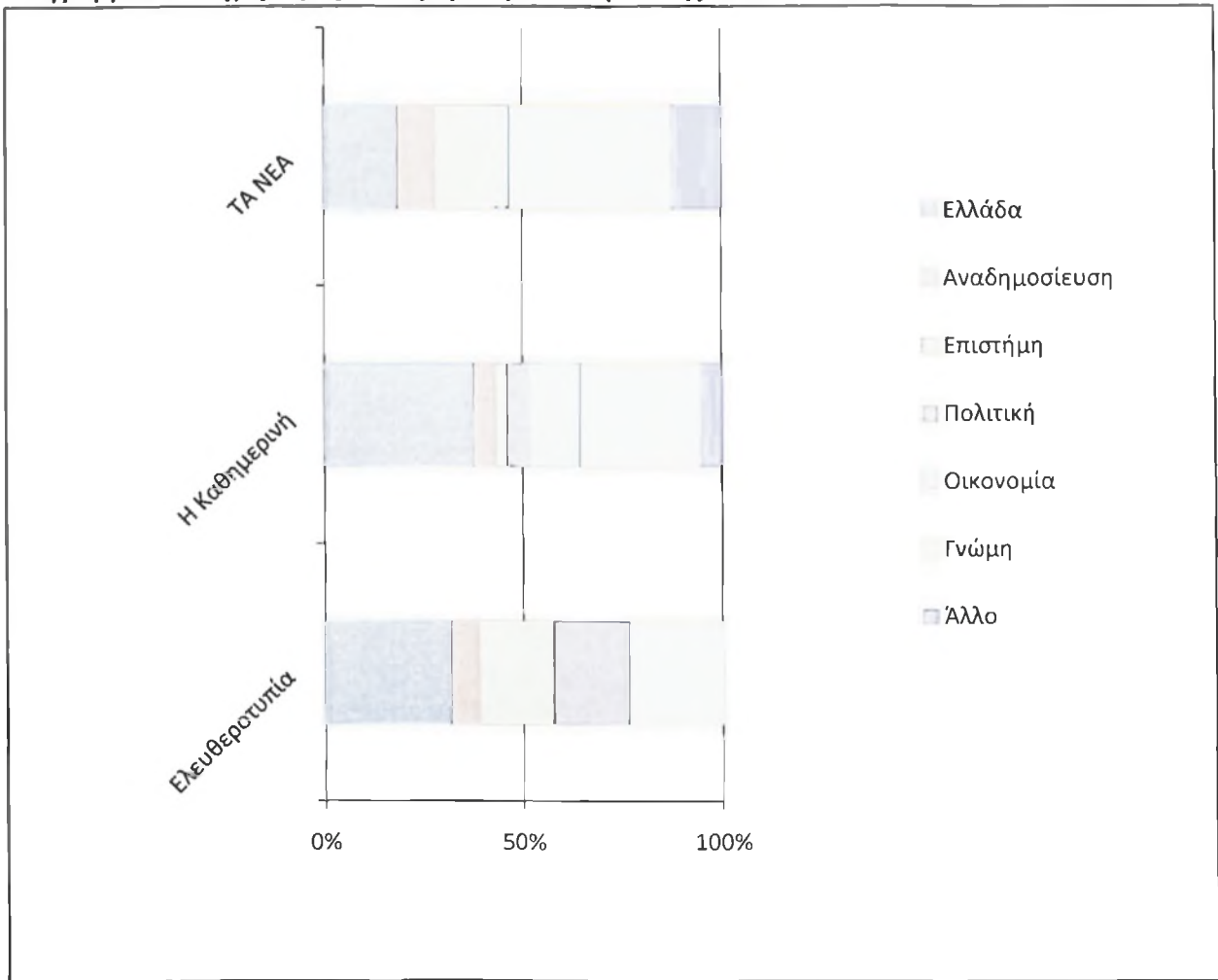
Πίνακας 3: Διαχωρισμός των άρθρων βάσει θεματικής ΙΙ

Θέμα/Εφημερίδα	I Ελευθεροτυπία		II Καθημερινή		III ΤΑ ΝΕΑ	
	Σύνολο	%	Σύνολο	%	Σύνολο	%
Ελλάδα	37	21,09	14	27,45	6	12
Αναδημοσίευση	8	4,56	2	3,92	3	6
Επιστήμη	22	12,54	1	1,96	5	10
Πολιτική	21	11,97	2	3,92	-	-
Οικονομία	1	0,57	5	9,80	1	2
Γνώμη	27	15,39	11	21,56	13	26
Άλλο	-	-	2	3,92	4	8

Διάγραμμα 2: Διαχωρισμός των άρθρων βάσει θεματικής I

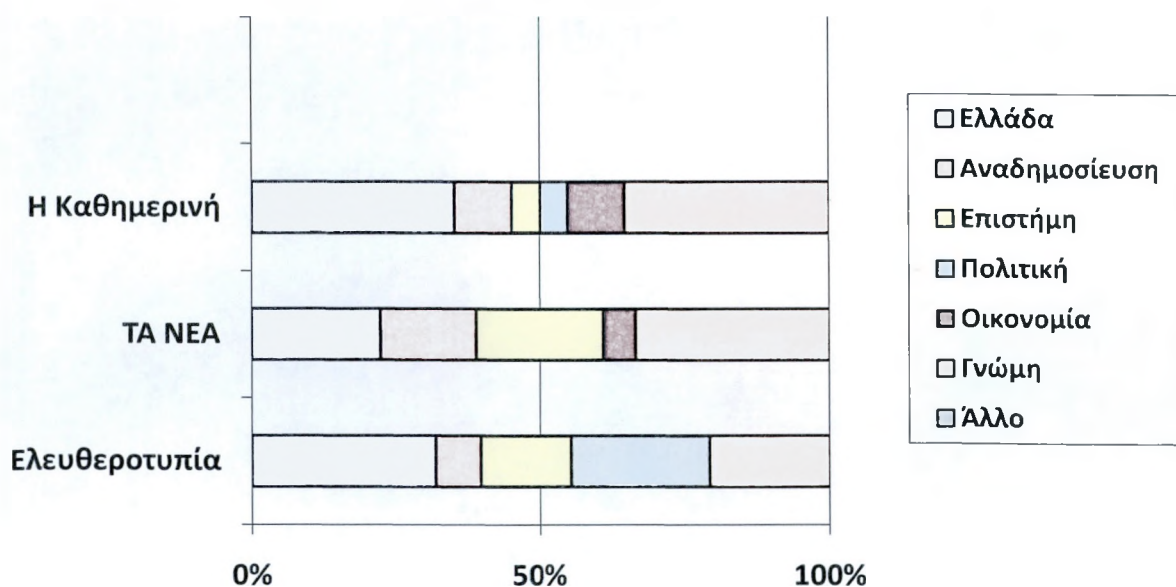
Διάγραμμα 3: Διαχωρισμός των άρθρων βάσει θεματικής II

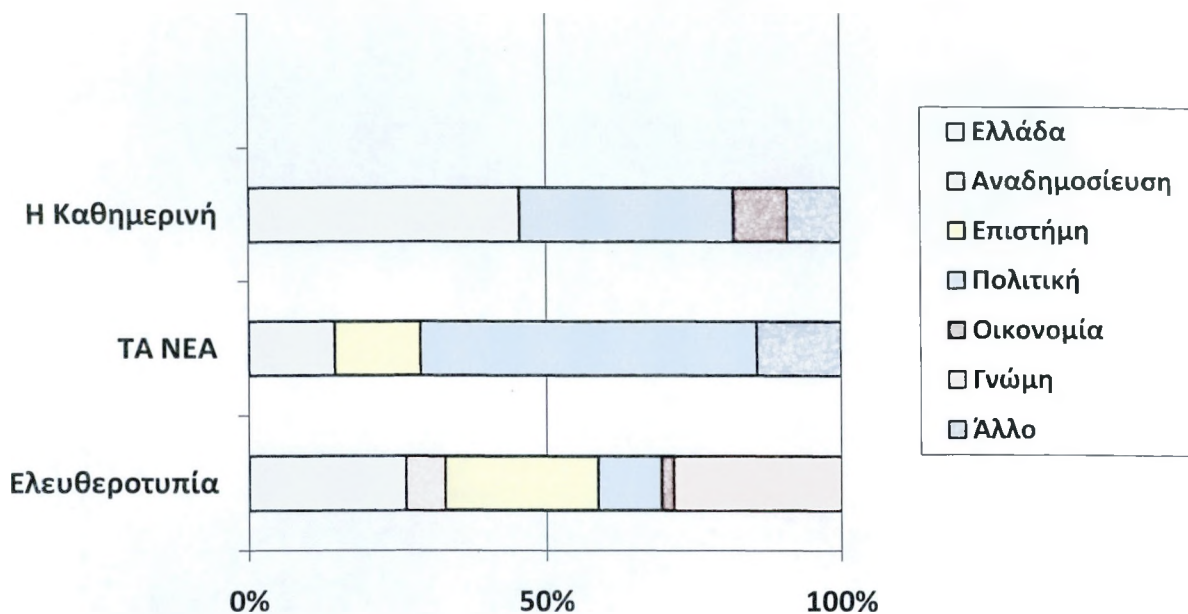
Αναλύοντας το περιεχόμενο των άρθρων που δημοσιεύτηκαν κατά το μήνα Δεκέμβριο 2009 στις τρεις εφημερίδες εξάγονται τα εξής συμπεράσματα:

Αναφορικά με την θεματική I δηλαδή, όσον αφορά στον διαχωρισμό των άρθρων «Σύννοδος Κορυφής», «Κλιματική αλλαγή», «Περιβάλλον», παρατηρείται ότι τα περισσότερα άρθρα στην κατηγορία «Σύννοδος Κορυφής» εμφανίζονται στην εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ», ακολουθεί η εφημερίδα «Καθημερινή» και τελευταία εμφανίζεται η εφημερίδα «Ελευθεροτυπία».

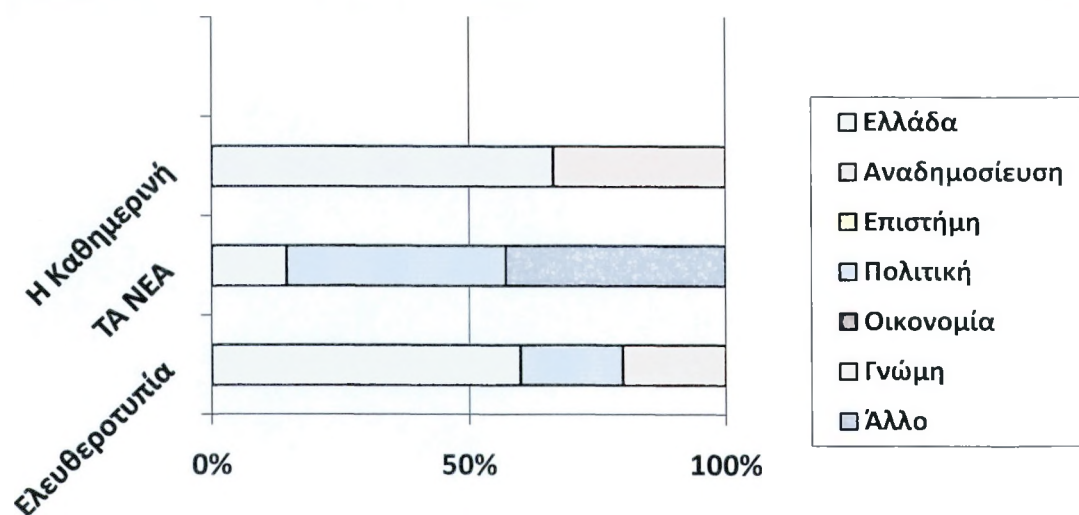
Διάγραμμα 4: Ανάλυση βάσει περιεχομένου των άρθρων που αφορούν αμιγώς την Σύνοδο Κορυφής

Διάγραμμα5 : Ανάλυση βάσει περιεχομένου των άρθρων που αφορούν αμιγώς την
κλιματική αλλαγή

Διάγραμμα 6 : Ανάλυση βάσει περιεχομένου των άρθρων που αφορούν αμιγώς το
περιβάλλον

Βάσει του Διαγράμματος 4 που απεικονίζει μία συγκριτική ανάλυση μεταξύ της κατηγορίας 1. του πρώτου θεματικού διαχωρισμού δηλαδή και του δεύτερου θεματικού διαχωρισμού, παρατηρείται ότι στην κατηγορία αυτή, η εφημερίδα «Καθημερινή» έρχεται πρώτη αναφορικά με τη δημοσίευση άρθρων που αφορούν την Σύνοδο Κορυφής της Κοπεγχάγης και σχετίζονται με την Ελλάδα, ακολουθεί η εφημερίδα «Ελευθεροτυπία» και τέλος η εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ». Σε επίπεδο αναδημοσιεύσεων, πρώτη έρχεται η εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», δεύτερη η εφημερίδα «Καθημερινή» και τρίτη η εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ». Σε επίπεδο καθαρά επιστημονικών άρθρων, πρώτη έρχεται η εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ», δεύτερη η εφημερίδα «Ελευθεροτυπία» και Τρίτη η εφημερίδα «Καθημερινή». Σε επίπεδο «πολιτικής», πρώτη έρχεται η εφημερίδα «Ελευθεροτυπία» με υψηλό ποσοστό της τάξεως του 13,64%, δεύτερη η εφημερίδα «Καθημερινή» με ποσοστό 3% και τελευταία η εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ» με μηδενικό ποσοστό σε αυτή την κατηγορία. Από το περιεχόμενο των αμιγώς πολιτικών άρθρων της εφημερίδας «Ελευθεροτυπία», παρατηρείται ότι η πλειοψηφία τους αφορούν τις θέσεις της Αριστεράς για την Σύνοδο Κορυφής του ΟΗΕ στην Κοπεγχάγη, ενώ φιλοξενούνται συνεντεύξεις του Αλ. Τσίπρα, του Μ.Τρεμόπουλου και του Στ. Δήμα. Όπως και της Τ.Μπιρμπίλη. Η «Ελευθεροτυπία» εμφανίζεται τελευταία στην κατηγορία «οικονομία», με μηδενικό ποσοστό, με πρώτη την «καθημερινή», που εμφανίζει ποσοστό της τάξεως του 5,88% και «Τα Νέα» με ποσοστό 2,85%. Στα άρθρα γνώμης τέλος, πρώτη εμφανίζεται πάλι η «καθημερινή» με ποσοστό 21,21%, ακολουθούν «ΤΑ ΝΕΑ» με ποσοστό 17,14% και τέλος η «Ελευθεροτυπία» με ποσοστό 11,82%.

Στην κατηγορία «Κλιματική Αλλαγή», εμφανίζεται πρώτη στη δημοσίευση σχετικών άρθρων η εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», εν συνεχεία η εφημερίδα «Η Καθημερινή» και τελευταία η εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ». Η εφημερίδα συνδέει το φαινόμενο της κλιματικής με άξονα ενδιαφέροντος την Ελλάδα σε ποσοστό 33,33% κι ακολουθούν η Ελευθεροτυπία, με ποσοστό 20% και ΤΑ ΝΕΑ με ποσοστό 14,28%. Σε αμιγώς επιστημονικά άρθρα, έρχεται πρώτη σε επίπεδο δημοσιεύσεων η «Ελευθεροτυπία», ενώ η εφημερίδα «Καθημερινή» εμφανίζει μηδενικό ποσοστό, όπως επίσης και σε άρθρα γνώμης, που αφορούν την συγκεκριμένη ενότητα. Η εφημερίδα «Ελευθεροτυπία» συγκεντρώνει ποσοστό της τάξεως του 21,71% σε αντίθεση με τις άλλες δύο εφημερίδες που δεν υπάρχουν σχετικά δημοσιεύματα, όπως αντίστοιχα δεν εμφανίζουν και αναδημοσιευμένα άρθρα σε αυτή την κατηγορία. Πρώτη έρχεται η

εφημερίδα «Καθημερινή», σε άρθρα που αφορούν την «Κλιματική αλλαγή» και την «Οικονομία», ενώ στην εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ» δεν εμφανίζονται σχετικά δημοσιεύματα. Τέλος στην θεματική «πολιτική», πρώτη εμφανίζεται η εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ», με ποσοστό 57,14%, ακολουθεί η εφημερίδα «Καθημερινή» με ποσοστό 26,66% και τέλος η εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», με ποσοστό 8,35%. Στην κατηγορία «Άλλο» δημοσιεύονται δύο άρθρα, το ένα στην εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ» που αφορά την κλιματική αλλαγή και τον πολιτισμό, φιλοξενώντας μία σειρά εκδηλώσεων και στην εφημερίδα «Καθημερινή», ένα άρθρο σχετικά με ένα πλαίσιο δράσης της ΔΕΗ, όπου φιλοξενείται στην στήλη της εφημερίδας «Επικαιρότητα».

Τέλος, στην κατηγορία «περιβάλλον», εμφανίζεται πρώτη η εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ», δεύτερη η εφημερίδα «η Καθημερινή» και τρίτη η εφημερίδα «Ελευθεροτυπία». Στην κατηγορία αυτή δεν παρατηρούνται δημοσιεύσεις άρθρων, που να σχετίζονται με το «περιβάλλον» και την «επιστήμη», την «οικονομία», και «αναδημοσιεύσεις». Η «Καθημερινή», έρχεται πρώτη στη δημοσίευση άρθρων που αναφέρονται γενικά σε περιβαλλοντικά θέματα και αφορούν τον ελλαδικό χώρο, με ποσοστό 66,6%, δεύτερη έρχεται η εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», με ποσοστό 60%, και τρίτη «ΤΑ ΝΕΑ», με ποσοστό 12,5%. Η «Καθημερινή» δεν εμφανίζει άρθρα στην κατηγορία «πολιτική», στην οποία πρώτη έρχεται η εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ» με ποσοστό 37,5%. . «Η εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ» αντιθέτως δεν έχει δημοσιεύσει άρθρα «γνώμης», σε αυτή την κατηγορία, ενώ από ένα έχουν δημοσιεύσει η εφημερίδα «Καθημερινή» και η εφημερίδα «Ελευθεροτυπία». Τέλος στην εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ», δημοσιεύονται τρία άρθρα στην κατηγορία «Άλλο», το ένα αφορά κυνηγετικά θέματα και τα άλλα δύο αντιδράσεις για τα «πράσινα» τέλη και τα τέλη κυκλοφορίας, που δημοσιεύονται στην στήλη της εφημερίδας «Επικαιρότητα».

Παρατηρείται ότι ενώ η εφημερίδα «Ελευθεροτυπία» έχει σαφώς μεγαλύτερο αριθμό, στο σύνολό τους άρθρων, εμφανίζεται τελευταία στην ποσοστιαία κάλυψη της Συνόδου Κορυφής στην Κοπεγχάγη, καθώς το μεγαλύτερο μέρος των άρθρων της που δημοσιεύονται εκείνη την εποχή, δεν στέκονται στην διεξαγωγή της Συνόδου, αλλά με αφορμή αυτήν, αναφέρονται στο φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής και στις προεκτάσεις του.

Τα κύρια συμπεράσματα από την παρουσίαση της Συνόδου του ΟΗΕ για το Κλίμα, στην Κοπεγχάγη, από τις τρεις εφημερίδες, είναι ότι ενώ η εφημερίδα

«Ελευθεροτυπία», συγκεντρώνει τις περισσότερες δημοσιεύσεις, δεν κατανέμει ομοιόμορφα τα θέματα ενδιαφέροντος σε αντίθεση με την «Καθημερινή», που δείχνει να επιδιώκει μια πιο σφαιρική δημοσίευση θεμάτων που άπτονται της κλιματικής αλλαγής και μεμονωμένα αλλά και συγκριτικά με την Σύνοδο της Κοπεγχάγης. Αντιθέτως η «Ελευθεροτυπία» έρχεται πρώτη στις δημοσιεύσεις άρθρων με πολιτικό περιεχόμενο, ενώ η «Καθημερινή» στις δημοσιεύσεις άρθρων που αφορούν την κλιματική αλλαγή και την οικονομία, όπως επίσης και στα άρθρα που αφορούν τα θέματα αυτά και την Ελλάδα. «ΤΑ ΝΕΑ», εμφανίζουν πολύ μεγάλο ποσοστό δημοσιευμένων άρθρων γνώμης πάνω στα συγκεκριμένα θέματα και «αναδημοσιεύσεων» και καθόλου άρθρων πολιτικής. Άρθρα τα οποία αφορούν τα συγκεκριμένα θέματα και τα εξετάζουν από μία περισσότερο επιστημονική άποψη, δημοσιεύει σε μεγαλύτερο ποσοστό η «Ελευθεροτυπία».

2.3 Η ξεχωριστή περίπτωση του 2007

Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα της εταιρείας δημοσκοπήσεων «Focus Bari» και της «MRB», οι Έλληνες χρησιμοποιούν όλο και περισσότερο το διαδίκτυο για την ενημέρωσή τους, ειδικά μεταξύ των ηλικιών 13-24 ετών και 25-44 ετών. Τα αποτελέσματα της Μελέτης δείχνουν τις ευκαιρίες που «ανοίγονται». Το διαδίκτυο θεωρείται ως «η ίδια η πρόοδος και το μέλλον».

Πληροφορίες για το ποιοί είναι σήμερα οι χρήστες του διαδικτύου αλλά και ποιοί οι μελλοντικοί χρήστες από πλευράς, τρόπου αποτελεσματικής επικοινωνίας και προτιμήσεών τους δόθηκαν με πλήρη ανάλυση. Αναθεωρούνται τα στερεότυπα της επικινδυνότητας και της ανασφάλειας για το διαδίκτυο. Η ανάλυση των στοιχείων (cluster analysis) προσανατολίζει στο πώς μπορούν να ενεργοποιηθούν συγκεκριμένες ομάδες και να γίνει άμεση προσέγγισή τους.

Τα ευρήματα «δείχνουν» 5 ομάδες κοινού: Δύο ομάδες χρηστών, οι Μνημόνοι (16,5%) και οι Πρακτικοί (15,9%) αλλά και τρεις ομάδες μη χρηστών, οι Πρόθυμοι (19,6%), οι Επιφυλακτικοί (30,8%) και οι Αρνητές (17,2%).⁵⁴

⁵⁴ Ινστιτούτο Επικοινωνίας σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς. Συνεργαζόμενοι φορείς: το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθήνας, η εταιρεία Focus-Bari A.E.E. και η MRB Hellas (2006): «Αποτελέσματα έρευνας για το internet στην Ελλάδα», Αθήνα, Ινστιτούτο Επικοινωνίας – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς http://www.why.gr/press_03306.html

Η περίπτωση που αποτέλεσε ιδανικό ερευνητικό πεδίο για να αναζητηθεί η παρουσίαση των περιβαλλοντικών ζητημάτων από το διαδίκτυο στην Ελλάδα, ήταν το όπως αποκαλέστηκε «κίνημα των bloggers», που ακολούθησε την μεγάλη πυρκαγιά στην Πάρνηθα, με αποκορύφωμα την διαμαρτυρία έξω από το Ελληνικό Κοινοβούλιο στις 8 Ιουλίου 2007.

Σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποίησε η Κικούδη – Ξαρχοπούλου Α. με θέμα: «Η νοηματική πλαισίωση της πυρκαγιάς στην Πάρνηθα και των σχετικών κινητοποιήσεων διαμαρτυρίας του καλοκαιριού του 2007 μέσα από τα Ελληνικά ιστολόγια (blogs)»⁵⁵, εξετάστηκαν τα κείμενα των ιστολογίων που κατά την χρονική περίοδο μελέτης (28/6/2007 - 20/7/2007). Όπως προκύπτει από την έρευνα, στο μεγαλύτερο ποσοστό τους ασχολήθηκαν με την απόδοση ευθύνης. Το μεγαλύτερο ποσοστό (65,3%) από τα κείμενα των ιστολογίων που εξετάστηκαν έχει στόχο την απόδοση ευθύνης τόσο για το ξεκίνημα της πυρκαγιάς όσο και για την καταστροφική εξέλιξή της. Μικρότερο ποσοστό των κειμένων (39,6%) ασχολείται με την αναγνώριση και την προβολή των προβλημάτων που προκλήθηκαν από την πυρκαγιά. Ταυτόχρονα, ίσο σχεδόν ποσοστό (39,2%) αναφέρεται σε προτάσεις για την αντιμετώπιση της κατάστασης όπως αυτή διαμορφώθηκε μετά την πυρκαγιά. Μέσα στα κείμενα των ιστολογίων συχνά (21,5%) γίνεται λόγος και για τους στόχους και τα αιτήματα της διαμαρτυρίας. Παράλληλα, οι συγγραφείς αναφέρονται στα χαρακτηριστικά της διαμαρτυρίας αυτής μέσα από τα ιστολόγια τους σε ποσοστό 22,9%. Ενώ ένα μέρος (20,1%) των συγγραφέων αναφέρονται και στα συναισθήματα που τους προκάλεσε η φωτιά της Πάρνηθας.

Σχετικά με τη μελέτη του «προφίλ» των συγγραφέων που ερευνήθηκε⁵⁶ έδειξε πως οι συγγραφείς ήταν στην πλειοψηφία του άνδρες και ανήκαν στις ηλικίες 30-39. Ωστόσο σημειώνεται στο σημείο αυτό ότι δεν παρέχονταν στοιχεία για τους προσδιορισμούς του φύλου και της ηλικίας από το σύνολο των συγγραφέων. Ποσοστό 63,6% είχαν καταχωρήσει το φύλο, ενώ μικρότερο ποσοστό 36,4% είχαν καταχώρηση σχετική με την ηλικία τους.

⁵⁵ Κικούδη – Ξαρχοπούλου Άννα: (2009): «Η νοηματική πλαισίωση της πυρκαγιάς στην Πάρνηθα και των σχετικών κινητοποιήσεων διαμαρτυρίας του καλοκαιριού του 2007 μέσα από τα Ελληνικά ιστολόγια (blogs).», Πανεπιστημιακή διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Περιβάλλοντος, Μυτιλήνη

⁵⁶ Το «προφίλ» αποτελεί έναν τόπο όπου οι συγγραφείς καταχωρούν τα προσωπικά στοιχεία που επιθυμούν.

Από την μελέτη των διαγνωστικών πλαισίων⁵⁷ όπως αυτά προκύπτουν από τα ιστολόγια παρατηρούμε πως τα κείμενα που αναφέρονται στη θεματική «αναγνώριση προβλήματος» αναφέρονται στο μεγαλύτερο ποσοστό (81,8%) στις «φυσικές απώλειες», ενώ σε κατά πολύ μικρότερο ποσοστό (0,8%) αναφέρονται σε «ανθρωποκεντρικές απώλειες». Οι «φυσικές απώλειες» αντιπροσωπεύουν την απώλεια της φύσης σαν αξία ανεξάρτητη από την χρηστική αξία που μπορεί να έχει η φύση για τον άνθρωπό. Η βασικότερη επίπτωση που προβάλλεται μέσα από τα ιστολόγια είναι η οικολογική καταστροφή (31,4%). Οι συγγραφείς δεν φαίνεται να δυσχεραστούν για κάποια «υπηρεσία» της φύσης που έχασαν οι ίδιοι. Αντίθετα, δυσχεραστούν για την απώλεια της αυτόνομης αξίας της φύσης.

Η πλειοψηφία των συγγραφέων αποδίδουν ευθύνες στην πολιτεία (46,9%) τόσο για το ξέσπασμα όσο και για την εξέλιξη της πυρκαγιάς. Το μεγαλύτερο μέρος των συγγραφέων αποδίδει τις ευθύνες στον «κρατικό μηχανισμό» και στους «πολιτικούς», αμφισβητώντας την ικανότητα του κρατικού μηχανισμού να ανταποκριθεί και την πρόθεση των πολιτικών να ενεργήσουν για το συλλογικό όφελος. Ωστόσο μεγάλο μερίδιο ευθύνης επιρρίπτουν οι συγγραφείς και στους ίδιους τους πολίτες (25,9%). Με το μεγαλύτερο ποσοστό να δηλώνει πως «φταίμε όλοι» και να αποδίδει την ευθύνη στους πολίτες για συγκεκριμένα πρότυπα συμπεριφοράς που σχετίζονται με τη γενικότερη στάση τους ως προς τα περιβαλλοντικά και οικολογικά ζητήματα.

Η μελέτη των προγνωστικών πλαισίων⁵⁸ που αναφέρεται στην αντιμετώπιση του προβλήματος, καταδεικνύει δύο διακριτές ομάδες προτάσεων με σχεδόν ίσα ποσοστά, η μια ομάδα αναφέρεται στις «δράσεις πολιτών» (38,5%) ενώ η άλλη στις «τοπικές δράσεις στην Πάρνηθα» (36,9%). Οι συγγραφείς προτρέπουν συχνότερα μέσα από τα ιστολόγια τους, τους αναγνώστες να απομονώσουν το κράτος, να αυτοοργανωθούν και να πάρουν τα πράγματα στα χέρια τους, ενισχύοντας το εθελοντικό κίνημα αλλά και να απαιτήσουν τη δράση της πολιτείας. Το γεγονός αυτό θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι αντανάκλα την έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών στην οργανωμένη κοινωνία, υπόθεση που ενισχύεται, από τα αποτελέσματα στη θεματική «απόδοση ευθύνης», όπου η συντριπτική πλειοψηφία των συγγραφέων καταδεικνύει σαν υπεύθυνους τους πολιτικούς και τον κρατικό μηχανισμό. Η δεύτερη σε συχνότητα προτροπή των συγγραφέων είναι «να μην ξεχαστεί το ζήτημα και να

⁵⁷ Παράρτημα Ι.: Πίνακας 3

⁵⁸ Παράρτημα Ι.: Πίνακες 6,7

παρακολουθούμε όλοι τις εξελίξεις», η οποία επίσης αντανακλά την αμφισβήτηση των πολιτών προς την οργανωμένη κοινωνία. Τέλος στην ομάδα προτάσεων που αναφέρεται στις ενέργειες και τις ρυθμίσεις που απαιτούν οι συγγραφείς από την πολιτεία, οι συχνότερες προτάσεις που εμφανίζεται στα ιστολόγια είναι η πρόταση για τη χάραξη κοινής πολιτικής από το σύνολο των κομμάτων σε θέματα που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος και η πρόταση για άμεση κατεδάφιση όλων των αυθαιρέτων, ενώ γίνεται λόγος και για νομοθετικές ρυθμίσεις όπως η ολοκλήρωση του κτηματολογίου και η επαναφορά του Άρθρου 24 του Συντάγματος, και του ορισμού που παρέχεται από αυτό στα δάση.

Βασικότερος στόχος της διαμαρτυρίας αναδεικνύεται η αποδοκιμασία στους κυβερνώντες (48,3%). Ταυτόχρονα δεύτερο βασικό στόχο (40,0%) αποτελεί η προστασία της φύσης και των δασών γενικότερα αλλά και της Πάρνηθας ειδικότερα. Το βασικότερο χαρακτηριστικό που αποδίδουν στην στη διαμαρτυρία αυτή, ήταν η έλλειψη οποιασδήποτε πολιτικής ή κομματικής παρουσίας (41,3%).

Η μελέτη των συναισθημάτων που προκάλεσε η πυρκαγιά στους συγγραφείς, χρησιμοποιείται σαν δείκτης για το συναισθηματικό υπόβαθρο επί του οποίου δημιουργήθηκαν τα νοηματικά πλαίσια. Τα κυρίαρχα συναισθήματα όπως αυτά προβάλλονται μέσα από τα κείμενα των ιστολογίων ήταν η θλίψη (48,6%) και η οργή (25,0%).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η άποψη της κοινής γνώμης για την κλιματική αλλαγή

Παρά τις επιστημονικές προειδοποιήσεις και τις έρευνες, η κλιματική αλλαγή δεν αποτελούσε ιδιαίτερου ενδιαφέροντος δημόσιο θέμα, μέχρι το 1988. Το έτος αυτό είχε χαρακτηριστεί, τότε, ως το θερμότερο από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα και παράλληλα, ο Dr James Hansen, διευθυντής του Goddard Institute of Space Studies της NASA κατέθεσε στο Αμερικανικό Κογκρέσο ότι: «Το φαινόμενο του θερμοκηπίου είναι μία πραγματικότητα και αλλάζει το κλίμα τώρα». Η κατάθεση αυτή του Hansen, έκανε τον γύρο του κόσμου.⁵⁹

Από το 1988 κι ύστερα, διάφορες μετρήσεις της κοινής γνώμης κυρίως στις ΗΠΑ, την Ευρώπη και την Ιαπωνία,⁶⁰ έχουν δείξει ότι το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής γίνεται ολοένα και πιο γνωστό παγκοσμίως. Κυρίως τα τελευταία πέντε χρόνια, έχει αυξηθεί το ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού που είναι ενημερωμένο για τις πολιτικές προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή. Είναι ωστόσο, πολύ σημαντικό να εξεταστεί ο τρόπος που αντιλαμβάνεται η κοινή γνώμη την κλιματική αλλαγή καθώς το στοιχείο της κοινής γνώμης, είναι εκείνο, που εντασσόμενο σε ένα κοινωνικό – πολιτικό πλαίσιο μπορεί να επιφέρει σημαντικά αποτελέσματα αναφορικά με την υιοθέτηση ή μη πολιτικών.

3.1 Η παγκόσμια κοινή γνώμη για την κλιματική αλλαγή

Η πιο πρόσφατη έρευνα αναφορικά με τις τάσεις της κοινής γνώμης στο συγκεκριμένο θέμα, διενεργήθηκε από την εταιρεία «Synovate», η οποία πραγματοποιήθηκε για λογαριασμό της «Deutsche Welle» και παρουσιάστηκε στις 21 Ιουνίου 2010, στο «Global Media Forum».⁶¹ Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε 18 χώρες και σε δείγμα 13.000 ανθρώπων. Το Ινστιτούτο έχει πραγματοποιήσει άλλες δύο έρευνες αντίστοιχες για το θέμα, το 2008 και το 2007. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι ο παγκόσμιος πληθυσμός «ανησυχεί σε ποσοστό 30% ιδιαίτερα» για την κλιματική αλλαγή, ενώ το 39% είναι «κάπως ανήσυχο».

⁵⁹ «Wikipedia – The free encyclopedia»: http://en.wikipedia.org/wiki/James_Hansen

⁶⁰ Υπάρχουν λίγες έρευνες που δείχνουν την ενημέρωση και τις διακυμάνσεις της κοινής γνώμης σε σχέση με το θέμα της κλιματικής αλλαγής σε παγκόσμιο επίπεδο. Ελάχιστες πολυεθνικές μετρήσεις συμπεριλαμβάνουν ερωτήσεις για το συγκεκριμένο θέμα.

⁶¹ Deutsche Welle Global Media Forum (2010): «Climate Change», Global Study, Bonn: Deutsche Welle

Ενδιαφέρον παρουσιάζει εκείνο το κομμάτι της έρευνας, όπου απεικονίζει το ποσοστό της κοινής γνώμης που δεν ανησυχεί για την κλιματική αλλαγή. Το 9% του παγκόσμιου πληθυσμού, δεν ανησυχεί για την κλιματική αλλαγή, θεωρώντας ότι εντάσσεται στα πλαίσια ενός φυσικού κύκλου της Γης.

Σε αντίστοιχη έρευνα του ίδιου Ινστιτούτου το 2008, το αντίστοιχο ποσοστό, ήταν 4%. Στην τελευταία έρευνα, (2010) οι χώρες με τον υψηλότερο αριθμό ανθρώπων που εμφανίζονται «ιδιαίτερα ανήσυχου» για την αλλαγή του κλίματος, είναι η Κολομβία (69%), το Εκουαδόρ (59%), και η Κίνα (58%). Στην Κίνα μάλιστα το ποσοστό από την αντίστοιχη έρευνα του 2007 (26%) το ποσοστό έχει διπλασιαστεί.

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων (88%) θεωρούν ότι οι εταιρείες - βιομηχανίες μπορούν να συμβάλλουν στη μείωση της αλλαγής του κλίματος. Τα υψηλότερα ποσοστά συναντώνται στην Κίνα (98%) και τη Γαλλία (94%). Στην ερώτηση για το πώς θεωρούν ότι μπορεί αυτό να επιτευχθεί, η επικρατέστερη απάντηση είναι μέσω της «εξοικονόμησης ενέργειας και της μείωση των αποβλήτων» (70%) και ακολουθούν οι απαντήσεις «μέσω της εξασφάλισης πρώτων υλών φιλικών προς το περιβάλλον» με ποσοστό 58%, και «μέσω των επενδύσεων σε πράσινες επενδύσεις» σε ποσοστό 55%.

Παγκοσμίως, οι άνθρωποι πιστεύουν ότι την κύρια ευθύνη για το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής την έχει ο άνθρωπος (28%) κυρίως μέσω των δραστηριοτήτων που αναπτύσσει και λόγω της αύξησης του παγκόσμιου πληθυσμού. Τα αντίστοιχα ποσοστά του 2008 είναι 27% και το 2007 ήταν 20%. Συγκριτικά με τα επίπεδα της έρευνας του 2007, ενδιαφέρον προκαλεί η αύξηση των ποσοστών, ειδικά σε χώρες που έχουν τροπικά δάση όπως η Κένυα και η Βραζιλία, εκείνων που θεωρούν ότι μία σοβαρή αιτία για την κλιματική αλλαγή, είναι η αποψίλωση των δασών. Το 2007 τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν στο 5%, ενώ το 2010 αυξήθηκαν στο 10%. Στην Κένυα το ποσοστό αυτό ανήλθε στο 47% και στην Βραζιλία στο 22%. Όπως παρατήρησε και ο George Waititu, επικεφαλής του Ινστιτούτου Synovate στην Κένυα «Μεταξύ του 2007 και του 2009 η Κένυα πέρασε μία από τις χειρότερες περιόδους ξηρασίας της τελευταίας δεκαετίας. Ταυτόχρονα, η χώρα διανύει την χειρότερη πολιτική κρίση των τελευταίων 50 χρόνων,. Ο γεωργικός τομέας, αποτελεί για τους περισσότερους Κενυάτες, το βασικό τομέα βιοπορισμού και είναι ένας τομέας ο οποίος επηρεάζεται βαθειά από τις κλιματολογικές συνθήκες. Η αύξηση των ποσοστών αυτών, οφείλεται στο γεγονός ότι οι αρνητικές επιπτώσεις της ξηρασίας πραγματοποιήθηκαν το 2010, ενώ το 2007 τα πράγματα ήταν αρκετά καλά. Στην προσπάθειά τους να εξηγήσουν αυτή την εξέλιξη, οι διάφοροι ενδιαφερόμενοι φορείς σε όλη τη χώρα, οδηγήθηκαν στο συμπέρασμα ότι η αποψίλωση των δασών, αποτελεί μία βασική αιτία για την αλλαγή του κλίματος, ιδίως στην περιοχή του δάσους Mau, τη μεγαλύτερη λεκάνη απορροής της χώρας.»

Σχεδόν το ένα τρίτο των ερωτηθέντων (31%) παγκοσμίως, θεωρεί ότι η πιο σοβαρή από τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, είναι η εμφάνιση των ακραίων καιρικών φαινομένων. Τα υψηλότερα ποσοστά συγκεντρώνει η Κίνα με 62% και ακολουθούν η Γαλλία, η Γερμανία και η Ιαπωνία με 48% η καθεμία. Η επόμενη πιο σημαντική συνέπεια είναι η ερημοποίηση και η ξηρασία με ποσοστό 6%. Στην Κένυα οι πολίτες επιλέγουν την απερίμωση σε ποσοστό 28%, ενώ το 34% των Κολομβιανών επιλέγει την ξηρασία. Το 5% του παγκόσμιου πληθυσμού, θεωρεί ότι η πιο σοβαρή συνέπεια είναι οι επιπτώσεις στην γεωργία και την κτηνοτροφία. Ανά χώρα τα ποσοστά αυξάνονται κυρίως στην Αυστραλία (12%) και στον Καναδά (10%)

Ανάλυση προσωπικής δράσης

Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες δήλωσαν ότι έχουν κάνει προσωπικά κάτι για να βοηθήσουν στη μείωση των φαινομένων που προκαλούν την κλιματική αλλαγή. Η πιο δημοφιλής δραστηριότητα είναι η «εξοικονόμηση ηλεκτρικής ενέργειας», με ποσοστό που ανέρχεται στο 76% των ερωτηθέντων. Τα πιο μαζικά ποσοστά εμφανίζονται σε δύο χώρες στη Ν. Αφρική (95%) και στην Κίνα (93%). Η επόμενη πιο κοινή δραστηριότητα ήταν η «μείωση της κατανάλωσης νερού», με ποσοστό 68% παγκοσμίως να ισχυρίζεται ότι προβαίνει σε αυτή την πρακτική. Τα υψηλότερα ποσοστά τα συγκεντρώνει η Κίνα κατά 96%, ακολουθεί η Κολομβία (90%), η Αυστραλία (88%) και η Βραζιλία (87%). Στην τρίτη θέση έρχονται οι απαντήσεις: «μείωση προϊόντων συσκευασίας – πλαστικές σακούλες» και «ανακύκλωση απορριμμάτων» με 67% παγκοσμίως. Όπως αναφέρθηκε στο συνέδριο, η μεγάλη συκέντρωση απαντήσεων στο Χονγκ Κονγκ (94%) και στην Κίνα (93%) αναφορικά με την «μείωση προϊόντων συσκευασίας – πλαστικές σακούλες», σχετίζεται με την πρόσφατη εκστρατεία ενημέρωσης και την υιοθέτηση κυβερνητικών μέτρων σχετικά με το συγκεκριμένο μέτρο. Αντίστοιχη σχέση εντοπίζεται και στην απάντηση «χρησιμοποίηση συσκευών υψηλής ενεργειακής απόδοσης», την οποία επιλέγει το 57% των ανθρώπων παγκοσμίως. Ιδιαίτερα αυξημένα ποσοστά εμφανίζει η Αυστραλία με ποσοστό που ανέρχεται στο 79% και σχετίζεται με την εφαρμογή του κυβερνητικού μέτρου της απαγόρευσης της κυκλοφορίας λαμπτήρων πυρακτώσεως.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης και το γεγονός ότι το 50% σχεδόν των ερωτηθέντων απάντησαν ότι είναι πρόθυμοι να δαπανήσουν περισσότερα χρήματα σε προϊόντα τα οποία είναι πιο φιλικά για το περιβάλλον. Το 27% φαίνεται πρόθυμο να δαπανήσει μέχρι και 9% περισσότερο, ενώ το 19% φαίνεται πρόθυμο να δαπανήσει έως και 19% περισσότερο για βιολογικά προϊόντα και προϊόντα φιλικά προς το περιβάλλον. Από τα παραπάνω συνάγεται ως συμπέρασμα ότι αυξάνουν τα ποσοστά

των ανθρώπων παγκοσμίως που σχετίζουν την υγεία τους και τη μελλοντική ευημερία τους με την αντίστοιχη ευημερία του πλανήτη.

Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης το γεγονός ότι το 68% των ερωτηθέντων υποστηρίζουν ότι «η πράσινη τεχνολογία» ως λύση ενάντια στην κλιματική αλλαγή, θα δώσει μία ώθηση στην παγκόσμια οικονομία. Πρώτη χώρα στην συγκεκριμένη μέτρηση έρχεται η Κίνα (88%), δεύτερη η Ν.Αφρική (87%), Τρίτη η Βραζιλία (84%), και η Ιαπωνία (84%) και τέταρτα τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (80%). Από τις αναπτυγμένες χώρες, πρώτες έρχονται οι ΗΠΑ (51%), και δεύτερη η Γερμανία (50%). (Παράρτημα Β.) Στον τομέα της ενημέρωσης και της περιβαλλοντικής πληροφόρησης, οι ερωτηθέντες θεωρούν ότι την καλύτερη ενημέρωση την παίρνουν από την τηλεόραση, με μικρή διαφορά ακολουθεί το διαδίκτυο. Αμέσως μετά κατατάσσονται οι εφημερίδες, οι μηχανές αναζήτησης (πάλι στο διαδίκτυο), το ραδιόφωνο, τα κοινωνικά μέσα δικτύωσης και τα περιοδικά.(Παράρτημα Β)Τέσσερα χρόνια, πριν, το 2006, σε μία αντίστοιχη έρευνα που διεξήγαγε το «Pew research Center for The People and The Press»⁶² τα ευρήματα ήταν μάλλον απογοητευτικά. Μεγάλη μερίδα του παγκόσμιου πληθυσμού ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες εμφανιζόταν να μην γνωρίζει για την κλιματική αλλαγή, ειδικά στις Ινδονησία, την Νιγηρία, το Πακιστάν και την Αίγυπτο. Χαμηλά ποσοστά εμφανίζει και η Κίνα, σε σχέση με τα αντίστοιχα της παραπάνω μελέτης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: Οι απαντήσεις στην ερώτηση: «Πόσο ανησυχείτε για το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής;» (Personally concerned about climate change). Οι μετρήσεις βασίζονται στο ποσοστό εκείνων των ερωτηθέντων που γνώριζαν το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής

Χώρα/ Βαθμός Ανησυχίας	Πάρα πολύ	Φυσιολογικά	Όχι ιδιαίτερα - Καθόλου	Δεν Γνωρίζω
ΗΠΑ	19%	34%	47%	1
Μ.Βρετανία	26%	41%	32%	1
Ισπανία	51%	34%	14%	2
Γαλλία	46%	41%	14%	0
Γερμανία	30%	34%	36%	1

⁶² Pew Global Attitudes Project : (2006). No Global Warming Alarm in the US, China. Washington D.C.: The Pew Research Center for the People and the Press. <http://people-press.org/report/280/little-consensus-on-global-warming>

Ρωσία	34%	31%	34%	*
Ινδονησία	28%	48%	23%	1
Αίγυπτος	24%	51%	23%	1
Ιορδανία	26%	40%	34%	*
Τουρκία	41%	29%	23%	8
Πακιστάν	31%	25%	39%	5
Νιγηρία	45%	33%	20%	2
Ιαπωνία	66%	27%	7%	0
Ινδία	65%	20%	13%	2
Κίνα	20%	41%	37%	2

Πηγή: The Pew Research Center for the People and the Press

3.2 Η κοινή γνώμη στις ΗΠΑ για την κλιματική αλλαγή

Σύμφωνα με τα ευρήματα της ίδιας μελέτης του Ιδρύματος «Pew Research Center for the People and The Press» οι Αμερικανοί συμφωνούν γενικά ότι η Γη γίνεται θερμότερη, το σημείο στο οποίο εντοπίζεται η διαφοροποίηση είναι στην συναίνεση αναφορικά στα αιτία της υπερθέρμανσης του πλανήτη και στις ενέργειες που πρέπει να αναληφθούν. Περίπου τέσσερις στους δέκα (41%) πιστεύουν ότι ευθύνεται ο άνθρωπος και οι δραστηριότητες που αναπτύσσει, όπως η καύση ορυκτών καυσίμων, για την υπερθέρμανση του πλανήτη, αλλά ακριβώς το ίδιο ποσοστό υποστηρίζει ότι η υπερθέρμανση έχει προκληθεί από φυσικά αίτια (21%), ή ότι δεν υπάρχουν ισχυρά επιστημονικά στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι συντελείται κλιματική αλλαγή (20%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Οι απαντήσεις στην ερώτηση: «Από πού προκύπτει η κλιματική αλλαγή». Οι απαντήσεις αφορούν το κομμάτι της έρευνας που διεξήχθη για τις ΗΠΑ

Στοιχεία για την κ.α/ Πολιτικές πεποιθήσεις	Σύνολο πληθυσμού	Ρεπουμπλικάνοι	Δημοκρατικοί	Ανεξάρτητοι
Υπάρχουν επαρκή στοιχεία	70%	58%	81%	71%
Ανθρωπογενής επίδραση	41%	24%	54%	47%
Φυσικός κύκλος της Γης	21%	25%	19%	19%
Δεν γνωρίζω - άλλο	8%	9%	8%	5%
Δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία	20%	32%	10%	20%

Δεν γνωρίζω	10%	10%	9%	9%
Σύνολο	100%	100%	100%	100%

Πηγή: *The Pew Research Center for the People and the Press*

Το κοινό επίσης εμφανίζεται διχασμένο για την σοβαρότητα του προβλήματος. Το 41% του πληθυσμού θεωρεί ότι η κλιματική αλλαγή αποτελεί σοβαρό πρόβλημα, ενώ το 33% την θεωρεί «κάπως σοβαρό πρόβλημα», το 13% δεν την θεωρεί σοβαρό πρόβλημα και το 11% δεν την κατατάσσει στα προβλήματα. Συνολικά, το αμερικανικό κοινό, κατατάσσει το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, σε χαμηλή θέση από άποψη σπουδαιότητας, αγγίζοντας το ποσοστό του 44%, σε σχέση με το θέμα της εκπαίδευσης που αγγίζει το ποσοστό του 82%, της οικονομίας που φτάνει το ποσοστό του 80% και της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης που φθάνει το ποσοστό του 79%. Η τελευταία αυτή έρευνα δείχνει ότι η μεγαλύτερη διαφορά γνώμης εμφανίζεται στο αμερικάνικο κοινό αναφορικά με τις πολιτικές πεποιθήσεις. Με άλλα λόγια, στην ιεράρχηση της σοβαρότητας του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής, εμφανίζονται αρκετές διαφορές ανάμεσα στους Ρεπουμπλικάνους και τους Δημοκρατικούς, ενώ δεν εμφανίζονται ιδιαίτερες διαφορές βάσει άλλων κοινωνικών ή δημογραφικών κριτηρίων, όπως το φύλλο, η ηλικία, ή το επίπεδο της μόρφωσης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: Ιεράρχηση της σπουδαιότητας των θεμάτων που απασχολούν την αμερικανική κοινωνία – Ποσοστό επί της % για το «Πόσο σοβαρό θεωρείται το συγκεκριμένο πρόβλημα»

Ρεπουμπλικάνοι	Δημοκρατικοί	Ανεξάρτητοι
Τρομοκρατία 84%	Σύστημα Υγείας 89%	Εκπαίδευση 83%
Οικονομία 80%	Εκπαίδευση 83%	Σύστημα Υγείας 86%
Εκπαίδευση 75%	Οικονομία 80%	Οικονομία 78%
Φόροι 74%	Ασφάλεια 79%	Τρομοκρατία 72%
Ασφάλεια 73%	Πόλεμος στο Ιράκ 78%	Πόλεμος στο Ιράκ 72%
Πόλεμος στο Ιράκ 72%	Συνθήκες εργασίας 78%	Ασφάλεια 71%
Σύστημα Υγείας 69%	Τρομοκρατία 69%	Ενεργειακή Πολιτική 67%
Μετανάστευση 64%	Ύψος Βασικού μισθού 68%	Φόροι 63%
Κάψιμο σημαίας	Φόροι 66%	Συνθήκες Εργασίας

60%		63%
Ενεργειακή πολιτική 56%	Ενεργειακή Πολιτική 66%	Περιβάλλον 58%
Φόροι Κληρονομιάς 54%	Περιβάλλον 64%	Μετανάστευση 57%
Συνθήκες εργασίας 52%	Αποταμίευση 62%	Αποταμίευση 55%
Εκτρώσεις 50%	Κλιματική Αλλαγή 56%	Κλιματική Αλλαγή 49%
Αποταμίευση 47%	Μετανάστευση 52%	Ύψος βασικού μισθού 48%
Γάμοι ομοφυλοφίλων 43%	Παρακολούθηση Κυβερνητικού έργου 52%	Παρακολούθηση Κυβερνητικού έργου 47%
Ύψος βασικού μισθού 36%	Κάψιμο σημαίας 44%	Φόροι Κληρονομιάς 45%
Παρακολούθηση κυβερνητικού έργου 33%	Εκτρώσεις 39%	Κάψιμο σημαίας 44%
Περιβάλλον 30%	Φόροι Κληρονομιάς 37%	Εκτρώσεις 39%
Κλιματική Αλλαγή 23%	Γάμοι Ομοφυλοφίλων 31%	Γάμοι Ομοφυλοφίλων 28%

Πηγή: The Pew Research Center for the People and the Press

Η επίλυση του προβλήματος

Από τα δύο τρίτα εκείνων που πιστεύουν ότι υπάρχουν αδιάσειστα στοιχεία για την υπερθέρμανση του πλανήτη, μόλις το 22% πιστεύει ότι είναι εφικτό να μειωθούν οι επιπτώσεις των κλιματικών αλλαγών. Η διαφορά όμως φαίνεται ανάμεσα σε εκείνους που πιστεύουν ότι η κλιματική αλλαγή οφείλεται σε ανθρωπογενής αιτίες, που πιστεύουν σε ποσοστό 80% , ότι μπορούν να μειωθούν οι επιπτώσεις σε αντίθεση με όσους πιστεύουν ότι η κλιματική αλλαγή εντάσσεται σε έναν φυσικό κύκλο της Γης, οι οποίοι υποστηρίζουν σε ποσοστό 48% , ότι οι επιπτώσεις μπορούν να μειωθούν.

Οι περισσότεροι από εκείνους που πιστεύουν ότι είναι εφικτή η μείωση των επιπτώσεων, θεωρούν παράλληλα ότι αυτή η προσπάθεια απαιτεί σημαντικές θυσίες. Συνολικά, το 39% των ανθρώπων που πιστεύουν ότι υπάρχουν αδιάσειστα στοιχεία της υπερθέρμανσης του πλανήτη θεωρούν ότι θα πρέπει να καταβάλουν σημαντικές θυσίες για την επίλυση του προβλήματος, ενώ το 23% θεωρεί ότι η τεχνολογία μπορεί

να λύσει το πρόβλημα χωρίς μεγάλες θυσίες και το 22% πιστεύουν ότι δεν είναι δυνατόν να μειωθούν οι επιπτώσεις της υπερθέρμανσης του πλανήτη σε όλα τα επίπεδα.

3.3. Η ελληνική κοινή γνώμη και η κλιματική αλλαγή

Στην προσπάθεια να γίνει μία καταγραφή και παρουσίαση των οπτικών της ελληνικής κοινής γνώμης για τα ζητήματα του περιβάλλοντος και ειδικά της κλιματικής αλλαγής, θα χρησιμοποιηθούν μία σειρά από δημοσκοπικά ευρήματα, όπως έγινε και παραπάνω.

Εκτός από το ενδιαφέρον που παρουσιάζει η εικόνα που έχει η ελληνική κοινή γνώμη για το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, η έρευνα εστιάζει και σε άλλα δύο σημεία: Το ένα είναι η άποψη της κοινής γνώμης για την περιβαλλοντική ενημέρωση που δέχεται και η αξιολόγηση των σχετικών φορέων που την παρέχουν, με έμφαση στα ΜΜΕ, αλλά και η σταδιακή εξέλιξη του ενδιαφέροντος που παρουσιάζεται για τα συγκεκριμένα ζητήματα, ύστερα από μία χρονική περίοδο και έπειτα. Τέλος θα γίνει μία προσπάθεια να παρουσιαστούν κάποια συγκριτικά στοιχεία της στάσης της ελληνικής κοινής γνώμης σε σχέση με τις στάσεις όπως διαμορφώνονται στην κοινή γνώμη, άλλων ευρωπαϊκών χωρών.

Η ελληνική κοινή γνώμη, απαντά για τα «περιβαλλοντικά ζητήματα»

Η ελληνική κοινή γνώμη, τα τελευταία χρόνια εμφανίζει μία ιδιαίτερη ευαισθησία σε θέματα περιβάλλοντος. Αυτό προκύπτει τόσο από τις έρευνες που έχει πραγματοποιήσει η Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, όσο και από εκείνες που έχει πραγματοποιήσει η εταιρεία Δημοσκοπήσεων «Public Issue» και το «Ευρωβαρόμετρο»⁶³. Ο λόγος που επιλέχθηκαν οι συγκεκριμένοι φορείς μέτρησης της ελληνικής κοινής γνώμης σε θέματα περιβάλλοντος, είναι ότι και οι τρεις, έχουν πραγματοποιήσει διαδοχικές έρευνες, με το ίδιο θέμα, γεγονός που βοηθάει σε μία συγκριτική ανάλυση των ευρημάτων ανά τα έτη που έχουν πραγματοποιηθεί οι έρευνες, καταδεικνύοντας την διαφοροποίηση της ελληνικής κοινής γνώμης μέσα στο χρόνο.

Για την χρονική περίοδο 10-1 Μαρτίου 2009, όπου πραγματοποιήθηκε η έρευνα της «Public issue», σε πανελλαδική εμβέλεια, σε πληθυσμό ηλικίας άνω των 18 ετών και με δείγμα 506 ανθρώπων, ενδιαφέρον παρουσιάζει το διάγραμμα που αναφέρεται στην «Κλίμακα Οικολογικής Αυτοσυνείδησης» της ελληνικής κοινής γνώμης. Δηλαδή σε μία κλίμακα από το «1-10», όπου «1» «Δεν κάνω τίποτα για το περιβάλλον» και όπου «10», «Κάνω πάρα πολλά για το περιβάλλον», στην ερώτηση «τι βαθμό θα δύνатаι στον εαυτό σας», το 41% των ερωτηθέντων απάντησαν «3» το 2009, ενώ παρατηρείται μία αύξηση σε σχέση με το 2007,

⁶³ European Commission (2009): «Europeans' attitudes towards climate change», Brussels: Special Eurobarometer 322/Wave 72.1 ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_322_en.pdf

όπου το 36% των ερωτηθέντων απάντησε «3». Συνολικά εμφανίζεται ότι η «Μέση Οικολογική συνείδηση» της ελληνικής κοινής γνώμης το 2009 αγγίζει το 5,8/10, σε σχέση με το 5,7/10, που εμφάνισε το 2007. Περίπου ίδια ποσοστά εμφάνισαν οι κατηγορίες «1» και «10», με τη μόνη διαφορά ότι η «1», εμφανίζεται μειούμενη, σε αντίθεση με την «10» που έχει μία αυξητική πορεία. Αξίζει να σημειωθεί, ότι περισσότερα άτομα το 2007 (28%), τοποθέτησαν τον εαυτό τους στην βαθμολογία «4», σε σχέση με το 2009 (24%).

Αντίστοιχο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απαντήσεις στην ερώτηση «Ποιο είναι το πρώτο πράγμα που σας έρχεται στο μυαλό, όταν ακούτε την λέξη περιβάλλον;». Το 23% των ερωτηθέντων, το 2007 και το 17% των ερωτηθέντων το 2009, απάντησε «Φύση – περιβάλλον». Το 17%, το 2007 και το 13% το 2009, απάντησε: «Μόλυνση, Ρύπανση». Το 10% και για τις δύο χρονολογίες απάντησε «Καθαριότητα». Το 4% των ερωτηθέντων, το 2007 και το 10% των ερωτηθέντων το 2009, απάντησε «Ατμόσφαιρα». Κανένας δεν απάντησε το 2007 «Πράσινο – Δάση», σε αντίθεση με το 2009, που απάντησε το 10%, κατατάσσοντας την συγκεκριμένη κατηγορία 5^η κατά σειρά. Το 14% των ερωτηθέντων το 2007 απάντησε «Κρίση/ Καταστροφή», ενώ το ποσοστό αυτό μειώθηκε το 2009, στο 8%. Μόλις το 3% το 2007, απάντησε «Στοιχεία της φύσης: αέρας, νερό, θάλασσα, βουνό, γη», ποσοστό που αυξήθηκε το 2009 στο 8%. Την απάντηση «Κοινωνία – περιβάλλον που ζουν», επέλεξε το 2007, το 2% και το 2009, το 6%, ενώ την απάντηση «Δάσος», επέλεξε το 2007, το 9% των ερωτηθέντων, ποσοστό που μειώθηκε το 2009 στο 4%. Η απάντηση «προστασία περιβάλλοντος», το 2007 συγκέντρωσε μηδενικό ποσοστό, σε αντίθεση με το 2009, όπου συγκέντρωσε το ποσοστό της τάξεως του 4%. Η απάντηση «σκουπίδια» συγκέντρωσε το 2007, ποσοστό 4%, και το 2009, ποσοστό 3%. Η απάντηση «καυσαέριο», συγκέντρωσε το 2007, ποσοστό 2% και το 2009, αυξήθηκε στο 3%, ενώ οι απαντήσεις «φαινόμενο του θερμοκηπίου», «τρύπα του όζοντος», συγκέντρωσαν 1% και στις δύο χρονολογίες.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και το γεγονός, ότι τις απαντήσεις «ανησυχία για το μέλλον», «άνθρωποι», «υγεία», «ζωή», «ανακύκλωση», «ύπαιθρος», «ενέργεια» και «ομορφιά», τις επέλεξαν μόνο το 2009, σε χαμηλά ποσοστά της τάξεως του 1%. Ενώ την απάντηση «κλίμα», την επέλεξαν μόνο το 2007, σε ποσοστό πάλι 1%.

Από το διάγραμμα που παρουσιάζει την «αξιολόγηση του περιβάλλοντος στην Ελλάδα», από τους ερωτηθέντες, προκύπτει ότι σε αντίστοιχη έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2008, η αρνητική γνώμη, δηλαδή οι απαντήσεις «κακή» και «πολύ κακή», ήταν πιο αυξημένες συγκεντρώνοντας ποσοστά της τάξεως του 42% και του 24% αντίστοιχα, τα οποία μειώθηκαν το 2009, στο 41% και 20% αντίστοιχα. Το 2009, οι απαντήσεις «πολύ καλή», «καλή», και «ούτε καλή, ούτε κακή»,

συγκέντρωσαν συνολικά το 39% της γνώμης των ερωτηθέντων, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό το 2008 ήταν 33%.

Στην συγκριτική ερώτηση για την «αξιολόγηση της κατάστασης του περιβάλλοντος στην Ελλάδα», συγκριτικά με τα τελευταία 10 χρόνια, το 72% των ερωτηθέντων στο 2008, απάντησε ότι «έχει χειροτερέψει», ποσοστό που μειώθηκε το 2009 στο 68%, παραμένοντας ωστόσο το υψηλότερο. Αύξηση παρουσίασαν το 2009, οι απαντήσεις «έχει καλύτερέψει» σε ποσοστό 2% και η «έχει παραμείνει στάσιμη», επίσης σε ποσοστό 2%.

Στην ερώτηση «Ποιο είναι το σημαντικότερο πρόβλημα του περιβάλλοντος στην Ελλάδα», στην έρευνα του 2009 το 24% των ερωτηθέντων, απάντησαν ότι είναι η «ατμοσφαιρική ρύπανση (αυτοκίνητα – καυσαέριο)», το 12%, ότι είναι η «μόλυνση» και η «έλλειψη καθαριότητας, σκουπίδια, χωματερές κλπ», το 11% απάντησαν «τα απόβλητα, βιομηχανία», το 10% , «η ανθρώπινη δραστηριότητα, η αδιαφορία, η κακή πολιτική», και το 9% « η αποψίλωση των δασών, πυρκαγιές». Ακολούθησαν οι απαντήσεις, με φθίνουσα σειρά, «δόμηση - έλλειψη πρασίνου», «ρύπανση υδάτων», «λιπάσματα – φυτοφάρμακα», «ανομβρία – ξηρασία», «φαινόμενο του θερμοκηπίου, αύξηση θερμοκρασίας – κλίμα», με 1%, όπως επίσης το ίδιο ποσοστό συγκέντρωσαν και οι απαντήσεις «ενέργεια –ΑΠΕ», «τρύπα του όζοντος». Σε σύγκριση με τα ποσοστά αντίστοιχης έρευνας του 2008, παρατηρείται ότι: η απάντηση «ρύπανση – μόλυνση», έρχεται πρώτη με ποσοστό 29% και ακολουθούν οι απαντήσεις «ατμοσφαιρική ρύπανση», με 23% και «σκουπίδια, χωματερές, έλλειψη καθαριότητας», με ποσοστό 13% και «δάση – αποψίλωση» με ποσοστό 12%. Ακολουθούν οι απαντήσεις με φθίνουσα σειρά «ανθρώπινη δραστηριότητα – κακή πολιτική», «ρύπανση υδάτων», «φαινόμενο θερμοκηπίου, κλίμα» με ποσοστό 4%, και «δόμηση, έλλειψη πρασίνου», όπως επίσης με 1% οι απαντήσεις «καταστροφή», «κατασπατάληση φυσικών πόρων», «καταστροφή χωραφιών, καλλιεργειών».

Σε παρόμοια έρευνα που πραγματοποίησε η Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, σε συνεργασία με την εταιρεία δημοσκοπήσεων «Activate»⁶⁴, σε πανελλαδική εμβέλεια, αντιπροσωπευτικού του πληθυσμού δείγματος των 2000 ανθρώπων, το 2001, το 2005 και το 2007 από τις 30 Οκτωβρίου έως τις 3 Δεκεμβρίου, η ιεράρχηση των

⁶⁴ Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού (2007): 3^η Πανελλαδική Δημοσκόπηση: «Η περιβαλλοντική συνείδηση του Έλληνα», <http://archive.in.gr/news/Reviews/imagegallery.asp?lngReviewID=829017&lngChapterID=878645&lngItemID=868539>

περιβαλλοντικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η Ελλάδα, βάσει των απαντήσεων των ερωτηθέντων είναι οι εξής:

Για το 2001, τα πέντε πρώτα προβλήματα είναι η: α) ατμοσφαιρική ρύπανση – καυσαέρια, β) καταστροφή των δασών – πυρκαγιές, γ) ρύπανση των ακτών, δ) σκουπίδια – απόβλητα, 5) τρύπα του όζοντος. Το 2005 οι απαντήσεις διαφοροποιούνται με :α) ατμοσφαιρική ρύπανση – καυσαέρια, β) σκουπίδια – απόβλητα, γ) ρύπανση ακτών, δ) ρύπανση υδάτινων πόρων, 5) τρύπα του όζοντος. Για το 2007 οι ερωτηθέντες τοποθέτησαν πάλι πρώτη την α) ατμοσφαιρική ρύπανση – καυσαέρια, β) ρύπανση υδάτινων πόρων, γ) πυρκαγιές, δ) σκουπίδια – απόβλητα, ε) κλιματική αλλαγή. Όπως αποτυπώνεται στην συγκεκριμένη έρευνα, το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης για την κλιματική αλλαγή, το 2001 ανερχόταν σε ποσοστό 6,5%, το 2005 σε ποσοστό 12,6% και το 2007 σε ποσοστό 20,6%.

Στην ερώτηση, «Ποιο είναι το σημαντικότερο μελλοντικό πρόβλημα του περιβάλλοντος στον πλανήτη», έχοντας να επιλέξουν από τις τέσσερις απαντήσεις: «Την αύξηση της θερμοκρασίας και την αλλαγή κλίματος», «τη ρύπανση και τα απόβλητα», «την εξάντληση των φυσικών πόρων» και «την εξαφάνιση σπάνιων ζώων και φυτών», οι ερωτηθέντες επέλεξαν την πρώτη σε ποσοστό 48%, την δεύτερη σε ποσοστό 32%, την τρίτη σε ποσοστό 12% και την τέταρτη σε ποσοστό 6%.

Τέλος στην ερώτηση: «Πόσο ενημερωμένος αισθάνεστε στα θέματα περιβάλλοντος», παρατηρείται μία αύξηση της απάντησης «ενημερωμένοι» σε σύγκριση με το 2008, με μία διαφορά της τάξεως του 5%. Και στις δύο χρονολογίες, το μεγαλύτερο ποσοστό, απάντησε ότι αισθάνεται ενημερωμένο για τα περιβαλλοντικά ζητήματα.

Στην αντίστοιχη έρευνα που διεξήχθη για λογαριασμό της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, για τη στάση του πληθυσμού απέναντι στα περιβαλλοντικά ζητήματα, το 2007 παρουσιάζεται μία αύξηση στα ποσοστά των απαντήσεων «πολύ ενδιαφέρον» και «αρκετό ενδιαφέρον», με 43% και 44% αντίστοιχα, ενώ το 2005, παρατηρείται ότι το «πολύ ενδιαφέρον» συγκεντρώνει 31% και το «αρκετό ενδιαφέρον» σχεδόν το ίδιο ποσοστό, ως πρώτη απάντηση με 43%. Το 2005 ωστόσο ήταν μεγαλύτερο το ποσοστό όσων δήλωναν «καθόλου ενδιαφέρον», με 8% κι όσων δήλων «λίγο ενδιαφέρον», με 19%, σε σχέση με το 2007 που τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν 2% και 10%.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ενότητα της έρευνας που διεξήχθη για λογαριασμό της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, αναφορικά με το «ποιος θεωρείται ο κύριος υπεύθυνος για τα περιβαλλοντικά προβλήματα

σήμερα». Στην έρευνα του 2001 παρουσιάζεται ως πρώτη απάντηση με το συντριπτικό ποσοστό του 85% «το κράτος και η εκάστοτε κυβέρνηση», δεύτερη απάντηση με 70% ποσοστό, «οι ιδιωτικές επιχειρήσεις», Τρίτη απάντηση «η συμπεριφορά του καθενός μας» με ποσοστό 66% και η απάντηση «Δήμοι - Κοινότητες - Νομαρχίες», με ποσοστό 49%. Το 2005 η σειρά αυτή αλλάζει και την πρώτη θέση στην ιεράρχηση ευθύνης έχει η απάντηση «η συμπεριφορά του καθενός μας» με 83%, δεύτερη «το κράτος η εκάστοτε κυβέρνηση», με ποσοστό 78%, Τρίτη «οι ιδιωτικές επιχειρήσεις» με ποσοστό 49% και οι «Δήμοι - Κοινότητες - Νομαρχίες», με ποσοστό 48%. Το 2007, διατηρείται η ίδια σειρά αναφορικά με την ιεράρχηση της ευθύνης επί των περιβαλλοντικών ζητημάτων, απλά παρατηρείται μία μείωση στα ποσοστά, δίνεται δηλαδή, 79%, 70%, 49%, 45% αντίστοιχα, ενώ αύξηση εμφανίζεται σε σύγκριση με το 2005 η απάντηση «όλα τα πολιτικά κόμματα» που έρχεται πέμπτη, με ποσοστό 27%.

Η ελληνική κοινή γνώμη ενημερωμένη κι ανήσυχη για την κλιματική αλλαγή

Εξετάζοντας πιο εξειδικευμένα, την στάση της ελληνικής κοινής γνώμης, πάνω στο θέμα της κλιματικής αλλαγής, βλέπουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό της ελληνικής κοινής γνώμης, δηλώνει ενημερωμένο για την κλιματική αλλαγή και κατέχει τις πρώτες θέσεις συγκριτικά με τα ποσοστά που εμφανίζει η κοινή γνώμη άλλων ευρωπαϊκών χωρών σε αρκετά θέματα σχετιζόμενα με το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, τις πολιτικές αντιμετώπισής της και την επίρριψη ευθυνών.

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποίησε η εταιρεία δημοσκοπήσεων «Public issue» για το χρονικό διάστημα 21-25/ Αυγούστου 2008 για την Εθνική Ασφαλιστική, με τη μέθοδο των τηλεφωνικών συνεντεύξεων σε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα ανθρώπων 1052 άτομα, στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας και σε πληθυσμό ηλικίας 18 ετών και πάνω, η ελληνική κοινή γνώμη, παρουσιάζει την ακόλουθη εικόνα αναφορικά με την στάση της στο φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής.

Η «απάντηση» αρκετά ενημερωμένοι συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό της τάξεως του 50%, σε σχέση με την «πολύ ενημερωμένοι», που εμφανίζεται τέταρτη με 8%, με δεύτερη την «όχι και τόσο ενημερωμένοι» και ποσοστό 27% και Τρίτη την «καθόλου ενημερωμένοι» με ποσοστό 14%. Παρατηρείται ότι σε σύγκριση με αντίστοιχη έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τις 16-20 Απριλίου του 2007 ότι υπάρχει μία αύξηση του ποσοστού στις απαντήσεις «αρκετά ενημερωμένοι» και «καθόλου ενημερωμένοι» και μία αντίστοιχη μείωση στο ποσοστό των «πολύ ενημερωμένοι» και «όχι και τόσο ενημερωμένοι». Παρατηρείται επίσης ότι η ενημέρωση για το εξεταζόμενο θέμα αυξάνει ανάλογα με το

επίπεδο της εκπαίδευσης και την αστικότητα (δηλαδή το πού βρίσκεται ο τρόπος κατοικίας αστική, ημιαστική, αγροτική περιοχή). Το συντριπτικό ποσοστό των ερωτηθέντων (89%) απάντησαν ότι η κλιματική αλλαγή, οφείλεται στην ανθρώπινη δραστηριότητα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η απάντηση στην ερώτηση «Πόσο θεωρείτε ότι επηρεάζουν οι κλιματικές αλλαγές την Ελλάδα», όπου στο διάστημα μεταξύ των δύο ερευνών εμφανίζεται μία αύξηση της τάξεως του 5% στο ποσοστό του «πολύ», απάντηση όμως που έρχεται δεύτερη σε σχέση με το «αρκετά» που συγκεντρώνει το 53%.

Στην ερώτηση: «Ποιο από τα παρακάτω φαινόμενα που προκύπτουν στο περιβάλλον, θεωρείται πιο σημαντικό για την Ελλάδα», πρώτο εμφανίζεται «η μείωση βροχοπτώσεων – ξηρασία», ακολουθεί, «η άνοδος της θερμοκρασίας», η απάντηση «όλα τα παραπάνω», «τα ακραία καιρικά φαινόμενα» και «η άνοδος της στάθμης της θάλασσας». Σε σύγκριση με την αντίστοιχη έρευνα του Απριλίου του 2007, παρατηρείται μία αύξηση στα ποσοστά όλων των απαντήσεων, εκτός από της πρώτης, που παρατηρείται μία μείωση της τάξεως του 17%.

Στην ερώτηση: «Ποιος τομέας θεωρείται ότι θα επηρεαστεί περισσότερο από την αλλαγή του κλίματος στην Ελλάδα», το συντριπτικό ποσοστό της τάξεως του 79% συγκεντρώνει η απάντηση «γεωργία» και ακολουθούν «όλοι οι τομείς», «ο τουρισμός», «η βιομηχανία», «το εμπόριο».

Την ευθύνη για την αλλαγή του κλίματος στον πλανήτη, η ελληνική κοινή γνώμη την επιρρίπτει σε ένα ποσοστό της τάξεως του 54% «στα κράτη και τις κυβερνήσεις», σε ποσοστό 23% «στις μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις», σε ποσοστό 9% στους «πολίτες» και σε ποσοστό 12% «σε όλα τα παραπάνω».

Αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής

Για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, οι ερωτηθέντες θεωρούν σε ποσοστό 64% ότι θα πρέπει να ληφθούν μέτρα σε «διεθνές επίπεδο (από διεθνείς οργανισμούς)», ποσοστό μειωμένο κατά 11% από την αντίστοιχη έρευνα του 2007, σε «τοπικό επίπεδο (από τους δήμους και τις κοινότητες)» σε ποσοστό 14%, ποσοστό αυξημένο σε σχέση με το 2007 κατά 5%, σε «εθνικό επίπεδο» οι ερωτηθέντες θεωρούν ότι θα πρέπει να ληφθούν μέτρα κυρίως σε ποσοστό 9%, το οποίο επίσης αυξήθηκε κατά 3% σε σχέση με τα αποτελέσματα της έρευνας του 2007 και σε «επίπεδο ΕΕ», σε ποσοστό 5%, ποσοστό το οποίο παρέμεινε σταθερό.

Τις ελπίδες τους για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, εναποθέτουν οι πολίτες κατά 36% αρχικά στην επιστημονική κοινότητα, ακολουθούν οι ίδιοι οι πολίτες σε ποσοστό 16%, τα κράτη και οι κυβερνήσεις σε ποσοστό 12%, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) σε ποσοστό 12%, ΕΕ σε ποσοστό 8%, σε όλα τα παραπάνω σε ποσοστό 6% και σε τίποτα από τα παραπάνω σε ποσοστό 4%.. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε σύγκριση με την έρευνα του 2007, έχουν αυξηθεί τα ποσοστά του οι επιστημονική κοινότητα και οι ΜΚΟ κατά 2% αντίστοιχα. Σε άλλη ερώτηση αναφορικά με την σπουδαιότητα του ρόλου των ΜΚΟ στη επίλυση του προβλήματος, παρατηρείται επίσης μία αύξηση σε σχέση με τα ποσοστά του 2007, καθώς το 72% των πολιτών, θεωρούν ότι μπορούν να παίξουν από «Αρκετά σημαντικό» έως και «πολύ σημαντικό».

Τι πιστεύουν οι Έλληνες πολίτες, συγκριτικά με τους υπόλοιπους Ευρωπαίους για την κλιματική αλλαγή

Ένα χρόνο σχεδόν πιο πριν, τον Νοέμβριο του 2009, το «Ευρωβαρόμετρο» δημοσίευσε μία έκθεση με τίτλο «Η συμπεριφορά των Ευρωπαίων πολιτών απέναντι στο φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής». Η έρευνα διεξήχθη από τον Αύγουστο έως τον Σεπτέμβριο του 2009, σε όλα τα κράτη – μέλη της ΕΕ, παρουσιάζοντας τόσο τα συγκεκριμένα αποτελέσματα αλλά και πραγματοποιώντας μία σύγκριση με προγενέστερη έρευνα που είχε διεξαχθεί στις αρχές (Ιανουάριο 2009), του ίδιου έτους.

Βάσει των αποτελεσμάτων του «Ευρωβαρόμετρου» φαίνεται ότι οι Ευρωπαίοι πολίτες κατατάσσουν την Κλιματική Αλλαγή ως δεύτερο πιο σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η παγκόσμια κοινότητα, σε ποσοστό 47% (μειωμένο κατά 3% σε σχέση με την αντίστοιχη έρευνα στις αρχές του 2009). Ως πρώτο πρόβλημα θεωρείται η «Φτώχεια – έλλειψη τροφής - έλλειψη πόσιμου νερού» (με μία αύξηση του ποσοστού κατά 3% σε σχέση με την έρευνα στις αρχές του 2009) και ως τρίτο πρόβλημα η «παγκόσμια οικονομική κρίση» με ποσοστό 39% (μειωμένο κατά 13% σε σχέση με την αντίστοιχη έρευνα στις αρχές του 2009). Οι Έλληνες ακολουθούν την αντίστοιχη κατάταξη των παγκόσμιων προβλημάτων με πολύ πιο αυξημένα ποσοστά σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, υποστηρίζοντας ότι το 1^ο παγκόσμιο πρόβλημα είναι η «φτώχεια – έλλειψη τροφής – έλλειψη πόσιμου νερού» με ποσοστό 76%, κι ακολουθεί η «κλιματική αλλαγή», με ποσοστό 71%. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι συγκριτικά με τους υπόλοιπους ευρωπαίους, οι Έλληνες κατατάσσουν ως τρίτο

πρόβλημα με 58% «την εξάπλωση ασθενειών» και ως τέταρτο πρόβλημα, την «παγκόσμια οικονομική κρίση» σε ποσοστό 54%. Μία πρώτη εξήγηση που μπορεί να δοθεί για τα συγκεκριμένα αποτελέσματα είναι ότι την περίοδο εκείνη, την ελληνική κοινή γνώμη, την απασχολούσε περισσότερο η μετάδοση του ιού H1N1, από ότι η παγκόσμια οικονομική κρίση. Η ίδια εξήγηση μπορεί να δοθεί και για την μεταβολή των ποσοστών της κοινής γνώμης στο σύνολο της ΕΕ, αναφορικά με την παγκόσμια οικονομική κρίση, όπου στις αρχές του έτους, λίγο μετά την πτώχευση της Lehmann Brothers, το ποσοστό ήταν ιδιαίτερα αυξημένο σε σχέση με το αντίστοιχο στις αρχές του φθινοπώρου, όπου ο μεγάλος φόβος για την κατάρρευση με την μορφή ντόμινο του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος έδειχνε να έχει αποφευχθεί. Σε σύγκριση με τους υπόλοιπους ευρωπαίους, οι Έλληνες, έρχονται πρώτοι και θεωρούν σε ποσοστό 84% (21% περισσότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο), ότι το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής είναι αρκετά σοβαρό. Ακολουθούν οι Κύπριοι, οι Σλοβένοι και οι Μαλτέζοι.

Κατατάσσοντας λοιπόν, την κλιματική αλλαγή ως ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα παγκοσμίως σήμερα, οι ευρωπαίοι πολίτες θεωρούν σε ποσοστό 55% ότι η ΕΕ «δεν λαμβάνει αρκετά μέτρα για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής». Το 30% θεωρεί ότι «λαμβάνει αρκετά μέτρα για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής», μόλις το 3% θεωρεί ότι «λαμβάνει πάρα πολλά μέτρα για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής». Ενώ το 12% δηλώνει ότι «δεν είναι σε θέση να απαντήσει». Η ελληνική κοινή γνώμη, εμφανίζεται να συμφωνεί με αυτή την τάση που υπάρχει στην ευρωπαϊκή κοινή γνώμη διευρύνοντας την ψαλίδα μεταξύ των δύο πρώτων απαντήσεων εμφανίζοντας ποσοστά 67% και 29% αντίστοιχα. Η ελληνική κοινή γνώμη μαζί με την γαλλική εμφανίζονται τρίτες στην κατάταξη σχετικά με την συγκεκριμένη απάντηση.

Αντίστοιχο ερώτημα τέθηκε στους ευρωπαίους πολίτες και αναφορικά με την «τοπική αυτοδιοίκηση», την «κυβέρνηση», «ο καθένας ατομικά», και τον «ιδιωτικό τομέα». Για την «τοπική αυτοδιοίκηση» οι ευρωπαίοι απάντησαν σε ποσοστό 59% ότι «δεν λαμβάνει αρκετά μέτρα» και το 29% των ερωτηθέντων ότι «λαμβάνει αρκετά μέτρα». Για την «κυβέρνησης» της χώρας τους οι ευρωπαίοι πολίτες απάντησαν σε ποσοστό 62%, ότι «δεν λαμβάνει αρκετά μέτρα» και σε ποσοστό 27% ότι «λαμβάνει αρκετά μέτρα», παρατηρείται δε, μία αυξομείωση των ποσοστών σε σχέση με την μέτρηση στις αρχές του έτους. Στην πρώτη απάντηση, παρατηρείται μείωση της τάξης του 2%

και στην δεύτερη μία αύξηση της τάξης του 3%. Αναφορικά με την απάντηση, για το τι κάνει «ο καθένας ατομικά» οι ευρωπαίοι παρουσιάζουν μία μείωση της τάξης του 3% στην πρώτη απάντηση συγκεντρώνοντας ένα ποσοστό 64%, ενώ σε ποσοστό 28%, αυξημένο κατά 5%, θεωρούν ότι «κάνουν αρκετά για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής». Τέλος αναφορικά με τον «ιδιωτικό τομέα» παρουσιάζεται μία παρόμοια αύξηση της τάξεως του 5% , συγκεντρώνοντας ποσοστό 19% στην απάντηση ότι: « λαμβάνει αρκετά μέτρα», με το συντριπτικό ποσοστό του 72%, στην απάντηση ότι «δεν λαμβάνει αρκετά μέτρα για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής». Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απαντήσεις της ελληνικής κοινής γνώμης η οποία έρχεται πρώτη σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες στην απάντηση ότι «η κυβέρνηση, δεν θεωρώ ότι λαμβάνει αρκετά μέτρα για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, σε ποσοστό 84%, ακολουθούν η Σλοβενία, η Γαλλία και η Βουλγαρία. Τα ίδια περίπου ποσοστά εμφανίζονται και στις υπόλοιπες κατηγορίες της συγκεκριμένης ερώτησης, με μία διαφοροποίηση στην κατηγορία «ο καθένας ατομικά». Όπου οι Έλληνες κατατάσσουν ένατους τους εαυτούς τους, σε σύγκριση με τους υπόλοιπους ευρωπαίους στην μη λήψη αρκετών μέτρων για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής με ποσοστό 72%, ενώ το 23% των ελλήνων θεωρεί ότι λαμβάνει αρκετά μέτρα σε ατομικό επίπεδο για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Στην 11^η θέση ωστόσο εμφανίζεται η ελληνική κοινή γνώμη, στην απάντηση λαμβάνω συγκεκριμένα μέτρα για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής» με ποσοστό 67%, κατά 4% υψηλότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Πιο θετικές απαντήσεις έχουν δώσει με φθίνουσα σειρά, η Μάλτα, η Σουηδία, το Λουξεμβούργο, η Σλοβενία, η Κύπρος, η Ιρλανδία, η Μ. Βρετανία, η Αυστρία, η Ισπανία και η Γερμανία. Οι έξι πρώτες δράσεις που επιλέγουν οι ευρωπαίοι πολίτες για την καταπολέμηση της αλλαγής του κλίματος είναι με φθίνουσα σειρά: α) η ανακύκλωση, β) η μείωση της κατανάλωσης ενέργειας, γ) η μείωση της κατανάλωσης νερού, δ) η αποφυγή χρήσης μη ανακυκλώσιμων προϊόντων (υλικά συσκευασίας), ε) η αγορά βιολογικών, εποχικών εγχώριων προϊόντων, στ) επιλέγω να μετακινούμε με μέσα φιλικά προς το περιβάλλον. Η Έλληνες επιλέγουν την ανακύκλωση τρίτη, μετά από την μείωση της κατανάλωσης νερού και την μείωση της κατανάλωσης ενέργειας, ενώ στην τέταρτη θέση έρχεται η απάντηση στ) επιλέγω να μετακινούμε με μέσα φιλικά προς το περιβάλλον. Στην Πέμπτη θέση έρχεται η απάντηση : ε) αγορά βιολογικών, εποχικών, εγχώριων προϊόντων και τέλος η απάντηση «αποφυγή χρήσης μη ανακυκλώσιμων προϊόντων (υλικά συσκευασίας). Οι έλληνες τέλος, Εμφανίζονται σε ποσοστό 56% πρόθυμοι να πληρώσουν περισσότερο για την χρήση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας κατά 7% περισσότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

(Οι ευρωπαίοι εμφανίζονται σε ποσοστό 25% να πληρώσουν περισσότερο κατά 1-5%, σε ποσοστό 20% κατά 6-20% και σε ποσοστό 4% να πληρώσουν περισσότερο από 20%.)

Τα δύο τρίτα, περίπου των ευρωπαίων πολιτών θεωρούν ότι η κλιματική αλλαγή, είναι ένα πολύ σημαντικό πρόβλημα, για το οποίο όμως μπορούν να ληφθούν μέτρα, τα οποία κατ' επέκταση θα είναι θετικά για την πορεία της ευρωπαϊκής οικονομίας. Η Ελλάδα κατατάσσεται επίσης στις πιο αισιόδοξες χώρες, πιστεύοντας σε ποσοστό 81% ότι η κατάσταση είναι αναστρέψιμη. Παράλληλα σε ποσοστό 73%, μετά από την Κύπρο, (81%), την Δανία (74%) και την Αυστρία (74%), οι έλληνες πολίτες θεωρούν ότι η λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση τη κλιματικής αλλαγής θα επιφέρει μία ώθηση στην ευρωπαϊκή οικονομία. Το 20% παρ' όλα αυτά των ελλήνων πολιτών, θεωρεί ότι «τα όσα αναφέρονται για την κλιματική αλλαγή είναι υπερβολικά». Αυξημένα ποσοστά σε αυτή την απάντηση, εμφανίζονται κυρίως στους άντρες ηλικίας άνω των 55%, χαμηλής μορφώσεως και στην πλειοψηφία τους συνταξιούχοι. Αντίθετα, οι περισσότεροι πολίτες ηλικίας 25 -54 ετών, οι οποίοι έχουν σπουδάσει έως τα 20 έτη τους και παραπάνω, εργάζονται σε θέσεις ευθύνης ή διοίκησης και χρησιμοποιούν το διαδίκτυο τουλάχιστον περιστασιακά, θεωρούν ότι η κλιματική αλλαγή είναι ένα πολύ σοβαρό θέμα, εμφανίζονται περισσότερο πρόθυμοι να λάβουν συγκεκριμένα και περισσότερα μέτρα για την αντιμετώπισή της, θεωρώντας ότι αυτό θα δώσει ώθηση στην ευρωπαϊκή οικονομία και επιρρίπτουν ευθύνες για την σημερινή κατάσταση στις κυβερνήσεις και στου διεθνείς οργανισμούς, θεωρώντας ότι δεν λαμβάνουν αρκετά μέτρα.

Οι χρήστες του facebook⁶⁵ απαντούν για την κλιματική αλλαγή

Στα πλαίσια της διερεύνησης της ελληνικής κοινής γνώμης για την άποψη που έχει αναφορικά με την κλιματική αλλαγή, πραγματοποιήθηκε και μία πρόσθετη μελέτη, μέσω ενός μέσου κοινωνικής δικτύωσης⁶⁶, του «facebook», σ' ένα τελικό δείγμα 500 ανθρώπων (Τα ερωτηματολόγια απεστάλησαν σε 517 άτομα, τα 17 δεν απάντησαν), ηλικίας 18-38 ετών, για την περίοδο 1- 9- 2010 έως 13-9-2010.

⁶⁵ Το «facebook» αποτελεί ένα μέσο κοινωνικής δικτύωσης, Άλλα αντίστοιχα είναι το «twitter», το «myspace», το «linkedin» κτλ.

⁶⁶ Σύμφωνα με στοιχεία έρευνας που διεξήγαγε το Ινστιτούτο Επικοινωνίας σε συνεργασία με το Τμήμα Επικοινωνίας Μέσων και Πολιτισμού, του Παντείου Πανεπιστημίου, το τμήμα Μάρκετινγκ και Επικοινωνίας του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών και την MRB Hellas για το 2009, η αγαπημένη ενασχόληση των περισσότερων Ελλήνων χρηστών του διαδικτύου (88,2%) αποτελούν τα κοινωνικά μέσα δικτύωσης. Οι κύριες δραστηριότητες των χρηστών εστιάζονται στο να μοιράζονται αρχεία (63,1%), να διαβάζουν blogs (55,7%) και να επισκέπτονται εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης/ social media (50,2%). Η μεγάλη πλειοψηφία των χρηστών του Διαδικτύου θεωρεί ότι τα προσφερόμενα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι θετικά και σε αυτά περιλαμβάνει την ενημέρωση/πληροφορίες (50,1%), την επικοινωνία (25,9%) και τη διασκέδαση/ψυχαγωγία (23,0%). Περισσότερες πληροφορίες στον ιστότοπο του Ινστιτούτου Επικοινωνίας: <http://www.instofcom.gr/>

Γ. Όχι, αναμασούν ό,τι δημοσιεύεται στο εξωτερικό

Δ. Όχι, είναι πολύ φτωχή ειδησιογραφικά η ενότητα αυτή

6. Πιστεύετε ότι η ελληνική κοινή γνώμη, ενδιαφέρει για θέματα κλιματικής αλλαγής;

Α. Ναι πάρα πολύ

Β. Ενδιαφέρεται να μαθαίνει, αλλά δεν αναπτύσσει ιδιαίτερη δράση

Γ. Όχι

Δ. Ανάλογα με την τάση.

7. Από πότε πιστεύετε ότι η ελληνική κοινή γνώμη άρχισε να ενδιαφέρει για τα θέματα αυτά;

Α. Πολύ πρόσφατα (1-2 χρόνια)

Β. Την τελευταία δεκαετία

Γ. Την τελευταία εικοσαετία

Δ. Πάντα ενδιαφερόταν, συγκεντρώνουν μεγάλο ενδιαφέρον.»

Οι απαντήσεις που συγκεντρώθηκαν, καταγράφηκαν και ποσοτικοποιήθηκαν είναι οι παρακάτω:

Οι ερωτηθέντες απάντησαν σε ποσοστό 52% ότι ενημερώνονται για θέματα που αφορούν την κλιματική αλλαγή, καθώς του ενδιαφέρουν πολύ. Δεύτερη εμφανίζεται με μικρή διαφορά (48%) η απάντηση «ναι, μεταξύ άλλων». Αξιοσημείωτο είναι ότι κανείς δεν επέλεξε την απάντηση Γ «όχι», αλλά θεωρήθηκε ότι σε αυτή την απάντηση μπορούν να καταχθούν όσοι δεν απάντησαν καθόλου στο ερωτηματολόγιο.

Σε ποσοστό 44%, απάντησαν ότι ενημερώνονται για το συγκεκριμένο θέμα, και από τις εφημερίδες, και από την τηλεόραση και από το διαδίκτυο, ενώ μόνη της η τηλεόραση συγκέντρωσε ποσοστό 6%, το διαδίκτυο 30%, ερχόμενο πρώτο ως φορέας ενημέρωσης στο συγκεκριμένο κοινό και οι εφημερίδες 12%. Τα επιστημονικά περιοδικά συγκέντρωσαν ποσοστό 8%, ως τέταρτος φορέας ενημέρωσης.

Οι ερωτηθέντες πιστεύουν σε ποσοστό 38% ότι ο κύριος φορέας διαμόρφωσης της κοινής γνώμης σε θέματα περιβάλλοντος και κλιματικής αλλαγής, είναι ο ηλεκτρονικός τύπος, σε ποσοστό 24% ότι είναι ο έντυπος, σε ποσοστό 26% ότι είναι η επιστημονική κοινότητα και σε ποσοστό 12% ότι είναι οι πολιτικοί.

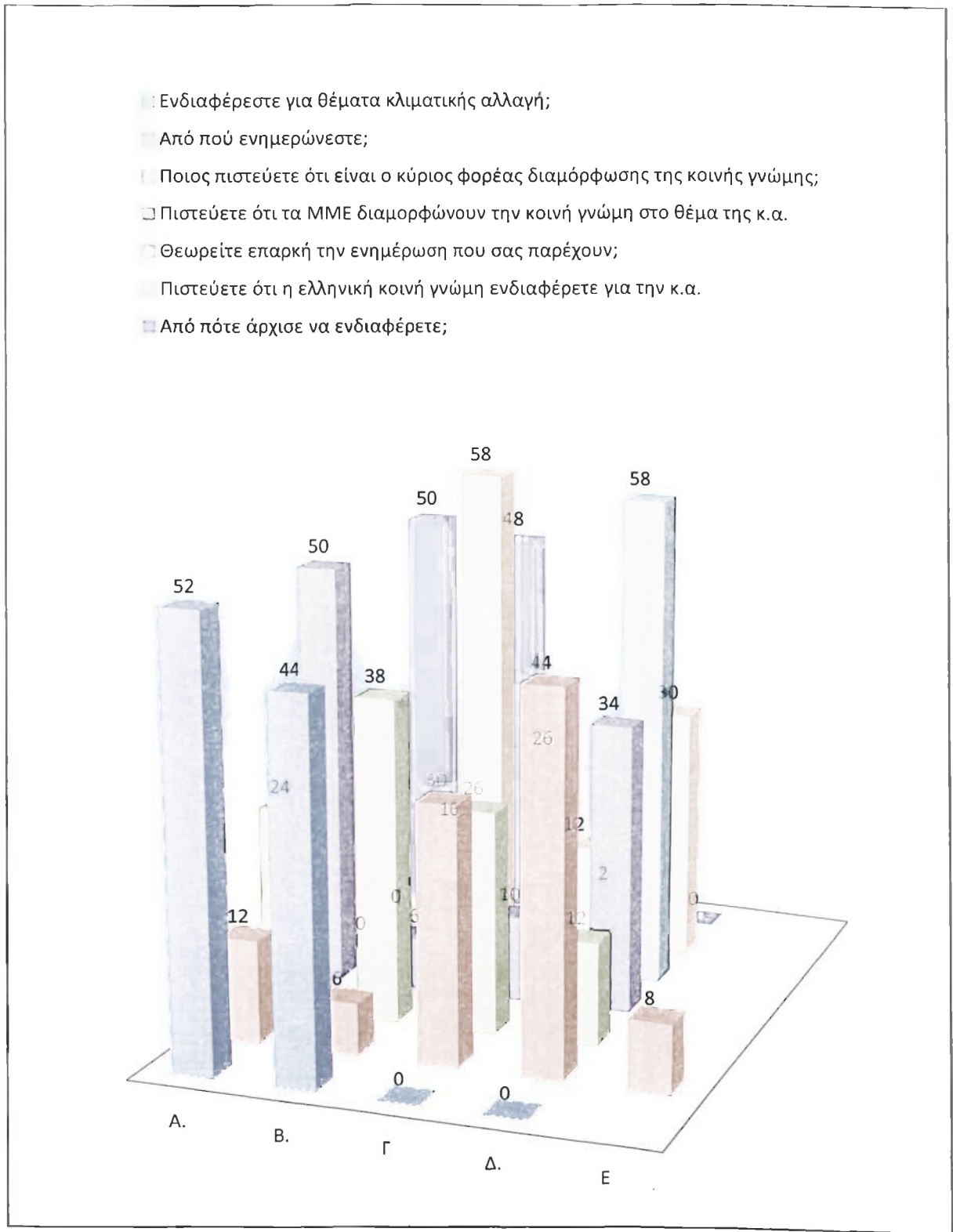
Όπως συμπεραίνεται και από την προηγούμενη ερώτηση, οι ερωτώμενοι, θεωρούν σε ποσοστό 50% ότι τα ΜΜΕ διαμορφώνουν την κοινή γνώμη σε θέματα κλιματικής αλλαγής. Σε ποσοστό 34%, θεωρούν ότι την διαμορφώνουν αλλά σε συνδυασμό με άλλους φορείς, μόλις 6% απάντησε αρνητικά και το 10% των ερωτηθέντων, απάντησε ότι «Ίσως αλλά δεν μπορώ να απαντήσω με βεβαιότητα».

Στην ερώτηση: «Θεωρείτε επαρκή την ενημέρωση που σας παρέχουν τα εγχώρια ΜΜΕ σε θέματα κλιματικής αλλαγής;», το 58% απάντησε: «Όχι, είναι πολύ φτωχή ειδησιογραφικά η ενότητα αυτή», το 26% απάντησε: «Όχι, αναμασούν ό,τι δημοσιεύεται στο εξωτερικό», το 16% απάντησε: «Δεν με καλύπτει ιδιαίτερα αλλά μαθαίνω τις ειδήσεις» και κανένας απάντησε: «Ναι, πολύ».

Στην ερώτηση: «Πιστεύετε ότι η ελληνική κοινή γνώμη, ενδιαφέρετε για θέματα κλιματικής αλλαγής;», οι περισσότεροι (58%), απάντησαν ότι: «Ενδιαφέρεται να μαθαίνει, αλλά δεν αναπτύσσει ιδιαίτερη δράση», το 30% απάντησε: «Ανάλογα με την τάση», το 12% απάντησε αρνητικά και κανείς δεν απάντησε ότι «Η κοινή γνώμη ενδιαφέρεται πάρα πολύ».

Τέλος, οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες θεωρούν ότι η κοινή γνώμη άρχισε να ενδιαφέρεται πολύ πρόσφατα για το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, οι μισοί απάντησαν: «Πολύ πρόσφατα (1-2 χρόνια)» και το 48% απάντησε: «Την τελευταία δεκαετία».

Διάγραμμα: Απεικόνιση απαντήσεων χρηστών του fb σχετικά με την έρευνα για την ελληνική κοινή γνώμη, τα ΜΜΕ και την κλιματική αλλαγή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Από την επιστημονική διαπίστωση στην κοινωνική συνειδητοποίηση

Η δημόσια προβληματική γύρω από την κλιματική αλλαγή, αφορά διαφορετικά κοινωνικά πεδία, κυρίως όμως συναντάται στις σφαίρες της επιστήμης, της πολιτικής και των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας. Όπως δείχνουν και οι έρευνες που παρουσιάστηκαν σε προηγούμενα κεφάλαια, η παγκόσμια κοινή γνώμη, αντιλαμβάνεται την κλιματική αλλαγή ως ένα σημαντικό παγκόσμιο πρόβλημα, την αξιολογεί όμως διαφορετικά. Σε αυτή την διαφοροποίηση συμβάλλει ο τρόπος με τον οποίο άλλοι παράγοντες, όπως η παρουσίαση των ΜΜΕ, οι κεντρικές πολιτικές και θέσεις της κυβέρνησης της κάθε χώρας, ο βαθμός περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης, οι γνώσεις πάνω στο συγκεκριμένο θέμα κ.α χαρακτηρίζουν και καθοδηγούν την κάθε κοινωνία και κατ' επέκταση κοινή γνώμη.

4.1. Η θεωρία των κοινωνικών συστημάτων του Nikolas Luhmann και η προβληματική γύρω από την κλιματική αλλαγή

Σύμφωνα με τον N.Luhmann, οι σύγχρονες κοινωνίες διαφοροποιούνται λειτουργικά σε διαφορετικά υποσυστήματα, τα οποία αναπτύσσουν την δική τους επικοινωνία, επιτελώντας μία διαφορετική λειτουργία για την κοινωνία. Τέτοια υποσυστήματα είναι η πολιτική κοινότητα, η επιστημονική κοινότητα, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, η οικονομική κοινότητα, η πολιτισμική κοινότητα κ.ο.κ. Το κάθε σύστημα αυτό λειτουργεί με τα δικά του δεδομένα, κώδικες και αρχές λειτουργίας, τα οποία μπορούν να έχουν αποτέλεσμα μόνο εντός του συστήματος. Για παράδειγμα, ο βασικός κώδικας του πολιτικού συστήματος είναι η εξουσία, της επιστήμης η αλήθεια και των μέσων μαζικής ενημέρωσης η πληροφορία.⁶⁷ Μία απλή παρατήρηση μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι τα συστήματα της πολιτικής, της επιστήμης και των ΜΜΕ, μπορούν πολύ δύσκολα να έρθουν σε αλληλεπίδραση. Ο ίδιος ο Luhmann, ωστόσο υποστηρίζει ότι τα συστήματα μπορούν να σχετιστούν μεταξύ τους, από τα δικά τους ξεχωριστά περιβάλλοντα, δημιουργώντας λειτουργικούς συσχετισμούς, πάνω σε συγκεκριμένες θεματικές πλατφόρμες.⁶⁸

⁶⁷ Luhmann Nikolas (1995): «Η θεωρία των κοινωνικών συστημάτων», Αθήνα, Εκδόσεις Σάκκουλας,

⁶⁸ Luhmann Nikolas (2000): «The reality of the mass media», Stanford University Press, Stanford

Το πολιτικό σύστημα

Το πολιτικό σύστημα αποτελεί εκείνο το χώρο, όπου χαρακτηρίζεται από την προετοιμασία της λήψης δεσμευτικών αποφάσεων για το κοινωνικό σύνολο. Αποφασίζει για την κατανομή των καθηκόντων, των αρμοδιοτήτων και των ευθυνών. Ως εκ τούτου, έχει επιφορτιστεί με την εξουσία να λαμβάνει αποφάσεις. Η κυβέρνηση και η ισχύς της νομιμοποιούνται μέσω της διεξαγωγής περιοδικών εκλογών. Η εξουσία αυτή, στις έμμεση δημοκρατία, δίνεται από τον λαό και οφείλει να ακολουθείται από την διαρκή διαδικασία λήψης αποφάσεων, προς όφελός του. Το πολιτικό σύστημα από την πλευρά του έχει αναπτύξει ειδικούς μηχανισμούς για να ανιχνεύει από το περιβάλλον του θεματικές επικοινωνίας, που σχετίζονται με την επιφόρτιση που έχει να λαμβάνει αποφάσεις που νομιμοποιούν την εξουσία του. Ως παράδειγμα δίνονται οι εταιρείες δημοσκοπήσεων που μελετούν την στάση της κοινής γνώμης απέναντί σε συγκεκριμένα θέματα, σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους, όπως και τα ΜΜΕ, που μέσω της ημερήσιας θεματολογίας τους οριοθετούν την επικαιρότητα. Μέσα από αυτές τις διαδικασίες της πολιτικής επικοινωνίας του ίδιου του συστήματος, το ίδιο «ευαισθητοποιείται» για τα προβλήματα και τα θέματα που επικρατούν στο περιβάλλον μέσα στο οποίο λειτουργεί.⁶⁹

Το επιστημονικό σύστημα

Λειτουργεί βάσει του δίπτυχου «αληθές – ψευδές». Τα ευρήματά του όμως είναι συχνά δυσνόητα για το ευρύ κοινό, όχι επειδή χρησιμοποιεί τεχνικούς όρους αλλά και επειδή κάθε επιστημονικό επιχείρημα σχετίζεται με μία προϋπάρχουσα γνώση, την οποία δεν μπορούν να την έχουν όλοι.

Παρά το γεγονός αυτό, η επιστημονική κοινότητα, ενισχύει με τα ευρήματά της την κοινωνική ζωή και την εξέλιξη αυτής: εφευρίσκει νέες τεχνολογίες με πρακτική εφαρμογή στην οικονομική λειτουργία, παρατηρεί και θεωρητικοποιεί και ερμηνεύει την λειτουργία των άλλων συστημάτων, του πολιτικού, του οικονομικού και τον συσχετισμό τους με την κοινή γνώμη και τις ανάγκες της κ.ο.κ Μάλιστα είναι γεγονός ότι οι σύγχρονες κοινωνίες παράγουν ακόμα περισσότερα και μεγαλύτερα προβλήματα, που χρίζουν επιστημονικών ερμηνειών. Για τους παραπάνω λόγους, η επιστήμη και τα ευρήματά της, αποτελούν από κάθε άποψη, σημαντική βάση για την

⁶⁹ *ibid*

ανάπτυξη τόσο κοινωνικής δράσης όσο και για την λήψη πολιτικών αποφάσεων σε αρκετά σύγχρονα θέματα.⁷⁰

Από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, ωστόσο παρατηρείται ότι το πλαίσιο στο οποίο λειτουργεί το επιστημονικό σύστημα έχει διαφοροποιηθεί στο εξής: Μέχρι τότε, οι επιστήμονες, προέβαιναν σε ανακαλύψεις σχετικά με τη φύση, τις ανθρώπινες κοινωνίες κ.ο.κ. Από εκείνη την περίοδο και μετά, η επιστήμονες άρχισαν να συνδέουν αυτές τις ανακαλύψεις με τις συνέπειες που αυτές μπορεί να έχουν διαχρονικά. Ως αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης, οι επιστήμονες, «έχασαν το μονοπώλιο του ορισμού της επιστημονικής ατζέντας». Την στιγμή λοιπόν, που οι σύγχρονες και πολύπλοκες κοινωνίες επιζητούν περισσότερη επιστημονική έρευνα για την κοινωνική εξέλιξη, η επιστημονική κοινότητα χάνει την μοναδική της θέση να ορίζει τα κοινωνικά προβλήματα. Κι άλλοι κοινωνικοί δρώντες λοιπόν, οι οποίοι μέχρι πρότινος αποτελούσαν μόνο τους «αποδέκτες» των επιστημονικών ευρημάτων, μπορούν να ορίσουν την «επιστημονική ατζέντα» και μέσω αυτής, τα προβλήματα και τους κινδύνους για τις σύγχρονες κοινωνίες. Συνεπώς η σύγχρονη «επιστημονική ατζέντα» δεν εντάσσεται αυστηρά σε ένα πλαίσιο επιστημονικής κωδικοποίησης αλλά είναι και αποτέλεσμα μίας κοινωνικής διαδικασίας.⁷¹

Το σύστημα των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας

Τα ΜΜΕ δρουν βάσει του δίπτυχου «πληροφόρηση – μη πληροφόρηση», γιατί εξειδικεύονται στην διανομή της πληροφορίας. Η πληροφορία δεν μπορεί να επαναληφθεί, με την έννοια, ότι από την στιγμή που επικοινωνείται, χάνει την αξία της. Οπότε τα ΜΜΕ βρίσκονται υπό το καθεστώς μίας συνεχούς πίεσης να μεταδίδουν νέες πληροφορίες. Το κοινωνικό καθήκον των ΜΜΕ είναι η δημιουργία συγκεκριμένων παραδοχών για την πραγματικότητα, τις οποίες οι άνθρωποι χρησιμοποιούν στην επικοινωνία μεταξύ τους. Μέσω αυτής της διαδικασίας τα ΜΜΕ, είναι ικανά να χτίσουν μία οπτική της πραγματικότητας.⁷² Στην ουσία όμως, τα ΜΜΕ, όπως παρατηρεί ο Luhmann δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματικότητα. Περισσότερο παρουσιάζουν μία πτυχή της ή την κατασκευάζουν, και είναι αυτό που

⁷⁰ Carvalho A. Ideological Cultures and media Discourse on Scientific Knowledge (2007): Rereading news on climate change. Public Understanding of Science V.16 – 2 p.223-243

⁷¹ Beck U.(1992) : Risk Society. Towards a new modernity. London, Sage,

⁷² Weingart p, Engels A. & Pansegrau P: Risks of Communication: Discourse on Climate change in Science, Politics and the Mass Media. Public Understanding of Science. V9, p.261-283

παρακολουθεί κανείς ημερησίως στα δελτία των ειδήσεων, τα άρθρα των εφημερίδων, τις διαφημίσεις κ.ο.κ

Οι αλληλεπιδράσεις των συστημάτων στην προβληματική της κλιματικής αλλαγής

Πέρα από τα όσα προαναφέρθηκαν, στα περιγραφόμενα συστήματα συναντώνται μορφές αλληλεξαρτήσεων σε θέματα που τα διαπερνούν οριζοντίως. Αυτές οι συζεύξεις γίνονται ιδιαίτερα εμφανείς στη δημόσια προβληματική που έχει αναπτυχθεί για την κλιματική αλλαγή. Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα οι συζητήσεις για την κλιματική αλλαγή απασχολούσαν σχεδόν αποκλειστικά στην επιστημονική κοινότητα. Σταδιακά, το πολιτικό σύστημα, ήρθε σε επαφή με το συγκεκριμένο θέμα κι άρχισε να υιοθετεί πτυχές του. Όπως έχει αποδειχθεί από διάφορες έρευνες, η «πολιτικοποίηση» ενός θέματος, ακολουθείται από την «μιντιοποίηση» του, όπως συνέβη και με την κλιματική αλλαγή.⁷³ Αυτή η σύζευξη μεταξύ των συστημάτων, γίνεται περισσότερο εμφανής στις περιόδους, των εκθέσεων του IPCC και στις Παγκόσμιες συζητήσεις για το Κλίμα, που λαμβάνουν χώρα στα πλαίσια του ΟΗΕ, με αποκορύφωμα την Σύνοδο της Κοπεγχάγης τον Δεκέμβριο του 2009. Τέτοια δημόσια θέματα, γίνονται «ενδιαφέροντα» για τα ΜΜΕ, όταν εισέρχονται στην φάση της λήψης αποφάσεων στο πολιτικό σύστημα, οπότε βοηθούν στην εκπλήρωση του ρόλου των ΜΜΕ, να τα εδραιώσουν δηλαδή ως «πραγματικότητα». Αντιθέτως, η «επιστήμη» δεν λαμβάνει αποφάσεις, απλά τα ευρήματά της έρχονται συχνά να νομιμοποιήσουν τις πολιτικές αποφάσεις. Όταν το πολιτικό σύστημα υιοθετήσει κάποιο επιστημονικό εύρημα, τότε οι θέσεις αυτές «αγκαλιάζονται» και προβάλλονται από τα ΜΜΕ.⁷⁴

Χαρακτηριστικό παράδειγμα των όσων προαναφέρθηκαν είναι το παράδειγμα του πρώην αντιπροέδρου των ΗΠΑ Al Gore, και η παρουσίαση του ντοκιμαντέρ του «An Inconvenient Truth», το οποίο μάλιστα του χάρισε κι ένα Oscar το 2007. Το ντοκιμαντέρ δεν είχε να δώσει νέα επιστημονικά επιχειρήματα ή επιστημονικά δεδομένα. Το μόνο που μπορούσε να προσδώσει είναι ένα πολύ καλό τίτλο, στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων και των ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης για ένα πολύ επίκαιρο παγκόσμιο θέμα. Με την επιστημονική συναίνεση, το κοινό έγινε

⁷³ Mazzoleni G & Schulz W. (1999) : Mediatization of politics: A challenge for Democracy?. Political Communication V.16 p.247-261

⁷⁴ Rhomberg M (2009). The Mass media and the Risk Communication of Climate Change: A theoretical Observation, Political Studies Association, www.psa.ac.uk/journals/pdf/5//Rhomberg.pdf

μάρτυρας μίας «σκοτεινής προαναγγελίας», της καταστροφής του περιβάλλοντος από την ανθρώπινη παρέμβαση σε αυτό. Όπως συμβαίνει με όλες τις ταινίες που κερδίζουν ένα βραβείο, το κοινό την παρακολούθησε παθητικά και φοβισμένα μέχρι την επόμενη ταινία. Θα μπορούσε μάλιστα κάποιος να ισχυριστεί ότι η κοινωνική κινητοποίηση στο θέμα της κλιματικής αλλαγής, δεν ήταν σημαντική μέχρι την έναρξη της χρηματοοικονομικής κρίσης και της οικονομικής ύφεσης.⁷⁵ Με άλλα λόγια, θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί ότι το συγκεκριμένο ντοκιμαντέρ, αποτέλεσε είδηση, η οποία στα πλαίσια της επικοινωνιακής πολιτικής, δέχθηκε παγκόσμια κάλυψη. Η «είδηση» όμως στην ουσία της, ήταν ότι την ώρα που ο πρόεδρος των ΗΠΑ, Τζορτζ Μπους, δεν υπογράφει το πρωτόκολλο του Κυότο και δεν συμμετέχει στις συνομιλίες που διεξάγονται για το κλίμα, ο πρώην Αντιπρόεδρος των ΗΠΑ, είναι υπερασπιστής της βιώσιμης ανάπτυξης και μάχεται ενάντια στην κλιματική αλλαγή. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τον σχολιασμό της δημοσιότητας που δέχθηκε, ήταν ικανό να αποτελέσει ένα κεντρικό θέμα στα ΜΜΕ παγκοσμίως. Η δημοσιότητα αυτή που δέχθηκε, στάθηκε περισσότερο ικανή στο να επηρεάσει τον πολιτικό κόσμο, να υιοθετήσει την «βιωσιμότητα και την προστασία του περιβάλλοντος», σε ρητορικό επίπεδο κατά την εκφώνηση των λόγων του, παρά στο να δημιουργήσει ένα αποτελεσματικό κίνημα παγκοσμίως.⁷⁶

Όπως έχουν καταδείξει αρκετές έρευνες στο παρελθόν, η κλιματική αλλαγή και η αποσταθεροποίηση του περιβαλλοντικού ιστού, δεν προκύπτει από τις αγροτικές δραστηριότητες. Είναι εμφανές ακόμα και στις διαπραγματεύσεις που διεξάγονται σε παγκόσμιο επίπεδο, ότι η μεγαλύτερη ευθύνη βαραίνει τις αναπτυγμένες χώρες και το παρωχημένο αναπτυξιακό μοντέλο, στο οποίο βάσισαν την έως σήμερα ευημερία τους.⁷⁷

Η οικονομική μεγέθυνση μιας χώρας μέχρι τις ημέρες μας ήταν συνυφασμένη με την αύξηση της επιβάρυνσης του περιβάλλοντος. Οι επιπλέον δραστηριότητες στην βιομηχανία, την εντατική γεωργία, τις μεταφορές, τον τουρισμό κ.λπ. αυξάνουν μεν το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν, αλλά προσθέτουν ρύπους, μειώνουν την φυσικότητα

⁷⁵ Bernardo Diaz Novosty (2009) : Building Climate Change in the Media, Infoamerica, http://www.infoamerica.org/icr/num01/infoamerica01_diaznosty.pdf

⁷⁶ ibid

⁷⁷ Τσαλτας Γρ. (2009): «Ο δρόμος προς την Κοπεγχάγη», Εφημερίδα «Το Βήμα» - Βήμα Ιδεών, (4 Απριλίου), <http://www.vimaideon.gr//Article.aspx?d=20090404&nid=12136875&sn=ΚΥΠΙΟ%20ΤΕΥΧΟΣ&spid=1478>

και γενικώς υποβαθμίζουν το περιβάλλον. Ειδικά την περίοδο μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, υποστηρίζεται έντονα, η δυνατότητα αποσύνδεσης (decoupling) της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης από την οικονομική μεγέθυνση⁷⁸ στο πλαίσιο ενός οικολογικού εκσυγχρονισμού⁷⁹. Στις σημερινές συνθήκες, η ανάγκη οικονομικής μεγέθυνσης των αναπτυσσόμενων χωρών του πλανήτη, αποτελεί μία πραγματικότητα. Κατά συνέπεια, η «αποσύνδεση» προωθείται σήμερα ως κεντρικός στόχος της διεθνούς περιβαλλοντικής πολιτικής, δεδομένου ότι αποτελεί μια ρεαλιστική δυνατότητα και, ουσιαστικά, προϋπόθεση για μείωση της παγκόσμιας περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Η θεωρητική βάση της «αποσύνδεσης» βρίσκεται στην περίφημη περιβαλλοντική καμπύλη Kuznets⁸⁰, η οποία προτείνει μια σχέση σε σχήμα ανεστραμμένου U μεταξύ της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και της οικονομικής μεγέθυνσης. Το πεδίο των διεθνών διαπραγματεύσεων για την κλιματική αλλαγή και τα αποτελέσματα αυτών, μαρτυρούν την διαφωνία που υπάρχει μεταξύ του ανεπτυγμένου και του αναπτυσσόμενου κόσμου, αναφορικά με τα μέτρα τα οποία προτείνουν οι πρώτοι στους δεύτερους για την αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και της υιοθέτησης ενός διαφορετικού μοντέλου ανάπτυξης.⁸¹ Μία διαφωνία η οποία βασίζεται κυρίως στην προσέγγιση ότι τα προτεινόμενα μέτρα κλείνουν περισσότερο προς τον χαρακτήρα «εμπορικών και τεχνικών εμποδίων» προς την αναπτυξιακή πορεία των αναπτυσσόμενων χωρών, οι οποίες ακολουθούν το ίδιο μοντέλο ανάπτυξης που ακολούθησε επί χρόνια και ο ανεπτυγμένος κόσμος κι όπως είναι φυσιολογικό ζητούν αντισταθμιστικά οφέλη, υποστηρίζοντας ότι δεν έχουν το ίδιο μερίδιο ευθύνης στην περιβαλλοντική υποβάθμιση.

4.2. Η «πολιτικοποίηση» των οικολογικών και περιβαλλοντικών κινημάτων στην Ελλάδα

Η Ελλάδα δεν ακολούθησε τις εξελίξεις που υπήρξαν στον διεθνή χώρο, με την Έκθεση Brundland (1987)⁸², το διεθνές πρωτόκολλο του Μόντρεαλ (1987) και τις 5

⁷⁸ Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) (2001): «Decoupling environment from economic growth», Observer, (14th May) www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/453/.html

⁷⁹ Research Group for China Modernization Strategies. 2007. Ecological Modernization Report, Chinese Academy of Sciences, www.chinagate.com.cn.

⁸⁰ Kuznets, S (1955): «Economic Growth and Income Equality» *American Economic Review*, 45 (1): p.1-28

⁸¹ United Nations (2009): Official Website of the United Nations Climate Change Conference, Meetings Archive COP 15 and CMP 5, http://unfccc.int/meetings/cop_15/items/5257.php

⁸² World Commission on Environment and Development. 1987. Our Common Future. Oxford University Press, Oxford.

αναθεωρήσεις του για την προστασία του στρώματος του όζοντος, την Συνδιάσκεψη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη⁸³ που συνοδεύεται από Διεθνείς Συμβάσεις για την Βιοποικιλότητα και την Κλιματική Αλλαγή (1992), την ενσωμάτωση με την Ενιαία Πράξη (1987) της πολιτικής περιβάλλοντος στην Ευρωπαϊκή Συνθήκη, την εισαγωγή της έννοιας της αειφορίας στο κείμενο της Συνθήκης του Maastricht (1992), την διαμόρφωση πολιτικής για την αειφόρο ανάπτυξη στις ευρωπαϊκές συνόδους Cardiff (1998), Λισαβώνας (2000) και Gothenburg (2001), τον τετραπλασιασμό των ευρωπαϊκών νομοθετημάτων για το περιβάλλον κ.λπ.⁸⁴.

Οι απαρχές του σύγχρονου ελληνικού περιβαλλοντισμού τοποθετούνται στα μέσα της δεκαετίας του 1970. Όλες όμως έχουν τοπικό – περιφερειακό χαρακτήρα και συμπεριλαμβάνουν το σύνολο της εκάστοτε τοπικής κοινωνίας με αιχμή τη διαμαρτυρία της εγκατάστασης νέων βιομηχανικών μονάδων οι οποίες θεωρήθηκε ότι αποτελούσαν το τοπικό φυσικό περιβάλλον.⁸⁵

Μέσα από αυτές τις διαμαρτυρίες η περιβαλλοντική υποβάθμιση παρουσιάζεται για πρώτη φορά ως κοινωνικό πρόβλημα: παρότι η μεταπολεμική εκβιομηχάνιση και η άναρχη χωροταξική ανάπτυξη είχαν προκαλέσει σημαντική περιβαλλοντική υποβάθμιση, μόνο την συγκεκριμένη χρονική περίοδο τα προβλήματα αυτά γίνονται αντιληπτά ή καλύτερα νοσηματοδοτούνται ως κοινωνικά. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει την άποψη ότι τα «περιβαλλοντικά προβλήματα καθίστανται «κοινωνικά», μόνο όταν οριστούν ως τέτοια (από τους ίδιους τους δρώντες), όταν μετατραπούν με άλλα λόγια σε δημόσια θέματα.⁸⁶

Τις δεκαετίες 1970 - 1980 όπου το ελληνικό ΑΕΠ παρουσίαζε υψηλό ρυθμό αύξησης, σε πολλές αγροτικές περιοχές, μετά από δεκαετίες μαζικής εξόδου και αστικοποίησης, επανέρχεται μία ισορροπία ως προς την απασχόληση και την οικονομική ασφάλεια. Στις περιοχές όπου βελτίωναν, υπό οικονομικούς όρους την θέση τους, έτεινε να μετασχηματίζεται βαθμιαία και η στάση του πληθυσμού, ως προς το φυσικό και το δομημένο περιβάλλον. Αντίθετα σε περιοχές που δεν προέκυπταν σημαντικά οικονομικά ανταλλάγματα, οι κάτοικοι δυσκολεύονταν να συναινέσουν σε μία βιομηχανική ανάπτυξη που θα έθετε σε κίνδυνο το περιβάλλον και τις οικονομικές προοπτικές που φαινόταν να υπόσχεται σε βάθος χρόνου.⁸⁷

Την δεκαετία του 1980 παρουσιάζονται επίσης και κάποιες κινητοποιήσεις οικολογικού περιεχομένου που αφορούν κυρίως θέματα γενικότερου

⁸³ United Nations. (1992.) Earth Summit '92. Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, www.pdhre.org/conferences/rio.html

⁸⁴ Κατσούλης, Η. (1998). Πράσινα κινήματα και κοινωνία των πολιτών, στο Μ. Μοδινός και Η. Ευθυμίου (επιμ.): Οικολογία και Επιστήμες του Περιβάλλοντος, ΔΙΠΕ, Αθήνα

⁸⁵ Λουλούδης Α. (1987): «Κοινωνικές διεκδικήσεις: Από την προστασία του περιβάλλοντος στην πολιτική οικολογία», στο Χ. Ορφανίδης, Το Οικολογικό κίνημα στην Ελλάδα, Μετά τη Βροχή, Αθήνα

⁸⁶ Αλεξανδρόπουλος Στ – Σερντεδάκης Ν – Μποτετζάγιας Ι. (2007): «Το Ελληνικό Περιβαλλοντικό Κίνημα, από την γέννηση στην ενσωμάτωσή του», Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τόμος 30, σελ 5-31

⁸⁷ Ibid

περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος, όπως το νέφος της Αθήνας, τις επιπτώσεις της περιβαλλοντικής ρύπανσης που ακολούθησε του ατυχήματος στο Τσερνομπίλ και την διατήρηση της πανίδας και της χλωρίδας. Ο ελληνικός περιβαλλοντισμός θεσμοποιείται με την πολιτική οργάνωση του χώρου το 1989, με τον σχηματισμό της Ομοσπονδίας Οικολόγων Εναλλακτικών Οργανώσεων.(ΟΟΕΟ)

Η κρίση του πολιτικού συστήματος που εκδηλωνόταν μέσω αλληπάλληλων εκλογικών αναμετρήσεων και ασταθών κυβερνήσεων, δίνει την ευκαιρία στις διάσπαρτες οικολογικές εναλλακτικές ομάδες να εξασφαλίσουν μέσω της ΟΟΕΟ μία βουλευτική έδρα. Εκείνη την περίοδο, η ΟΟΕΟ, προσέλκυσε ιδιαίτερα το ενδιαφέρον των ΜΜΕ και των άλλων πολιτικών κομμάτων, καθώς σε μία δεδομένη συγκυρία, αυτή η έδρα ήταν αρκετή για να αλλάξει τις κοινοβουλευτικές ισορροπίες. Η δυναμική αυτή γρήγορα κλονίστηκε και σταδιακά έσβησε. Παρατηρείται ότι ενώ πριν τον σχηματισμό της ΟΟΕΟ, τα περιβαλλοντικά θέματα δεν συγκαταλέγονταν μεταξύ των κύριων πολιτικών θεμάτων, λίγους μόνο μήνες μετά την εμφάνισή της, περίπου το 8% των πολιτών ιεραρχούσε το περιβάλλον ως πρώτο μεταξύ των ανησυχιών του, ενώ ακόμη και τα κατεστημένα πολιτικά κόμματα υιοθέτησαν ένα πιο φιλο-περιβαλλοντικό λόγο.⁸⁸ Η ΟΟΕΟ απέτυχε να κεφαλαιοποιήσει αυτό το πρόσκαιρο φιλοπεριβαλλοντικό αίσθημα των ψηφοφόρων, ενώ τα υφιστάμενα κόμματα, ολόκληρου του πολιτικού φάσματος, κατάφεραν να ενσωματώσουν την οικολογική προβληματική, έστω στο επίπεδο της ρητορικής.⁸⁹ Ουσιαστικά όμως η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την αποτυχία ανάδυσης μίας πράσινης πολιτικής προβληματικής εντός του πολιτικού συστήματος.

Η δεκαετία του 1990 χαρακτηρίζεται από μία αλλαγή των εθνικών πολιτικών για το περιβάλλον εξαιτίας των υποχρεώσεων εναρμόνισης της ελληνικής νομοθεσίας προς τις ευρωπαϊκές πολιτικές, κανονισμούς και οδηγίες σχετικά με την προστασία της φύσης και του περιβάλλοντος. Παράλληλα, έπρεπε να απορροφηθούν και οι σημαντικοί πόροι που διέθετε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα για τις περιβαλλοντικές

⁸⁸ K. Featherstone,(1990) : «The “Party-State” in Greece and the Fall of Papandreou», West European Politics, V.:13, (1), p.p 101 -150

⁸⁹ Demertzis, (1995): «Greece: Greens at the Periphery», at D. Richardson - Ch. Rootes. The Green Challenge: The Development of Green Parties in Europe, London, Routledge,

δράσεις.⁹⁰ Σταδιακά, οι σχετικές με το περιβάλλον δράσεις πολλαπλασιάζονται αλλά ο κινηματικός χαρακτήρας υποχωρεί. Οι περιβαλλοντικές ομάδες γίνονται επαγγελματικές και τα άτομα που μετέχουν σε αυτές ζουν «από και για» το περιβάλλον. Η επαγγελματοποίηση μεταμορφώνει τάχιστα τους στόχους των περιβαλλοντικών οργανώσεων που εμφανίζονται και οι οποίες πολύ γρήγορα μετασχηματίζονται σε επιτελικούς φορείς, υπεύθυνους για μεγάλα προγράμματα και για τη διαχείριση σημαντικών υλικών, εθνικών και ευρωπαϊκών πόρων.

Σήμερα, οι «Οικολόγοι Πράσινοι» είναι το ελληνικό πολιτικό κόμμα που υποστηρίζει τις αρχές της πολιτικής οικολογίας. Ιδρύθηκε το Δεκέμβριο του 2002, μέσα από τις διαδικασίες μιας πρωτοβουλίας που πήρε το όνομα «Οικολογικό Φόρουμ».⁹¹

Στις Ευρωεκλογές του 2004 διεξήγαγαν προεκλογικό αγώνα στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Πράσινου Κόμματος και συγκέντρωσαν 0,67% των ψήφων.⁹² Οι πρώτες βουλευτικές εκλογές μετά από εκείνες του 1990, όπου κατεβαίνουν ως κόμμα, είναι αυτές του 2007 όπου εκμεταλλεόμενοι και την ατυχή συγκυρία των πυρκαγιών του καλοκαιριού του 2007 στην Ελλάδα, συγκεντρώνουν ένα ποσοστό της τάξης του 1,05%. Στις ευρωεκλογές του 2009, οι «Οικολόγοι Πράσινοι» συγκεντρώνουν το ποσοστό του 3,4%, κερδίζοντας μία έδρα, γεγονός που συμπαρασύρει το πολιτικό σύστημα εκ νέου σε μία πιο φιλοπεριβαλλοντική ρητορική, με αποκορύφωμα την εκλογική αναμέτρηση του 2009, όπου όλα τα πολιτικά κόμματα και ειδικά το ΠΑΣΟΚ και ο ΣΥΝ – ΣΥΡΙΖΑ υιοθετούν πλήρως την ορολογία της «βιώσιμης ανάπτυξης» ή «πράσινης ανάπτυξης» όπως αυτή αναφέρεται, στα πλαίσια και μίας ευρύτερης στρατηγικής συγκράτησης των ψήφων δυσαρεστημένων πολιτών που διέρρεαν προς το κόμμα των Οικολόγων Πράσινων.

Ειδικά το ΠΑΣΟΚ, το οποίο και ανεδείχθη στην κυβέρνηση στο πολιτικό του πρόγραμμα αναφέρει χαρακτηριστικά τα παρακάτω, τα οποία είναι ενδεικτικά του σκεπτικού με τον οποίο εισέρχεται στον χώρο του πολιτικού συστήματος πλέον, η ρητορική, η πρακτική και η θεωρητική προσέγγιση της «πράσινης ανάπτυξης»⁹³:

⁹⁰ Αλεξανδρόπουλος Στ – Σερντεδάκης Ν – Μποτετζάγιας Ι. (2007): «Το Ελληνικό Περιβαλλοντικό Κίνημα, από την γέννηση στην ενσωμάτωσή του», Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τεύχος 30, σελ 5-31

⁹¹ Ιστοσελίδα Οικολόγων Πράσινων: <http://www.ecogreens-gr.org/cms/>

⁹² *ibid*

⁹³ Ιστοσελίδα Πανελλήνιου Σοσιαλιστικού Κινήματος: www.pasok.gr, www.pasok.gr/.../newpasokportal/.../green-oikonomia-perilipsi-web.pdf

«Σήμερα, περισσότερο από ποτέ, οφείλουμε να υιοθετήσουμε ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης για τη χώρα. Ένα πρότυπο ανάπτυξης που υπηρετεί τον άνθρωπο και τις πραγματικές του ανάγκες. Εμείς στο Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα, θέτουμε ως πρώτη προτεραιότητα, αλλά και υποχρέωσή μας να οδηγήσουμε τη χώρα με ασφάλεια μέσα από τις προκλήσεις του 21ου αιώνα και να εξασφαλίσουμε σε κάθε Έλληνα και Ελληνίδα καλύτερες συνθήκες ζωής και δημιουργίας.

Σήμερα, που η ελεύθερη αγορά έχει δείξει τα όριά της, οφείλουμε να υιοθετήσουμε ένα πρότυπο ανάπτυξης, το οποίο θα ανασυγκροτεί την παραγωγική βάση της χώρας, θα δημιουργεί και θα κατανέμει δίκαια τον πλούτο, προστατεύοντας το περιβάλλον και τις συνθήκες διαβίωσης μας. Ένα πρότυπο, που θα δημιουργήσει υψηλής ποιότητας θέσεις εργασίας.

Η Ελλάδα βιώνει μια πρωτοφανή οικονομική, κοινωνική και πολιτική κρίση. Η διακυβέρνηση της ΝΔ χωρίς πρόγραμμα και σχέδιο εξόδου από την κρίση, έχει γυρίσει τη χώρα πίσω, έχει αφήσει τους πολίτες απροστάτευτους, την κοινωνία ανοχύρωτη και την οικονομία στην τύχη της. Σήμερα, χρειάζεται αλλαγή κυβέρνησης, αλλαγή πορείας. Το ΠΑΣΟΚ δεσμεύεται να εφαρμόσει ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα εξόδου από την κρίση. Το σχέδιο του ΠΑΣΟΚ έχει πέντε εθνικούς στόχους.

- Ελληνική φωνή παντού και με αξιώσεις
- Πράσινη Ανάπτυξη
- Παιδεία και Πολιτισμός
- Κράτος πρόνοιας
- Παραγωγικό ευνομούμενο κράτος

Στη νέα αυτή πορεία, η πράσινη ανάπτυξη θα έχει καθοριστικό ρόλο.»

Κατά την πρώτη σύνθεση της κυβέρνησης του μετά τις εκλογές του Οκτωβρίου 2009, ο πρωθυπουργός ανακοινώνει την δημιουργία Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής.⁹⁴

4.3. Η παράλληλη ανεπάρκεια των ΜΜΕ στην παρουσίαση των περιβαλλοντικών προβλημάτων

Παρ' όλο που όπως έδειξε η έρευνα σε προηγούμενο κεφάλαιο, παρατηρείται μία αυξητική τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά κάλυψη των περιβαλλοντικών ζητημάτων από τα ΜΜΕ, η ανεπάρκεια της διανομής της περιβαλλοντικής πληροφορίας καταδεικνύεται από την ίδια την κοινή γνώμη. Σύμφωνα με την έρευνα που

⁹⁴ Εφημερίδα «Το Βήμα» (2009): «Η σύνθεση της νέας κυβέρνησης», (6^η Οκτώβρη), <http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&ct=32&artid=292430&dt=06/10/2009>

πραγματοποιήθηκε για λογαριασμό της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού η κοινή γνώμη εμφανίζεται σταδιακά λιγότερο δυσαρεστημένη από την ενημέρωση για τις λύσεις των περιβαλλοντικών ζητημάτων σε σχέση με το 2001 και το 2005. Όμως αυτό το αποτέλεσμα επηρεάζεται από τη μεγάλη εξαίρεση, δηλαδή την ηλικιακή ομάδα 13-17, η οποία πληροφορείται κυρίως από το σχολείο και όχι από τα ΜΜΕ. Εδώ το ποσοστό των ικανοποιημένων ανέβηκε από 21% το 2005 σε 33% το 2007, ενώ το ποσοστό των μη ικανοποιημένων μειώθηκε από 48% σε 33%.

Στις άλλες ηλικιακές ομάδες, η αύξηση του ποσοστού των ικανοποιημένων είναι ελάχιστη και παρά την αισθητή μείωση του ποσοστού των μη ικανοποιημένων, η σχέση μεταξύ των δύο ομάδων είναι σχεδόν της τάξεως των 3 δυσαρεστημένων προς 1 ικανοποιημένου. Το μόνο ασφαλές συμπέρασμα είναι ότι η περιβαλλοντική εκπαίδευση θεωρείται κατά πολύ ο θετικότερος τρόπος ενημέρωσης για τη λύση των προβλημάτων περιβάλλοντος και ότι τα άλλα μέσα βρίσκονται αντιμέτωπα με την πρόκληση μιας κοινής γνώμης, που πιστεύει ότι δεν ενημερώνεται επαρκώς για τις ενδεχόμενες λύσεις των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Μόλις 3 στους 10 δηλώνουν ικανοποιημένοι από την ενημέρωση που έχουν από τα ΜΜΕ, λίγο περισσότεροι από την αντίστοιχη έρευνα του 2005. Ενώ αντίστοιχη εικόνα παρουσιάζεται και σε άλλες πιο πρόσφατες μετρήσεις.

Σύμφωνα με την έρευνα του 2007 η κοινή γνώμη στην Ελλάδα θεωρεί ότι θα πρέπει να υπάρχει περισσότερη και ουσιαστικότερη προβολή των περιβαλλοντικών θεμάτων από τα ΜΜΕ στην Ελλάδα, ενώ το 68% των ερωτηθέντων (σε σχέση με το 51% το 2005) πιστεύει ότι μέσω από το εκπαιδευτικό σύστημα, μπορεί να επηρεαστεί θετικά η κοινή γνώμη για περιβαλλοντικά ζητήματα μέσα στα επόμενα χρόνια.

Τόσο η κοινή γνώμη, όσο και αρκετοί ερευνητές, εμφανίζονται ιδιαίτερα κριτικοί και στον τρόπο με τον οποίο τα ΜΜΕ, παρουσιάζουν τα περισσότερα θέματα:

Όσον αφορά στην κύρια αιτία μη ικανοποίησης εμφανίζεται μία πόλωση, καθώς η «Κατευθυνόμενη Γραμμή / Μη Αντικειμενικότητα» χαρακτηρίζει (με σειρά προτεραιότητας):

- τις Εφημερίδες (54,1%)
- τα Κρατικά Κανάλια (46,6%)

•το Ραδιόφωνο (35,0%)

ενώ η Ιδιωτική Τηλεόραση φορτίζεται έντονα από :

•«Δραματοποίηση / Υπερβολές» (52,4%)

•«Αντιπαράθεση / Καυγάδες» (45,7%) •«Υπέρ - ανάλυση / 1-2 θέματα» (41,4%)

... με την «Κατευθυνόμενη Γραμμή / Μη Αντικειμενικότητα» να βρίσκεται στο 23,0% για την τελευταία. Συμπερασματικά η Ιδιωτική Τηλεόραση φαίνεται να σηκώνει το φορτίο της παρούσας συγκυρίας όχι τόσο για «Μη αντικειμενική ενημέρωση» αλλά για δημιουργία μιας ιδιότυπης «Αρένας» η οποία καταναλώνεται μεν, γίνεται όμως αντιληπτή δε από τους «πελάτες» της.

Ειδικά σε ότι σχετίζεται με τα περιβαλλοντικά θέματα και ειδικά με την κλιματική αλλαγή, η κοινή γνώμη θεωρεί ότι «δραματοποίηση/υπερβολές» και η ρηχή προσέγγιση της πραγματικότητας είναι τα κύρια χαρακτηριστικά. Την απεικόνιση αυτή, μπορεί να αντικρούσει κανείς με το επιχείρημα της αυξημένης κυκλοφορίας, - ειδικά μετά το 2007 – εντύπων που αφορούν περιβαλλοντικά θέματα και έναν πιο «πράσινο» τρόπο ζωής. Το «Οίκο» της «Καθημερινής», ξεκίνησε να κυκλοφορεί το.... όπως και η εκπομπή «Eco news», στο αντίστοιχο κανάλι του Ομίλου, τον ΣΚΑΪ. Σχεδόν τα τελευταία δύο χρόνια, όλα τα ενημερωτικά διαδικτυακά site, εμφανίζουν κατηγορία με την επωνυμία «Περιβάλλον», ενώ παράλληλα λαμβάνουν χώρα ολοένα και περισσότερες εκδηλώσεις – ημερίδες, σχετικά με θέματα που άπτονται της συγκεκριμένης θεματολογίας.

Σύμφωνα με την πιο πρόσφατη έρευνα των Γιαννούλη – Μποτετζάγια – Σκαναβή σχετικά με τις «Προτεραιότητες και τις Πεποιθήσεις της Περιβαλλοντικής Δημοσιογραφίας,»⁹⁵ η οποία επικεντρώθηκε στους έλληνες δημοσιογράφους, φάνηκε ότι η «οικολογική συνείδηση» είναι η κυρίαρχη στάση στον δημοσιογραφικό κόσμο, όπως και η άποψη ότι «στη μάχη για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής κι ενός καθαρότερου περιβάλλοντος», ο ρόλος τους είναι ιδιαίτερα σημαντικός ώστε «οι αναγνώστες και οι ακροατές να αναλάβουν τις ευθύνες τους».

⁹⁵ Σκαναβή Κ., Γιαννούλης Χρ. & Μποτετζάγια Ι. (2007): «*Greek journalists acting as interpreters of environmental issues*», παρουσίαση στο 8th Conference of the European Sociological Association, Γλασκόβη, 3-6 Σεπτεμβρίου.

Ο σημαντικότερος, όμως, λόγος είναι ότι οι δημοσιογράφοι συχνά δεν ξέρουν που να αναζητήσουν τις σωστές πηγές γνώσεων για το θέμα που καλύπτουν, οι οποίες πηγές τους βοηθούν να ερμηνεύσουν τις τεχνικές πληροφορίες και να εκτιμήσουν τις πληροφορίες που ήδη έχουν.

Ακόμη, επειδή δεν είναι όλοι εκπαιδευμένοι σε περιβαλλοντικά θέματα, δεν κάνουν τις κατάλληλες και εύστοχες ερωτήσεις στις πηγές τους ή αγνοούν κύριες παραμέτρους του περιβαλλοντικού προβλήματος με αποτέλεσμα να αναπαραγάγουν το υλικό της πηγής, χωρίς να το αξιολογούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Συμπεράσματα

5.1 Η μεταβαλλόμενη επίδραση των ΜΜΕ στην κοινή γνώμη

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες το ενδιαφέρον όσων ασχολούνται με τον τρόπο λειτουργίας των ΜΜΕ και τις προεκτάσεις που η λειτουργία αυτή μπορεί να έχει, έχει μετατοπιστεί στο μέγεθος της επιρροής που ασκούν σήμερα τα ΜΜΕ στη συμπεριφορά και τις απόψεις του κόσμου. Μία από τις απόψεις που ακολουθείται, στη συγκεκριμένη συζήτηση περί της διαμόρφωσης της κοινής γνώμης είναι ο καθορισμός της μαζικής επικοινωνίας στον καθορισμό της ημερήσιας θεματολογίας. Με άλλα λόγια, όπως εύστοχα έχει παρατηρήσει και ο πολιτικός επιστήμονας Bernard Cohen «τα ΜΜΕ μπορεί να μην μας λένε τι να σκεφτόμαστε, αλλά οπωσδήποτε μας λένε περί τίνος να σκεφτόμαστε»⁹⁶. Υπό αυτή την έννοια μπορούμε να εκλάβουμε τα ΜΜΕ ως τους «γονείς» της κοινής γνώμης σε διάφορα θέματα.

Μία κεντρική προϋπόθεση σχετικά με τα ερωτήματα που προκύπτουν αναφορικά με τα ΜΜΕ και την κοινωνία είναι ότι ο θεσμός των ΜΜΕ ασχολείται βασικά με την παραγωγή και την διανομή της γνώσης με την ευρύτερη έννοια του όρου.

Τα μηνύματα των ΜΜΕ μετασχηματίζονται από τις προσωπικές εμπειρίες των ανθρώπων, από τα κίνητρα και το ενδιαφέρον τους να αναζητήσουν περισσότερες πληροφορίες. Αυτά που γνωρίζει ο κόσμος για τα δημόσια θέματα περιορίζονται εν συνεχεία από μία σειρά δομικών παραγόντων, όπως είναι το περιεχόμενο της πληροφόρησης, το πόσο προσιτή είναι, το πόσο κατανοητή μπορεί να γίνει κτλ.

Οι πληροφορίες, οι εικόνες και οι ιδέες που παρέχονται στους περισσότερους ανθρώπους από τα ΜΜΕ είναι ίσως η κύρια πηγή για τη συνειδητοποίηση του κοινού παρελθόντος και της παρούσας κοινωνικής κατάστασης. Χωρίς την ύπαρξη σε έναν βαθμό, μίας κοινής αντίληψης για την πραγματικότητα, όποια κι αν είναι η πηγή, δεν μπορεί να υπάρχει πραγματικά οργανωμένη κοινωνική ζωή.

Στην ελληνική πόλη – κράτος, οι γνώσεις για τα κοινά αποτελούσαν απαραίτητη προϋπόθεση ενήμερης συμμετοχής. Σήμερα, εξακολουθούμε να πιστεύουμε ότι η

⁹⁶ Cohen B. (1963) *The press and foreign policy*, Princeton, Princeton University Press,

συμμετοχή του ενήμερου πολίτη είναι το ζωτικότερο στοιχείο του δημοκρατικού πολιτεύματός. Ωστόσο αυτό είναι το σημείο εκείνο που χρειάζεται να επισημανθούν, τόσο το μέγεθος και η πολυπλοκότητα των σύγχρονων κοινωνιών, όπως επίσης και η δυσκολίες που αντιμετωπίζει το κοινό στην προσπάθειά του να μάθει.

Τα ΜΜΕ σήμερα είναι πιο περίπλοκα, ποικίλα και εξειδικευμένα από όσο ήταν πριν από σαράντα, για παράδειγμα χρόνια, και μπορούν οπωσδήποτε να παρέχουν τόσες πληροφορίες για πολλά θέματα, ώστε να είναι δυνατή η απόκτηση γνώσης ενός θέματος ή γεγονότος. Σύμφωνα με την Doris Graber, πολιτική επιστήμονα, ύστερα από μία έρευνα που διεξήγαγε κατέληξε ότι : «Με την πάροδο του χρόνου τα ΜΜΕ αποδεικνύονται αποτελεσματικότεροι προμηθευτές των περισσότερων από τις πληροφορίες που χρειάζεται ο κόσμος, αρκεί να υπάρχει η διάθεση από τους δέκτες. Τα περισσότερα άτομα της έρευνας είχαν μάθει συγκεκριμένες πληροφορίες για τα περισσότερα από τα θέματα επικαιρότητας και θυμούνταν έστω και λίγο τα υπόλοιπα...»⁹⁷

Σε αυτό το σημείο αξίζει να επισημανθεί ότι ειδικά με την διάδοση του διαδικτύου τα τελευταία χρόνια, τα παραπάνω συμπεράσματα εντείνονται ως ισχύ, καθώς η προσβασιμότητα στην πληροφόρηση γίνεται ολοένα και πιο εύκολη. Ενώ το ίδιο το μέσο κερδίζει όλο και περισσότερο την κοινή γνώμη, τόσο στον τομέα της ενημέρωσης, όσο και στον τομέα της ψυχαγωγίας.

. Είναι βέβαιο ότι συγκεκριμένες επιδράσεις λαμβάνουν χώρα σε μόνιμη βάση χωρίς να είμαστε σε θέση να δούμε ή να προβλέψουμε το συνολικό αποτέλεσμα ή να γνωρίζουμε μετά από ένα συμβάν σε ποιο βαθμό αυτό μπορεί να αποδοθεί στα ΜΜΕ. Θεωρείται όμως σχεδόν απίθανο τα ΜΜΕ να αποτελούν τη μοναδική, απαραίτητη ή επαρκή αιτία για την εκδήλωση επιδράσεων στις ανθρώπινες κοινωνίες. Το σημαντικό και κοινός παρανομαστής όλων των θεωριών αποτελεί η θέση ότι δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη εξήγηση, σχετικά με τον βαθμό που τα ΜΜΕ επιδρούν στη σκέψη, στον πολιτισμό και τη συμπεριφορά καθώς και τα τρία συνδέονται άμεσα και σε βάθος, μεταξύ τους με την κοινωνία και την ιστορία της. Επιπρόσθετα δεν έχει νόημα να θεωρούμε ότι τα μέσα αποτελούν κάτι ενιαίο και δεν είναι με την σειρά τους φορείς πολλών και διαφορετικών μηνυμάτων εικόνων και ιδεών, εκ των οποίων τα περισσότερα δεν προέρχονται από τα ίδια τα μέσα, αλλά πηγάζουν από την

⁹⁷ Graber D. Processing the news (1994): How people tame the information tide, New York, Longman

κοινωνία και αντανακλούν την κοινωνία διαμέσου των ΜΜΕ.⁹⁸ Η διατύπωση των θεωριών αναφορικά με τις επιδράσεις των ΜΜΕ, μπορεί να θεωρήσει κανείς ότι είχε μία φυσική εξέλιξη, με την έννοια ότι επηρεάστηκαν από διάφορους εξωγενείς παράγοντες όπως πολιτικά συμφέροντα, εξέλιξη της τεχνολογίας ιστορικές εξελίξεις, δράσεις ομάδων πίεσης, προπαγάνδας, ανησυχία της κοινής γνώμης ακόμα και των κατευθύνσεων της κοινωνικής έρευνας. Παρ' όλα αυτά έχει καταγραφεί μία ιστορική εξέλιξη σε αυτό το πεδίο η οποία ξεκινάει από την «παντοδυναμία των ΜΜΕ», συνεχίζει στη δεύτερη φάση της «αμφισβήτησης» για να ακολουθήσει η φάση της «επανάκαμψης της παντοδυναμίας» και τελικά να υπάρξει μία ισορροπία στο σημείο της «επανεξέτασης» και της «διαπραγμάτευσης».

Τα ΜΜΕ και η «κατασκευή» της πραγματικότητας

Μία από τις πιο συνηθισμένες απαντήσεις σε διάφορες έρευνες πάνω στην χρήση των ΜΜΕ, είναι: «για να μαθαίνω τι συμβαίνει στον κόσμο». Αυτά που γνωρίζουμε για τα δημόσια θέματα μειώνονται ή αυξάνονται ακόμα περισσότερο ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο καλύπτουν τα ΜΜΕ τις δημόσιες υποθέσεις. Αυτά που γνωρίζουμε αποτελούν στην ουσία ένα αποτέλεσμα εκείνων στα οποία είμαστε εκτεθειμένοι ή όχι. Η έλλειψη γνώσης, ιδίως σε εκείνα τα θέματα που δεν έχουμε βιώσει ως εμπειρίες είναι κυρίως απόρροια αυτών που δεν περιέχονται στην ατζέντα των ΜΜΕ.

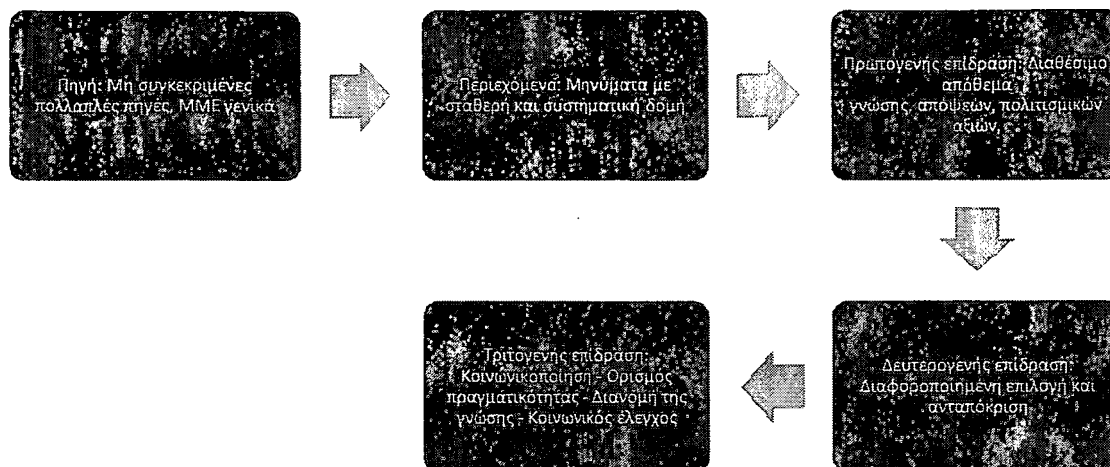
Παρακάτω παρουσιάζεται σχηματικά ένα μοντέλο, όπως αυτό αναφέρεται από τον J.H Altshull στο βιβλίο του «Agents of power: The role of news media in Human Affairs»⁹⁹. Στο Διάγραμμα 8. Αναφέρεται μία σειρά βασικών, απρογραμμάτιστων και μακροπρόθεσμων επιδράσεων, οι οποίες έχουν αποδοθεί σε θεωρητικό επίπεδο στα ΜΜΕ, ανεξαρτήτως πρόθεσης, δηλαδή χωρίς να συμπεριλαμβάνεται στο

⁹⁸ Denis McQuail,(2000) McQuail's mass communication theory, 4th Edition, Sage Publications of London , Thousand Oaks and New Delhi,

⁹⁹ J.H Altshull(1985) : «Agents of power: The role of news media in Human Affairs», Longman, New York

θεωρητικό πλαίσιο το ενδεχόμενο προπαγάνδας ή κατευθυνόμενης μετάδοσης των ειδήσεων.

Διάγραμμα 8.: Η διαδικασία της μακροπρόθεσμης επίδρασης και επιρροής (μη σχεδιασμένης) των ΜΜΕ

Το μοντέλο αυτό, στηρίζεται στην παραδοχή ότι τα ΜΜΕ παρέχουν υλικό για την αναγνώριση και την ερμηνεία της πραγματικότητας εκτός από εκείνο που είναι διαθέσιμο από προσωπική εμπειρία. Αυτό που ορίζεται στο μοντέλο ως «δευτερογενής επίδραση» αναφέρεται στην διαμόρφωση της γνώμης που δημιουργείται στο ακροατήριο βάσει του περιεχομένου των ΜΜΕ. Αυτό που ορίζεται στο μοντέλο ως «τριτογενής επίδραση», είναι και το πιο σημαντικό σημείο. Το ένα του κομμάτι, αναφέρεται στην «διανομή της γνώσης». Το δεύτερο κομμάτι αναφέρεται στην διαδικασία της κοινωνικοποίησης του ακροατηρίου και σχετίζεται κυρίως με την επαφή με το περιεχόμενο των ΜΜΕ σε μικρότερες ηλικίες. Το τρίτο κομμάτι αναφέρεται στην διαμόρφωση των τάσεων της κοινής γνώμης και το τέταρτο στην κατασκευή της πραγματικότητας.

Η διανομή της γνώσης

Η διάδοση των ειδήσεων υπό την έννοια της απορρόφησης και της εμπέδωσής τους σε ό,τι «μαθαίνουν» οι άνθρωποι αποτελεί μία από τις βασικές λειτουργίες που επιτελούν τα ΜΜΕ. Βάσει ερευνών, η προσοχή επικεντρώνεται σε τέσσερις μεταβλητές ανάλυσης α) στον βαθμό γνώσης που οι άνθρωποι σε ένα δεδομένο

πληθυσμό, έχουν για ένα δεδομένο γεγονός, β) στην σπουδαιότητα ή στο συνταρακτικό του συγκεκριμένου γεγονότος γ) στην ένταση της πληροφόρησης για το γεγονός που μεταδίδεται και δ) στον βαθμό στον οποίο η γνώση ενός γεγονότος μαθαίνεται πρώτα από τα ΜΜΕ ή από μία διαπροσωπική επαφή.¹⁰⁰

Η κοινωνικοποίηση

Η θεώρηση της θέσης της κοινωνικοποίησης δια μέσου των ΜΜΕ, εδράζεται στο ότι τα ΜΜΕ μπορούν να διδάξουν κανόνες και αξίες και διαφορετικά είδη συμπεριφοράς, όπως αυτά προβάλλονται από τα ίδια. Έτσι τα ΜΜΕ προσφέρουν συνεχώς εικόνες από τη ζωή και μοντέλα συμπεριφοράς πριν από την πραγματική εμπειρία. Μία μελέτη μάλιστα του McCron πριν από τρεις δεκαετίες είχε αντιληφθεί την τάση αυτή των ΜΜΕ, σε συνδυασμό με άλλες κοινωνικές επιδράσεις, ως προσπάθεια επιβολής των αξιών της άρχουσας τάξης στις κατώτερες κοινωνικές ομάδες.

Η διαμόρφωση των τάσεων της κοινής γνώμης: «η σπειροειδής γραμμή της σιωπής»

Η σύλληψη της «σπειροειδούς γραμμής της σιωπής» προέρχεται από μελέτες που ασχολούνται με την διαμόρφωση της κοινής γνώμης και πραγματοποιήθηκαν από το 1974 έως το 1991. Η προσέγγιση αυτή αναπτύχθηκε μετά από μακρόχρονη έρευνα της κοινωνιολόγου Noelle – Neumann. Η σχετική θεωρία αφορά στην αλληλεπίδραση που συντελείται ανάμεσα σε τέσσερα στοιχεία: τα ΜΜΕ, τη διαπροσωπική επικοινωνία και τις κοινωνικές σχέσεις, τις προσωπικές εκφράσεις γνώμης και τις αντιλήψεις που έχουν τα άτομα για το περιβάλλον «κλίμα γνώμης» στο δικό τους περιβάλλον.

Η συγκεκριμένη θεωρία αναφέρει ότι οι περισσότεροι άνθρωποι για να αποφύγουν την απομόνωση σε σημαντικά ζητήματα δημοσίου ενδιαφέροντος (π.χ. το aids, η πυρηνική ενέργεια, ένα πολιτικό σκάνδαλο κτλ), καθοδηγούνται από αυτό που νομίζουν ότι είναι οι κυρίαρχες απόψεις στο περιβάλλον τους. Οι άνθρωποι τείνουν να αποκρύπτουν τις απόψεις τους όταν θεωρούν ότι «μειοψηφούν» αντιθέτως, είναι πιο πρόθυμοι να τις εκφράζουν όταν νομίζουν ότι ανήκουν στην ομάδα των

¹⁰⁰ Maxwell Mc Combs – Edna Einsiedel – David Weaver (1992): «Contemporary public opinion: issues and the news», Lawrence Erlbaum Associates Inc. Publishers, New York,

κυρίαρχων. Το αποτέλεσμα είναι ότι οι απόψεις που γίνονται αντιληπτές ως κυρίαρχες κερδίζουν περισσότερο έδαφος στις μετρήσεις της κοινής γνώμης και οι εναλλακτικές υποχωρούν ακόμα περισσότερο. Παρατηρείται ότι ειδικά σε θέματα δημοσίου ενδιαφέροντος, όπως η πυρηνική ενέργεια, το AIDS, η κλιματική αλλαγή, κάποιο μεγάλου εύρους πολιτικό σκάνδαλο κ.ο.κ. η θεωρία βρίσκει σημαντική εφαρμογή.

Η «Καλλιέργεια της κοινής γνώμης»

Μία από τις θεωρίες που αναφέρονται στις μακροπρόθεσμες επιδράσεις των ΜΜΕ, η θεώρηση της «καλλιέργειας της κοινής γνώμης» του Gerbner¹⁰¹, εξακολουθεί να είναι η πιο διαδεδομένη. Η θεωρία στηρίζεται στο γεγονός ότι η τηλεόραση, ως ένα από τα πιο σύγχρονα μέσα απέκτησε τόσο κεντρική θέση στην καθημερινή ζωή μας, ώστε να κυριαρχεί στο «συμβολικό μας περιβάλλον», υποκαθιστώντας την προσωπική μας εμπειρία με τα μηνύματά της. Σύμφωνα με τη θεώρηση και μία λίγο πιο εκλαϊκευμένη απόδοσή της, η τηλεόραση παρέχει σε πολλούς ανθρώπους ένα σταθερό και σχεδόν πλήρες συμβολικό περιβάλλον, το οποίο περιέχει νόρμες συμπεριφοράς και πεποιθήσεις για ένα ευρύ πεδίο καταστάσεων της πραγματικής ζωής. Με άλλα λόγια, δεν είναι ένα «παράθυρο στον κόσμο», αλλά ο ίδιος ο κόσμος.

Με την παραδοχή λοιπόν ότι αυτή την αέναη διττή διάδραση τόσο μεταξύ των ΜΜΕ και της τεχνολογίας, όσο και μεταξύ των ΜΜΕ, σε όποια μορφή κι αν αυτά εξετάζονται και της κοινής γνώμης, στη βάση της κοινωνικής εξέλιξης, παρούσα εργασία, προσπάθησε να εξηγήσει την συγκεκριμένη επίδραση που έχουν τα ΜΜΕ αναφορικά με το θέμα της κλιματικής αλλαγής.

Τα συμπεράσματα που εξήχθησαν αφορούν τόσο το ίδιο το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, όπως επίσης και τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται παγκοσμίως και στην Ελλάδα από τα ΜΜΕ, το πώς προσλαμβάνει τα μηνύματα αυτά η κοινή γνώμη, σε παγκόσμιο και σε ελληνικό επίπεδο. Παράλληλα προσπάθησαν να δοθούν κάποιες πρόσθετες εξηγήσεις για τους λόγους που παρουσιάζεται με τον τρόπο αυτό το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής από τα ΜΜΕ, βάσει των ποσοτικών και ποιοτικών ερευνών που παρατίθενται και της θεωρίας του N.Luhmann για τα «κοινωνικά συστήματα».

¹⁰¹ G.Gebner, L.Gross and W.Melody (1983) : «Cultural indicators – the third choice», Communications Technology and Social Police, New York

Κατά καιρούς έχουν πραγματοποιηθεί μελέτες που προσπαθούν να απαντήσουν σε ερευνητικές υποθέσεις και ερωτήματα που αφορούν την καταγραφή ζητημάτων για την κλιματική αλλαγή. Ειδικότερα οι έρευνες αυτές εστιάζουν, μεταξύ άλλων, στην ενδεχόμενη αποτυχία επικοινωνίας μεταξύ των δημοσιογράφων, των ερευνητών και των επιστημονικών αποτελεσμάτων τους, τις διάφορες αντιπροσωπεύσεις του ζητήματος της κλιματικής αλλαγής ή ακόμη και στο «χάσμα» των απόψεων αυτών με τους πολίτες, γεγονός που δυσχεραίνει τη μετάδοση πληροφοριών στο κοινό για τις κοινωνικές επιπτώσεις του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής.

5.2. Οι προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής

Ειδικά τα τελευταία έτη έχουν γίνει αρκετές μελέτες κυρίως στο εξωτερικό, για το πώς προσλαμβάνει η κοινή γνώμη το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής και ποια είναι η στάση που έχει πάνω στο συγκεκριμένο θέμα. Βάσει των μετρήσεων που παρουσιάστηκαν στο Κεφάλαιο 3, της παρούσας εργασίας, διαπιστώνεται ότι το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης, είναι ιδιαίτερο αυξημένο για το συγκεκριμένο θέμα, μάλιστα κατατάσσεται μεταξύ των πέντε πιο σημαντικών θεμάτων που αντιμετωπίζει ο πλανήτης αυτή τη στιγμή.

Σε μία προσπάθεια που έγινε στο Κεφάλαιο 1^ο να οριστεί το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής και να παρουσιαστούν οι επιπτώσεις του, προκύπτουν κυρίως μέσα από την παρουσίαση των επιπτώσεών του, μία σειρά από βασικά συμπεράσματα:

Κατ' αρχήν, η κλιματική αλλαγή, δεν θα απασχολούσε τόσο πολύ την παγκόσμια κοινή γνώμη, αν οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις που έχει, δεν είχαν αντίστοιχες κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις και προεκτάσεις, όπως μαρτυρούν πολλές έρευνες. Η συνειδητοποίηση αυτή, από την μεγαλύτερη μερίδα του κόσμου, έχει οδηγήσει στο αυξημένο ενδιαφέρον για το συγκεκριμένο πρόβλημα, γιατί έχει ιδιαίτερες επιπτώσεις, ή τουλάχιστον είναι ικανό να έχει συγκεκριμένες επιπτώσεις στην καθημερινή ζωή των πολιτών παγκοσμίως, σε κάποιες χώρες μάλιστα, σύμφωνα με τους ερευνητές, η κλιματική αλλαγή έχει αρχίσει να εμφανίζει τα πρώτα της αποτελέσματα.

Από την παρουσίαση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και μία περαιτέρω εμβάθυνση στις προεκτάσεις που έχουν οι επιπτώσεις της, αντιλαμβανόμαστε ότι σε

θεωρητικό μέχρι στιγμής επίπεδο, εγείρονται κάποιοι σοβαροί προβληματισμοί ικανοί να δικαιολογήσουν την ανάπτυξη του ενδιαφέροντος για το συγκεκριμένο πρόβλημα, όχι μόνο στο επίπεδο της κοινής γνώμης αλλά και σε εκείνο της πολιτικής.

Όπως συμβαίνει με την πλειοψηφία των περιβαλλοντικών προβλημάτων, έτσι και το συγκεκριμένο, δεν γνωρίζει κρατικά σύνορα, αναφερόμαστε λοιπόν για ένα πρόβλημα που άπτεται της Παγκόσμιας Διακυβέρνησης. Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής λοιπόν, δεν μπορούμε να συνεχίσουμε να θεωρούμε απαρέγκλιτη την ηγεμονία και την αυτονομία του κράτους σε τόσο περίπλοκα θέματα, που ξεπερνούν τα σύνορα μιας χώρας, τόσο ως προς τις επιπτώσεις τους όσο και ως προς τη δυνατότητα αντιμετώπισής τους. Δεν μπορεί να αποτελεί λοιπόν προνόμιο συζήτησης, μόνο των αρμόδιων Υπουργών της εκάστοτε κυβέρνησης, στην κάθε χώρα, αλλά ούτε και προνόμιο της πολιτικής ατζέντας των εναλλακτικών κομμάτων, που βρήκαν την έκφρασή τους στα πράσινα κόμματα της Ευρώπης. Μπορεί το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής στον πυρήνα του να παραμένει περιβαλλοντικό, αποτελεί όμως ένα βαθύ πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό πρόβλημα, το οποίο θέτει σε αμφισβήτηση την υπάρχουσα θεώρηση της «παγκόσμιας ασφάλειας», όπως την αντιλαμβανόμαστε έως σήμερα.

5.3. Η πολιτική διάσταση του ενδιαφέροντος για την κλιματική αλλαγή

Στα Κεφάλαια 2,3,4 παρουσιάστηκαν μία σειρά από επιμέρους έρευνες, ποσοτικές και ποιοτικές όπως και ιστορικά στοιχεία για το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής και την παρουσίασή του. Από αυτές τις έρευνες συνάγουμε το συμπέρασμα, ότι το ενδιαφέρον που αναπτύσσεται σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι σχετικά πρόσφατο, σε σχέση με την εμφάνιση του προβλήματος. Η έκταση που δίνουν τα ΜΜΕ σχετικά με το συγκεκριμένο πρόβλημα, δεν είναι αρκετά μεγάλη επί μακρά χρονικά διαστήματα. Σχετίζεται ιδιαίτερα με την σύνδεση που μπορεί να έχει αυτή η θεματική, με κάποιο πολιτικό ή κοινωνικό γεγονός, δήλωση, ή δράση ή/και κάποια νέα επιστημονική ανακάλυψη. Παρατηρείται δηλαδή, ότι αυξάνεται το ενδιαφέρον των ΜΜΕ κυρίως όταν συντελείται κάποια φυσική καταστροφή, σε περιόδους Παγκόσμιων Συναντήσεων για το Κλίμα, όταν δίνεται στην δημοσιότητα κάποια επιστημονική έρευνα από το IPCC ή άλλο διεθνή οργανισμό.

Το αποτέλεσμα μίας ερευνητικής προσπάθειας που έχει πραγματοποιηθεί σχετικά με την συγκεκριμένη προβληματική, έδειξε ότι οι δύο σφαίρες της κλιματικής αλλαγής και των ΜΜΕ έρχονται σε επαφή στις αρχές της δεκαετίας του 1950. Τις επόμενες

δύο δεκαετίες, η κάλυψη της κλιματικής αλλαγής από τα ΜΜΕ υπήρξε πολύ περιορισμένη. Μόνο ελάχιστα άρθρα δημοσιεύτηκαν στις αμερικανικές και βρετανικές εφημερίδες. Νέα ώθηση στο συγκεκριμένο ζήτημα, δίνεται ξανά από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, μέσα από μία σειρά δράσεων του προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον. Η κλιματική αλλαγή, ουσιαστικά εμφανίζεται με συχνότητα στα αμερικανικά και βρετανικά ΜΜΕ, κυρίως όταν το θέμα αποκτά ενδιαφέρον για τους ίδιους του πολιτικούς και αναφέρεται σε δηλώσεις ή σε λόγους τους (βλ, προεκλογική εκστρατεία G.Bush στις ΗΠΑ και M. Thatcher στην Μ.Βρετανία, 1988).

Αυτό που παρατηρείται ωστόσο για όλη την δεκαετία του 1980 και τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1990, είναι ότι οι ειδήσεις γύρω από αυτά τα θέματα, έχουν ως βασικό άξονα, την συζήτηση για την πυρηνική ενέργεια και κατά πόσο μπορεί να χρησιμοποιηθεί εναλλακτικά στο πρότυπο κατανάλωσης που βασίζεται στο πετρέλαιο, συμβάλλοντας στην μείωση των επιβλαβών για την ατμόσφαιρα αερίων.

102

Τη δεκαετία του 1990 παρατηρείται σταδιακά μία αυξανόμενη διασύνδεση των σφαιρών της πολιτικής, της επιστήμης και των ΜΜΕ για το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής. Αυτό από αρκετούς μελετητές αποδίδεται στην εμφάνιση της ομάδας των «σκεπτικιστών του κλίματος».

Τα δέκα χρόνια που μεσολάβησαν από το 1996 έως το 2006, σύμφωνα με την έκθεση του UNDP, παρατηρείται σταδιακά μία αυξητική τάση δημοσιοποίησης θεμάτων που αφορούν την κλιματική αλλαγή, στις αμερικανικές και βρετανικές εφημερίδες, αλλά ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι από το 2003 έως το 2006 υπήρξε τετραπλασιασμός των βρετανικών δημοσιευμάτων κι αντίστοιχος τριπλασιασμός στις αμερικανικές εφημερίδες. Παράλληλα παρατηρείται και μία ποιοτική διαφορά, σε σύγκριση με το παρελθόν. Ένα μεγάλο μέρος των άρθρων αναφέρεται σε θέματα που σχετίζονται με τις πολιτικές προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, σε αντίθεση με το παρελθόν που το πλήθος των δημοσιευμάτων αναφερόταν σε πολιτικές αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής.

Σε παγκόσμιο επίπεδο, η κοινή γνώμη δείχνει να εμπιστεύεται κυρίως την τηλεόραση για την ενημέρωσή της. Σε ότι αφορά την περιβαλλοντική ενημέρωση, στρέφεται σε

¹⁰² *Ibid*

μεγάλο ποσοστό και στις εφημερίδες, ενώ όλο και περισσότερο μερίδιο στον τομέα της ενημέρωσης κερδίζει και το διαδίκτυο, το οποίο κάποιες μετρήσεις το αναδεικνύουν σε δεύτερο μέσο, σχετικά με την ενημέρωση των πολιτών για περιβαλλοντικά θέματα. Οι μετρήσεις αυτές ωστόσο αφορούν, κυρίως το κομμάτι του ανεπτυγμένου κόσμου. Ακόμα και το 2010, εμφανίζεται μερίδα του πληθυσμού των αναπτυσσόμενων χωρών και των ΛΑΧ να μην γνωρίζει για το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής, ενώ αξίζει να αναφερθεί ότι εντοπίστηκαν λίγες έρευνες μέτρησης της παγκόσμιας κοινής γνώμης για το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν κυρίως τα τελευταία χρόνια.

Παγκοσμίως, οι άνθρωποι πιστεύουν ότι την κύρια ευθύνη για το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής την έχει ο άνθρωπος (28%) κυρίως μέσω των δραστηριοτήτων που αναπτύσσει και λόγω της αύξησης του παγκόσμιου πληθυσμού. Ωστόσο το αυξημένο ενδιαφέρον που συναντάται κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, με πρώτη την Κίνα και δεύτερη την Βραζιλία μπορεί να εξηγηθεί, αφενός λόγω της πίεσης που ασκείται στις συγκεκριμένες χώρες (χώρες BRIC), να υιοθετήσουν «πράσινα» μέτρα και πολιτικές στην βιομηχανική τους παραγωγή, γεγονός που θα ανεβάσει το συγκεκριμένο κόστος και αναγκαστικά θα μεταβάλλει την αναπτυξιακή τους πλατφόρμα. Κι αφετέρου, επειδή, σύμφωνα με τις έρευνες, στις περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες, η εμφάνιση κάποιων ακραίων καιρικών φαινομένων, ξηρασία, ερημοποίηση κ.ο.κ κι ειδικά σε περιοχές αγροκτηνοτροφικές, έχει αποδοθεί στην κλιματική αλλαγή. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον βέβαια προκαλεί ότι η κοινή γνώμη στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι διατεθειμένη να προβεί σε περισσότερες αλλαγές σε σχέση με την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, σε σχέση με την κοινή γνώμη στις ανεπτυγμένες χώρες. Γεγονός που αποδίδεται στην συνειδητοποίηση από τους πολίτες των ανεπτυγμένων χωρών ότι πρέπει να μεταβάλλουν ριζικά τον τρόπο ζωής τους.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ευρήματα για τον τρόπο που αντιλαμβάνεται η αμερικανική κοινή γνώμη την κλιματική αλλαγή, η οποία ακόμα και σήμερα, δεν εμφανίζει μία ξεκάθαρη εικόνα. Ισχύει ότι στο μεγαλύτερο ποσοστό της δείχνει να πιστεύει ότι η κλιματική αλλαγή, οφείλεται και στην ανθρωπογενή παρέμβαση, παρ' όλα αυτά σε μεγάλο ποσοστό αμφιβάλλει για το αν η λήψη των προτεινόμενων μέτρων μπορεί να οδηγήσει στην αντιμετώπισή της. Μάλιστα, τα χαρακτηριστικά που εμφανίζει η αμερικανική κοινή γνώμη δεν διαφοροποιούνται αναλόγως δημογραφικών ή άλλων στοιχείων. Η μόνη διαφοροποίηση που προκύπτει σε επίπεδο ποιοτικής ανάλυσης της αμερικανικής κοινής γνώμης, είναι ότι πιο αυξημένο ενδιαφέρον εμφανίζουν όσοι πρόσκεινται στο «Δημοκρατικούς», ή δηλώνουν «ανεξάρτητου». Για τους «Ρεπουμπλικανούς ψηφοφόρους» το θέμα της κλιματικής αλλαγής, τελευταία θέση. Αξίζει να σημειωθεί ωστόσο, ότι παρά την διαφοροποίηση, καμία από τις

παραπάνω κατηγορίες ερωτηθέντων δεν ιεράρχησε σε υψηλή θέση το θέμα της κλιματικής αλλαγής. Σχετικές έρευνες για την αμερικανική κοινή γνώμη και την κλιματική αλλαγή, έχουν δείξει ότι το ενδιαφέρον της αυξήθηκε κυρίως λίγο μετά τις τραγικές συνέπειες του «τυφώνα Κατρίνα» τον Αύγουστο του 2005, στην Ν. Ορλεάνη και της δημοσιοποίησης του ντοκιμαντέρ του πρώην αντιπροέδρου Al Gore το 2006. Με την μόνη διαφορά ότι η αύξηση που παρατηρήθηκε λίγο μετά την δημοσίευση του ντοκιμαντέρ, ήταν παροδική, σε σχέση με την πρώτη περίπτωση του «τυφώνα Κατρίνα», η οποία διατηρήθηκε. Και σε αυτή την περίπτωση όμως, το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης αποδόθηκε στις κρατικές αρχές για κωλυσιοεργία και ανυπαρξία πολιτικής πρόληψης και αντιμετώπισης τέτοιων φαινομένων.

5.4 Η κλιματική αλλαγή και η Ελλάδα

Ο ελληνικός χώρος των ΜΜΕ, αν και μετά το 1989 και ειδικά την τελευταία δεκαετία, χαρακτηρίζεται από μία πολυφωνία, παρατηρείται ότι δεν καλύπτει ικανοποιητικά την ελληνική κοινή γνώμη στον τομέα της ενημέρωσης. Ειδικά τα τελευταία τρία με τέσσερα χρόνια, παρατηρείται μία ολοένα και μεγαλύτερη αύξηση των πολιτών που ενημερώνονται από το διαδίκτυο, ακολουθώντας την παγκόσμια τάση, αν και η τηλεόραση έρχεται πρώτη στις προτιμήσεις του κοινού. Κυρίως όμως λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που συγκεντρώνει το συγκεκριμένο μέσο.

Από την έρευνα, την οποία έγινε στα πλαίσια της συγκεκριμένης εργασίας, φαίνεται μία αύξηση του ενδιαφέροντος των ελληνικών ΜΜΕ για την κλιματική αλλαγή, η οποία όμως δεν αυτονομείται από την παγκόσμια τάση που εμφανίζεται. Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί μάλιστα ότι σε σχέση με την κάλυψη του προβλήματος από τα ΜΜΕ των υπόλοιπων δυτικών χωρών εμφανίζεται μία χρονική και ποιοτική υστέρηση. Από την συγκριτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε, για την κάλυψη της επικύρωσης του Πρωτοκόλλου του Κιότο από την ΕΕ και την Συνόδου Κορυφής στην Κοπεγχάγη για το Κλίμα από τον ελληνικό τύπο, φάνηκε ότι έως τα μέσα σχεδόν της δεκαετίας, η εφημερίδα «Καθημερινή», ήταν αυτή που συγκέντρωνε το περισσότερο ενδιαφέρον για το συγκεκριμένο θέμα. Σταδιακά όμως εμφανίζεται ένα μεγαλύτερο ενδιαφέρον από την εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», η οποία εμφανίζεται σήμερα να αφιερώνει περισσότερο χώρο στην κάλυψη τόσο της κλιματικής αλλαγής, όσο και εν γένει των περιβαλλοντικών θεμάτων. Η «Καθημερινή» ωστόσο, τείνει να εμφανίζει περισσότερες δημοσιεύσεις που σχετίζουν το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής, με την οικονομία, σε αντίθεση με την «Ελευθεροτυπία», η οποία συχνά συνδέει το συγκεκριμένο θέμα, με θέσεις της αριστεράς. Η εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ», εμφανίζει μεγαλύτερο ποσοστό αναφορών στο πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής, σε επίπεδο κυρίως παράθεσης γνώμης από τους συντάκτες της.

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε έδειξε ότι στα χρόνια που έχουν μεσολαβήσει από το 2001 κι έπειτα, έχει μετατοπιστεί η παρουσίαση του προβλήματος της κλιματικής αλλαγής από την «επιστημονική προσέγγιση» στην «πολιτική διάσταση» (ανάληψη δράσεων, θέσεις ΜΚΟ, θέσεις κομμάτων, κοινωνική ανησυχία). Παρατηρείται βέβαια και στην Ελλάδα, όπως και παγκοσμίως, η τάση το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής, να απασχολεί τα ΜΜΕ σε έκταση δημοσιότητας, συνδεδεμένο με κάποιο άλλο πολιτικό ή κοινωνικό γεγονός.

Τόσο στην Ελλάδα, όσο και στον υπόλοιπο κόσμο, βάσει της έρευνας που προηγήθηκε, η κάλυψη του προβλήματος της κλιματικής αλλαγής από τα ΜΜΕ, φαίνεται να συγκεντρώνει σήμερα τα εξής χαρακτηριστικά:

- Η πληροφόρηση που λαμβάνεται από τα ΜΜΕ, συνδέεται κυρίως με πολιτικά γεγονότα και λιγότερο με επιστημονικά δεδομένα ή ανακαλύψεις, γεγονός που μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι αποτελεί και την μεγαλύτερη επίδραση που ασκούν τα ΜΜΕ στο συγκεκριμένο θέμα.
- Η πληροφόρηση που μεταδίδεται συνήθως δεν είναι ακριβής από επιστημονική άποψη, γιατί οι ίδιοι οι δημοσιογράφοι δεν έχουν την κατάλληλη κατάρτιση πάνω στο συγκεκριμένο θέμα. Παρ' όλα αυτά, τα ΜΜΕ συνεχίζουν να είναι ο βασικότερος χώρος άντλησης πληροφόρησης πάνω στο συγκεκριμένο θέμα για την παγκόσμια και την ελληνική κοινή γνώμη.
- Αν και παρατηρείται μία αυξητική τάση στην παρουσίαση του προβλήματος από τα ΜΜΕ, παρ' όλα αυτά εντοπίζεται ένα κενό συνέχειας και αντικειμενικότητας. Κυριαρχούν οι επιλεκτική, περιστασιακή αναφορά και η δραματοποίηση σε θέματα που άπτονται της κλιματικής αλλαγής. Παρατηρείται επίσης ότι όσο πιο ποιοτικά χαρακτηριστικά συγκεντρώνει ένα μέσο, τόσο πιο ακριβές είναι στην μετάδοση της πληροφόρησης αναφορικά με την κλιματική αλλαγή και παρουσίασης των επιστημονικών στοιχείων.
- Παρατηρείται επίσης συχνά, στα πλαίσια αυτής της δραματοποίησης, η μετάδοση μίας αποσπασματικής επιστημονικής γνώσης, η οποία με την σειρά της οδηγεί στην μετάδοση μίας δημοσιογραφικής ερμηνείας. Ως αποτέλεσμα αυτής, εγείρονται σημαντικά ερωτήματα στην κοινή γνώμη για το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής και παράλληλα απομακρύνεται η συγκεκριμένη πληροφόρηση από το ποιοτικό χαρακτηριστικό της «περιβαλλοντικής εκπαίδευσης», στην οποία τα ΜΜΕ, μπορούν να διαδραματίσουν πολύ σοβαρό ρόλο. Παγκοσμίως, άλλωστε, συναντάται, να αποτελεί και μία βασική επιθυμία της κοινής γνώμης.
- Το χαμηλό επίπεδο της γνώσης των περισσότερων δημοσιογράφων για το θέμα της κλιματικής αλλαγής, τους καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτους στην αντικειμενική

παρουσίαση του προβλήματος. Η εκλαΐκευση της επιστημονικής γνώσης που καλούνται να επιτελέσουν, ως ένα κανάλι, μεταξύ της επιστημονικής κοινότητας και των αποτελεσμάτων που αυτή παράγει και του κοινού, ανακόπτεται από την περιορισμένη σύνδεση «επιστήμης» - «ΜΜΕ», που διέρχεται μέσα από την σφαίρα της «πολιτικής» και από την αντιμετώπιση της επιστημονικής κοινότητας από τα ΜΜΕ, μόνο ως «αναγκαιότητα» επιβεβαίωσης του ρεπορτάζ.

- Η «διαπλοκή» που συναντάται στις σχέσεις των ΜΜΕ, με το πολιτικό και οικονομικό σύστημα, παγκοσμίως, δημιουργεί συχνά αρκετά ερωτήματα για τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται σημαντικά παγκόσμια πρόβληματα, όπως κι αυτό της κλιματικής αλλαγής. Δεν έχει ακόμα αποδειχθεί επαρκώς σε επιστημονικό επίπεδο, η σύνδεση που μπορεί να έχει η παγκόσμια οικονομική κρίση που παρουσιάστηκε από τα μέσα του 2008, με την αυξανόμενη τάση της αναφοράς του προβλήματος της κλιματικής αλλαγής και ειδικότερα της αναφοράς της ανάγκης λήψης μέτρων προσαρμογής. Αποτελεί πάντως πραγματικότητα το γεγονός ότι τόσο σε παγκόσμιο, όσο και σε ελληνικό επίπεδο, η παγκόσμια οικονομική κρίση, πυροδότησε εκ νέου, έναν δημόσιο διάλογο, που εκφράζεται τόσο σε επίπεδο πολιτικού λόγου, όσο και σε επίπεδο δράσεων κυρίως όμως από το κομμάτι της αγοράς και των επιχειρήσεων, για την άμεση εφαρμογή ενός μοντέλου ανάπτυξης στα πλαίσια και μόνο της «βιώσιμης ανάπτυξης». Αυτό που αποτελεί ένα ιδιαίτερο δημοσκοπικό εύρημα, είναι ότι όλο και μεγαλύτερο ποσοστό της κοινής γνώμης, στην Ελλάδα και στην Ε.Ε συναντώνται τα μεγαλύτερα ποσοστά, θεωρεί ότι η ανάληψη δράσης για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, μπορεί να δώσει μία σημαντική ώθηση στην οικονομία.

Σε αμιγώς ελληνικό επίπεδο, αυτό που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι ότι ενώ παρατηρείται μέσω των μετρήσεων μία ευαισθητοποίηση των ελλήνων πολιτών σε περιβαλλοντικά θέματα, ήδη από την δεκαετία του 1980, η οποία έχει καταγραφεί και σε σχετικές μετρήσεις, παρ' όλα αυτά σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις ετεροπροσδιορίζεται ή κατευθύνεται, και δεν προκύπτει από καθαρή περιβαλλοντική προσέγγιση, θέση και κουλτούρα στην ελληνική κοινωνία. Το παραπάνω συμπέρασμα συνάγεται από τα επιμέρους συμπεράσματα που δείχνουν ότι:

Α. Σε πολιτικό επίπεδο, παρατηρείται η απεικόνιση του περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος των Ελλήνων, σε εκλογικό ενδιαφέρον, σε δύο περιόδους το 1989 – 1990, όπου η ΟΕΟΟ καταφέρνει στην εκλογική αναμέτρηση της περιόδου εκείνης, να εξασφαλίσει και μία έδρα στο Ελληνικό Κοινοβούλιο, η οποία βάσει ερευνών, αποδίδεται αφενός στο ασταθές πολιτικό κλίμα εκείνης της περιόδου και αφετέρου σε μια ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης μετά το πυρηνικό ατύχημα στο Τσέρνομπιλ. Και την περίοδο των βουλευτικών εκλογών του Σεπτεμβρίου του 2007 και των ευρωεκλογών του Ιουνίου του 2009, αμέσως μετά τις

καταστροφικές πυρκαγιές του 2007, στην Πάρνηθα και στην Πελοπόννησο, με το υψηλό ποσοστό που συγκέντρωσαν οι Οικολόγοι Πράσινοι, εξασφαλίζοντας μία έδρα στην Ευρωβουλή. Ενδιαφέρον υπήρξε και στις εκλογές του Οκτωβρίου του 2009, το οποίο όμως δεν κατάφερε να τους εντάξει στο Ελληνικό Κοινοβούλιο. Η αποτυχία αυτή, παρ' ότι συγκέντρωσαν σεβαστό ποσοστό ψήφων, αποδόθηκε από τους πολιτικούς αναλυτές κυρίως στην υιοθέτηση μίας φιλοπεριβαλλοντικής πολιτικής και ρητορικής, από τα κόμματα της αριστεράς και το ΠΑΣΟΚ. Συγκεκριμένα τόσο ο ΣΥΡΙΖΑ, όσο και το ΠΑΣΟΚ, ήδη από την περίοδο που προηγήθηκε, μεταξύ των δύο εκλογικών αναμετρήσεων (2007-2009), προσπαθούν να ενσωματώσουν στα πολιτικά τους προγράμματα, «πράσινες» θέσεις, με «αιχμή του δόρατος», την ρητορική που αναπτύσσει το ΠΑΣΟΚ και ειδικά ο Πρόεδρος του, για την «πράσινη ανάπτυξη». Ένα πλέγμα, εναλλακτικής πολιτικής πρότασης που ενσωματώνει τις βασικές αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και επαναλαμβανόμενου φραστικού σχήματος, το οποίο, σύμφωνα πάλι με πολιτικούς αναλυτές, υπήρξαν ένα από τα στοιχεία, που έδωσαν στο συγκεκριμένο κόμμα το προβάδισμα στην τελευταία εκλογική αναμέτρηση.

Η αφομοίωση αυτή, της βιωσιμοαναπτυξιακής ρητορικής από ένα κόμμα εξουσίας όπως είναι το ΠΑΣΟΚ, φαίνεται να αποστερεί σχετικά χαρακτηριστικά από το κόμμα των Οικολόγων Πράσινων, που όπως και στην περίπτωση της ΟΕΟΟ, - με μικρότερη ένταση βέβαια και ελλειπή ακόμα στοιχεία - φαίνεται να περιχαράκωνεται σε πιο «οικοπεριβαλλοντικές θέσεις».

Παρά την «φιλοπεριβαλλοντική» εικόνα που προσπαθεί να υιοθετήσει ο ελληνικός πολιτικός κόσμος, έχει ενδιαφέρον ότι το μεγαλύτερο ποσοστό της κοινής γνώμης, του καταλογίζει μεγάλα ποσοστά ευθύνης για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος στην Ελλάδα, ενώ θεωρεί ότι τα μέτρα που λαμβάνει για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, δεν είναι επαρκή. Στο θέμα αυτό, ακολουθεί την παγκόσμια τάση και εμπιστεύεται περισσότερο την επιστημονική κοινότητα και τις ΜΚΟ. Η επικρατούσα άποψη στην ελληνική κοινή γνώμη είναι ότι η αντιμετώπιση του συγκεκριμένου προβλήματος είναι προτιμότερο να λάβει χώρα στα πλαίσια της διεθνούς ή της ευρωπαϊκής κοινότητας, για την οποία βέβαια θεωρεί ότι επίσης δεν έχει λάβει ικανοποιητικά μέτρα για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

Β. Σε επίπεδο ατομικής κριτικής, οι μετρήσεις της ελληνικής κοινής γνώμης έδειξαν ότι το ποσοστό της ευθύνης που αποδίδουν οι Έλληνες στον εαυτό τους για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, αγγίζει κάποια σεβαστά επίπεδα, μόλις τα τελευταία τρία χρόνια, κυρίως μετά τις πυρκαγιές του 2007. Αντίστοιχη πορεία συναντάται και στο ενδιαφέρον της ελληνικής κοινής γνώμης για την ενημέρωση που τις παρέχεται σε περιβαλλοντικά ζητήματα και θέματα που αφορούν την κλιματική αλλαγή. Παράλληλα, συγκριτικά με τους υπόλοιπους Ευρωπαίους πολίτες, οι Έλληνες ενώ εμφανίζουν συντριπτικά υψηλά ποσοστά, συχνά

καταλαμβάνοντας και την πρώτη θέση στις μετρήσεις της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης, σχετικά με την αναγνώριση του προβλήματος της κλιματικής αλλαγής, εμφανίζουν πολύ μειωμένα ποσοστά σε επίπεδο ανάληψης προσωπικής δράσης. Τέλος, σύμφωνα με μετρήσεις που παρουσιάζονται στο Κεφάλαιο 3, η ατομική αξιολόγηση της περιβαλλοντικής ευαισθησίας των Ελλήνων, αν και εμφανίζεται οριακά αυξημένη, αγγίζει έναν μέσο όρο της τάξεως του 5.6/10.

Γ. Σε επίπεδο δημογραφικών χαρακτηριστικών, παρουσιάζεται ένα αυξημένο ενδιαφέρον για το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής, κυρίως στους νέους ηλικίας έως 38 ετών και στις γυναίκες. Ενδιαφέρον παρατηρείται επίσης όσο αυξάνεται το επίπεδο της μόρφωσης και της ασκτικότητας, παρ' όλο που η Ελλάδα είναι μία χώρα που στηρίζεται οικονομικά στην γεωργία και των τουρισμό, δύο τομείς που η ελληνική κοινή γνώμη, αναγνωρίζει ότι θα πληγούν περισσότερο από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής.

Στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε ξεχωριστή θέση είχε το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Ο πολύ κρίσιμος ρόλος που διαδραματίζει επικεντρώνεται στην διαπίστωση ότι έχει αποτελέσει μέχρι στιγμής το πιο ικανό μέσο να κινητοποιεί εντυπωσιακά μεγάλες και συνειδητές πλειοψηφίες υπέρ των θέσεων που υποστηρίζει η περιβαλλοντική κίνηση σε συγκεκριμένα επίκαιρα ζητήματα. Στο «κίνημα των bloggers», μπορεί να αποδόθηκε λίγο αυθαίρετα ο τίτλος αυτός, μέχρι στιγμής δεν έχει δείξει σε μία επιστημονική βάση ότι συγκεντρώνει τα χαρακτηριστικά του «κινήματος». Τα κοινωνικά κινήματα αλλά και τα περιβαλλοντικά κινήματα έχουν σαν στόχο να ασκήσουν κριτική και να απαιτήσουν μια αλλαγή σε ένα γενικότερο επίπεδο πολιτικής και αποφάσεων και όχι μόνο σε μια τόσο εστιασμένη περίπτωση, όπως η διαμαρτυρία για την καταστροφική πυρκαγιά της Πάρνηθας.

Σε καμία περίπτωση όμως δεν μπορεί να αμφισβητηθεί η σημασία των πρωτόγνωρων για τα ελληνικά δεδομένα τουλάχιστον, κινητοποιήσεων που ακολούθησαν την πυρκαγιά της Πάρνηθας, οι οποίες εγείρουν τεράστια ερωτήματα και δημιουργούν έδαφος για περαιτέρω έρευνα και μελέτη σχετικά με τους σύγχρονους τρόπους οργάνωσης των πολιτών και τους σύγχρονους τρόπους οργάνωσης των κοινωνικών διαμαρτυριών. Τα δείγματα αυτό-οργάνωσης που έδειξε κινητοποιούμενο ωστόσο, από μια θλίψη και οργή που υπήρξε διάχυτη στην ελληνική κοινωνία, μεταξύ άλλων είναι ενδεικτική και του μεγάλου σοκ που υπέστη η ελληνική κοινωνία, η οποία σε μετρήσεις της συγκεκριμένης εκείνης χρονικής περιόδου, στις περισσότερες αυθόρμητες απαντήσεις για το πώς προσλαμβάνει την έννοια του περιβάλλοντος, απαντούσε με την λέξη «καταστροφή». Ίσως να μην αποτελεί και τυχαίο γεγονός το ότι ειδικά τα τελευταία χρόνια - χωρίς να υπολογίζεται η παγκόσμια τάση - το διαδίκτυο, επιλέγεται από την συντριπτική πλειοψηφία των νέων ανθρώπων, ως το καταλληλότερο μέσο ενημέρωσης σε θέματα περιβάλλοντος. Δεν έχει αποδειχθεί ωστόσο η αιτιώδης σχέση και εν πολλοίς, το να υποστηρίξει κανείς κάτι τέτοιο, θα μπορούσε να χαρακτηρισθεί αυθαίρετο.

5.5 Αντί επιλόγου

Από την ερευνητική προσπάθεια που επιχειρήθηκε στην συγκεκριμένη εργασία, παρατηρείται μία παράλληλη αυξητική πορεία του ενδιαφέροντος κάλυψης του προβλήματος της κλιματικής αλλαγής, σε παγκόσμιο και ελληνικό επίπεδο από τα ΜΜΕ, με την εκδήλωση ενός ταυτόχρονου, αν και όχι ευθύγραμμο αναλογικού, ενδιαφέροντος της κοινής γνώμης. Ιδιαίτερα στην ελληνική κοινή γνώμη, παρατηρείται μία έλλειψη ικανοποίησης της από την θέση που αποδίδεται από τα ελληνικά ΜΜΕ στο πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής και εν γένει στην περιβαλλοντική ενημέρωση. Τα αποτελέσματα της έρευνας έρχονται να επιβεβαιώσουν και για τη συγκεκριμένη θεματική, της κλιματικής αλλαγής, την θεωρία των «κοινωνικών συστημάτων» του N.Luhmann και τον τρόπο με τον οποίο αυτά επικοινωνούν και διασυνδέονται μεταξύ τους. Η θεώρηση ότι πρώτα ένα θέμα «πολιτικοποιείται» και εκ των υστέρων «μινιοποιείται», βρίσκει εφαρμογή και στην συγκεκριμένη περίπτωση. Τα ΜΜΕ έρχονται λοιπόν, κυρίως να διαφυλάξουν τον ρόλο τους, κατασκευάζοντας μία πραγματικότητα για την κοινωνία, η οποία εξυπηρετεί την επικοινωνία τους με τα υπόλοιπα κοινωνικά υποσυστήματα και κυρίως με το πολιτικό.

Σε μία εποχή, που όσο τειριμμένο κι αν μπορεί να χαρακτηριστεί, το φυσικό περιβάλλον επιδεικνύει τα «τραύματα» του και οι «μετασεισμοί» από τον κλονισμό του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος, και της επακόλουθης οικονομικής κρίσης, δεν έχουν σταματήσει, εγείροντας σοβαρά ερωτηματικά για την βιωσιμότητα του ίδιου του οικονομικού συστήματος, μεταβάλλοντας πάγιες θεωρήσεις και κοινωνικά κεκτημένα για τις σύγχρονες κοινωνίες, καταβάλλεται μεγάλη προσπάθεια σε επιστημονικό επίπεδο να αναλυθούν οι συνθήκες και να προβλεφθούν οι εξελίξεις, έχοντας ως εργαλεία «όρους του παρελθόντος».

Το αντικείμενο της συγκεκριμένης εργασίας, απείχε από την εξέταση της προβληματικής για το εάν μία προσέγγιση ενός διαφορετικού μοντέλου ανάπτυξης, αποτελεί σήμερα τη διαχωριστική γραμμή μιας προοδευτικής πολιτικής, από μια συντηρητική πολιτική, ή τελικά γίνεται δυνατή ή αδύναμη τάση ενός πολιτικού συστήματος που έχει φτάσει στα όριά του, εξ αιτίας ενός αδιέξοδου οικονομικού μοντέλου που έχει υιοθετηθεί.

Αποτελεί βαθιά πεποίθηση όμως, ότι ο ρόλος της επιστημονική κοινότητας, τόσο της ελληνικής, όσο φυσικά και της παγκόσμιας, στο νέο αυτό μεταβαλλόμενο περιβάλλον είναι και οφείλει να είναι, κρίσιμος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

1. Βιβλία

Ινστιτούτου Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών(ΙΣΤΑΜΕ),Εκδόσεις Λιβάνη, (2009)

Ινστιτούτο Επικοινωνίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών& Πολιτικών Επιστημών, (2008): «ΜΜΕ: Δεοντολογία και Άνθρωπος, Εξουσία και Πολίτης, Κέρδος και Καταναλωτής» , Αθήνα: «Ανοιχτό Φόρουμ»

Κατσούλης, Η. (1998). Πράσινα κινήματα και κοινωνία των πολιτών, στο Μ. Μοδινός και Η. Ευθυμίουπουλος (επιμ.): Οικολογία και Επιστήμες του Περιβάλλοντος, ΔΙΠΕ, Αθήνα

Λουλούδης Λ. (1987): «Κοινωνικές διεκδικήσεις: Από την προστασία του περιβάλλοντος στην πολιτική οικολογία», στο Χ. Ορφανίδης, Το Οικολογικό κίνημα στην Ελλάδα, Μετά τη Βροχή, Αθήνα

Λατούζ Σερζ (2008): «Το στοίχημα της από – ανάπτυξης», 1^η έκδοση, Θεσσαλονίκη, Περάσματα

Λούμαν Νίκλας (1995): «Η θεωρία των κοινωνικών συστημάτων», Αθήνα, Εκδόσεις Σάκκουλας

Σκαναβή-Τσαμπούκου,Κ., (2004), «Περιβάλλον και Επικοινωνία», Αθήνα, Καλειδοσκόπιο

Τσάλτας Ι. Γρ. – Κατσιμπάρδης Κων (2009). : «Διεθνής Κλιματική Αλλαγή – Ο δρόμος προς την Κοπεγχάγη», Ημερίδα του Παρατηρητηρίου Πολιτικής και Δικαίου για την Κλιματική Αλλαγή του Ευρωπαϊκού Κέντρου Περιβαλλοντικής Έρευνας και Κατάρτισης του Παντείου Πανεπιστημίου, 2^η Συνεδρία: Περιφερειακές Επιπτώσεις, Πρωτοβουλίες και Πολιτικές, Αθήνα, 2009, Σιδέρης, σελ. 37-95

2. Επιστημονικά Άρθρα

Αλεξανδρόπουλος Στ – Σερντεδάκης Ν – Μποτετζάγιας Ι. (2007): «Το Ελληνικό Περιβαλλοντικό Κίνημα, από την γέννηση στην ενσωμάτωσή του», Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τόμος 30, σελ 5-31

Τσάλτας Γρ. (2009): «Ο δρόμος προς την Κοπεγχάγη», Εφημερίδα «Το Βήμα» - Βήμα Ιδεών, (4 Απριλίου),

<http://www.vimaideon.gr//Article.aspx?d=20090404&nid=12136875&sn=ΚΥΠΙΟ%20ΤΕΥΧΟΣ&spid=1478>

3. Έρευνες

Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού (2007): 3^η Πανελλαδική Δημοσκοπήση: «Η περιβαλλοντική συνείδηση του Έλληνα», <http://archive.in.gr/news/Reviews/imagegallery.asp?lngReviewID=829017&lngChapterID=878645&lngItemID=868539>

Ινστιτούτο Επικοινωνίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών, (2008): «ΜΜΕ: Δεοντολογία και Άνθρωπος, Εξουσία και Πολίτης, Κέρδος και Καταναλωτής», Αθήνα: «Ανοιχτό Φόρουμ»

Κικούδη – Ξαρχοπούλου Άννα: (2009): «Η νοηματική πλαισίωση της πυρκαγιάς στην Πάρνηθα και των σχετικών κινητοποιήσεων διαμαρτυρίας του καλοκαιριού του 2007 μέσα από τα Ελληνικά ιστολόγια (blogs).», Πανεπιστημιακή διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Περιβάλλοντος, Μυτιλήνη

Μποτετζάγιας Ι. (2009): «Πολιτική για την Κλιματική αλλαγή», αδημοσίευτη έρευνα, <http://www.aegean.gr/Environment/eeppd/General/%CE%94%CE%B9%CE%BA%CF%84%CF%85%CE%B1%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%BA%CE%BB%CE%B9%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%B3%CE%AE.pdf>

Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας, (2010): «Νέες τάσεις στη χρήση του διαδικτύου για επικοινωνία, πληροφόρηση και ψυχαγωγία», Αθήνα: Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας

Σιδηροπούλου Σ. (2009) : «Κάλυψη του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής από τις ελληνικές εφημερίδες, 2001-2006: Οι περιπτώσεις του Πρωτοκόλλου του Κυότο και του 2ου Εθνικού Σχεδίου Κατανομής Ρύπων», Πανεπιστημιακή Διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Περιβάλλοντος, Μυτιλήνη

Σκαναβή Κ., Γιαννούλης Χρ. & Μποτετζάγιας Ι. (2007): «Greek journalists acting as interpreters of environmental issues», παρουσίαση στο 8th Conference of the European Sociological Association, Γλασκόβη, 3-6 Σεπτεμβρίου.

Ξενογλώσση

1. Βιβλία

Altshull J.H(1985) : «Agents of power: The role of news media in Human Affairs», Longman, New York

- Beck U.(1992) : Risk Society. Towards a new modernity. London, Sage,
- Benett WL. (2002): «News: The Politics of Illusion» 5th edition, New York, Longman
- Cohen B. The press and foreign policy, Princeton, Princeton University Press, 1963
- Demertzis, (1995): «Greece: Greens at the Periphery», at D. Richardson - Ch. Rootes. The Green Challenge: The Development of Green Parties in Europe, London, Routledge,
- Gebner G, LGross and W.Melody (1983) : «Cultural indicators – the third choice”, Communications Technology and Social Police, New York
- Graber D. Processing the news (1994): How people tame the information tide, New York, Longman
- Flemming JR (1998): «Historical Perspectives on Climate Change”, Oxford UK, Oxford University Press
- Lonergan S., (1998) «The role of environmental degradation in population displacement» Environmental Change and Security Project Report, Issue 4,
- Lundby Kn. (2009): Mediatization: concept, changes, consequences, 1st edition, New York, Peter Lang
- Luhmann Nikolas (2000): «The reality of the mass media», Stanford University Press, Stanford
- Maxwell Mc Combs – Edna Einsiedel – David Weaver (1992): «Contemporary public opinion: issues and the news», Lawrence Erlbaum Associates Inc. Publishers, New York
- McCombs, M.E. and Shaw, D.L (1993).: «The evolution of agenda setting-theory:25 years in the marketplace of the ideas», *Journal of Communication*, 43 (2): 58-66
- McQuail Denis (2000):, McQuail’s mass communication theory, 4th Edition, London, Sage Publications of London : Thousand Oaks and New Delhi
- McQuail D and Windahl S (1993): Communication Models, 2nd edition, London: Longman
- Noelle-Neumann, Elisabeth (1984), *The spiral of silence. A theory of public opinion – Our social skin*, Chicago: University of Chicago Press,
- Starr P. (2004) The Creation of the Media : Political Origins of Modern Communications, New York, USA Basic Books
- Tunstall, J. and Machin D. (1999): The Anglo – American Media Connection. Oxford: Oxford University Press

2.Επιστημονικά Άρθρα

- Bernardo Diaz Novosty: Building Climate Change in the Media, (2009), http://www.infoamerica.org/icr/num01/infoamerica01_diaznosty.pdf
- Black R, Environmental Refugees (1997) : **Myth or Reality?**, University of Sussex, Working Paper no. 34, March, 2001; G. Kibreab, “Environmental Causes and Impact of Refugee Movements: A Critique of the Current Debate”, *Disasters* 21 (1)
- Boykoff,M., (2008), “The cultural politics of climate change discourse in UK tabloids”, Elsevier, pp.549-569
- Boykoff V.T, M., & Boykoff V.M. J., (2007), “Climate change and journalistic norms: A case-study of US mass-media coverage”, *Geoforum*, Vol. 38, pp. 1190–1204
- Burgess,J., (1990), “The Production and Consumption of Environmental Meanings in the Mass Media: A Research Agenda for the 1990s”, *Transactions of the Institute of British Geographers*, New Series, Vol. 15, No. 2, pp. 139-161
- Carvalho,A.,& Burgess,J., (2005), “Cultural Circuits of Climate Change in U.K. Broadsheet Newspapers, 1985-2003”. *Risk Analysis*, Vol. 25, No. 6, pp. 1457-1469
- Carvalho A. Ideological Cultures and media Discourse on Scientific Knowledge (2007): Rereading news on climate change. *Public Understanding of Science* V.16 – 2 p.223-243
- Confalonieri, U., B. Menne, R. Akhtar, K.L. Ebi, M. Hauengue, R.S. Kovats, B. Revich and A. Woodward (2007). Executive summary. Human health. In: *Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* - IPCC website. http://www.ipcc.ch/publications_and_data/ar4/wg2/en/ch8s8-es.html.
- Featherstone K,(1990) : «The “Party-State” in Greece and the Fall of Papandreou», *West, European Politics*, V.:13, (1), p.p 101 -150
- Kalkstein, L. S., and K. M. Valimont. (1987). Climate effects on human health. In *Potential effects of future climate changes on forests and vegetation, agriculture, water resources, and human health*. EPA Science and Advisory Committee Monograph no. 25389, 122-52. Washington, D.C.: U.S. Environmental Protection Agency. <http://www.ciesin.org/docs/001-338/001-338.html>
- Kuznets, S (1955).: «Economic Growth and Income Equality» *American Economic Review*, 45 (1): p.1-28
- Poster M. (1999): «Underdetermination», *New Media and Society*, V.1 (1) p.12-17

Rhomberg M (2009). The Mass media and the Risk Communication of Climate Change: A theoretical Observation, Political Studies Association, www.psa.ac.uk/journals/pdf/5/Rhomberg.pdf

Russil, C. & Nyssa, Z., (2009), "The tipping point trend in climate change communication", Elsevier, pp. 336-344 και Sampei, Y. & Aoyagi-Usui, M., (2009), "Mass-Media coverage, its influence on public awareness of climate change issues, and implications for Japan's national campaign to reduce greenhouse gas emissions", Elsevier, pp. 203-212

Mazzoleni G & Schulz W. (1999) : Mediatization of politics: A challenge for Democracy?. Political Communication V.16 p.247-261

Taylor, N., ; Nathan, S., (2002), "How science contributes to environmental reporting in British newspapers: a case study of the reporting of global warming and climate change" The Environmentalist, Vol. 22, pp.325-331

Weingart p, Engels A. & Pansegrau P: Risks of Communication: Discourse on Climate change in Science, Politics and the Mass Media. Public Understanding of Science. V9, p.261-283

4. Έργα

Deutsche Welle Global Media Forum (2010): «Climate Change», Global Study, Bonn: Deutsche Welle

European Commission (2009): «Europeans' attitudes towards climate change», Brussels: Special Eurobarometer 322/Wave 72.1
ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_322_en.pdf

European Centre on Pacific Issues: South Pacific sounds alarm on global warming", ECSIEP – EPS Bulletin, v. 14, n. 3, August-December 2006.
<http://www.ecsiep.org/documents/bulletin/bull14-3.pdf>

Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) (2001): «Decoupling environment from economic growth» ,Observer, (14th May)
www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/453/html

Pew Global Attitudes Project : (2006). No Global Warming Alarm in the US, China. Washington D.C.: The Pew Research Center for the People and the Press.
<http://people-press.org/report/280/little-consensus-on-global-warming>

Research Group for China Modernization Strategies. 2007. Ecological Modernization Report, Chinese Academy of Sciences, www.chinagate.com.cn.

United Nations (2009): Official Website of the United Nations Climate Change Conference, Meetings Archive COP 15 and CMP 5,
http://unfccc.int/meetings/cop_15/items/5257.php

United Nations Development Programme (UNDP) Human Development Report 2007/8 : « Media Coverage of Climate Change: Current Trends, Strengths, Weaknesses», <http://hdr.undp.org/en/>

United Nations Development Programme (UNDP) Human Development Report 2007/8 : « International Public Opinion, Perception, and Understanding of Global Climate Change», <http://hdr.undp.org/en/>

World Commission on Environment and Development. 1987. Our Common Future. Oxford University Press, Oxford

Ιστοσελίδες

Ελληνικές

Ιστοσελίδα εφημερίδας «Το ΒΗΜΑ»: www.tovima.gr

Ιστοσελίδα εφημερίδας: «Ελευθεροτυπία»: www.enet.gr

Ιστοσελίδα εφημερίδας: «ΤΑ ΝΕΑ»: www.tanea.gr

Ιστοσελίδα εφημερίδας: «Η Καθημερινή»: www.kathimerini.gr

Ιστοσελίδα Οικολόγων Πράσινων: <http://www.ecogreens-gr.org>

Ιστοσελίδα Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος: www.pasok.gr

Ξενόγλωσσες

Ιστοσελίδα BBC: www.bbc.co.uk

Ιστοσελίδα Σύμβασης - Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή UNFCCC: <http://unfccc.int>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Αριθμός δημοσιευμάτων για την επικύρωση του Πρωτοκόλλου του Κιότο από την ΕΕ.

<u>2002</u>	ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ	ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ	ΤΑ ΝΕΑ	<u>ΣΥΝΟΛΟ</u>
<u>ΟΛΟΚΛΗΡΟ ΤΟ</u> <u>ΕΤΟΣ</u>	201	188	112	501
<u>ΑΡΙΘΜΟΣ</u> <u>ΑΡΘΡΩΝ ΠΡΟΣ</u> <u>ΑΝΑΛΥΣΗ</u>	16	10	3	<u>29</u>

*Τα τελικά άρθρα για κωδικοποίηση βρέθηκαν ύστερα από ανάγνωση και ανάλυση όλων των άρθρων του 2002 και πιο συγκεκριμένα του μήνα της επικύρωσης του Πρωτοκόλλου, δηλαδή 31 Μαΐου, και μετά από έρευνα 1 μήνα πριν και 1 μήνα μετά το συμβάν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.: Αποτελέσματα έρευνας για ένα μήνα πριν, ένα μήνα μετά την επικύρωση του Πρωτοκόλλου του Κιότο

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	Πρωτόκολλο Κιότο	2° ΕΣΚΡ	Πρωτόκολλο Κιότο	2° ΕΣΚΡ	Πρωτόκολλο Κιότο	2° ΕΣΚΡ
	1 ΜΗΝΑ ΠΡΙΝ		ΕΠΙΚΥΡΩΣΗ/ΣΧΥ		1 ΜΗΝΑ ΜΕΤΑ	
Τα Νέα	-	-	2	-	1	1
Καθημερινή	2	2	7	2	7	-
Ελευθεροτυπία	2	1	6	1	2	-

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Νοηματικά πλαίσια για το Πρωτόκολλο του Κιότο – Ποιοτική έρευνα στην παρουσίαση της επικύρωσης του Πρωτοκόλλου από την ΕΕ στον ελληνικό τύπο.

<u>«Πλαίσια για το Πρωτόκολλο του Κιότο»</u>	<u>Αναφορές</u>	<u>Ποσοστά</u>
i) <u>Επιστημονικά</u>	2	10,5%
ii) <u>Οικονομικά</u>	5	26,3%
iii) <u>Κοινωνικά(+ηθικά)</u>	<u>6</u>	<u>31,5%</u>
iv) <u>Πολιτικές</u>	<u>6</u>	<u>31,5%</u>
<u>ΣΥΝΟΛΟ</u>	<u>19</u>	<u>47,5%</u>

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Παρουσίαση κατά φύλλο και ηλικία των χαρακτηριστικών των συγγραφέων των ιστολογίων

Πίνακας 2: Φύλο blogger	
N=117	Ποσοστό
Ανδρες	66 %
Γυναίκες	34 %

Πίνακας 3 : Ηλικία (N=67)					
Ηλικιακές κλάσεις	<20	20-39	30-39	40-49	> 50
Ποσοστό	1,5%	26,9%	49.3%	20,9%	3,0%

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Παρουσίαση του γεγονότος της Πυρκαγιάς στην Πάρνηθα από τα ελληνικά ιστολόγια

Πίνακας 4α: Διαγνωστικά Πλαίσια -Αναγνώριση Προβλήματος		
Απώλειες (Nposts=71)	Ποσοστό στο σύνολο των σχετικών κειμένων [posts] (%) (N = 71)	Ποσοστό στο σύνολο των αναφορών (%) (N= 127)
<i>Φυσικές Απώλειες (Σύνολο Αναφορών=104)</i>		87,8
Δάσος	33,8	18,9
Φυτά και ζώα	47,9	26,8
Εθνικός Πλούτος/ Εθνικός Δρυμός	31,0	17,3
Πνεύμονας Αττικής	29,6	16,5
Φυσική κληρονομιά επόμενων γενεών	4,2	2,4
<i>Ανθρωποκεντρικές Απώλειες (Σύνολο Αναφορών=23)</i>		0,8
Ποιοτικός τρόπος ζωής	1,4	0,8
Δραστηριότητες (Εκδρομή/ Ορειβασία /Πεζοπορία)	14,1	7,9
Φυσική Ομορφιά	11,3	6,3
Σύμβολο	2,8	1,6
Χρήματα	2,8	1,6
<i>Σύνολα</i>	178,9	100,1

Πίνακας 4β: Διαγνωστικά Πλαίσια-Επιπτώσεις		
Επιπτώσεις (Nposts=43)	Ποσοστό στο σύνολο των σχετικών κειμένων [posts] (%) (N = 43)	Ποσοστό στο σύνολο των αναφορών (%) (N= 86)
Οικολογική καταστροφή	62,8	31,4
Μείωση οξυγόνου	37,2	18,6
Πλημμύρες	32,6	16,3
Αύξηση θερμοκρασίας	18,6	9,3
Προβλήματα υγείας	14,0	7,0
Χειρότερες επιπτώσεις (Αδιευκρίνιστες)	14,0	7,0
Αύξηση ρύπων	11,6	5,8
Όχι μείωση οξυγόνου	9,3	4,7
<i>Σύνολα</i>	200,0	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: Απόδοση ευθύνης για το γεγονός της Πυρκαγιάς στην Πάρνηθα από τα ελληνικά ιστολόγια

Πίνακας 5: Διαγνωστικά Πλαίσια-Απόδοση Ευθύνης		
	Ποσοστό στο σύνολο των σχετικών κειμένων [posts] (%) (N = 118)	Ποσοστό στο σύνολο των αναφορών (%) (N= 471)
Απόδοση Ευθύνης (Nposts=118)		
Ευθύνη Πολιτών (Σύνολο Αναφορών =122)		25,9
Φταίμε ΟΛΟΙ	57.6	14.4
Γιατί ψηφίζουμε τα ίδια	5.9	1.5
Δεν έχουμε οικολογική συνείδηση	7.6	1.9
Επειδή μας απασχολεί μόνο ο εαυτός μας	3.4	0.8
Αδιαφορία	15.3	3.8
Απροσεξία	2.5	0.6
Έλλειψη ενημέρωσης	0.8	0.2
Απόρριψη σκουπιδιών που προκαλούν πυρκαγιές	6.8	1.7
Βόσκηση	3.4	0.8
Ευθύνη Πολιτείας (Σύνολο Αναφορών =221)		46,9
Κριτικός μηχανισμός	26.3	6.6
Έλλειψη εξοπλισμού	8.5	2.1
Έλλειψη συντονισμού	11.9	3.0
Έλλειψη σχεδιασμού και πρόληψης	16.1	4.0
Διαφθορά πολεοδομίας	0.8	0.2
Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ, κ. Γ. Σουφλιάς	2.5	0.6
Υπουργός Δημόσιας Τάξης, κ. Β. Πολύδωρας	9.3	2.3
Πρωθυπουργός, κ. Κ. Καραμανλής	2.5	0.6
Πολιτικοί	24.6	6.2
Κυβέρνηση ΝΑ	16.1	4.0
Προηγούμενες κυβερνήσεις ΠΑΣΟΚ	7.6	1.9
Εκπρόσωποι Τοπικής Αυτοδιοίκησης	4.2	1.1
Ανεπάρκεια Αρχηγού πυροσβεστικής / Κόη	8.5	2.1
Ανεπάρκεια Πυροσβεστικής Υπηρεσίας	11.9	3.0
Ανεπάρκεια Αγροφυλακής	0.8	0.2
Ανεπάρκεια Δασικής Υπηρεσίας	3.4	0.8
ΜΑΤ (παρεμπόδιση όρασης εθελοντών)	2.5	0.6
Προϊούσες Αποστρατεύσεις Ανώτερων Αξιωματικών Πυροσβεστικής	1.7	0.4
Νομιμοποίηση αυθαιρέτων	3.4	0.8
Ελαστικοί / δασοκτόνοι νόμοι	15.3	3.8
Αναθεώρηση του Άρθρου 24	4.2	1.1
Ατιμωρησία εμπρηστών / ιδιοκτητών αυθαιρέτων	1.7	0.4
Έλλειψη κτηματολογίου	3.4	0.8

Πίνακας 5: Διαγνωστικά Πλαίσια-Απόδοση Ευθύνης (συνέχεια)		
Απόδοση Ευθύνης	Ποσοστό στο σύνολο των σχετικών καιμένων [posts] (%) (N = 118)	Ποσοστό στο σύνολο των αναφορών (%) (N= 471)
<i>Οικονομική Εκμετάλλευση Γης (Σύνολο Αναφορών =87)</i>		18,5
Εμπρηστές, οικοπεδοφάγοι, εργολάβοι, κατασκευαστές	28,8	7,2
Προσπάθεια ιδιοποίησης δημόσιας γης	7,6	1,9
Η γη είναι εμπόρευμα	1,7	0,4
Οικονομικό κέρδος από την εκμετάλλευση της γης	11,9	3,0
Επέκταση Καζίνο	1,7	0,4
<i>Φυσικά Αίτια (Σύνολο Αναφορών =13)</i>		2,8
Πεύκα (που φυτεύουν στις αναδασώσεις)	4,2	1,1
Φρύγανα και ξερά χόρτα	3,4	0,8
Καιρικές συνθήκες	3,4	0,8
<i>Λοιπές Ευθύνες (Σύνολο Αναφορών =28)</i>		5,9
ΔΕΗ (πυλώνες)	12,7	3,2
Δεν φταίει κανείς/ Οι φωτιές στα δάση είναι φυσιολογικά φαινόμενα	7,6	1,9
MME	2,5	0,6
Δεν φταίμε όλοι	0,8	7,2
<i>Σύνολα</i>	376,8	100,8

ΠΙΝΑΚΑΣ 7: Πώς παρουσιάστηκε η αντιμετώπιση του προβλήματος της Πυρκαγιάς από τα ελληνικά ιστολόγια

Πίνακας 6: Προγνωστικά Πλαίσια- Αντιμετώπιση Προβλήματος/ Αντίδραση		
Αντιμετώπιση Προβλήματος/ Αντίδραση (N=113)	Ποσοστό στο σύνολο των σχετικών κειμένων [posts] (%) (N = 113)	Ποσοστό στο σύνολο των αναφορών (%) (N=244)
<i>Δράσεις Πολιτών (Σύνολο Αναφορών =94)</i>		38,5
Να συμμετέχουμε όλοι στην αναδάσωση και στην προστασία του εθνικού πλούτου	6.0	3.3
Να παρακολουθούμε τις εξελίξεις/ Να μην ξεχαστεί	8.3	4.5
Όποιος έχει ένα κομμάτι γης να φυτέψει ένα δέντρο / πράσινες ταράτσες	5.3	2.9
Να ενισχυθεί το εθελοντικό κίνημα ενεργών πολιτών / απομόνωση κράτους / αυτοοργάνωση	14.5	7.8
Διαδικτυακή αφύπνιση και εθελοντική συμβολική αναδάσωση (μέσω του apadasosi.blogspot)	4.5	2.5
Αυθόρμητες αντιδράσεις/ Δράσεις	6.8	3.7
Να μην ψηφίσουν ΝΔ	3.8	2.0
Να μην ψηφίσουν ΝΔ/ ΠΑΣΟΚ/ Μόνο υποψηφίους με οικολογική συνείδηση	1.5	0.8
Να απαιτήσουμε δράση τώρα	14.3	7.8
Δημιουργία περιβαλλοντικής συνείδησης / περ. συμπεριφοράς	5.3	2.9
Μαζική μήνυση στη ΔΕΗ	0.8	0.4
<i>Τοπικές Δράσεις στην Πάρνηθα (Σύνολο Αναφορών =90)</i>		36,9
Άμεση ολοκλήρωση οριοθέτησης του εθνικού δρυμού	1.5	0.8
Φωτογραφίες των καμένων και χρήση σε περίπτωση καταπάτησης	0.8	0.4
Επέκταση πυρήνα του εθνικού δρυμού	1.5	0.8
Να μην επεκταθεί το καζίνο	0.8	0.4
Επαναφορά φορέα προστασίας Πάρνηθας	2.3	1.2
Απαγόρευση κυκλοφορίας στην Πάρνηθα	1.5	0.8
Υιοθέτηση/ Διαχείριση δάσους από Πανεπιστήμιο	0.8	0.4
Να κάνουμε κάτι για τα ζώα	0.8	0.4
Να μην κάνουμε κάτι για τα ζώα	2.3	1.2
Να μην χτιστεί τίποτα / πουθενά	12.0	6.6
Να μην δοθεί δημόσια γη στους καταπατητές	6.0	3.3
Αναδάσωση	15.0	8.2
Όχι αναδάσωση	9.0	4.9
Προστασία καμένων (οχι βόλτες/ βόσκηση) για φυσική αναγέννηση	9.0	4.9
Αντιπλημμυρικά	1.5	0.8
Όχι αντιπλημμυρικά	3.0	1.6
<i>Πολιτειακές Ενέργειες και Ρυθμίσεις (Σύνολο Αναφορών =60)</i>		24,6
Άμεση ολοκλήρωση κτηματολογίου	2.3	1.2
Να μην αλλάξουν χρήση τα δάση μέσω του άρθρου 24	2.3	1.2
Να καταργηθούν δασοκτόνοι νόμοι	3.8	2.0
Να μην περάσει το 'εθνικό χωροταξικό πλαίσιο για τον τουρισμό'	1.5	0.8
Αυστηρότερες ποινές	0.8	0,4
Άμεση κατεδάφιση αυθαιρέτων σε δάση και δασικές εκτάσεις /να καούν τα αυθαίρετα	6.0	3,3
Να δημευθούν περιουσίες που βρίσκονται σε δασικές περιοχές	0.8	0.4
Να δημοσιοποιηθούν επιστημονικά πορίσματα / λύσεις εμπειρικό ελεγμένες	3.8	2.0
Άμεση δημοσιοποίηση προτάσεων διαχείρισης	5.3	2.9
Αξιοποίηση ανθρώπινου δυναμικού	3.0	1.6
Να ανασυγκροτηθούν οι υπηρεσίες που εμπλέκονται στην προστασία των δασών	1,5	0.8

Πίνακας 6: Προγνωστικά Πλαίσια- Αντιμετώπιση Προβλήματος/ Αντίδραση (συνέχεια)		
	Ποσοστό στο σύνολο των σχετικών κειμένων [posts] (%) (N = 113)	Ποσοστό στο σύνολο των αναφορών (%) (N=244)
Αντιμετώπιση Προβλήματος/ Αντίδραση (N=113)		
Συγγνώμη Καραμανλή	0,8	0,4
Απόδοση ευθυνών και απομάκρυνση υπευθύνων από τον Καραμανλή	1,5	0,8
Να χαραχθεί κοινή πολιτική από τα πολιτικά κόμματα	6,0	3,3
Δημιουργία πάρκων στις αδόμητες εκτάσεις της Αθήνας	2,3	1,2
Συμμετοχή ΜΚΟ	1,5	0,8
Βοήθεια από εξωτερικό	0,8	0,4
Να αγοραστούν αεροπλάνα	0,8	0,4
Να μοιραστεί ισότιμα το δάσος για προστασία	0,8	0,4
<i>Σύνολα</i>	<i>183,5</i>	<i>100,0</i>

ΠΙΝΑΚΑΣ 8: Οι στόχοι διαμαρτυρίας των συγγραφέων για την ανάληψη δράσης μετά την πυρκαγιά στην Πάρνηθα

Πίνακας 7: Προγνωστικά Πλαίσια-Στόχοι Διαμαρτυρίας		
	Ποσοστό στο σύνολο των σχετικών κειμένων [posts] (%) (N = 62)	Ποσοστό στο σύνολο των αναφορών (%) (N=60)
Στόχοι Διαμαρτυρίας – Αιτήματα (N=62)		
<i>Αποδοκιμασία στους Κυβερνώντες/ Εφαρμογή νόμων (Σύνολο Αναφορών =29)</i>		<i>48,3</i>
Να σταλεί ένα μήνυμα	17,7	18,3
Να δείξει στους κυβερνώντες ποιοι κάνουν κουμάντο	8,1	8,3
Αντίσταση	1,6	1,7
Έκφραση οργής για την καταστροφή της Πάρνηθας	12,9	13,3
Επιστροφή των δασών όπως όριζε το σύνταγμα	3,2	3,3
Λογοδοσία Υπευθύνων	3,2	3,3
<i>Εναισθησία/ Ενεργοποίηση πολιτών (Σύνολο Αναφορών =7)</i>		<i>11,7</i>
Αφύπνιση πολιτών	3,2	3,3
Διέξοδος/ Συμμετοχή πολιτών	6,5	6,7
Συζήτηση/ Ζύμωση όσων συμμετέχουν	1,6	1,7
<i>Προστασία Φύσης/ Δασών Πάρνηθας (Σύνολο Αναφορών =24)</i>		<i>40,0</i>
Προστασία δασών και δημόσιων ελεύθερων χώρων από τα συμφέροντα (κατασκευαστικές)	12,9	13,3
Υπεράσπιση δασικού πλούτου	1,6	1,7
Προστασία Πάρνηθας	1,6	1,7
Αξιοποίηση των μεγάλων χώρων που μπορούν να γίνουν υποδοχείς πρασίνου (αίτημα συναυλίας)/πράσινη πόλη	6,5	6,7
Σωτηρία περιβάλλοντος	8,1	8,3
Διασφάλιση της φύσης για τις επόμενες γενεές	8,1	8,3
<i>Σύνολα</i>	<i>96,8</i>	<i>100,0</i>

ΠΙΝΑΚΑΣ 9: Τα χαρακτηριστικά της διαμαρτυρίας που προτρέπουν οι συγγραφείς μετά την πυρκαγιά στην Πάρνηθα

Πίνακας 8: Χαρακτηριστικά Διαμαρτυρίας		
Χαρακτηριστικά Διαμαρτυρίας (N=66)	Ποσοστό στο σύνολο των σχετικών κειμένων [posts] (%) (N = 66)	Ποσοστό στο σύνολο των αναφορών (%) (N=92)
Χωρίς κοιμιστική παρουσία	57,6	41,3
Αυτόνομη/ Αυθόρμητη οργάνωση	24,2	17,4
Ελεύθερη/ Μαζική συγκέντρωση	36,4	26,1
Μεγάλη συμμετοχή	9,1	6,5
Μικρή συμμετοχή	7,6	5,4
Αντίθετοι στην συγκέντρωση	4,5	3,3
Σύνολα	139,4	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 10: Τα συναισθήματα των συγγραφέων των ελληνικών ιστολογίων μετά την πυρκαγιά στην Πάρνηθα

Πίνακας 9: Συναισθήματα για το γεγονός		
Συναισθήματα για το γεγονός (N=58)	Ποσοστό στο σύνολο των σχετικών κειμένων [posts] (%) (N = 58)	Ποσοστό στο σύνολο των αναφορών (%) (N=72)
Οργή	31,0	25,0
Θλίψη/ Πένθος	60,3	48,6
Απελπισία	12,1	9,7
Αγανάκτηση	15,5	12,5
Ντροπή	3,4	2,8
Φρίκη/ Αποτροπιασμό	1,7	1,4
Σύνολα	124,1	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 11: Ευρωβαρόμετρο 2009 - Ποσοστά ευρωπαϊκής κοινής γνώμης στην απάντηση «Ποιο είναι το πιο σημαντικό παγκόσμιο πρόβλημα»

QB1T Which do you consider to be the most serious problems currently facing the world as a whole?
(MAX. 4 ANSWERS)*

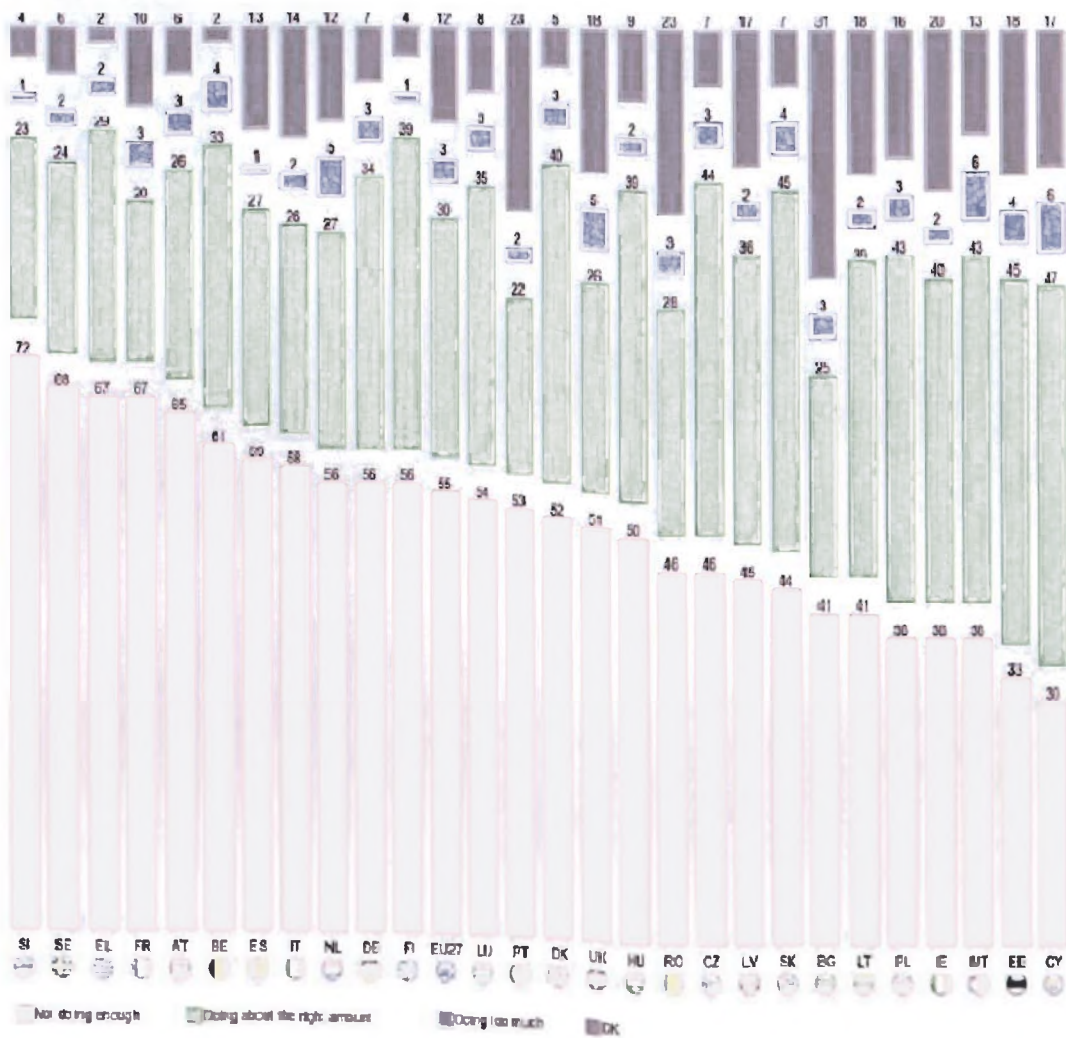
	Poverty, lack of food and drinking water	Climate change	A major global economic downturn	International terrorism	The spread of an infectious disease	Armed conflicts	The increasing world population	The proliferation of nuclear weapons	Other (SPONTANEOUS)	None (SPONTANEOUS)	DK
EU27	69%	47%	39%	35%	32%	29%	24%	15%	1%	1%	2%
BE	70%	52%	38%	32%	24%	30%	25%	16%	1%	0%	0%
BG	67%	44%	71%	38%	33%	20%	8%	16%	0%	0%	3%
CZ	47%	36%	63%	36%	44%	29%	15%	15%	0%	0%	1%
DK	66%	69%	44%	47%	29%	38%	30%	20%	0%	0%	1%
DE	72%	57%	46%	34%	25%	31%	36%	20%	0%	0%	2%
EE	62%	29%	51%	31%	40%	42%	27%	13%	2%	1%	3%
IE	62%	46%	50%	29%	50%	21%	27%	15%	1%	0%	5%
EL	76%	71%	54%	25%	58%	13%	14%	19%	2%	0%	0%
ES	76%	40%	32%	42%	24%	34%	19%	15%	2%	0%	1%
FR	80%	57%	33%	33%	26%	28%	30%	21%	0%	0%	1%
IT	63%	32%	33%	35%	44%	18%	12%	15%	2%	1%	4%
CY	76%	64%	56%	24%	67%	31%	24%	21%	3%	0%	0%
LV	58%	28%	65%	24%	38%	35%	13%	6%	2%	0%	4%
LT	57%	32%	68%	24%	30%	28%	15%	13%	2%	1%	5%
LU	77%	67%	28%	39%	27%	29%	34%	18%	0%	0%	1%
HU	78%	52%	48%	16%	52%	20%	28%	11%	1%	0%	1%
MT	55%	54%	38%	40%	52%	18%	19%	10%	2%	0%	2%
NL	72%	49%	29%	37%	21%	43%	44%	14%	2%	0%	0%
AT	65%	65%	33%	38%	40%	29%	33%	20%	2%	1%	2%
PL	62%	30%	25%	33%	37%	38%	7%	13%	1%	0%	6%
PT	75%	28%	31%	37%	39%	30%	6%	11%	4%	1%	5%
RO	67%	42%	57%	27%	33%	25%	9%	9%	1%	0%	7%
SI	69%	70%	52%	23%	53%	20%	18%	18%	1%	0%	1%
SK	59%	41%	47%	40%	39%	28%	15%	7%	1%	0%	0%
FI	75%	60%	40%	29%	36%	29%	38%	19%	1%	0%	0%
SE	80%	75%	19%	19%	31%	34%	47%	18%	0%	0%	0%
UK	58%	45%	39%	41%	23%	30%	38%	9%	2%	2%	3%

*Highest results by country are in bold; Lowest results by country are in italic; Highest results by item are in a grey rectangle and Lowest results by item are in a black border rectangle.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12: Ευρωβαρόμετρο 2009 – Ποσοστά ευρωπαϊκής κοινής γνώμης στην ερώτηση «θεωρείτε ότι η ΕΕ κάνει αρκετά για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής»;

Q83.2. In your opinion, are each of the following currently doing too much, doing about the right amount, or not doing enough to fight climate change?

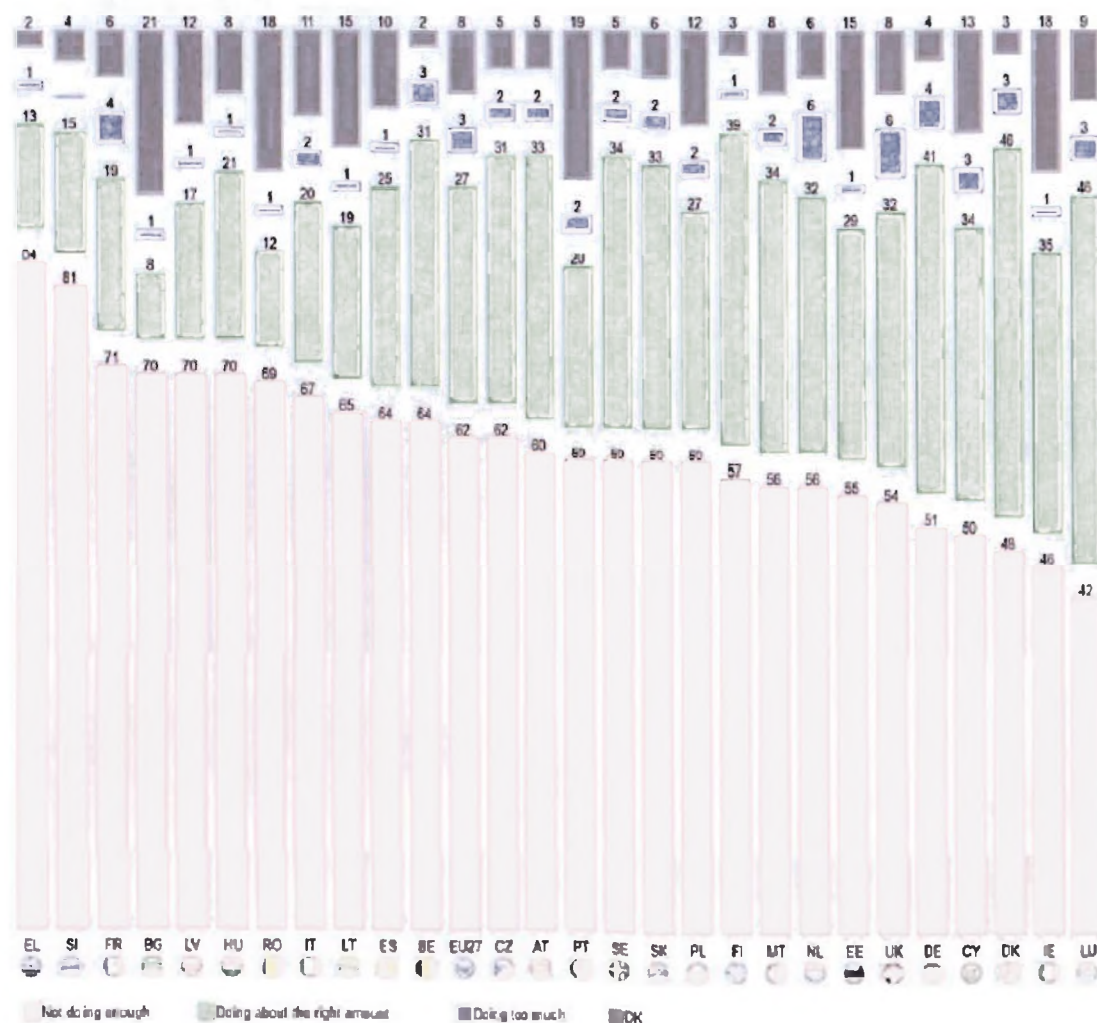
The European Union

ΠΙΝΑΚΑΣ 13: Ευρωβαρόμετρο 2009 – Ποσοστά ευρωπαϊκής κοινής γνώμης στην ερώτηση «θεωρείτε ότι η κυβέρνησή σας κάνει αρκετά για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής;»

QB3.1. In your opinion, are each of the following currently doing **too much**, **doing about the right amount**, or **not doing enough** to fight climate change?

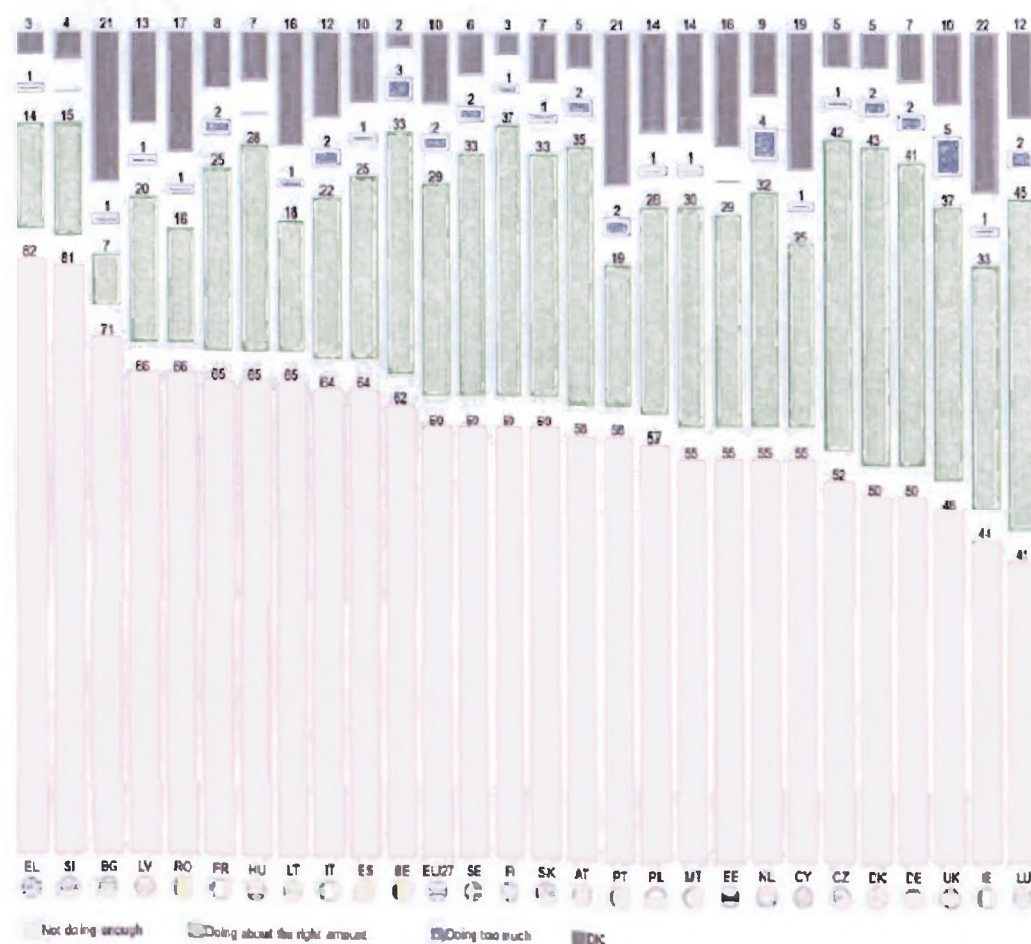
The (NATIONALITY) government

ΠΙΝΑΚΑΣ 14: Ευρωβαρόμετρο 2009 – Ποσοστά ευρωπαϊκής κοινής γνώμης στην ερώτηση «θεωρείτε ότι η τοπική αυτοδιοίκηση κάνει αρκετά για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής»»

QB33. In your opinion, are each of the following currently doing too much, doing about the right amount, or not doing enough to fight climate change?

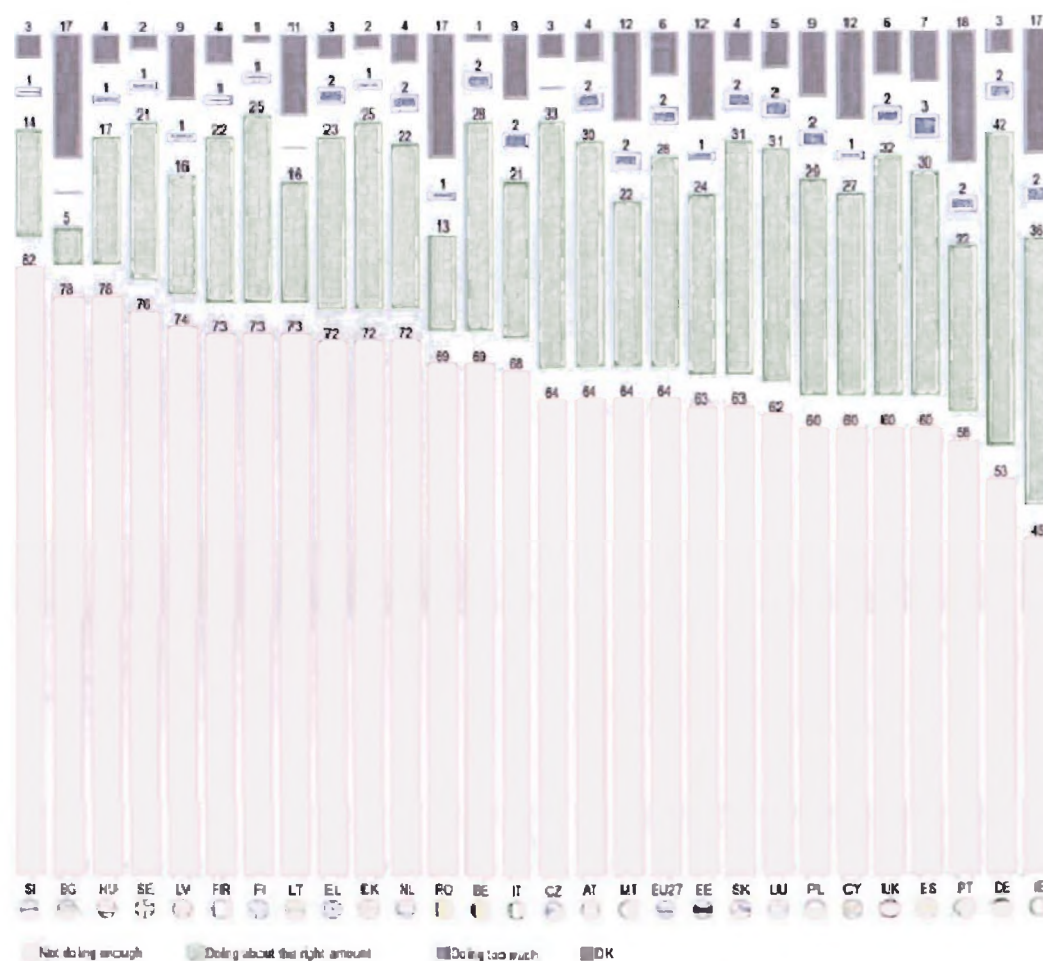
Regional and local authorities

ΠΙΝΑΚΑΣ 15: Ευρωβαρόμετρο 2009 – Ποσοστά ευρωπαϊκής κοινής γνώμης στην ερώτηση «θεωρείτε ότι εσείς προσωπικά έχετε κάνει αρκετά για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής;»

Q83.5. In your opinion, are each of the following currently doing too much, doing about the right amount, or not doing enough to fight climate change?

Citizens themselves

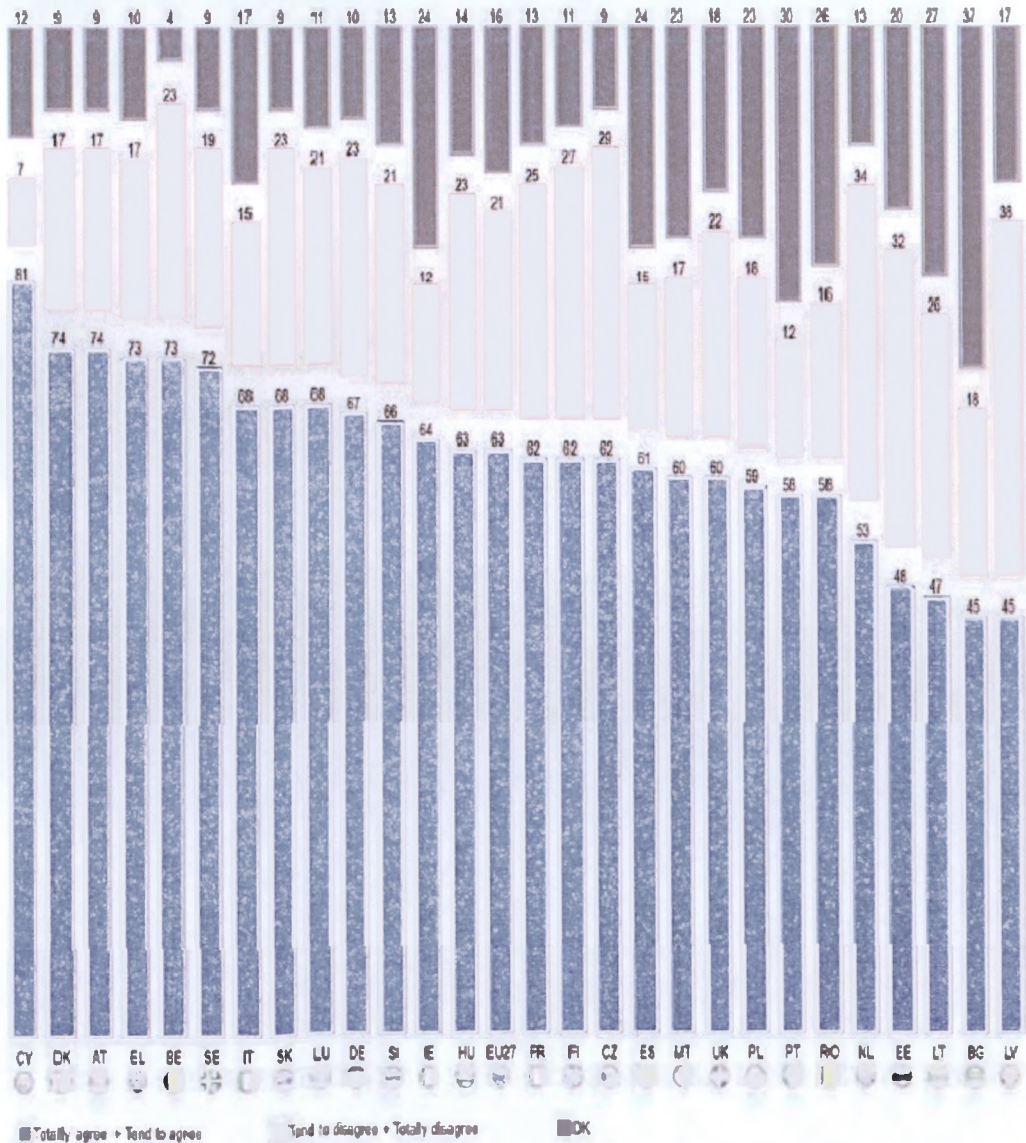
ΠΙΝΑΚΑΣ 16: Αναλυτικά δημογραφικά στοιχεία όσων θεωρούν ότι «Η κλιματική αλλαγή παρουσιάζεται υπερβολικά»

QB4.2 For each of the following statements, please tell me whether you totally agree, tend to agree, tend to disagree or totally disagree. The seriousness of climate change has been exaggerated			
	Total Agree	Total Disagree	DK
EU27	29%	64%	7%
Sex			
 Male	30%	64%	6%
Female	26%	65%	9%
Age			
 15-24	30%	64%	6%
25-39	25%	69%	6%
40-54	28%	67%	5%
55 +	30%	59%	11%
Education (End of)			
 15-	29%	58%	13%
16-19	30%	63%	7%
20+	25%	71%	4%
Still studying	26%	68%	6%
Respondent occupation scale			
 Self-employed	31%	64%	5%
Managers	23%	74%	3%
Other white collars	27%	69%	4%
Manual workers	28%	66%	6%
House persons	27%	63%	10%
Unemployed	29%	63%	8%
Retired	31%	57%	12%
Students	26%	68%	6%
Perception of climate change			
Not a serious problem	70%	25%	5%
A fairly serious problem	43%	49%	8%
A very serious problem	16%	79%	5%

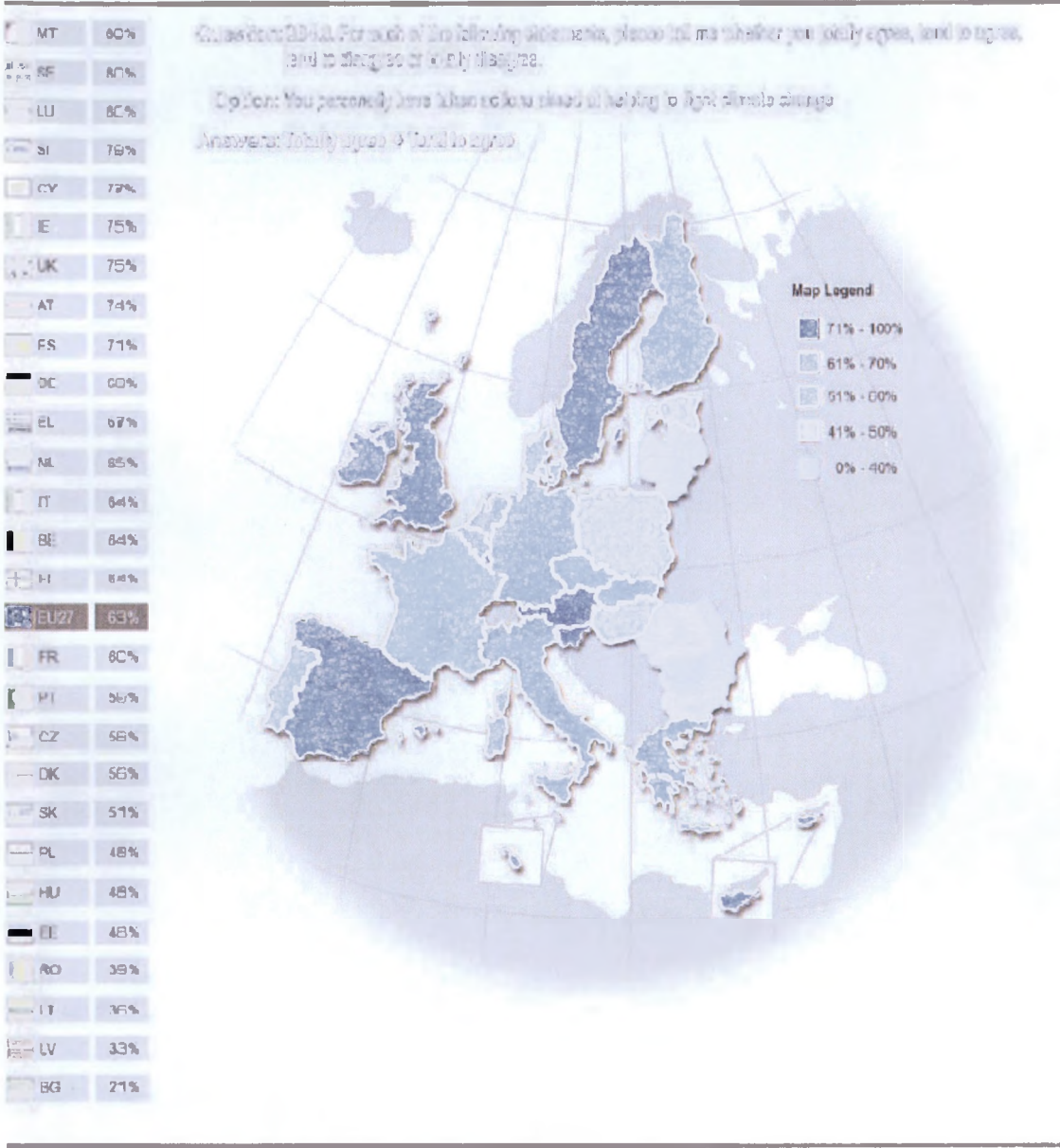
ΠΙΝΑΚΑΣ 17: Ευρωβαρόμετρο 2009 – Ποσοστά ευρωπαϊκής κοινής γνώμης στην ερώτηση «θεωρείτε ότι η ανάληψη συγκεκριμένων μέτρων θα δώσει ώθηση στην οικονομία της ΕΕ;»

Q84 5. For each of the following statements, please tell me whether you **totally agree**, **tend to agree**, **tend to disagree** or **totally disagree**.

Fighting climate change can have a positive impact on the European economy

ΠΙΝΑΚΑΣ 18: Ευρωβαρόμετρο 2009 – Ανάληψη προσωπικής δράσης ανα χώρα

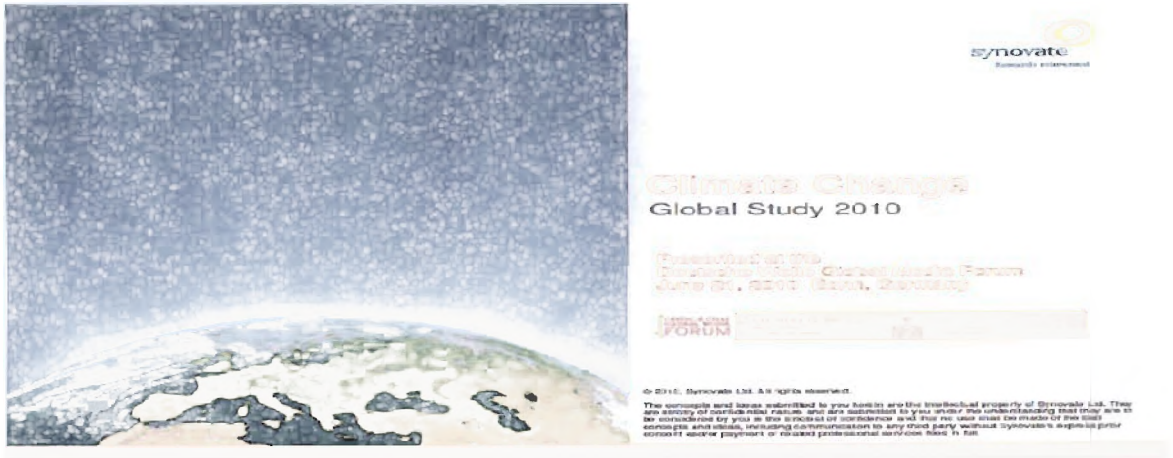
ΠΙΝΑΚΑΣ 19:Συγκεκριμένες δράσεις για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

Q35 Which of the following actions aimed at fighting climate change have you personally taken? (MULTIPLE ANSWERS POSSIBLE) ¹													
	You are recycling most of your household waste	You are recycling your water	You are recycling plastic bags, cans and other kind of packaging, etc.)	You buy eco-friendly products to avoid items that come from the rainforest, palm oil, etc. (e.g. chocolate, etc.)	You have installed energy saving light bulbs, energy saving appliances (e.g. washing machine, etc.)	You have reduced the use of your car or as much as possible by car-sharing or using public transport	You have installed a car that consumes less fuel, or is more eco-friendly	Where possible, you avoid taking short-haul flights	You have switched to a supplier of electricity or gas that uses renewable sources (e.g. wind, solar, etc.)	You have installed equipment in your home that generates renewable energy (for example, a wind turbine, solar panels)	Other (SPECIFY IN COMMENTS)		
EU27	74%	43%	55%	41%	29%	26%	24%	20%	11%	9%	6%	1%	1%
BE	87%	66%	63%	56%	38%	41%	36%	26%	16%	16%	10%	2%	0%
BG	51%	55%	43%	23%	19%	35%	12%	14%	4%	1%	2%	1%	3%
CZ	82%	73%	65%	44%	20%	36%	17%	11%	8%	5%	2%	0%	0%
DK	61%	84%	71%	45%	21%	44%	19%	27%	11%	8%	7%	1%	0%
DE	81%	76%	63%	56%	39%	35%	30%	16%	18%	12%	12%	1%	0%
EE	71%	55%	61%	52%	40%	45%	26%	20%	12%	6%	2%	1%	2%
IE	87%	61%	43%	45%	21%	24%	15%	14%	7%	9%	3%	1%	0%
EL	64%	66%	68%	15%	25%	26%	18%	6%	3%	2%	3%	0%	0%
ES	71%	51%	53%	16%	8%	21%	17%	5%	3%	3%	1%	1%	1%
FR	91%	66%	73%	54%	54%	32%	33%	23%	9%	4%	8%	1%	0%
IT	71%	53%	47%	36%	26%	16%	20%	20%	7%	8%	2%	0%	1%
CY	55%	71%	78%	13%	10%	10%	17%	11%	3%	2%	9%	1%	0%
LV	53%	18%	43%	46%	26%	47%	13%	12%	7%	2%	1%	2%	1%
LT	61%	46%	54%	36%	14%	35%	14%	12%	6%	3%	3%	2%	2%
LL	87%	75%	71%	61%	47%	46%	33%	40%	35%	7%	9%	0%	0%
HU	51%	69%	67%	34%	17%	37%	18%	6%	9%	2%	3%	3%	0%
MT	77%	74%	73%	50%	26%	17%	19%	15%	2%	10%	16%	0%	0%
NL	81%	76%	42%	42%	25%	44%	34%	22%	10%	28%	5%	2%	1%
AT	83%	66%	45%	56%	50%	35%	23%	17%	14%	12%	13%	1%	0%
PL	51%	53%	43%	44%	13%	22%	9%	14%	5%	7%	3%	3%	3%
PT	71%	55%	55%	21%	6%	8%	9%	4%	3%	3%	2%	0%	5%
RO	31%	52%	43%	37%	14%	34%	9%	12%	3%	3%	1%	1%	4%
SI	81%	68%	63%	46%	26%	40%	20%	21%	8%	6%	8%	2%	0%
SK	72%	68%	63%	30%	15%	37%	16%	14%	4%	2%	3%	0%	0%
FI	82%	74%	63%	45%	32%	47%	29%	24%	19%	10%	9%	2%	0%
SE	82%	74%	43%	54%	44%	55%	38%	31%	35%	19%	3%	2%	0%
UK	87%	62%	37%	32%	26%	16%	26%	22%	12%	16%	7%	1%	1%

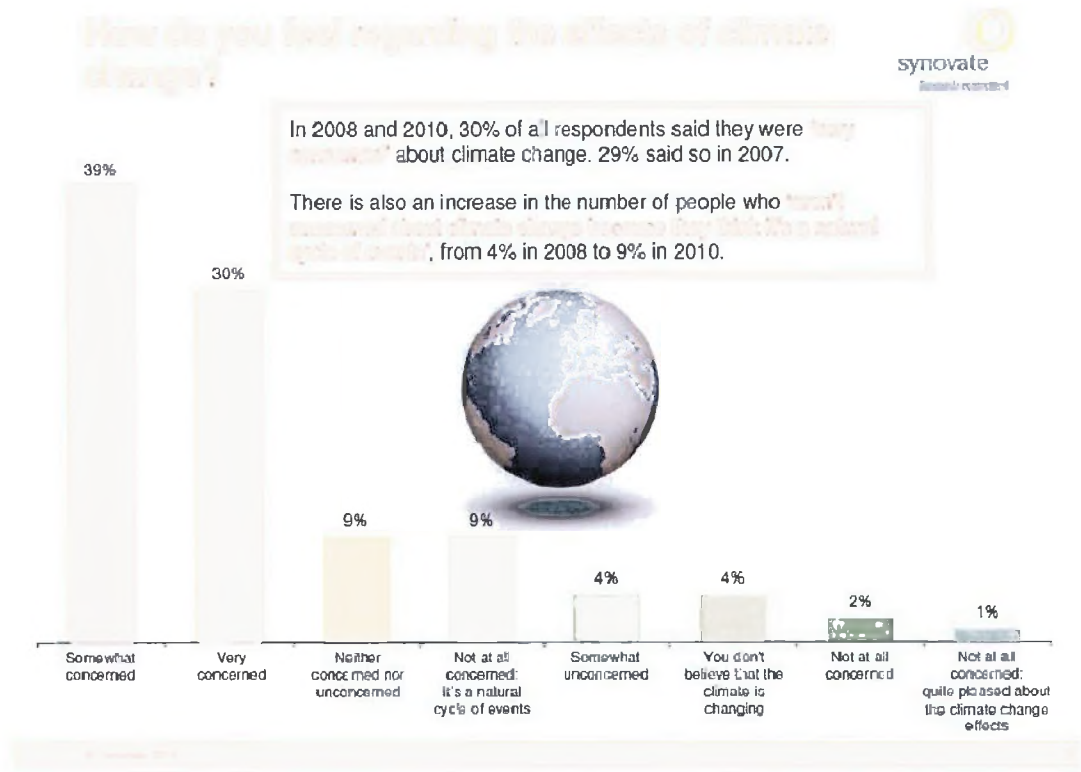
¹Highest results by country are in bold; Lowest results by country are in italic; Highest results by item are in a grey rectangle and Lowest results by item are in a black border rectangle

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2:

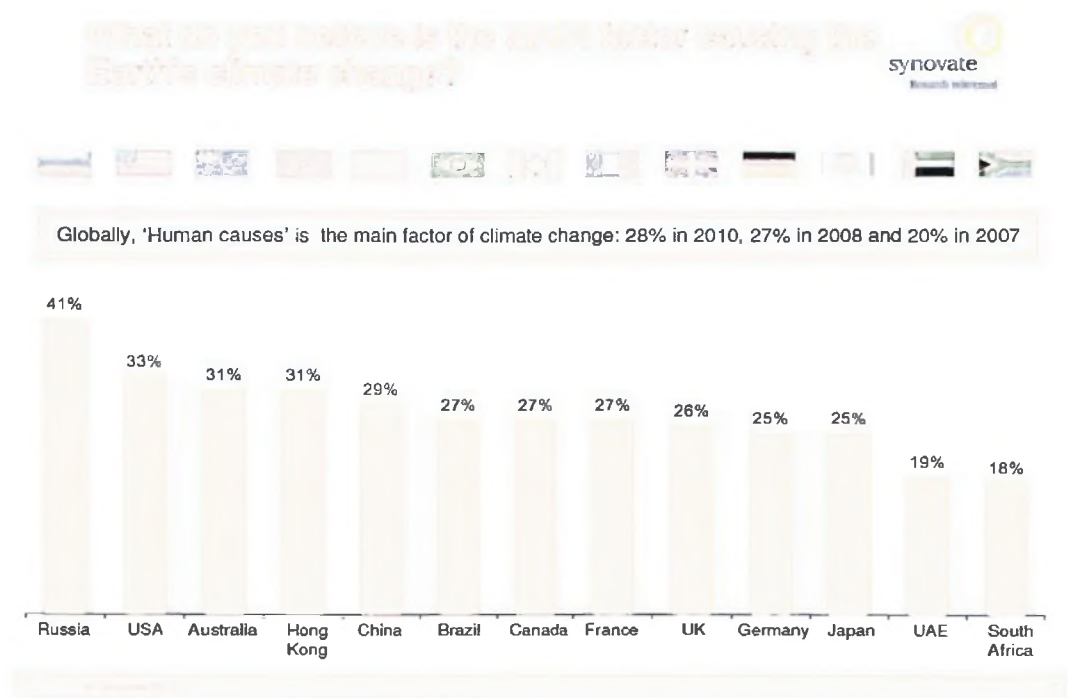
(Παγκόσμια Έρευνα της εταιρείας «Synovate» για την Dwtche Welle και το «Global Media Forum», που διοργανώθηκε στην Βόννη, τον Ιούνιο 2010.)

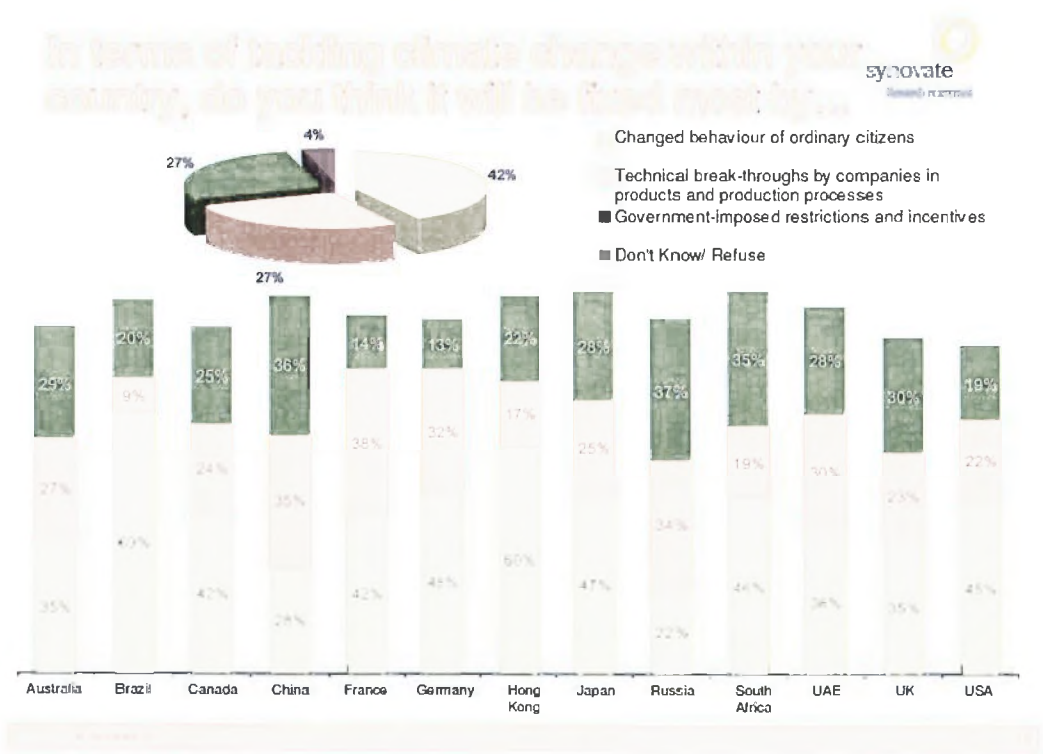
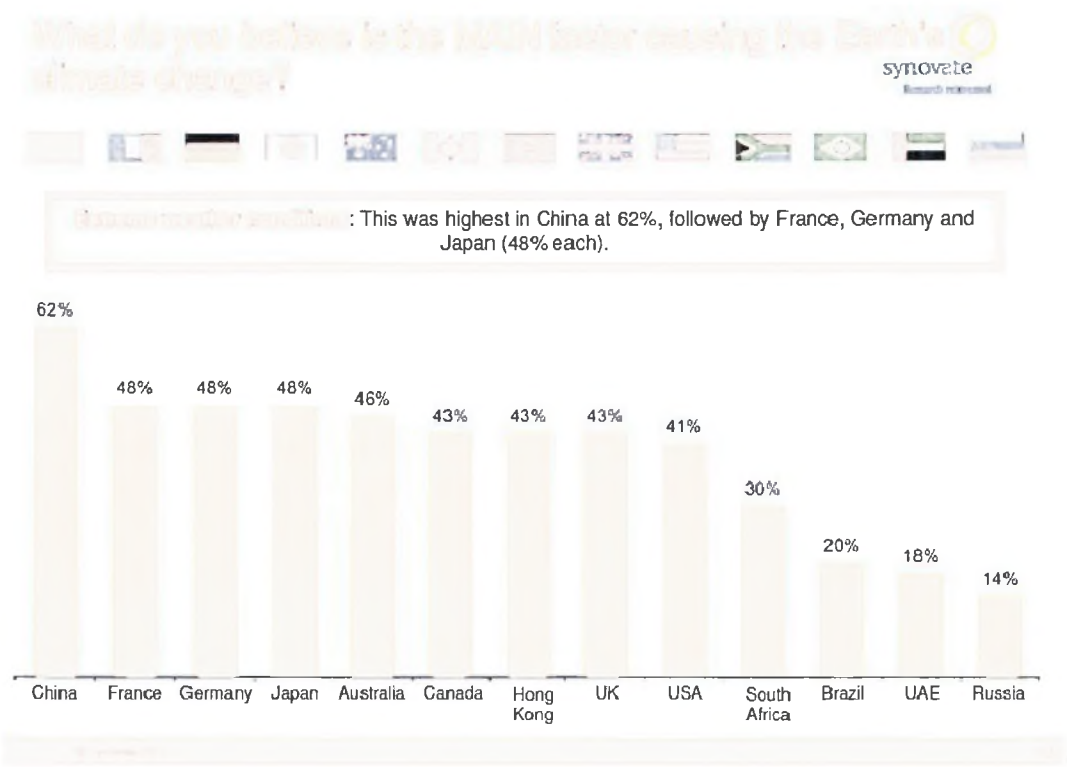
Διάγραμμα 1.

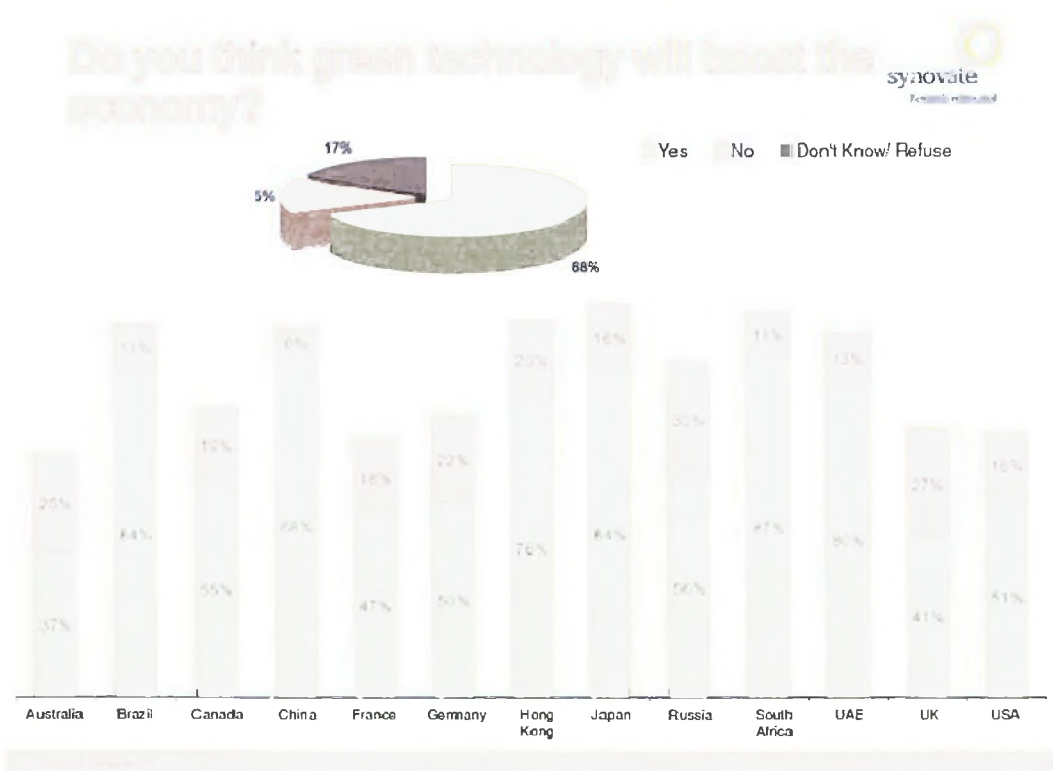
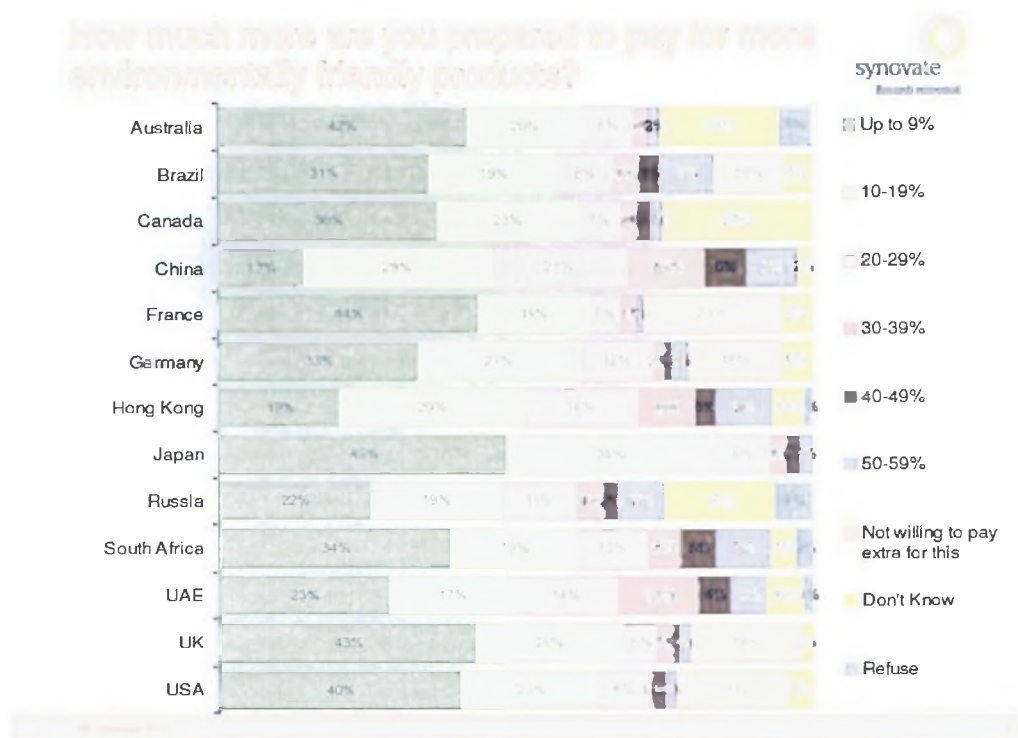
Διάγραμμα 2

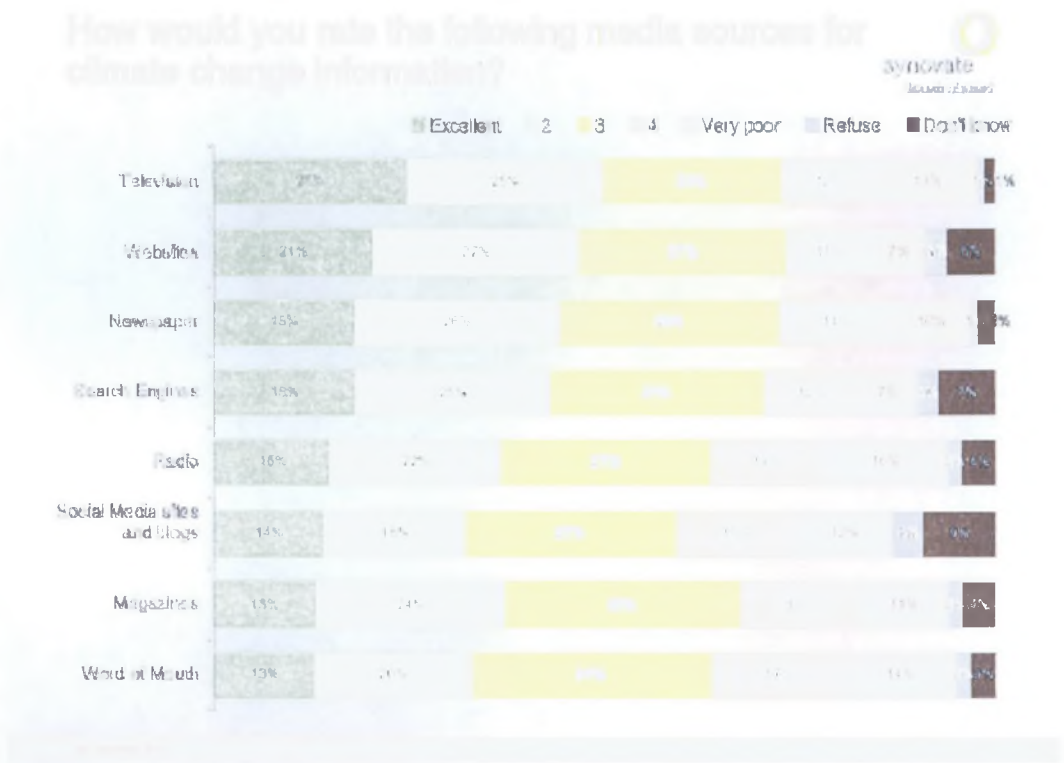
Διάγραμμα 3

Διάγραμμα 4.

Διάγραμμα 5

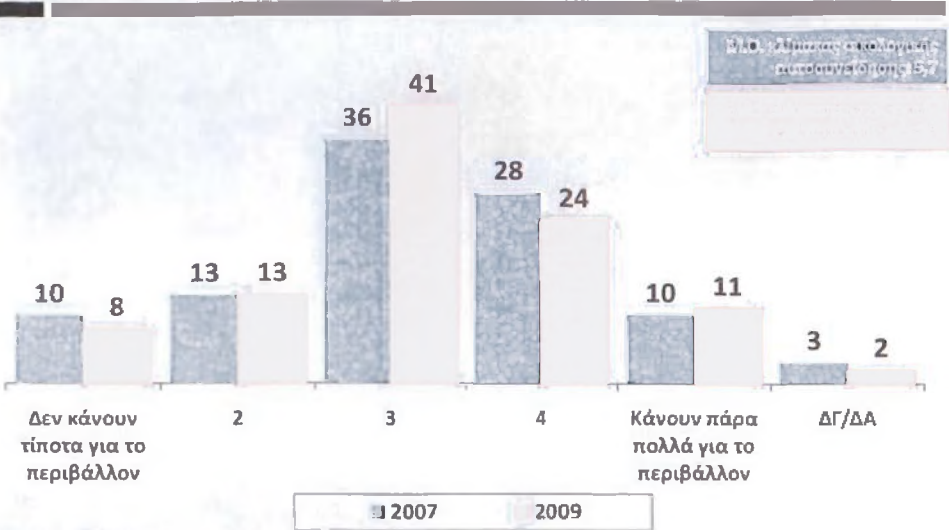
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3.

(Έρευνα της εταιρείας «Public Issue»: «Οικολογικό – Βαρόμετρο 2009»)

Διάγραμμα 1

ΚΛΙΜΑΚΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΥΤΟΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ

Σε μία κλίμακα από το 1 έως το 5, όπου 1 σημαίνει ότι δεν κάνω τίποτα για το περιβάλλον και 5 ότι κάνω πάρα πολλά για το περιβάλλον, τι βαθμό θα δίνετε στον εαυτό σας;

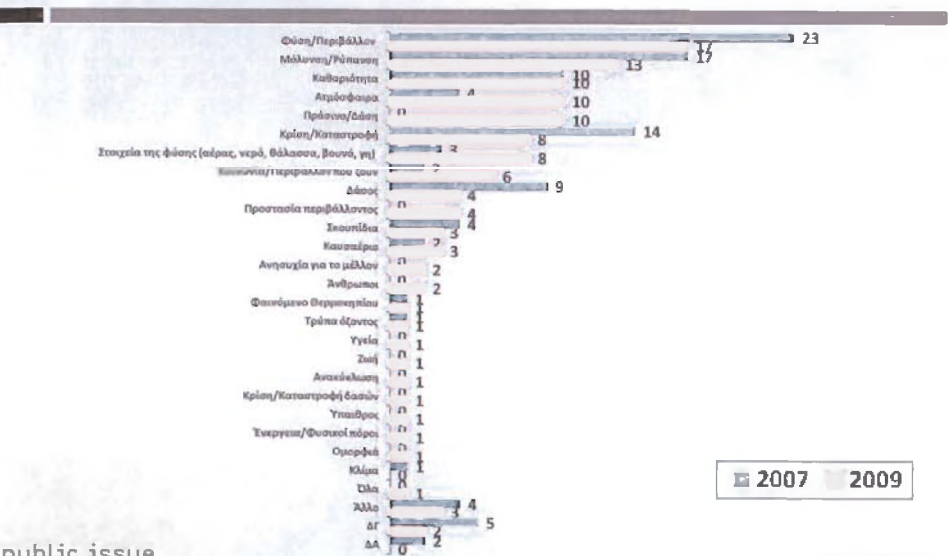

public issue

P00819 / Διάγραμμα 27

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ»

Όταν ακούτε τη λέξη περιβάλλον, ποιο είναι το πρώτο πράγμα που σας έρχεται στο μυαλό;

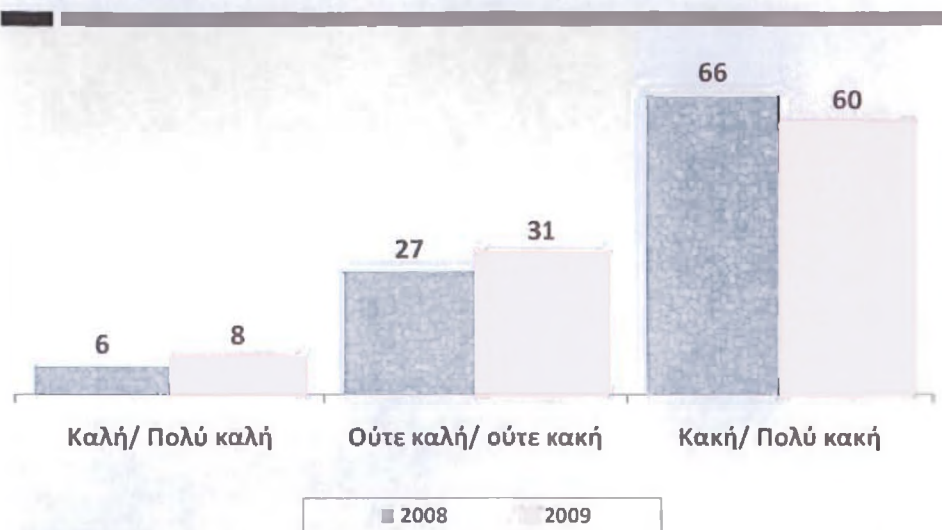
public issue

P00819 / Διάγραμμα 9

Διάγραμμα 2

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Για την κατάσταση που βρίσκεται το περιβάλλον στην Ελλάδα, τι θα λέγατε;
Είναι σε πολύ καλή κατάσταση, σε καλή, ούτε καλή / ούτε κακή, σε κακή, ή σε πολύ κακή κατάσταση;

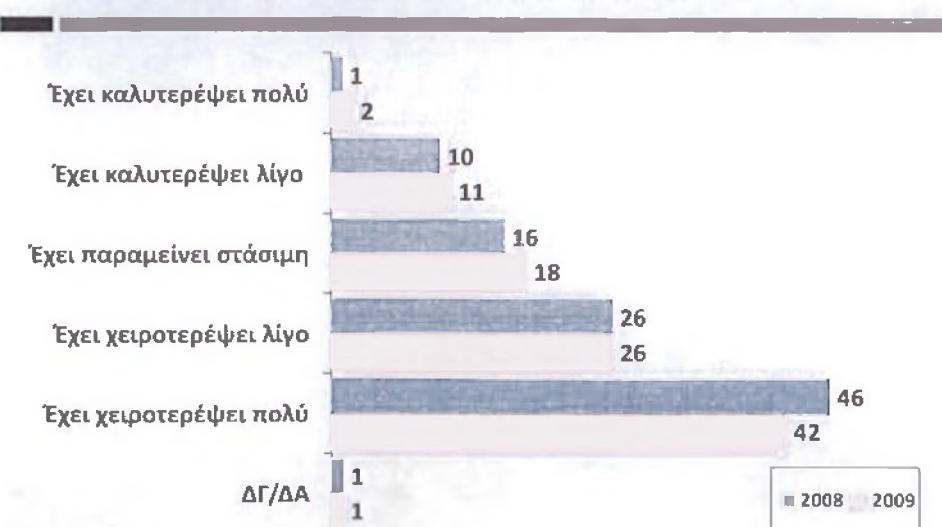

public issue

Π0919 / Διάγραμμα 13

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕ ΠΑΛΙΟΤΕΡΑ

Τα τελευταία 10 χρόνια, η κατάσταση του περιβάλλοντος στην Ελλάδα ...

public issue

Π0919 / Διάγραμμα 16

Διάγραμμα 3

ΤΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ποιο είναι το σημαντικότερο πρόβλημα του περιβάλλοντος σήμερα στην Ελλάδα; (Αυθόρμητες απαντήσεις)

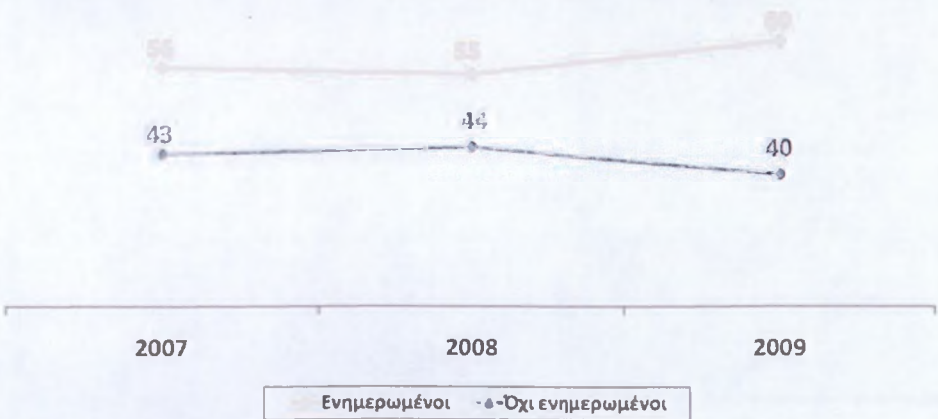

public issue

P10819 / Διάγραμμα 21

ΒΑΘΜΟΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Για τα θέματα του περιβάλλοντος, πόσο ενημερωμένος/η αισθάνεστε;

public issue

P10819 / Διάγραμμα 7

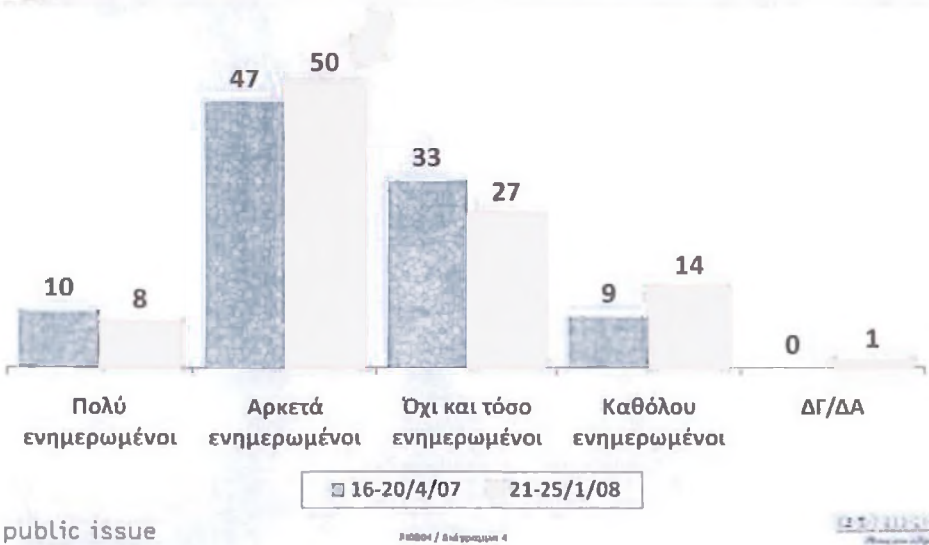
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4.

Έρευνα της εταιρείας «Public Issue»: «Έρευνα για την Κλιματική Αλλαγή 2008»

Διάγραμμα 1

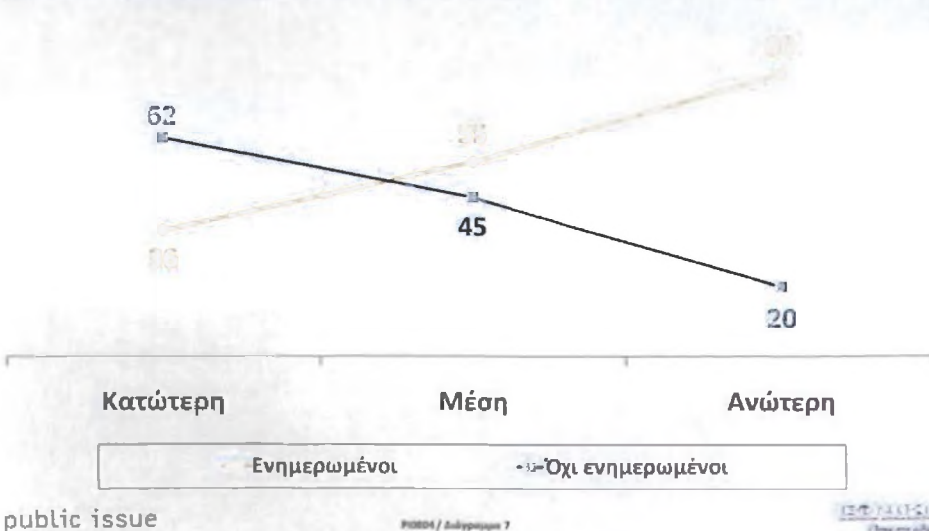
ΒΑΘΜΟΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ

Για το θέμα των κλιματικών αλλαγών, πόσο ενημερωμένος/η αισθάνεστε;

ΒΑΘΜΟΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ

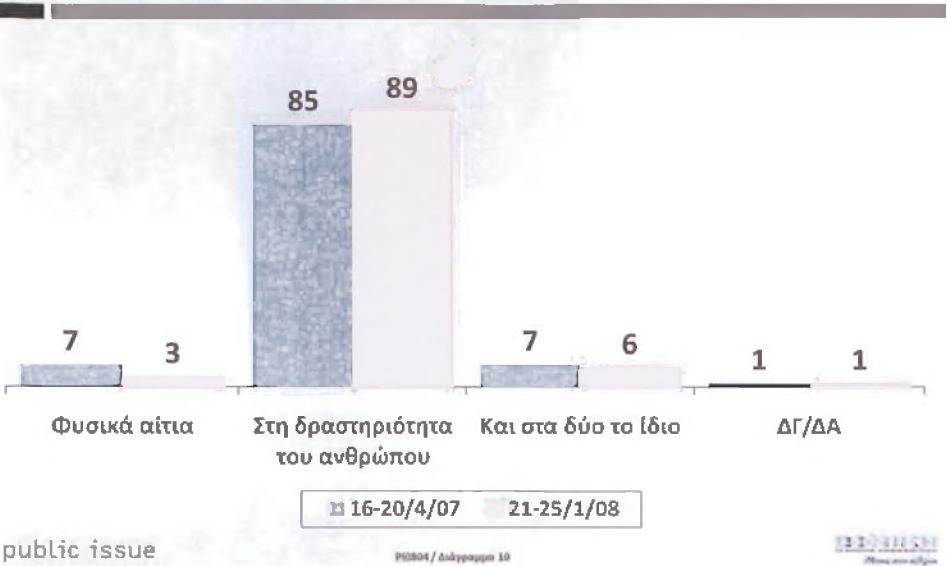
Για το θέμα των κλιματικών αλλαγών, πόσο ενημερωμένος/η αισθάνεστε;
(Κατά επίπεδο εκπαίδευσης)

Διάγραμμα 2

ΠΟΥ ΟΦΕΙΛΟΝΤΑΙ ΟΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ

Από όσο γνωρίζετε, ή έχετε ακούσει, που νομίζετε ότι οφείλονται οι κλιματικές αλλαγές; Οφείλονται περισσότερο σε φυσικά αίτια, ή στη δραστηριότητα του ανθρώπου;

ΒΑΘΜΟΣ ΕΠΗΡΕΑΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ

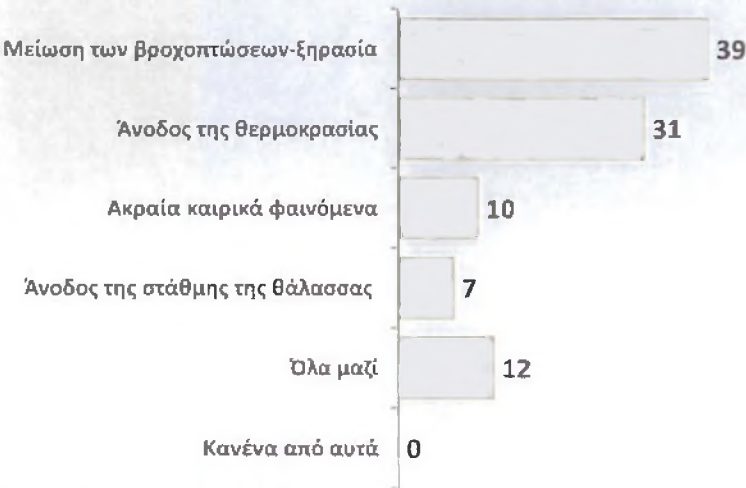
Την Ελλάδα, πόσο την επηρεάζουν οι κλιματικές αλλαγές; Την επηρεάζουν πολύ, αρκετά, όχι και τόσο, ή καθόλου;

Διάγραμμα 3

ΤΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ποιο από τα παρακάτω φαινόμενα που προκύπτουν στο περιβάλλον, θεωρείτε πιο σημαντικό για την Ελλάδα;

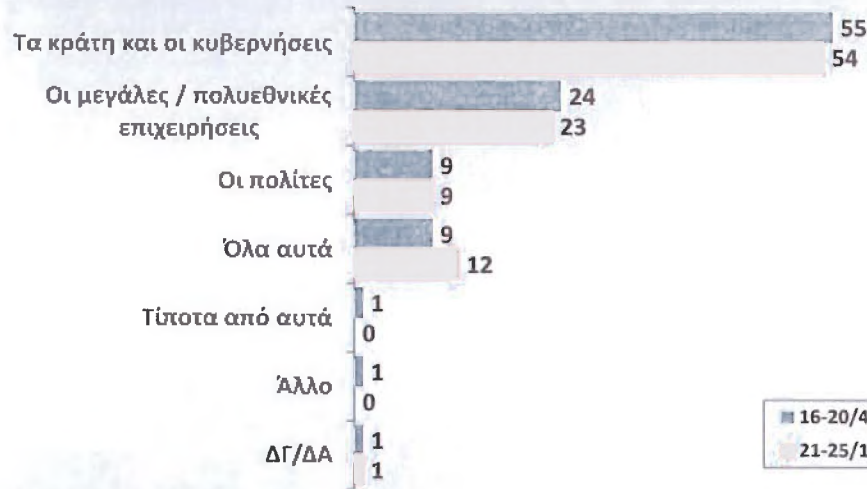
public issue

PG004 / Διάγραμμα 15

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

ΕΥΘΥΝΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ

Για την αλλαγή του κλίματος σήμερα στον πλανήτη, ποιος έχει μεγαλύτερη ευθύνη;

public issue

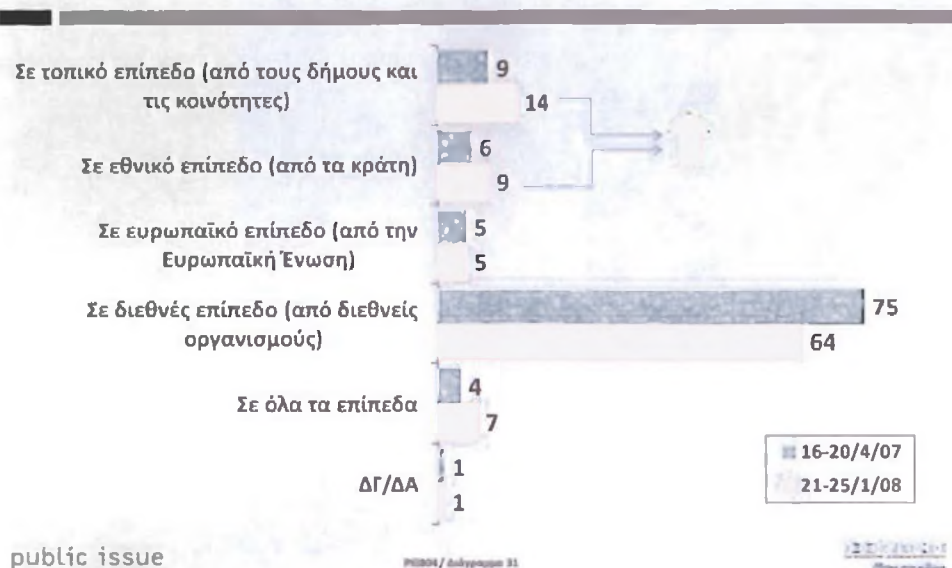
PG004 / Διάγραμμα 21

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

Διάγραμμα 4

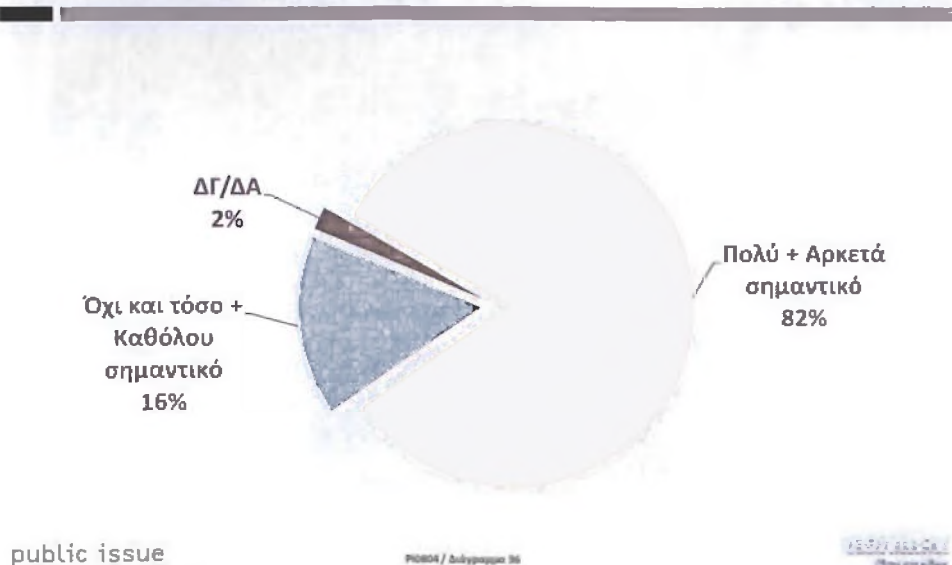
ΕΠΙΠΕΔΟ ΛΗΨΗΣ ΜΕΤΡΩΝ

Για να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικότερα οι κλιματικές αλλαγές, θα πρέπει να ληφθούν μέτρα, κυρίως...

ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΗ-ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΩΝ ΑΛΛΑΓΩΝ

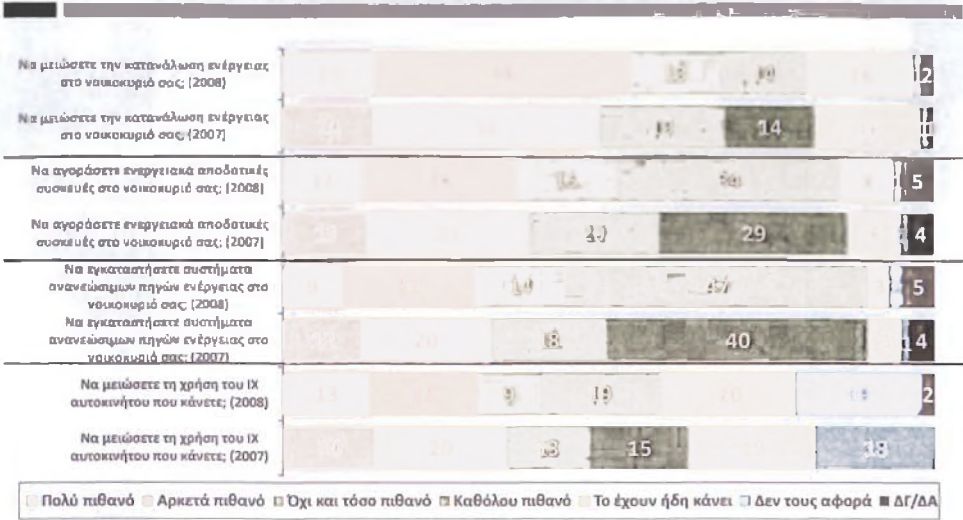
Τι ρόλο μπορούν να παίξουν αυτές οι οργανώσεις στην επίλυση του προβλήματος των κλιματικών αλλαγών;

Διάγραμμα 5

ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΩΝ ΑΛΛΑΓΩΝ

Για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα των κλιματικών αλλαγών, στο χρόνο που έρχεται, μέσα στους επόμενους 12 μήνες, πόσο πιθανό είναι...

public issue

PR0804 / Διάγραμμα 4.1

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ. 210 - 92 01 001

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

2. 11. 2013		
-------------	--	--

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

002000104636